

รายงานการวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม
เชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
Art and culture of Chiang Saen, Chiang Rai Province.

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

The City of Art : รูปแบบการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

The City of Art : Model for Development of Creative Art and Culture
Chiang Saen, Chiang Rai Province

โดย

พระครูศรีรัตนากร, ผศ.ดร.

พระครูกิตติพัฒนานุยุต, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

พ.ศ. ๒๕๖๔

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800764006

รายงานการวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๓ เรื่อง

ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม
เชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย
Art and culture of Chiang Saen, Chiang Rai Province.

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

The City of Art : รูปแบบการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

The City of Art : Model for Development of Creative Art and Culture
Chiang Saen, Chiang Rai Province

โดย

พระครูศรีรัตนากร, ผศ.ดร.

พระครูกิตติพัฒนานุยุต, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

พ.ศ. ๒๕๖๔

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800764006

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub – Research Report 3

Art and culture of Chiang Saen, Chiang Rai Province.

Under Research plane

The City of Art : Model for Development of Creative Art and Culture
Chiang Saen, Chiang Rai Province

BY

Phrakusrirattanakorn, Asst. Prof. Dr.
Phrakrukittipattananuyut, Asst. Prof. Dr.
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Chiang Rai Buddhist College
B.E. 2564

Research Project Funded
by Science Research and innovation Promotion fund
MCU RS 800764006
(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่องานวิจัย	:	ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
ผู้วิจัย	:	พระครูศรีรัตนกร, ผศ.ดร.
ส่วนงาน	:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่
ปีงบประมาณ	:	๒๕๖๔
ทุนอุดหนุนการวิจัย	:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม เชียงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ ๑. เพื่อศึกษาช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๒. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ ด้วยแอปพลิเคชัน ๓. เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ไปสู่สาธารณชน เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๔๐ รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า

ช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การจัดช่วงศิลปวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยว ส่งเสริมการสร้างสรรคสินค้าและบริการ ให้โดดเด่นและมีคุณค่า มุ่งเน้นเกษตรมูลค่าเพิ่ม ผลิตภัณฑ์ เพื่อสุขภาพ หัตถอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยว ในการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน เพื่อสร้างเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของเมืองเชียงใหม่ ในเสริมสร้างพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีอารยธรรมล้านนา เพิ่มสมรรถนะบุคลากรทางการท่องเที่ยว ประกอบไปด้วยดังนี้คือ ๑. การจัดบูธนิทรรศการ ๒. การจัดแสดงจำหน่ายผลงานหัตถกรรม และสินค้าทางวัฒนธรรม ๓. การแสดงผลงาน ทางด้านด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ๔. แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

พัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ ด้วยแอปพลิเคชัน ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมและการแสดงงานช่วงศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบไปด้วยดังนี้คือ ๑) รูปแบบการแสดงผลงานศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ รูปแบบการจัดศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเชียงใหม่ รูปแบบนิทรรศการจัดแสดงความเชื่อมโยงอันแนบแน่นระหว่างวัฒนธรรมกับธรรมชาติ สะท้อนผ่านพื้นที่ทางจิตใจ ๒) กิจกรรมการแสดงช่วงศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ การจัดแสดงสินค้าทางวัฒนธรรม การจัดแสดงจำหน่ายผลงาน

หัตถกรรม การจัดแสดงกิจกรรมกลุ่มชาติพันธุ์ การจัดกิจกรรมด้านการสอนงานศิลปะและวัฒนธรรม
การจัดกิจกรรมวัฒนธรรมด้านอาหาร

**การเผยแพร่องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม
เชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่** ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาและการเพิ่มมูลค่า
การตลาด และการประชาสัมพันธ์เดินทางเชิงวัฒนธรรม เชียงใหม่ และเชิงสุขภาพอย่างสร้างสรรค์
ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริม ยกระดับจังหวัดเชียงใหม่ เป็นเมืองศิลปะเพื่อการท่องเที่ยว สามารถนำทุนและ
ทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม มาสร้างสรรค์ให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรม
สร้างสรรค์ ยังเป็นการเสริมสร้างการเรียนรู้ ถ่ายทอดศาสตร์ ศิลป์ ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมจากรุ่นสู่
รุ่นให้แก่เด็ก เยาวชน ประชาชน และผู้สนใจ ให้เกิดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสานงานศิลปวัฒนธรรมของ
ท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

Research Title : Art and culture of Chiang Saen, Chiang Rai Province.
Author : Phrakrusrirattanakorn, Asst. Prof. Dr.
Institution : Mahachulalongkornrajavidyalaya University
 Chiang Rai Buddhist College.
Fiscal Year : 2564
Funded By : Mahachulalongkornrajavidhayalaya University.

Abstract

Research on Arts and Culture: Activities and Cultural Performances creative Chiang Saen Chiang Rai The objectives are as follows: 1. To study the creative arts and culture of Chiang Saen. Chiang Rai Province 2. To develop activities and performances of Chiang Saen arts and culture. with the application 3. To disseminate the body of knowledge, the arts Activities and performances of creative arts and culture in Chiang Saen Chiang Rai to the public It is a qualitative research collecting both documents and information. Data were collected by using an interview form, 40 photos/person.

The results showed that

Creative Arts and Culture in Chiang Saen Chiang Rai The results showed that Organizing the arts and culture of Chiang Saen Chiang Rai To stimulate tourism, promote the creation of goods and services to be outstanding and valuable Focus on value-added agriculture health products Handicrafts, creative industries, arts and culture, tourism to increase competitiveness to create identity and tourism identity to increase competitiveness to create identity and tourism identity of Chiang Saen in enhancing the development of tourism personnel in the form of tourism in Chiang Saen Chiang Rai with Lanna civilization Increase the capacity of tourism personnel It consists of the followings: 1. exhibition booths 2. exhibitions selling handicrafts and products as follows: 1. Organizing an exhibition booth 2. Displaying handicrafts and cultural products Chiang Saen District Chiang Rai

Develop activities and cultural performances of Chiang Saen with the application The results showed that Activities and performances of the Chiang Saen Arts and Culture Fair Chiang Rai It consisted of the followings: 1) The format of the

Chiang Saen art and cultural performances. Form of organization of cultural learning center of Chiang Saen community The exhibition format shows the connection that is attached. tight between culture and nature reflected through the spiritual space; 2) an activity of performing arts and culture in Chiang Saen cultural exhibition Exhibition of handicrafts showcasing ethnic group activities Organizing activities for teaching arts and culture Organizing food cultural activities

Knowledge dissemination of art : forms of activities and creative cultural performances in Chiang Saen Chiang Rai The results showed that Developing and adding market value and promoting creative cultural, ecological and health travel to promote raising the level of Chiang Rai It is an art city for tourism. can bring capital and cultural resources to create added value to the economy and creative industries It is also to enhance learning. Transfer of science, art, wisdom, art and culture from generation to generation to children, youth, people, and those interested in conserving, restoring, and continuation of local arts and culture to last forever.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัย เรื่อง "ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม
เชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่" โดยได้รับการสนับสนุนงานวิจัยจากประมาณด้าน
วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม Full Proposal ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๔
จัดโดย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ วัดพระธาตุผาเงา อำเภอ
เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับเมตตาจากพระรัตนมุนี, ผศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่
เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เป็นประธานพิธี โดยในการประชุมได้จัดให้มีการเสวนากลุ่มย่อย งานวิจัย
เรื่อง "The City Of Art : รูปแบบการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัด
เชียงใหม่" คณะวิทยากรร่วมการเสวนา ประกอบด้วย พระพุทธิญาณมุนี รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่,
พระครูพิศาลธรรมาทร เจ้าคณะอำเภอเชียงใหม่, นายปกรณ์ สุวีระโรจน์ นายอำเภอเชียงใหม่,
ร้อยโท กิตติชัย เจริญยิ่ง ปลัดเทศบาลตำบลเวียง ปฏิบัติหน้าที่นายกเทศมนตรีตำบลเวียง, นางสาวธนิ
กานต์ วรรณมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรม
จังหวัดเชียงใหม่ และนายณัฐรุจ คำคุณเมือง ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริม สำนักงานพระพุทธศาสนา
จังหวัดเชียงใหม่ที่ได้ให้คำปรึกษา เสนอแนะข้อคิดเห็น และตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องของงานวิจัย
เรื่องนี้จนสมบูรณ์

ขอขอบคุณคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ที่ร่วมสอบวิทยานิพนธ์ ได้เสียสละเวลา
อ่าน ตรวจสอบแก้ไขและให้คำแนะนำ ทำให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บรรณารักษ์
ที่บริการให้ความสะดวกในการใช้ห้องสมุด (มจร.), และขอบคุณเว็บไซต์สาระสนเทศ Thailis
ที่ให้บริการสืบค้นข้อมูล เพื่อการค้นคว้าสืบค้นข้อมูลในการทำวิจัย ทำให้งานวิจัยมีข้อมูลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
และขอขอบคุณ เจ้าของผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดไว้ ณ ที่นี้

ขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้
ให้บริการ และอำนวยความสะดวกในเรื่องต่าง ๆ รวมไปถึงการตรวจสอบรูปแบบโครงการวิทยานิพนธ์
ทำให้งานวิทยานิพนธ์นี้สำเร็จลงด้วยดีและขอบคุณเพื่อนสภธรรมิกทั้งหลายที่คอยห่วงใย ให้กำลังใจให้
ความช่วยเหลือจนงานนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีขออานิสงส์ในคุณของวิทยานิพนธ์นี้ จงมีแต่ บิดามารดา,
ครู, อุปัชฌาย์, อาจารย์ และญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า รวมถึงผู้ที่มีความปรารถนาดีต่อข้าพเจ้า ขอให้
ท่านเหล่านั้นจงเป็นผู้มีความสุขปราศจากทุกข์ทั้งทางกายและทางใจ

พระครูศรีรัตนานกร, ผศ.ดร.

พระครูกิตติพัฒนานุยุต, ผศ.ดร.

๑๘ เมษายน ๒๕๖๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๓
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย.....	๓
๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๖
๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้รับจากวิจัย.....	๗

บทที่ ๒ แนวคิดและทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพิธีกรรมและประเพณีที่สำคัญภาคเหนือ.....	๘
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในล้านนา.....	๒๓
๒.๓ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน การจัดทำขวงศิลปวัฒนธรรม.....	๕๓
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมร่วมกับรัฐวิสาหกิจ.....	๗๗
๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับขวงศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์.....	๘๓
๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบและกิจกรรมขวงศิลปวัฒนธรรม.....	๘๔
๒.๗ ขวงศิลปวัฒนธรรมในล้านนา.....	๘๖
๒.๘ ประวัติและความเป็นมาของเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย.....	๘๗
๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๙๐
๒.๑๐ กรอบแนวคิดของงานวิจัย.....	๑๐๑

บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๑๐๒
๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูล.....	๑๐๒

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๑๐๔
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๑๐๗
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๑๐๘
๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย.....	๑๐๙

บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๑ ช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย.....	๑๑๐
๔.๒ การพัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปะวัฒนธรรม เชียงใหม่ด้วยแอปพลิเคชัน.....	๑๓๖
๔.๓ การเผยแพร่องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรม และการแสดงงานศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่..... จังหวัดเชียงราย ไปสู่สาธารณชน.....	๑๗๘
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๘๖
๔.๕ ผลจากการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย.....	๑๘๗

บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๙๑
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๙๓
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๙๘

บรรณานุกรม..... ๑๙๙

ภาคผนวก..... ๒๐๒

ภาคผนวก ก บทความวิจัย..... ๒๐๓

ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องการนำผลจาก

โครงการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์..... ๒๒๐

ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์กิจกรรมที่วางแผนไว้..... ๒๒๒

ภาคผนวก ง แบบสอบถาม/สัมภาษณ์..... ๒๒๕

ภาคผนวก จ รูปภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย..... ๒๓๐

ภาคผนวก ฉ ประวัติคณะผู้วิจัย..... ๒๔๒

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง

หน้า

แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๒๔๓
ข้อเสนอแนะอื่นๆ.....	๒๕๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อำเภอเชียงแสนภาคเหนือ หรือล้านนาดินแดนแห่งความหลากหลายทางประเพณีและวัฒนธรรมที่มีความน่าสนใจไม่น้อยไปกว่าภาคอื่นของไทย เพราะเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยเสน่ห์มนตร์ขลัง ชวนให้น่าขึ้นไปสัมผัสความงดงามเหล่านี้ยิ่งนัก ส่วนบรรดานักท่องเที่ยวที่ไปเยี่ยมชมต่างก็ประทับใจกับสถานที่ท่องเที่ยวมากมายและน้ำใจอันล้นเหลือของชาวเหนือ วัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว^๑ โดยเฉพาะวัฒนธรรมของชาวล้านนาที่ยังคงยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีของพระพุทธศาสนา ที่แสดงออกถึงมิตรไมตรีและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีการสืบทอดมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จึงถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งที่คนคนท้องถิ่นในภาคเหนือยังรักษาไว้จนถึงปัจจุบัน

ในที่นี่จะกล่าวถึงตัวอย่างวัฒนธรรมที่สำคัญ ด้านอาหาร โดยตัวอย่างของวัฒนธรรมในด้านนี้ได้แก่ ประเพณีเลี้ยงข้าวแลงขันโตกหรือกินข้าวแลงขันโตก เป็นประเพณี ของชาวล้านนาผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดทางภาคเหนือตอนบน ด้านศาสนาและลัทธิความเชื่อตัวอย่างวัฒนธรรมในด้านนี้ได้แก่ งานทำบุญทอดผ้าป่าแถว งานทำบุญตักบาตรสลาก งานประเพณีการสืบชะตาหรือการต่ออายุได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนากระทำให้ขึ้นเพื่อยืดชีวิตด้วยการทำพิธีเพื่อให้เกิดพลังรอดพ้นความตายได้ เป็นประเพณีที่คนล้านนานิยม ประเพณี “ยี่เป็ง” เป็นประเพณีลอยกระทงตามประเพณีล้านนาที่จัดทำขึ้นในวันเพ็ญเดือน ๒ ของชาวล้านนา เป็นภาษาคำเมือง ในภาคเหนือ คำว่า “ยี่” แปลว่า สอง และคำว่า “เป็ง” ตรงกับคำว่า “เพ็ญ” หรือพระจันทร์เต็มดวง ซึ่งชาวไทยในภาคเหนือจะนับเดือนทางจันทรคติเร็วกว่าไทยภาคกลาง ๒ เดือน ทำให้เดือนสิบสองของไทยภาคกลาง ตรงกับเดือนยี่เดือน ๒ ของไทยล้านนา ประเพณียี่เป็งจะเริ่มตั้งแต่วันขึ้น ๑๓ ค่ำ ซึ่งถือว่าเป็น “วันดา”หรือวันจ่ายของเตรียมไปทำบุญเลี้ยงพระที่วัด ครั้นถึงวันขึ้น ๑๔ ค่ำ พ่ออ้ายแม่อ้ายและผู้มีศรัทธาก็จะพากันไปถือศีล ฟังธรรม และทำบุญเลี้ยงพระที่วัด มีการทำกระทงขนาดใหญ่ ตั้งไว้ที่ลานวัด ในกระทงนั้นจะใส่ของกินของใช้ ใครจะเอาของมาร่วมสมทบด้วยก็ได้เพื่อเป็นทานแก่คนยากจน ครั้นถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ จึงนำกระทงใหญ่ที่วัดและกระทงเล็ก ๆ ของส่วนตัวไปลอยในลำน้ำ การถ่ายทอดวัฒนธรรมได้อย่างสมบูรณ์ ครู เป็นบุคลากรที่จัดการดำเนินงานต่าง ๆ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง คนไทยที่ไม่เข้าใจ ไม่เห็น

^๑ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๖ เชียงใหม่, เมืองเชียงแสน : ถนนสายวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค) ๒๕๕๘, หน้า ๕๕.

คุณค่า ไม่ภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นตน ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นวิกฤติทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง

การส่งเสริมการท่องเที่ยวอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เรื่องวัฒนธรรมล้านนาที่เป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย เป็นรากฐานการสร้างสรรคความสามัคคี และความมั่นคงของชาติ เป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรี เกียรติยศและความภาคภูมิใจร่วมกันของคนไทย ฉะนั้นจำเป็นจะต้องส่งเสริมให้ วัฒนธรรมไทยมีความเจริญก้าวหน้า เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางสังคม และคุณภาพชีวิตคนไทย การรักษาและป้องกันวัฒนธรรม คือ การรักษาจิตวิญญาณของความเป็นชาติและการที่จะให้คนในพื้นที่ตระหนักถึงโบราณสถานซึ่งเป็นมรดกล้านนาของจังหวัดชายแดน การจัดกลยุทธ์ทางการตลาดที่จำเป็นเป็นในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเพื่อให้เกิดรูปธรรมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดมีความจำเป็นจะต้องให้ชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการด้านแผนงานดำเนินงานต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพของพื้นที่และความพร้อมของประชาชน การศึกษาวิจัยจะต้องกระตุ้นให้การมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามามีบทบาทรับผิดชอบและเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวทำให้เกิดการร่วมมือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย

เมืองเชียงแสนปัจจุบันมีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจมากมาย แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ เช่น เมืองโบราณเชียงแสน เมืองโบราณเชียงแสนน้อย วัดเจดีย์หลวง วัดพระธาตุจอมกิตติ วัดพระธาตุผาเงา วัดป่าสัก วัดพระเจ้าล้านทอง วัดพระยืน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน น้ำตกบ้านไร่ สบรวกหรือสามเหลี่ยมทองคำ เวียงเชียงใหม่หรือเวียงสบรวก พระธาตุดอยปู่เจ้า หอผืนอุทยานสามเหลี่ยมทองคำ พิพิธภัณฑสถานบ้านผืน เวียงหนองล่อง ทะเลสาบเชียงแสน และยังเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ไทยวน ไทลื้อ อู้อี้อาชาดอยสะงะ ฝรั่งบ้านธารทอง เข้าบ้านห้วยกวีวัน ส่วนประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวเชียงแสน เช่น ปอยหลวง ทานสลาก สืบชะตาเมืองตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ รูปแบบและกลไกการดำเนินงานการสาธารณสุขมูลฐานได้พัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม และการพัฒนาหมู่บ้านการดำเนินงานเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่มีอย่างต่อเนื่องและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗

วัฒนธรรมพื้นบ้านของคนเมืองจากการแสดงฟ้อนรำที่อ่อนช้อย ภาษาพูดที่ไพเราะเสนาะหู และการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ด้วยแล้ว สำหรับกับข้าวของคนเมืองก็ดูจะเป็นวัฒนธรรมการกินอย่างหนึ่งที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เพราะอาหารเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวเมืองมีอาหารท้องถิ่นที่ขึ้นชื่ออยู่หลายอย่าง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะนิยมรับประทานข้าวเหนียวเป็นอาหารหลักยังมีอาหารประเภทลาบ หลู้ และส้ม เป็นการย่ำที่ใช้เครื่องปรุงได้แก่ พริก เกลือ เครื่องเทศ เป็นต้น โดยอาหารจะถูกนำไปใส่ในสำหรับที่คนพื้นเมืองเรียกว่า "ขันโตก" ขันโตก ได้ชื่อว่าเป็นภาชนะที่ใส่อาหารคาวหวานไว้รับประทานของคนล้านนา เป็นเครื่องแสดงออกถึงหน้าตาอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะเมื่อมีแขกจากต่างถิ่นมาเยี่ยมเยียนที่บ้าน เป็นธรรมเนียมของเจ้าของบ้านที่จะต้องเชื้อเชิญแขกผู้มา

เยือนร่วมวงรับประทานอาหารชั้นโตก วัฒนธรรมพื้นเมืองผู้นำท้องถิ่นให้การอบรมในการถ่ายทอด วัฒนธรรมให้กับประชาชน

ผู้วิจัยสนใจในการที่จะศึกษา ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม เชียงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสนจังหวัดเชียงราย โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับช่วงศิลปะเชียงสร้างสรรค์ และ พัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงสร้างสรรค์ เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ตลอดจนถึงนำช่วงศิลปะ และ รูปแบบกิจกรรมการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียง สรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ไปสร้างชุดความรู้และเผยแพร่สู่สาธารณะชน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชียงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงแสน ด้วยแอปพลิเคชัน

๑.๒.๓ เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงาน ศิลปวัฒนธรรมเชียงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ไปสู่สาธารณะชน

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ ช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชียงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีความสำคัญ อย่างไรบ้าง ?

๑.๓.๒ พัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงแสนด้วยแอปพลิเคชัน มีวิธีการพัฒนา ในรูปแบบไหน อย่างไรบ้าง ?

๑.๓.๓ องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียง สรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ควรมีรูปแบบ และวิธีการเผยแพร่สู่สาธารณะชนได้ อย่างไรบ้าง?

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัย ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงสร้างสรรค์ เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืนของอำเภอเชียงแสน มีการวิจัยเพื่อสังเคราะห์รูปแบบของยุทธศาสตร์สร้างสรรค์เมืองเชียงแสนอยู่ ๔ ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจในชุมชน ด้านการบริการในชุมชน สร้างความมั่นคงด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม ด้านสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อม

๑.๔.๑ พื้นที่การวิจัย

วัดพระธาตุเจดีย์หลวง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

๑.๔.๒ ขอบเขตเนื้อหา

ศึกษาความช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยวิเคราะห์หลักการ แนวคิดประกอบการสร้าง รูปแบบการอนุรักษ์ และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ เพื่อต้องการทราบสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงสำหรับใช้เป็นแนวทางในการออกแบบมีวิธีการศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและศึกษาปัญหา สภาพปัญหาปัจจุบันรวมถึงรูปแบบความต้องการของชุมชนต่อการกำหนดบทบาททิศทางของการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ศึกษาแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ นำข้อมูลที่ได้มา ดำเนินสร้างเครื่องมือการวิจัยการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

ศึกษารูปแบบการฟื้นฟู โดยการเลือกสรรศิลปวัฒนธรรมที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไป แล้วนำมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม

แนวทางการพัฒนา ริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนา อาชีพควรรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ส่งเสริมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ผ่านกระบวนการเชื่อมโยงวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว ในรูปแบบ ช่วงศิลปะ กิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ยกย่องให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ของชุมชน และเกิดการประชาสัมพันธ์ ก่อให้เกิดผลทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เป็นการวิจัยเพื่อการพัฒนาที่ส่งผลให้เกิดรายได้แก่ชาวบ้าน และชุมชนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจทั้งในระดับครอบครัว และระดับชุมชนมากขึ้น ซึ่งสามารถส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้และเป็นประโยชน์ ในการพัฒนาชุมชนและองค์ปกครองส่วนท้องถิ่นให้ยั่งยืน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่

ประชากรที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่

ก. ภาครัฐ

๑. นายประจัญ ปรังญ์สกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่
๒. นายปกรณ์ สุริสุวรรณ นายอำเภอเชียงใหม่
๓. นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่
๔. นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่
๕. นางเกลียวพรรณ ขำโนนจิว ผอ.สำนักงานพระพุทธศาสนาเชียงใหม่
๖. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ เชียงราย
๗. กรมศิลปากร
๘. ปลัดอำเภอหัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานปกครอง

๙. พัฒนาการอำเภอเชียงใหม่

๑๐. ท้องถิ่นอำเภอเชียงใหม่

ข. องค์กรปกครองท้องถิ่น

๑. องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่
๒. นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่
๓. หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาล
๔. ปลัดเทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่
๕. นักพัฒนาชุมชน

ค. พระสงฆ์

๑. พระรัตนมุนี, ผศ.ดร.	เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
๒. พระพุทธิญาณมุนี	รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่
๓. พระครูพิศาลธรรมาทร	เจ้าคณะอำเภอเชียงใหม่
๔. พระครูจิรอินทโสภาส	รองเจ้าคณะอำเภอเชียงใหม่
๕. พระครูวิกรมสมาธิคุณ	เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมกิติ
๖. พระครูวิจารณ์ธรรมสุนทร	เจ้าอาวาสวัดเจติยหลวง
๗. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดพระธาตุสองพี่น้อง	
๘. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดพระเจ้าล้านทอง	
๙. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดปงสนุก	
๑๐. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดผ้าขาวบ้าน	
๑๑. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดวังลาว	
๑๒. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดห้วยเกียง	
๑๓. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดสบรวก	
๑๔. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดสันธาตุ (สันธาตุโสภาการาม)	
๑๕. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดดอยจำปี	
๑๖. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดแม่เงิน	
๑๗. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดศรีดอนมูล	
๑๘. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดทุ่งฟ้าฮ่าม	
๑๙. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดสุ่มังคลาราม	
๒๐. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดหนองบัวสด	

ง. เครือข่าย

๑. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
 ๒. สถาบันการศึกษาในอำเภอเชียงใหม่
 ๓. เครือข่ายสื่อมวลชน
 ๔. กลุ่มกิจกรรมเมืองเชียงใหม่
 ๕. ชมรมศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่
- รวมทั้งหมด จำนวน ๔๐ รูป/คน

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การพัฒนาช่วงศิลปะช่วงศิลปะ หมายถึง กิจกรรมและการแสดงงานช่วง ศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย การแสดงผลงาน ทางด้านด้านภูมิปัญญา ท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ สถานที่จัดงานของภาครัฐ และ ภาคเอกชน ในจังหวัดเชียงใหม่

๑.๕.๒ การแสดงงานช่วงศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง การจัดช่วง ศิลปวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยวส่งเสริมการ สร้างสรรค์สินค้าและบริการ ให้โดดเด่นและมีคุณค่า มุ่งเน้นเกษตรมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ หัตถอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยว ในการเพิ่มขีดความสามารถทางการ แข่งขัน เพื่อสร้างเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของเมืองเชียงใหม่

๑.๕.๓ รูปแบบกิจกรรมช่วงศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง รูปแบบกิจกรรมช่วง ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ของอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย รูปแบบของการ จัดบูรณาการ รูปแบบของการแสดงผลงาน ทางด้านด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

๑.๕.๔ แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ได้แก่ วัด ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว การสร้างแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักกับคนทั่วไป แล้วจะต้องเป็นอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยววัฒนธรรม โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ การปลูกจิตสำนึกประชาชนในชุมชน การปรับปรุงทัศนียภาพ การรักษาโบราณสถาน วัด และแหล่ง ประวัติศาสตร์จะต้องร่วมมือกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ กรมศิลปากร เพื่อเข้ามาบริหารจัดการบริเวณสถานที่ท่องเที่ยว เช่น การส่งเสริมการตลาด การพัฒนา ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทุกมิติ การจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยววัฒนธรรม จัด กิจกรรมบนถนน การสร้างความรื่นเริง และการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว

๑.๕.๕ กิจกรรม หมายถึง การจัดกิจกรรมช่วงศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย มีช่วง ศิลปวัฒนธรรมของอำเภอเชียงใหม่ ดังนี้คือ การสืบชะตาเมือง กิจกรรมการแสดงเช่น ฟ้อนรำ ดนตรี พื้นเมือง กลองสะบัดชัย การแสดงของชนเผ่า กาดมั่วคริวแลง

๑.๕.๖ ชุมชนความรู้ หมายถึง การสร้างชุมชมความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและ การแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย หนังสือ ตำรา แผ่นพับ โปสเตอร์ เพื่อนำไปประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ให้กับวัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน องค์กร ภาครัฐ และเอกชน มหาวิทยาลัย ภาคีเครือข่าย ได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น

๑.๕.๗ เมืองเชียงใหม่ หมายถึง ตำนานพงศาวดารหลายฉบับหลายสำนวนแต่เนื้อเรื่อง ส่วนใหญ่จะเป็นเค้าโครงเดียวกัน การเริ่มเรื่องตำนานจะกล่าวตั้งแต่สมัยต้นพุทธกาลว่าพระเจ้าสิงหล

วดี कुमार อพยพจากเมืองไทยเทสล่องมาตามลำน้ำโขง และตั้งบ้านแปลงเมืองโดยมีพญานาคช่วยขุดคูปราการเมือง ปรากฏชื่อเมืองว่า นาคพันธุสิงหนวัตินคร

๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้รับจากวิจัย

๑.๖.๑ ได้ช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๑.๖.๒ ได้พัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปะวัฒนธรรมเชียงใหม่ด้วยแอปพลิเคชัน

๑.๖.๓ ได้เผยแพร่องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ไปสู่สาธารณชน

บทที่ ๒

แนวคิดและทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทที่ ๒ นี้ได้นำเสนอเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้คือ

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพิธีกรรมและประเพณีที่สำคัญภาคเหนือ
- ๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในล้านนา
- ๒.๓ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน การจัดทำช่วงศิลปวัฒนธรรม
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมร่วมกับรัฐวิสาหกิจ
- ๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับช่วงศิลปวัฒนธรรม
- ๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบและกิจกิจกรรมช่วงศิลปวัฒนธรรม
- ๒.๗ ช่วงศิลปวัฒนธรรมในล้านนา
- ๒.๘ การจัดแสดงช่วงศิลปวัฒนธรรมในประเทศไทย และ ล้านนา
- ๒.๙ ช่วงศิลปวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย
- ๒.๑๐ ประวัติและความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย
- ๒.๑๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๑๒ กรอบแนวคิดของงานวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพิธีกรรมและประเพณีที่สำคัญภาคเหนือ

พิธีกรรม หมายถึง พฤติกรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติอันล้วนแต่เกี่ยวข้องกับ ชีวิตประจำวันทั่วไป และอ้างถึงความเชื่อเก่าแก่ของชาวบ้านในชนบท ทั้งยังบงบอกถึงวัฒนธรรม ของบุคคลผู้อยู่ในสังคม นั้นๆ พิธีกรรมมักมีการพัฒนารูปแบบอยู่เรื่อยๆ เพื่อให้สอดคล้องกับผู้คน ในแต่ละท้องถิ่น โดยมักจะ ผสมผสานระหว่างพิธีที่มีอยู่เดิมกับของใหม่ ซึ่งเขามามีบทบาท

พิธีกรรมแบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ พิธีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ได้แก่พิธี แต่งงาน พิธีเลี้ยงผีพิธีศพ พิธีขอขมา และพิธีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น การทำบุญบ้าน พิธีเดือนสิบสอง เป็นต้น ความเชื่อเป็นสวนหนึ่งแห่งวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยซึ่งมีความสำคัญอย่างมาก ก่อให้เกิดอิทธิพลต่อจิตใจที่มีผลต่อพฤติกรรมในระดับสังคม กล่าวคือ ความเชื่อที่มีอิทธิพล ต่อสังคม ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับผีป่าผีบ้าน ผีแลน เทพเทวาอารักษ์ผู้คุ้มครองสังคม ความเชื่อนี้มีผลทำให้จารีต

ประเพณีมีความมั่นคง และส่งผลให้การทำลายป่า การทำลายสิ่งแวดล้อม และการประพาศติผิดจารีต่างๆ ลดน้อยลงแต่ในปัจจุบัน แม้มีการอธิบายถึงผลดีผลเสียของการทำลาย และการทำผิดต่างๆ ก็ยังพบว่าผู้ที่เขาใจเหตุและผลตามหลักวิทยาศาสตร์มากมาย ยังคงทำความผิด ครั่งแล้วครั่งเล่าทั้งนี้ เพราะเราขาดมาตรการการควบคุมทางจิตเซนในอดีต

ทั้งนี้เพราะเราขาดมาตรการการควบคุมทางจิตเซนในอดีต ความเชื่อเกิดจากมนุษย์มีส่วนสัมพันธ์กับธรรมชาติเมื่อธรรมชาติได้ทำลายชีวิตและ ทรัพย์สิน ทำให้มนุษย์เกิดความคิดว่าในธรรมชาตินั้น ต้องมีอะไรอยู่เบื้องหลังที่สามารถบันดาล ทั้งคุณและโทษแก่ตนได้แต่ไม่สามารถจะหาเหตุผลมาอธิบายแนวคิดนี้ได้มนุษย์จึงเลยจินตนาการ ต่างๆ นานา และพยายามหาเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยแสดงพฤติกรรมต่างๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับ ความเชื่อนั้นๆ และความเชื่อดังกล่าวได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน^๑

ความสำคัญของพิธีกรรม

ประเพณีและพิธีกรรมเป็นสมบัติของสังคมที่มีความสัมพันธ์กับชีวิตและสังคมมาโดย ตลอด ประเพณีและพิธีกรรมจึงมีบทบาทต่อมนุษย์หลายประการคือ

๑. เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ คนเราไม่ว่าจะอยู่ในยุคใด สมัยใดเมื่อประสบปัญหาอุปสรรคต่างๆ ก็มักจะเกิดภาวะความเครียดและเกิดความกังวล สภาวะจิตใจที่ไม่มั่นคงเช่นนี้โดยมากจะมีผลต่อร่างกาย บั่นทอนสุขภาพที่ อาจทำให้เกิดความเจ็บป่วยทางกายหรือทางจิตประสาทก็ได้การทำพิธีกรรมหรือ “พิธี” เป็นการแก้ไขเรื่องร้ายให้กลายเป็นดีทำให้จิตใจสบายขึ้น ผ่อนคลายความ ตึงเครียดและสร้างความมั่นคงเข้มแข็งขึ้น

๒. เป็นสิ่งควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม การอยู่ร่วมกันกันในสังคมได้อย่างเรียบร้อยและเป็นปกติมีสันติสุขได้นั้น สังคมนั้นๆ ต้องมีข้อตกลง มีระเบียบแบบแผนที่ทุกคนยอมรับและ ประพฤติตาม

๓. เป็นสัญลักษณ์ชี้แนะให้เขาสาระสำคัญของชีวิต ประเพณีและพิธีกรรมแต่ละอย่างย่อมมีแนวคิดหรือ แบบแผนการปฏิบัติที่แฝงอยู่ในพิธีกรรม ขั้นตอนต่างๆ ในประเพณีและพิธีกรรมจึง เป็นสัญลักษณ์ของแนวคิดและมีบทบาทในการชี้แนะให้เขาถึงสาระสำคัญของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเพณีและพิธีกรรมส่วนบุคคลจะแฝงแนวคิดที่เป็นสัญลักษณ์เกี่ยวกับสถานภาพของบุคคลใน แต่ละช่วงอย่างน่าสนใจ

๔. เป็นเครื่องผูกพันความเป็นพวกเดียวกัน การประพาศติปฏิบัติกิจกรรมใดๆ ร่วมกัน เป็นแบบแผนเดียวกัน ย่อมเป็นสิ่งที่ผูกพันให้คนในกลุ่มหรือสังคมมีความผูกพันใกล้ชิดกัน และรู้สึกว่าเป็นพวกพ้องเดียวกัน

^๑ ฐาปนีย์ เรียงเรียง, **พิธีกรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนการพิมพ์, ๒๕๕๖).

๕. เป็นเครื่องมือผสมผสานความเชื่อต่างๆ เข้าด้วยกัน จากอดีตที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ชนชาติไทยมีวัฒนธรรมที่ได้วิวัฒนาการต่อเนื่องกันมาตลอด ในแง่ของความเชื่อก็เช่นเดียวกัน แต่เดิมคนไทยมีความเชื่อเรื่องผีสงและวิญญาณต่างๆ และเมื่อมีลัทธิพราหมณ์แพร่ขยายเข้ามา รวมกับความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนาที่รับมาใหม่ ความเชื่อเหล่านี้ถูกผสมผสานกลมกลืนด้วยประเพณีและพิธีกรรม

ภาคเหนือของไทย มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเขตภูเขาสลับพื้นที่ราบระหว่างภูเขา ซึ่งผู้คนอาศัยอย่างกระจายตัวแบ่งกันเป็นกลุ่ม อาจเรียกว่า กลุ่มวัฒนธรรมล้านนา โดยจะมีวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมเก่าแก่เป็นของตนเองมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว แต่องค์ประกอบที่สำคัญก็ยังคงมีความคล้ายคลึงกันอยู่มาก อาทิ สำเนียงการพูด การขับร้อง ฟ้อนรำ การดำรงชีวิตแบบเกษตรกรรม การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิญญาณของบรรพบุรุษ ความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท การแสดงออกของความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์โดยผ่านภาษาวรรณกรรม ดนตรี และงานฝีมือ แม้กระทั่งการจัดงานฉลองสถานที่สำคัญที่มีมาแต่โบราณ เดิมวัฒนธรรมคนเมืองหรือคนล้านนามิศูนย์กลางอยู่ที่เมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ ตามชื่อของอาณาจักรที่มีการปกครองแบบนครรัฐที่ตั้งขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ โดยพญาเม็งราย^๒

๒.๑.๑ พิธีปลูกบ้านหรือปลูกเรือน (เฮือน)^๓

ประเพณี วัฒนธรรมการปลูกเรือนนั้น ในแต่ละสังคม ย่อมมีวิธีการที่แตกต่างและคล้ายคลึงกันไป ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสังคมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสภาพแวดล้อม ประเพณีการปลูกเรือนล้านนาก็ได้ช่วยคติความเชื่อของสังคมนั้นๆ ซึ่งเป็นตัว กำหนดพื้นฐานของการปลูกสร้างบ้านเรือน เพื่อให้บังเกิดความอยู่เย็นเป็นสุขแก่ผู้อาศัยในเรือนนั้นๆ การ “ปกหยอยเฮือน” เป็นคำพูดในภาษาล้านนา หมายถึงประเพณีการปลูกเรือนล้านนา แต่เดิมที่อยู่อาศัยของชาวล้านนามีด้วยกันหลายระดับ แล้วแต่ฐานะของเจ้าของมีตั้งแต่ตูปติดดิน ตูปหมาแหงน ตูปหย่างร่างเรือน ตูปพื้น หลองข้าว เรือนไม้บัว เรือนเครื่องไม้จริง เรือนไม้จริงล้วน คือพื้นแป้นฝาแป้น เป็นต้น

การครองเรือนของคนล้านนา แต่โบราณนิยมให้ฝ่ายชายอยู่ร่วมกับฝ่ายหญิง เรียกว่า วิวาหมงคล หรือ วิวาหะมังคละ เพื่อให้ฝ่ายชายได้รับใช้บิดามารดาฝ่ายหญิง เรียกว่า “ได้ลูกอ้ายหลานชาย” เพื่อเป็นการตอบแทนที่ฝ่ายชายได้ลูกสาวของเขามาเป็นภรรยา เป็นเวลา ๓ ปีเป็นอย่าง

^๒ ปราณี วงษ์เทศ, วัฒนธรรมคนเมืองหรือคนล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์โอเอสพริ้นติ้งเฮ้า, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓.

^๓ ทศพล อากหาญ, พิธีปลูกบ้านหรือปลูกเรือน (เฮือน), (กรุงเทพมหานคร : มิตรสัมพันธ์กราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๘๓.

น้อย จึงจะแยกตัวลงมาตั้งเรือนใหม่อีก ๑ ครอบครัวยุค เรียกว่า “ลงปักซั้งตั้งกิน” (การปลูกเรือนในสมัยโบราณจะปลูกให้ดีทีเดียวเลยไม่ได้ ถ้าวัวซิด จะเกิดโรคภัยไข้เจ็บ แต่ถ้าพ้น ๓ ปีไปแล้วจะปลูกเรือนแบบใดก็ได้ไม่มีซีดอันใด ในปีแรกต้องปลูกเรือนแบบฝังเสาตั้งจากดินขึ้นไป เรียกว่า “เสาดั่งจำดิน” เรือนแบบนี้อยู่ได้ประมาณ ๑ ปีเท่านั้นก็ต้องรื้อปลูกใหม่ การปลูกเรือนในปีที่ ๒ จะสร้างเรือนผูกคือผูกข้อผูกกับเสารือนได้โดยเสาดั่งตั้งจากข้อขึ้นไป ปีที่ ๓ จึงจะปลูกเรือนแบบเจาะรูข้อรูแปเพื่อสวมเข้ากับเดือยปลายเสาได้ เรียกว่า “เรือนข้อสูบ” ในการปลูกเรือนใหม่ชายหนุ่มจะต้องหาสถานที่อยู่และเตรียมอุปกรณ์ในการทำบ้าน ไว้พร้อมมูล

ก. ขั้นตอนการปลูกเรือน

เมื่อได้ทำการจัดหาเตรียมเครื่องเรือนที่เรียกกันว่า “การครัวไม้” โดยทำการท้าวร่างทดลองปลูกดูก่อน แล้วจึงรื้อลงมาจัดผูกแยกเป็นกองๆ เพื่อรอการปลูก ต่อมาเจ้าของเรือนจะต้องไปหาปู่อาจารย์ให้ท่านช่วยดูฤกษ์ดูวันในการที่จะปัก เรือน เมื่อได้วันกำหนดที่แน่นอนแล้ว เจ้าของเรือนจะออกไปขอแรงจากเพื่อนบ้าน ญาติพี่น้องให้มาช่วยปักเรือน เพราะชาวบ้านสมัยก่อนเป็นช่างปลูกเรือนเหมือนกันเกือบทุกคนโดยขอไว้ล่วงหน้า อย่างน้อย ๓ วัน ส่วนฝ่ายหญิงจะไปบอกญาติพี่น้องของฝ่ายตนให้ช่วยทำอาหารเลี้ยงคนที่มาช่วย งาน ก่อนที่จะทำการปักเรือน เจ้าของเรือนจะต้องสำรวจดูพื้นที่ที่จะปลูกเรือนก่อนว่าตรงไหนจะดีมากที่สุด ประการใด โดยมีขั้นตอนต่างๆได้แก่^๔

ข. การดูความสูงต่ำของพื้นที่

การดูความสูงต่ำของพื้นที่ โดยให้ดูพื้นดินที่มีความสูง และลาดเทไปยังทิศต่างๆดังนี้พื้นดินสูงทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ต่ำทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ถ้าวัวดีพื้นดินต่ำทางเหนือ สูงทางทิศใต้ ถ้าวัวดีถ้าพื้นดินสูงทุกด้าน เรียกพื้นที่นั้นว่า สุขาดา ถ้าวัวดีมากพื้นดินสูงทางทิศใต้ต่ำทางทิศเหนือ ดีมากพื้นดินสูงทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ต่ำทางทิศตะวันตก ถ้าวัวดี

ค. การดูจากการเสี่ยงทาย

ดูการเสี่ยงทายว่าที่ดินตรงไหนจะดีหรือไม่ดี โดยทำควัก หรือกระตักใบตอง ๓ อัน อันแรกใส่ข้าวเหนียวสุก อันที่ ๒ ใส่ข้าวเหนียวที่ทาหรือคลุกด้วยปูนแดงให้มีสีแดง เรียกว่า ข้าวแดง อันสุดท้ายข้าวเหนียวสุกทาหรือคลุกด้วยหมื่นหม้อให้มีสีดำเรียกว่า ข้าวดำ แล้วนำไปวางไว้ในบริเวณที่จะปลูกเรือน จากนั้นให้อธิษฐานขอให้สิ่งแสดงบอกเหตุดีหรือไม่ดีตามความปรารถนา หรือกล่าวคำโหราที่ปรารถนา ทิ้งไว้สักครึ่งหรือ ๑ วันแล้วจึงไปดูควักใบตองทั้ง ๓ ว่ามีสัตว์มากินหรือตอมหรือไม่ หากเป็นข้าวที่เป็นสีขาวไม่ได้คลุกด้วยสิ่งใด ถ้าวัวเป็นที่ปลูกเรือนได้ดีมาก ถ้าสัตว์หรือแมลงมากินข้าวแดงดีปานกลาง ถ้ากินข้าวสีดำถ้าวัวไม่ดี

^๔ ศิริรักษ์ จรรย์ยานนท์, ความเชื่อของการปลูกบ้านชาวล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๕๖), หน้า ๔๒.

อีกวิธีหนึ่ง เอาใบฝ้ายแปงมา ๘ ใบ ใบ ๑ ห่อดิน ใบ ๑ ห่อเปลือกไม้ ใบ ๑ ห่อผมยุ่ง เมื่อพร้อมก็นำขึ้นข้าวตอกดอกไม้พร้อมสิ่งต่างๆไปสูงบริเวณที่จะปลูกเรือน แล้วตั้งอธิษฐานดังนี้ “โอกาสพรหมเทวดา รุกขเทวดา ตินณปัพพเทวดา อากาศเทวดา บัดนี้ผู้ข้า พ่อแม่ ลูก ผัวเมีย มีประมาณเท่านี้ จักมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่นี่ ยังจักพึงใจเทวดาทั้งหลายอันชา คັນยังจักอยู่วุฒิจริญใจแก่ผู้ข้าทั้งหลายดังอัน ก็ขอหื้อหุบได้หื้อที่ดี คันตุทั้งหลายยังจักอยู่วุฒิจริญใจดังอัน ก็ขออย่าได้หุบเอาหื้อที่ปตินั้นเทอะ “ว่าแล้วจึงกล่าวคาถาว่า “นนามิ สิริสา นางัง สัสธรรมคนุตตมัง อิทัมปิเนตโต ทิพพจักขุวปัสสติ” แล้วจึงจับเอาหื้อสิ่งนั้นขึ้นมา ๑ ห่อ เปิดดู ถ้าได้หื้อดอกไม้ หื้อข้าวเปลือก หื้อหิน หื้อดิน ดีมากควรอยู่ที่นั่น ถ้าจับได้หื้อเปลือกไม้ หื้อผมยุ่ง หื้อปีกไก่ และหื้อถ่านไฟ ไม่ดีไม่ควรอยู่

อีกวิธีหนึ่ง ถ้าจะปลูกเรือนที่ใด ให้ถ่างหญ้าตรงกลางบริเวณนั้นกว้างประมาณ ๑ ศอก แล้วเอาไม้แหลมเป็นหลักยาว ๑ ฝ่ามือ นำไปตอกไว้ที่ตรงนั้นให้โผล่พื้นดินประมาณนิ้วหัวแม่มือ เอาเม็ดข้าวเปลือกมาเรียงกับดิน เอาหัวเข้าหาหลักนั้นจนรอบ เอาหม้อใหม่มาครอบไว้ แล้วกลับปากหม้อให้มิดชิดไม่ให้แมลงเข้าไปข้างในได้ แล้วเอาควักวงแม่ธรณี อธิษฐานต่อเทวดาและธรณีที่นั่นว่า “คันผู้ข้าทั้งหลายจักแปลงบ้านเรือนอยู่ที่นี่ ยังจักอยู่ดีมีสุขดังอันก็ขอหื้อข้าวเปลือกที่หลักนี้อย่าได้ฟุ้งไปทางใด เทอะ คันผู้ข้าทั้งหลายจักอยู่ไม่สบายก็ขอหื้อเม็ดข้าวเปลือกกระเด็นแตกฟุ้งไป จิมเทอะ” เมื่อถึงอีกวันก็ให้ไปเปิดหม้อดู ถ้าเม็ดข้าวกระเด็นฟุ้งไป ที่ตรงนั้นไม่ดีอย่าได้อยู่ ถ้าเม็ดข้าวขึ้นอยู่บนปลายหลักก็ยังคงอยู่ ถ้าเม็ดข้าวไม่แตกกระจายให้อยู่ที่นั่น ดีมาก

ค. การบูชาเทวดาที่รักษาพื้นที่ที่จะปลูกเรือน

ก่อนวันปลูกเรือน ๑ วัน คนเฒ่าคนแก่ที่เป็นหญิงจะช่วยกันดาคั่วขึ้นทำวทั้ง ๔ จัดทำเป็น สะตวงหรือกระทงจำนวน ๖ กระทง ส่วนคนแก่ชายจะจัดตั้งค่างทำวทั้ง ๔ บางแห่งก็จะทำสะตวงหยวกกล้วยกว้างประมาณ ๑ คืบ จำนวน ๕ สะตวง ใส่เครื่องคร่ำบูชา มีข้าวตอกดอกไม้ ธูปเทียน แกง ส้ม แกงหวาน กล้วย อ้อย ข้าว น้ำ โภชนาอาหาร หมากพลู ยา อย่างละ ๔ ซ่อขาว ๔ เรียกว่า “สะตวงเครื่อง ๔” พิธีกรรมข้างต้น (ศรีเลา เกษพรหม, ๒๕๓๙, หน้า ๘๖ และ ๑๐๗) บางตำราเรียกว่า การทำพิธี “เสตอะเสนียด” (ขีด หรือปัดรังควานเสาที่จะทำพิธี “ปก” โดยให้อ่านคาถาแล้วใช้มีดหรือขวาน ถากไม้ตรงดินเสาออกพอเป็นพิธี และเอาเศษไม้ที่ถากมาไปใส่ในสะตวงแล้วเอาสะตวงทั้ง ๔ อันไปวางไว้ตามทิศสี่มุมบ้าน ส่วนสะตวงอีกอันหนึ่งที่อยู่ตรงกลางนั้นให้เอาไปลอยน้ำเสีย เป็นเสร็จพิธี^๕

ง. พิธีเช่นสรวงเจ้าที่

การ บูชาพญานาค บางท้องถิ่นเมื่อจะปกเสาเรือน ต้องมีการจัดเครื่องบูชาพญานาค โดยทำ สะตวงหยวกกล้วย กว้าง ยาว เท่ากับศอกของเจ้าของเรือน ใส่ด้วยข้าว น้ำ โภชนาอาหาร พริกาว ตาล

^๕ สมชัย ใจดี ยรรยง ศรีวิริยาภรณ์, ความเชื่อของการบูชาเทวดาที่รักษาพื้นที่ที่จะปลูกเรือน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเชียง, ๒๕๕๙), หน้า ๒.

กล้วย อ้อย หนาก พลู ข้าวตอก ดอกไม้ ช่อ ๖ ตัว จองแหง (คือเทียนขี้ผึ้งขนาดเล็กติดกับดอกไม้ไฟ) ๖ อัน ดอกไม้ขาว ๖ ดอก ผ้าขาว ผ้าแดง ยาวเท่ากับศอกของเจ้าของเรือน ๒ ผืน แล้วขุดหลุมใกล้กับหลุมเสามงคล กว้าง ๑ ศอก ลึก ๑ ศอกของเจ้าเรือน วางสะดวกใกล้กับปากหลุม และกล่าวคำโอกาส ดังนี้

“โขนโต ดูรานาคราชาตนเป็นเจ้าเป็นใหญ่ตนประเสริฐ อันเป็นใหญ่กว่านาคทั้งหลายมากกว่าแสนโกฏิ อันอยู่รักษาแผ่นดินหนาได้สองแสนสี่หมื่นโยชน์ และรักษาเมืองกำแพงอินทราขเจากล้าลุ่ม บัดนี้หมายมีเจ้าเรือนผู้มีชื่อว่า...จึงจักมาสร้างแปลงยังเคหาหอ เรือนอันใหม่ ก็จึงจากรำเพิงเถิงบุญคุณแห่งเจ้ากู ก็จึงได้ตกแต่งยังเครื่องบริกรรมปูชนามัสการ มีข้าวปลาโภชนาอาหาร แกงส้ม แกงหวาน พรว้าตาล กล้วยอ้อย จองแหงและเยื้องและ ๖ มีผ้าขาว ๒ ผืน ก็เพื่อว่าจักมาขอเอายังโชคชัย ลาภะสักการะ กับด้วยเจ้ากูว่าอันสนนี้แท้ดีหลี ขอเจ้ากูจงจักมารับเอาเครื่องชียาปูชนามัสการทั้งหลายมวลฝูงนี้ แล้วขอเจ้ากูจงจักนำมายัง โชคชัย ลาภะสักการะยศ บริวาร ศรีภคชะณะ มะหิงสา สิตา นารานิบิ สัพพะสิทธิ วิภูฎจจิติ” ว่า ๓ ครั้งแล้วเอาผ้าขาว ๒ ผืน รองดินเสามงคลผืน ๑ และรองดินเสานางผืน ๑ จากนั้นเอาสะดวกไปให้พันเขตบ้าน แล้วจึงทำการปกเสามงคลและเสานาง รวมทั้งเสาอื่นๆ ต่อไป

จ.การวางผังเรือน

ก่อนวันปักเรือน สล่าผู้เป็นหัวหน้าจะพาลูกมือวางผังของเรือนก่อน ในอดีตจะชิงเชือกดูระยะความกว้างยาวของตัวเรือนว่าจะปลูกบริเวณใดที่จะเป็นมงคล เชือกที่นำมาใช้ต้องไม่เป็นเชือกที่ต้องห้าม ทั้งสีและชนิดของเชือกเป็นสิ่งสำคัญ เช่น เชือกสีดำไม่ดี เชือกสีเขียวดีจะมีทรัพย์สินเชือกที่เป็นด้ายสีแดงไม่ดีไฟจักไหม้ เชือกด้ายสีขาว หรือเชือกจากเปลือกไม้ไม่ดี เชือกเครือเขาไม่ดีจักฉิบหาย เมื่อวัดได้ที่แล้วนำช่อ และแปมาวางพาดกันตามรูที่เจาะไว้ในบริเวณที่จะปลูกเรือน โดยหันทิศทางให้ถูกต้องตามที่เจ้าของเรือนต้องการ แล้วเอาไม้หลักตอกลงดินเพื่อหมายไว้เป็นจุดที่จะขุดหลุมเสาตรงหลักที่หมาย นั้นให้ครบทุกต้น

จ.วันปักเรือน

วันรุ่งขึ้นชาวบ้านที่ได้รับการบอกกล่าวจากเจ้าของเรือน หรือได้ทราบว่าบ้านมีบ้านที่จะปักเรือนก็จะมีน้ำใจมาช่วยปักเรือนด้วย มีทั้งคนอายุประมาณ ๓๕ ปีขึ้นไป จนถึงคนสะหม้งเค็ม คืออายุ ๔๐-๕๐ ปี บางคนก็กว่า ๖๐ ปีไปแล้วจะมาช่วยกันโดยแบ่งงานตามความถนัดและตามเครื่องมือที่ตนเองมี ชาวบ้านช่วยกันปักเรือน ในการปักเรือนจะเอาช่อแปมวางซ้อนกันในจุดที่จะปลูกเรือน ไปตามทิศตะวันออกและตะวันตก วางแปมยาวไปตามทิศเหนือใต้ หากวางแปมไปตามทิศตะวันออกและตะวันตกจะถือว่า “แปลงเรือนขวางโลก” เรือนล้านนาในอดีตจะหันหน้าเรือนไป ๒ ทิศเท่านั้นคือทิศเหนือและทิศใต้ ใน การปักเสาเรือนนั้นจะต้องปักเสามงคลหรือเสาเอกก่อน แล้วจึงปักเสานางและเสาอื่นๆตามมา เมื่อชาวบ้านมาแล้วถ้ายังไม่ได้ขุดหลุมเสา ก็จะลงมือขุดเสามงคลกับเสานางก่อน

เพราะจะต้องมีพิธีกรรมเกี่ยวเสาทั้งสองต้นนี้ ปู่อาจารย์จะเป็นผู้ผูกเสามงคลให้ ชาวบ้านจะช่วยกัน หามเสามงคลและเสานางไปที่หลุม หันปลายเสาไปตามทิศมงคล เอาโคนเสาใกล้ปากหลุม ที่ปลายเสา จะมีไม้ง่ามค้ำเป็นรูปกากบาทสูงประมาณ ๑ ศอกเพื่อวางรับเสาให้ห่างจากพื้น มีเครื่องบูชา ประกอบด้วย มะพร้าวอ่อน ๑ ทะลาย กล้วย ๑ เครื่อง ต้นกล้วย ต้นอ้อย และเสื่อของเจ้าบ้านผู้ชาย มาผูกกับเสามงคล แล้วเอายอดไม้ที่เป็นพญาแฉ่ไม้ทั้งหลายประจำวันนั้นๆ มาผูกกับเสามงคลด้วย

๒.๑.๒ พิธีการทำบุญขึ้นบ้านใหม่^๖

บ้านเป็นจุดศูนย์รวมของครอบครัว พิธีการขึ้นบ้านใหม่ จึงถือเป็นเรื่องสำคัญ อย่างหนึ่งของคนไทยเรา ถือเป็นเรื่องของความเชื่อ ความศรัทธาอย่างหนึ่ง เพื่อความสบายใจในการเข้าอยู่อาศัย ในบ้านใหม่ ที่เรายังไม่เคยไปอยู่ ไม่เคยเข้าไปสัมผัส จิตใจเราจึงยังไม่มี ความมั่นใจในการย้ายเข้าไปอยู่ เราจึงต้องหาสิ่งยึดเหนี่ยวหรือที่พึ่งทางใจ เพื่อความสบายใจไว้ก่อน ส่วนเรื่องว่า เมื่อย้ายเข้าอยู่แล้ว หรือทำพิธีแล้ว จะเกิดผลอย่างไรนั้น ก็อีกประเด็นหนึ่ง ซึ่งต้องเข้าใจว่า ไม่ได้เกิดจากการกระทำพิธีเพียงอย่างเดียว การอยู่อาศัยที่จะมีความสุข สงบ สบาย หรือเจริญรุ่งเรืองนั้น ไม่ได้อยู่ที่ พิธีกรรม หรือโชคลาภ เพียงอย่างเดียว (ถ้าพิจารณาในแง่นี้ ไม่มีใครสามารถบอกได้ว่า มีส่วนมากน้อยเพียงใด หรือก็เปอร์เซ็นต์ แบบทางวิทยาศาสตร์) มันอยู่ที่ตัวบ้านเอง และสิ่งแวดล้อม ที่บ้านนั้นตั้งอยู่ ซึ่งเราสามารถเลือก กำหนด หรือควบคุมมันได้มากกว่า ยกตัวอย่างง่ายๆ ถ้าบ้านคุณสร้างไว้ไม่ดี อยู่ไปก็ต้องซ่อมไป ก็อย่าไปโทษการทำพิธีกรรม หรือข้างบ้านเสียงดัง ทำสกปรก ต่างๆ ก็เป็นสาเหตุให้มีเรื่อง หรืออยู่แบบไม่เป็นสุขได้ ดังนั้นการจะทำพิธีเข้าบ้านใหม่ หรือทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ผมขอให้ คิดเป็นลักษณะของธรรมเนียมประเพณี มากกว่า ซึ่งบางอย่างก็มีเหตุมีผล ที่มองเห็นจับต้องได้ เช่นการขึ้นบ้านใหม่ ก็เป็นการบอกให้เพื่อนบ้านรับรู้ ว่ามีเพื่อนบ้านใหม่ ทำความรู้จักกันไว้ก่อน สร้างไมตรีไว้ก่อน เลี้ยงพระ เลี้ยงอาหารก็เผื่อแผ่กันไว้ก่อน ต่อไปมีอะไร ก็จะช่วยกันได้ เสรจจากกันได้ ไม่ทะเลาะกันเสียก่อน อย่างนี้เป็นต้น

ก. การเข้าบ้านใหม่

เพื่อความ เป็นเป็นสิริมงคล เมื่อได้ฤกษ์ยามดีที่หาไว้ หัวหน้าครอบครัวก็อัญเชิญพระพุทธรูป ประจำบ้าน ไปประดิษฐานไว้ที่บูชา จุดธูปเทียนบูชา อธิษฐานขอคุณพระคุ้มครองให้ครอบครัวอยู่เย็น เป็นสุข หรือจะนิมนต์พระสักรูปหนึ่ง มาประพรมน้ำพระพุทธรูปตามห้องต่างๆ ก่อนขนของเข้าไป อยู่ ก็สมบุญยิ่งขึ้น เพียงแค่นี้ก็ถือว่า เสร็จพิธีแล้ว หรือหากมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ใกล้ๆ บ้าน (เจ้าที่ใหญ่) ให้ไปไหว้แสดงความเคารพ และขอพรให้ท่านคุ้มครองดูแลให้มีความสุขความเจริญและให้

^๖ สุภาพร หงส์นคร, พิธีการทำบุญขึ้นบ้านใหม่, (กรุงเทพฯมหานคร : ด่านสุทธิตการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๒.

ทำบุญสังฆทาน และอุทิศบุญกุศลให้กับเจ้ากรรมนายเวรของครอบครัว เจ้าที่ และวิญญาณที่อาศัยอยู่ในสถานนั้นด้วยก็ได้

ข. การขึ้นบ้านใหม่

นับเป็นประเพณีของชาวพุทธที่เดียว แต่จะจัดการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ใหญ่เล็กแค่ไหน ก็ว่ากันตามกำลังทรัพย์ และความสะดวก การทำแบบพอเป็นพิธีนั้นก็เหมือนการเข้าบ้านใหม่ก็พอ ส่วนการทำแบบพิธีใหญ่ มีเลี้ยงพระ มีการเจริญพระพุทธมนต์ แล้วถวายภัตตาหารหรือ มีการตักบาตรด้วยก็ได้ ตามกำลังศรัทธา เมื่อการสร้างบ้านเรือนเสร็จแล้วก็ต้องทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ประกอบพิธีตามที่เชื่อถือกันว่าเป็นสิริมงคล นำความสุขความเจริญมาสู่คนในครอบครัว ในขั้นแรก ผู้ที่จะอยู่อาศัยต้องเก็บกวาดทำความสะอาด ตกแต่งบ้านเรือนให้สะอาดสวยงาม เพื่อให้เกิดสิริมงคลและเป็น การให้เกียรติแก่พระสงฆ์และแขกที่เชิญมาเป็นเกียรติ พิธีเริ่มเมื่อพระสงฆ์มาพร้อมหัวหน้าครอบครัว จุดธูปเทียนรับศีล พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ หากมีตักบาตร เมื่อพระสงฆ์สวด ถึงบท "พาหุง" ให้ตักบาตรแล้วถวายอาหาร ถวายเครื่องไทยธรรม กรวดน้ำ ฟังพระสงฆ์อนุโมทนา ต่อจากนั้นทุกคนในพิธี เจ้ารับพรมน้ำมนต์จากพระสงฆ์ผู้เป็นประธาน ขณะนั้นพระสงฆ์อื่นจะเจริญมงคลคาถา เสร็จแล้วให้ใครสัก ๒ คน ช่วยอุ้มบาตรน้ำมนต์ และบาตรทรายพร้อมแป้งกระแจะสำหรับเจิม นำหน้าพระสงฆ์ ๑ รูป ไปพรมน้ำมนต์ตามห้องต่าง ๆ ถ้ามีการเจิมประตูบ้าน ก็นิมนต์พระท่านให้ทำในโอกาสนี้ก่อนจะ ไพรทรายรอบบริเวณพื้นบ้าน ถือเป็นมงคลว่า เป็นทรายเงิน ทรายทอง ให้อยู่เย็นเป็นสุข ชับไล่ภูตผี ปีศาจ ถือเป็นอันเสร็จพิธี นอกจากนั้น ถ้าเจ้าบ้านมีความประสงค์ที่จะประกอบพิธีตามทางศาสนา มีการเชิญแขกให้มาร่วมด้วยก็มีหลักที่จะต้องปฏิบัติ ดังต่อไปนี้ ต้องกำหนดวันการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ให้เป็นที่แน่นอนและการเลือกวันที่ว่านี้ ถ้าต้องการให้เป็นมงคลตามความเชื่อถือที่มีมาแต่โบราณแล้ว ก็ต้องไปหารือกับผู้ที่มีความรู้ทางโหราศาสตร์ให้กำหนดวันและเวลาให้ แล้วออกบัตรเชิญแขกให้มาร่วม ในพิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ และส่งบัตรนั้นออกไปในระยะเวลาก่อนถึงวันกำหนดพอสมควร ในบัตรนั้น ต้องบอกตำบลบ้านที่จะประกอบพิธี กำหนดวัน เวลาอย่างชัดเจน เรียกว่าถ้าเขียนเป็นแผนที่ได้ ก็จะเป็น ดีที่สุด เมื่อใกล้กับวันที่กำหนดไว้ต้องเตรียมตกแต่งบ้านเรือนที่จะทำบุญ ขึ้นบ้านใหม่นั้นให้เรียบร้อย งามตามสมควร และเตรียมสิ่งของที่จำเป็นใช้ในวันประกอบพิธีให้พร้อมเช่น อารธนาพระสงฆ์ - เมื่อกำหนดวันงานแน่นอนแล้ว ไปอารธนาพระตามจำนวนที่ต้องการ ก่อนถึงวันงานอย่างน้อย ๓ ถึง ๗ วัน การอารธนานั้นถ้าสามารถเขียนหรือพิมพ์เป็นฎีกานิมนต์ ได้เป็นการดีที่ดีที่สุด โดยบอกกำหนด วัน เดือน ปี เวลา และงานให้ละเอียด ข้าวของเครื่องใช้ต่างๆสำหรับพระสงฆ์ ก็สามารถยืมของที่วัด มาใช้ได้ โดยไปเบิกมาก่อนพิธีสักวัน จะได้ไม่ฉุกเฉินทุก จำนวนพระที่นิมนต์ ตามปกติจำนวนนี้คือ ๕ รูป ๗ รูป ๙ รูป แต่ส่วนมากนิยมนิมนต์ ๙ รูป ถือกันว่าเลข ๙ เป็นเลขมงคลหลังดี งานนั้นจะได้ เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ซึ่งสมัยนี้ขอแนะนำว่า ตามกำลังศรัทธา

๒.๑.๓ พิธีบูชาเทวดานพเคราะห์^๗

การบูชาเทวดานพเคราะห์ ซึ่งเป็นลัทธิที่นิยมทำกันอยู่นี้ ความประสงค์อันยิ่งใหญ่ คือปรารถนาให้เทพดาผู้มีมหิทธิฤทธิ์อำนาจช่วยเหลือป้องกัน และปลดปล่อยทุกข์ภัยพิบัติ ยังความเกษมสวัสดิ์ให้บังเกิดมี เป็นธรรมดาของมนุษย์ผู้มีจิตใจสูง เมื่อได้ประสบทุกข์เข็ญเข้าแล้ว ก็พยายามหลีกเลี่ยง หรือแก้ไขทุกข์ภัยด้วยอุบายพิธีต่างๆ จึงได้ประกอบพิธีบูชาเทพเจ้าด้วยวราหิสมันวิจิตรบรรจงนาๆประการ โดยวิธีทำให้ท่านชอบ และหวังผลตอบแทน คือ ความสุขสำราญนิราศภัยแต่การบูชาเทวดานพเคราะห์ อันเป็นลัทธิไสยศาสตร์ ซึ่งต้องอาศัยคติพุทธศาสตร์เข้าแทรกปนอยู่ด้วยนี้ ย่อมเป็นข้อนำให้สันนิษฐานว่า ผู้ที่จะได้เป็นเทวดานั้น ต้องอบรมคุณงามความดี จนบารมีแก่กล้าสิ้นกาลช้านานจึงเป็นเทวดาได้ เมื่อผู้ใดบูชาสักการะเทวดา ก็เป็นผู้ที่เคารพนับถือและบูชาผู้มีคุณงามความดีนั่นเอง และเป็นอันเชื่อว่า ได้บำเพ็ญกรรมส่วนเทวดาพลี การบูชาผู้ทรงคุณงามความดีจะหาโทษมิได้ ย่อมให้ประสบแต่ผลดี คือ ความเจริญโดยส่วนเดียว โดยเหตุที่เทวดาพลีธรรมิกสักการเป็นอธิปไตยปฏิบัติ เป็นที่ตั้งแห่งสุขสวัสดิ์วิบูลย์ผลนี้แล

สมเด็จพระบรมศาสดา จึงตรัสแก่มหานามลิจฉวัณวัชตรีย์ ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏอยู่ในอภิธานียธรรมสูตรปัญจกัณฑ์คฤตนิคาย ว่า "ปุณณะ จะปะรังฆานามะ กุละปุตโตยาดตา เทวดา ตา สักกะโรติ" เป็นต้น มีความว่า คุณก่อนมหานามะ กุลบุตรผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นชาติดิยราชได้มรรฐาภิเศกแล้ว หรือเป็นรัฐกาธิบัติ ครอบครองแคว้นแคว้นบริโภคผ่านสมบัติ อันพระชนกประทานให้ก็ดี หรือเป็นนายแต่เสนา นายบ้าน นายกอง แม้โดยอย่างต่ำเป็นแต่อธิบดีเฉพาะผู้เดียว ในตระกูลนั้นๆก็ดี มาปฏิบัติเทวดาพลีสักการะเทพเจ้าเหล่าใด ซึ่งเป็นผู้รับพลีกรรม คือ อารักขเทวดาที่รักษาตน และวัตถุเทวดาอันสถิตในที่อยู่เป็นต้น ควรมนุษย์ชนจะบวงสรวงสักการะให้ยินดี กุลบุตรมาสักการะบูชาเทพเจ้าทั้งหลายนั้น อันกุลบุตรได้สักการะบูชาด้วยเทวดาพลีแล้ว ก็ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรนั้นๆด้วยจิตเป็นกุศลไกลจากพยาบาทวิหิงสา ทั้งเมตตาต่อกุลบุตรนั้น ว่า จีรัง ชีวะ ทีฆะ มายุง ปาเรหิ ขอท่านจงดำรงอยู่นานเถิด จงเลี้ยงรักษาอายุให้ยืนนาน คุณก่อนมหานามะกุลบุตรนั้น เทพเจ้าหากอนุเคราะห์ด้วยไมตรีก็ลยามจิตฉะนี้แล้ว

สิ่งของที่จะต้องใช้ในการประกอบพิธีมีมาก เพราะเป็นพิธีใหญ่ มีการจัดตั้งบัตรพลีบูชาเทพยดา ตั้งเครื่องสังเวชนบวงสรวง เพื่อขอพรเทพยดาดาวพระเคราะห์ ซึ่งสถิตในดวงชะตาให้มาช่วยปิดเป่าทุกข์ภัย บันดาลให้เกิดสวัสดิ์มงคล มีความสุขสมบูรณ์เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้ายิ่งขึ้น ปราศจากอุปสรรคหายนะภัยอันตรายทั้งปวง จึงเรียกว่า "พิธีสวดนพเคราะห์" การสวดนพเคราะห์ พระสงฆ์เป็นผู้สวดบทพระปริต ตามกำหนดบทของดาวนพเคราะห์ โดยสวดสลับกันกับโหร ซึ่งโหรทำหน้าที่กล่าวคาถาบูชาเทพยดาเป็นทำนองสรภัญญะ เมื่อโหรกล่าวคาถาบูชาเทพยดาจบแล้ว พระสงฆ์ก็เจริญ

^๗ สุเมธ เมทาวินยกุล, พิธีบูชาเทวดานพเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๒.

พระพุทธรณ์ตามบทของดาวพระเคราะห์ สลับกันไปกับโหราที่สวดบูชาเทวดานพเคราะห์ห้องคั่นนั้นๆจนครบ ๙ องค์ เนื่องในพิธีการบูชาพระเคราะห์ กระทำกันหลายนัยด้วยกัน ถ้าจะประกอบพิธีทั้งทางพุทธศาสตร์และพราหมณ์ควบคู่กันไปให้ถูกต้องสมบูรณ์ ตามคตินิยมแบบฉบับของโหราจารย์แล้ว นับว่าเป็นพิธีที่ใหญ่จะต้องใช้ทุนทรัพย์มาก ผู้มีจิตศรัทธาจะจัดทำได้ จะต้องเป็นผู้ที่มีฐานะดี เป็นคฤหบดี หรือเจ้านายที่สูงศักดิ์จึงกระทำได้ ดังนั้น เพื่อเป็นการประหยัดเกี่ยวกับเศรษฐกิจ โดยการใช้ทุนทรัพย์ให้น้อยลงเพื่อความสะดวก จึงเปิดโอกาสให้ผู้มีจิตศรัทธาทุกเพศทุกวัย ได้เข้าร่วมในพิธีบูชาพระเคราะห์ เป็นการสะเดาะเคราะห์ เสริมสร้างบารมีให้ดวงชะตาดีเด่น เพื่อความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าของชีวิตปัจจุบันและอนาคต จึงจำต้องร่วมกันเป็นเจ้าภาพจัดงานพิธีบูชาพระเคราะห์ขึ้นเป็นส่วนรวม ด้วยการช่วยเหลือบริจาคทุนทรัพย์ตามกำลังศรัทธา ใช้ศาลาการเปรียญ หรือวิหาร ฌ วัดใดวัดหนึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธีบูชาพระเคราะห์ จึงจะประสบผลสำเร็จหรือเป็นผลดี แก่ผู้มีจิตศรัทธาที่มีฐานะด้อยและมีรายได้น้อย

๒.๑.๔ พิธีสืบชะตา^๔

พิธีสืบชะตาเป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งของชาวล้านนาที่เชื่อกันว่าเป็นการต่ออายุหรือต่อชีวิตของบ้านเมืองหรือของคนให้ยืนยาว มีความสุข ความเจริญ ตลอดจนจนเป็นการขจัดภัยอันตรายต่างๆที่จะบังเกิดขึ้นให้แก่ล้าคลาดปลอดภัยพิธีสืบชะตาแบบพื้นเมืองของจังหวัดน่านได้ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน ชาวน่านในทุกหมู่บ้าน ทุกตำบลต่างรู้จักและยึดมั่นปฏิบัติกันอยู่ เพราะเชื่อว่าทุกภัยทั้งหลายที่จะเกิดขึ้นกับตัวเอง และญาติพี่น้องจะหมดหายไปชีวิตก็จะยืนยาวยิ่งขึ้น อีกทั้งเชื่อว่าการก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่การงานพร้อมที่จะสู้กับชะตาชีวิตต่อไป พิธีสืบชะตานี้แบ่งเป็น ๓ ประเภทคือ ๑. สืบชะตาคน นิยมทำเมื่อขึ้นบ้านใหม่ ย้ายที่อยู่ใหม่ ได้รับยศหรือตำแหน่งสูงขึ้น วันเกิดที่ครบรอบเช่น ๒๔ ปี ๓๖ ปี ๔๘ ปี ๖๐ ปี ๗๒ ปี เป็นต้น หรือพ้นจากป่วยหนัก หรือมีผู้ทักทายว่าชะตาไม่ดีจำเป็นต้องสะเดาะเคราะห์และสืบชะตา เป็นต้น ๒. สืบชะตาบ้าน นิยมทำเมื่อคนในหมู่บ้าน ประสบความเดือดร้อน หรือเจ็บไข้ได้ป่วยกันทั่วไปในหมู่บ้าน หรือตายติดต่อกันเกิน ๓ คน ขึ้นไป ถือเป็นเสนียดของหมู่บ้าน คนในหมู่บ้านอาจพร้อมใจกันจัดในวันปากปี ปากเดือน หรือปากวัน คือวันที่หนึ่ง สอง หรือสามวันหลังวันเถลิงศก เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล ๓. สืบชะตาเมือง จัดขึ้นเมื่อบ้านเมืองเกิดความเดือดร้อนจากอิทธิพลของดาวพระเคราะห์ตามความเชื่อทางโหราศาสตร์ เพราะทำให้บ้านเมืองปั่นป่วนวุ่นวาย เพราะการจลาจลการศึก หรือเกิดโรคภัยแก่ประชาชนในเมืองเจ้านายท้าวพระยาบ้านเมืองจึงจัดพิธีสืบชะตาเมือง เพื่อให้อายุของเมืองได้ดำเนินต่อเนื่องสืบไป

^๔ มณี พะยอมยงค์, พิธีสืบชะตา-ประเพณีขึ้นท้าวทั้งสี่, (กรุงเทพมหานคร : ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๑๒.

๒.๑.๕ ประเพณีขึ้นท้าวทั้งสี่

“ท้าวทั้งสี่” หรือ “ต้าวตังสี่” ตามสำเนียงล้านนา คือ “ท้าวจตุโลกบาล” ผู้รักษาทิศทั้งสี่ตามตำนานทางศาสนา ท้าวจตุโลกบาลเป็นเทพในกามาวจรภูมิ ซึ่งเป็นสวรรค์ชั้นแรกในจำนวน ๗ ชั้นอันได้แก่ จตุมหาราชิกา, ดาวดึงส์, ยามา, ดุสิต, นิมมานนรดี, ปรนิมมิตวสวัตดี ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา สวรรค์ชั้นจตุมหาราชิกาตั้งอยู่บนเขาขุคนธร ซึ่งเป็นหนึ่งในเจ็ดทิวเขา (สัตตบริภัณฑ์คีรี) ในระดับแรกที่รองรับยอดเขาพระสุเมรุ ยอดเขาขุคนธรสูงจากพื้นผิวโลก ๔๖,๐๐๐ โยชน์ สวรรค์ชั้นนี้นับเป็นพื้นที่พิเศษกว่ามนุษย์โลกในด้านความเป็นอยู่และความสุข กามาจรเทพชั้นนี้เรียกรวมกันว่า “จตุมหาราชิกเทวดา” ในสวรรค์ชั้นนี้แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน ซึ่งมีมหาราชทั้งสี่องค์ครองอยู่ แบ่งกันเป็นส่วนๆ ไปคือ ท้าวธตรฐ, ท้าววิรุฬหก, ท้าววิรูปักษ์, ท้าวเวสสุวรรณ ท้าวเวสสุวรรณนี้เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าท้าวกุเวร หรือในไตรภูมิพระร่วงเรียก ท้าวไพศรพณ์มหาราช ในสวรรค์ชั้นนี้มีพระอินทร์เป็นราชาธิบดี คือเป็นผู้ปกครองท้าวจตุมหาราชิกทั้งสี่องค์ ในอุโปสถสูตร พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย กล่าวว่า เทวดาชั้นจตุมหาราชิกามีอายุ ๕๐๐ ปีทิพย์ (๙,๑๒๕,๐๐๐ ปีของโลกมนุษย์) โดย ๑ วันและ ๑ คืนของสวรรค์ชั้นนี้ เท่ากับ ๕๐ ปีของโลกมนุษย์ ท้าวธตรฐ หรือ ท้าวธตรัฐ เป็นองค์ที่หนึ่งในจำนวนมหาราชเจ้าทั้งสี่พระองค์ที่ครองชั้นจตุมหาราชิกา เป็นหัวหน้าหรือราชาแห่งคนธรรพ์และวิยาธร มีหน้าที่ดูแลทิศบูรพา (ตะวันออก) ของเขาพระสุเมรุ ท้าวธตรัฐมีโอรสหลายองค์ โดยมีนามเรียกกันว่า “อินทร์” ทุกองค์ มีธิดาชื่อ “คีรี” ในวิมานที่อยู่ของมโหคงค์นี้ล้วนแล้วไปด้วยสิ่งต่างๆ อันเป็นที่น่ารื่นรมย์ อุดมด้วยเสียงดนตรีและการร่ายรำ เป็นที่ปรีดาแก่พระองค์และพระโอรสธิดาทั้งหลาย ท้าววิรุฬหก เป็นเทวดาผู้ปกครองทิศทักษิณ (ใต้) ของเขาพระสุเมรุ หรือบางครั้งเรียกว่า ยมะ หรือเรียกว่า เทวดารักษาทิศใต้ มีบริวารคือ อสูร กุมภัณฑ์หรือราชส มีรูปร่างท้วมป่องพุงใหญ่ ขาสั้น กำยำล่ำสัน ในมหาสมัยสูตรและบทกถาพยากรณ์ว่า โลกบาลแห่งทิศทักษิณทรงพระนามท้าววิรุฬหกมหาราช จอมกุมภัณฑ์ แต่ในอภินิหารปฏิวัตินั้น เป็นจอมเทวดา ตามความเชื่อบางคติจะพบได้ว่าท้าววิรุฬหกคือผู้ปกครองครุฑ และนก เทวดาที่อุบัติเป็นพระโอรสของพระองค์ที่ ๙๐ องค์ แต่ละองค์ล้วนมีฤทธิ์อำนาจแก้วกล้าปรีชาชาญสง่างาม เป็นที่ยกย่องเกรงขามทั่วไป ท้าววิรูปักษ์ หรือ ท้าววิรูปักษ์ ผู้ปกครองแห่งทิศปัจฉิม (ตะวันตก) ของภูเขาสุเนรราช ในสุธรรมเทวสถานนครปรการสุวรรณอันสวยงาม ผินพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ท้าววิรูปักษ์เป็นจอมเทพผู้ปกครองมีบุญญาภิบาล มีรัศมีมาก เทวดาที่อุบัติเกิดเป็นบุตรของพระองค์ก็มี ๙๐ องค์ ทั้งหมดล้วนแต่มีนามว่า “อินทร์” แต่ละองค์ล้วนแต่ทรงไว้ซึ่งพลังกำลัง มีฤทธิ์ มีอำนาจ มียศ เป็นอันมาก ท้าววิรูปักษ์มหาราชยังทรงดำรงตำแหน่งเป็นอธิบดีปกครอง “หมู่นาค” อีกตำแหน่งหนึ่งด้วย ในชั้นบริวาร (โบริณเรียกพระบริวาร กัณฐ) บทสวดเจ็ดตำนาน สวดเพื่อให้สวัสดิจากพวกสัตว์มีพิษทั้งหลายเพราะท้าวมหาราชพระองค์นี้ทรงมีพญานาคเป็นบริวาร ท้าวเวสสุวรรณ หรือ ท้าวกุเวร เป็นพระยายักษ์ ผู้เป็นเจ้าของขุมทรัพย์ อธิบดีแห่งอสูรย์หรือยักษ์ หรือเป็นเจ้าของผี มียักษ์ และคฤหกะ

(ยักษ์ผู้เฝ้าขุมทรัพย์) เป็นบริวาร เป็นท้าวจตุโลกบาล ประจำทิศอุดร (เหนือ) ผู้คุ้มครองและดูแลโลกมนุษย์ ประทับ ณ โลกบาลครอบคลุมทิศเหนือทั้งหมด มีนครหลวงชื่อ อีสนนคร เป็นมหานครที่อุดมด้วยทรัพย์สรวงการเป็นอันมาก พระองค์ก็มีพระโอรส ๙๐ องค์ ทั้งหมดล้วนแต่มีนามว่า "อินทร์" แต่ละองค์ล้วนแต่ทรงไว้ซึ่งพลังกำลัง มีฤทธิ์ มีอานุภาพ มียศ เป็นอันมาก ท้าวจตุโลกบาล มีหน้าที่เกี่ยวกับโลกมนุษย์และโลกทิพย์ไปพร้อมกัน เสนาและราชบุตรของพระองค์ย่อมรับสนองเทวโองการ ในการรักษาความเรียบร้อยในโลกมนุษย์และเทวโลก เพื่อผลดั่งเหล่าธรรมิกชนทั้งหลาย ในวันขึ้นหรือแรมแปดค่ำ เหล่าเสนาบดีของท้าวมหาราชทั้งสี่ จะสำรวจดูผู้ดำเนินในศีลาจารวัตร เช่น คนเคารพพ่อแม่ สมณพราหมณ์ ผู้เฒ่า ผู้รักษาศีล และทำกรรมดียกอื่น ๆ เป็นต้นว่า คนมาบ่าบวง เช่น สรวง อัญเชิญผู้คุ้มครองเคหาสถานบ้านใหม่ หรือในขวบปีหนึ่งมีการการเช่น สรวงวันปากปี (วันที่ ๑๖ เมษายน ของทุกปี)

ในวันขึ้นและแรมสิบห้าค่ำ จตุราธิบดีจะเสด็จมาเอง ทั้งนี้ท้าวมหาราชทั้งสี่ยังเคยถวายการอารักขาพระพุทธองค์ ครั้นยังอยู่ในพระครรภ์ของพระราชมารดา และยังถวายความช่วยเหลือพระพุทธองค์, พุทธสาวก และคำจูนพระพุทธศาสนา ในครั้งที่ยานพาณิขย์ชื่อ ตปัสสะและภัลลิกะ ถวายข้าวสัตตตุง สัตตูก้อนและรวงผึ้งนั้น พระพุทธองค์ทรงปริวิตกว่า จะรับด้วยพระหัตถ์ก็จะเป็นการไม่เหมาะสม เมื่อท้าวจตุโลกบาลทรงทราบความในพระทัยก็ทูลเกล้าถวายบาตรแก้วมรกต ซึ่งโดยพุทธานุภาพทรงอธิษฐานให้บาตรแก้วรวมกันเป็นใบเดียวแล้วทรงรับบิณฑบาตดังกล่าวเวลาที่พระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนา มหาราชทั้งสี่จะเสด็จมายังสถานที่นั้นให้สว่างด้วยเพชรสี และน้อมเกล้าพระธรรมเทศนาด้วยดุขฎิภาพ สำหรับประชาชนในล้านนาไทยนั้นนับถือท้าวจตุโลกบาล ซึ่งนิยมเรียกกันว่า “ท้าวทั้งสี่” ยิ่งนัก จะมีการอัญเชิญท้าวทั้งสี่มารักษางานต่างๆ เช่น งานขึ้นปีใหม่, การขอความคุ้มครองในวันปีใหม่ของทุกปี, การทำบุญกรรม, พิธีสืบชะตา และ งานฉลองสมโภชวัดวาอาราม ซึ่งจะกระทำก่อนเริ่มพิธีมงคล ศาสดราจารย์มณีพยอมยงค์ อดีตศาสตราจารย์เกียรติคุณประจำคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญด้านพิธีกรรมล้านนา ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า จากรูปแบบพิธีกรรมดังกล่าว “ล้านนาไทยนับถือท้าวทั้งสี่ แต่ไม่ถือพระภูมิหรือพระชัยมงคลอย่างของภาคกลาง”

๒.๑.๖ ประเพณีปีใหม่เมือง

ปีใหม่เมืองของชาวล้านนาตรงกับเดือนเมษายน ซึ่งอยู่ในฤดูร้อนเป็นช่วงเวลาที่มียากาสร้อนมาก และช่วงเวลาว่างจากการทำไร่และเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว จึงถือเอาวันปีใหม่เป็นวันทำบุญใหญ่ วันหนึ่งในรอบปี เป็นวันที่สนุกสนานรื่นเริงด้วยการเล่นน้ำสงกรานต์ให้เย็นฉ่ำ ถือขันน้ำรดน้ำให้แก่กัน

มีการละเล่นพื้นบ้าน เช่น มะกอน ม้าจ๊กคอก^๙ อีจั้ง (โยนหลุม) จึงเป็นโอกาสที่เด็ก ๆ หนุ่มสาว ผู้เฒ่า ผู้แก่ได้พบเจอกันและทำกิจกรรมร่วมกันผ่านประเพณีต่างๆ เช่น สรงน้ำพระ ขนทรายเข้าวัด คำหัว ทำบุญที่วัดในวันพญาวัน ก่อนจะถึงวันปีใหม่ บรรยายภาคในทูลหม่อมบ้านคึกคักด้วยการจัดเตรียม ซ่อตุงปีใหม่ พ่ออยู่แม่อยู่นั่งตัดตุง หลากหลายสี มีตุงไส้หมู ตุงรูปคน ตุงสิบสองราศี ส่วนแม่เรือนพ่อ เรือนปัดกวาดแผ้วถางบ้านให้สะอาดงดงาม เพื่อชำระล้างความสกปรกที่หมักหมม มาตลอดทั้งปี และต้อนรับสิ่งดีงามที่จะเกิดขึ้นในปีใหม่ การคำนวณวันขึ้นปีใหม่ในแต่ละปี โหราจารย์หรือผู้รู้ด้าน วัฒนธรรมล้านนาจะเป็นผู้คำนวณ และประกาศปีใหม่เมืองของปีนั้นๆ เรียกว่า ปักขะทีนล้านนา หรือหนังสือปีใหม่เมือง โดยถือเอาวันที่ราศีมีนย้ายเข้าสู่ราศีเมษ ซึ่งอาจจะไม่ตรงกันในแต่ละปี เมื่อตรวจสอบถูกต้องแล้วจึงประกาศให้ชาวเมืองรับรู้ และปฏิบัติตามประเพณี เช่น วันที่ ๑๔ เมษายน อาจเป็นวันสังขานต์ล่อง ๑๕ เมษายน อาจเป็นวันเนา ๑๖ เมษายน อาจเป็นวัน พญาวัน เป็นต้น ปัจจุบัน ชาวล้านนานิยมทำบุญ และทำกิจกรรมเทศกาลปีใหม่เมือง ตามวันหยุดราชการในปฏิทินสากล วันที่ ๑๓ เมษายน เป็นวันสังขานต์ล่อง ๑๔ เมษายน เป็นวันเนา ๑๕ เมษายน เป็นวันพญาวัน ประเพณีปีใหม่เมืองของชาวล้านนา มีคติความเชื่อเกี่ยวกับขุนสังขานต์หรือ ขุนสังกรานต์ ซึ่งแตกต่างจากความเชื่อของชาวไทยภาคกลาง คือไม่ได้กล่าวถึงท้าวทิลพรหมและธรรมา บาลกุมารแต่อย่างใด แต่กล่าวถึงขุนสังขานต์ในลักษณะ บุคลาธิษฐาน หมายถึงพระอาทิตย์ เป็นตัวแทนของการเปลี่ยนศักราชในแต่ละปี และมีอิทธิพลต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกมนุษย์ จากการคำนวณตามคัมภีร์สุริยยาตร์

๒.๑.๗ ประเพณีการบวช

งานบวช เป็นประเพณีไทยสืบเนื่องมาแต่โบราณกาล ชายไทยเมื่ออายุครบบวช จะต้องบวช ให้ได้สักครั้งหนึ่งในชีวิต เพื่อการศึกษาพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและสืบทอดอายุ พระพุทธศาสนาสร้างกุศลอันยิ่งใหญ่ให้ตนเองและบิดามารดา รวมทั้งหมู่ญาติการมีโอกาสดังนี้เป็น นักบวช ดำรงเพศสมณะผู้ตั้งใจฝึกฝนอบรมตนเองเพียงช่วงระยะเวลาสั้นๆ^{๑๐} ก็สามารถค้นหาแหล่ง ความสุขที่แท้จริงศึกษาเรื่องราวความจริงของชีวิตเป้าหมายของการเกิดมาเป็นมนุษย์ว่าเกิดมาทำไม ตายแล้วไปไหนบาปบุญคุณโทษนรกสวรรค์ภพนี้ภพหน้าและสังสารวัฏ ซึ่งเป็นความรู้ที่มีอยู่ แต่ในพระพุทธศาสนาที่ทันทานต่อการพิสูจน์ ช่างภาพงานบวช ถ่ายรูปงานบวช งานบวช

^๙ มณี พยอมยงค์, ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย, (กรุงเทพมหานคร : ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๑๓.

^{๑๐} ศรีเลา เกษพรหม, ประเพณีการบวช-ประเพณีเลี้ยงผีขุนน้ำ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสารานุกรม วัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๓.

ผู้ที่มาบวชถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีบุญมาก เพราะเพศสมณะเชื่อว่าใครจะมาอยู่ได้ง่ายๆ ต้องสั่งสมบุญกันมาข้ามภพข้ามชาติ เมื่อบารมีมากขึ้นก็มีโอกาสมาบวชในบวรพุทธศาสนาได้อย่าง สมัยพุทธกาลเป็นต้นแบบผู้ที่มาบวชไม่ได้ผู้ด้อยโอกาสแต่เป็นผู้ที่มาจากหลากหลายตระกูลที่ประสบความสำเร็จในชีวิตเพราะเห็นโทษภัยในการครองเรือนในวิภวสงสารจึงมาออกบวชหลายท่านมาจากตระกูลชัตติยะก็มีแพศย์ก็มีศูทรก็มีการที่ตระกูลกษัตริย์พราหมณ์และมหาเศรษฐีต่างเข้ามาบวช ก็แสดงว่าการบวชไม่ใช่เรื่องธรรมดาไม่ใช่เรื่องของผู้ด้อยโอกาส แต่เป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งยวด ช่างภาพงานบวช ถ่ายรูปงานบวช งานบวช HISO PHOTO ขอเป็นส่วนหนึ่งในการเก็บภาพความทรงจำของการทำบุญครั้งยิ่งใหญ่ในครั้งนี้ด้วยการถ่ายภาพงานบวชบันทึกเรื่องราวด้วยการใช้ภาพงานบวชในการเก็บความทรงจำของครั้งหนึ่งที่ลูกผู้ชายควรทำ

๒.๑.๘ ประเพณีเลี้ยงผีขุนน้ำ

การเลี้ยงผีขุนน้ำ คือ การทำพิธีสังเวยผีหรือเทวดาอารักษ์ ผู้เป็นหัวหน้าของฝักรักษ์ทั้งหลายที่ทำหน้าที่ ปกป้องรักษาป่าไม้อันเป็นต้นน้ำลำธาร เพื่อเป็นการขอบคุณเทวดาที่บันดาลให้น้ำใช้ในการเกษตรกรรม โดยเฉพาะในเขตลุ่มน้ำของลำน้ำนั้น ๆ และยังเป็นการขอให้ผีประจำขุนน้ำบันดาลให้ฝนตกและมีน้ำจากขุนน้ำหรือต้นน้ำนั้นลงมาสู่พื้นราบได้ ผีขุนน้ำเป็นอารักษ์ประจำต้นน้ำแต่ละสาย ซึ่งสิงสถิตอยู่บนตอยสูงอันเป็นต้นแม่น้ำทั้งหลาย มักจะอยู่ตามไต้ต้นไม้ใหญ่ ๆ เช่น ไม้ไฮ (ไทร) ไม้มะค่า หรือไม้ยาง เป็นต้น ชาวบ้านก็จะอัญเชิญมาสถิตอยู่ในหอผีที่ปลูกขึ้นอย่างค่อนข้างถาวรไต้ต้นไม้เหล่านั้น ผีขุนน้ำที่อยู่แม่น้ำใดก็จะได้ชื่อตามแม่น้ำนั้น เช่น ขุนลาว เป็นผีอยู่ต้นแม่น้ำลาว เขตอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ขุนวัง อยู่ต้นแม่น้ำวัง ในจังหวัดลำปาง ขุนออน อยู่ต้นแม่น้ำแม่ออน เขตอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

เมื่อถึงเดือน ๘ เดือน ๙ เหนือ (ประมาณเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน) ชาวบ้านจะจัดทำพิธีเลี้ยงผีขุนน้ำ กันเป็นประจำทุกปี โดยผู้ที่เป็นหัวหน้าในพิธีคือ แก่ฝาย หรือผู้ดูแลเหมืองฝาย ซึ่งทำหน้าที่ควบคุมหรือจัดสรรการใช้น้ำแก่เกษตรกรในเขตท้องที่รับน้ำจากฝาย แก่ฝายจะเรียกประชุมลูกฝาย หรือเกษตรกรผู้ใช้น้ำเพื่อหา ฤกษ์ยามที่เหมาะสม เมื่อถึงวันกำหนดสมาชิกก็จะได้เตรียมเครื่องสังเวยต่าง ๆ พากันไปยังหอผีขุนน้ำ ซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธี เครื่องสังเวยผีขุนน้ำประกอบด้วยเทียน ๔ แท่ง ดอกไม้ ๔ กรวย พลุ ๔ กรวย หมาก ๔ ขด หรือ ๔ ท่อน ช่อ (ธงสามเหลี่ยมขนาดเล็ก) สีขาว ๘ มะพร้าว ๒ ทะลาย กล้วย ๒ หวี อ้อย ๒ ท่อน หม้อใหม่ ๑ ใบ แกงส้มแกงหวาน อาหาร ๗ อย่าง หัวหมู เหล้าไห ไก่คู่ (ไก่ต้ม ๑ คู่ เหล้าขาว ๑ ขวด) ทั้งให้มีเมียงบุหรีครบถ้วน เมื่อจัดหาเครื่องสังเวยครบแล้ว จึงสานชะลอมขึ้น ๓ ใบ สำหรับบรรจุเครื่องสังเวยเหล่านั้นให้คนหาบและคอนชะลอมไปยังบริเวณพิธี หากที่ทำพิธีนั้นไม่มี หอผี หรือศาลเทพารักษ์ ชาวบ้านจะสร้างศาลชั่วคราวขึ้นใกล้ ๆ กับบริเวณด้านต้นน้ำ พร้อมทั้งจัดให้มี หลักข้าง หลักม้า คือหลักผูกข้างหรือม้าของเทพารักษ์หรือผีขุนน้ำนั้นไว้ด้วย

เมื่อเตรียมการพร้อมแล้ว แก่ฝ่ายหรืออาจารย์ผู้ประกอบพิธีจะทำพิธีอัญเชิญเทวดาอารักษ์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ประจำรักษาขุนน้ำให้มารับเครื่องสังเวย พร้อมทั้งใช้ถ้อยคำเป็นโวหารอันชวนชวนให้น้ำอุดมสมบูรณ์และมีฝนตกต้องตามฤดูกาลเมื่อประกอบอาหารเสร็จแล้ว ปู่จารย์ หรือ อาจารย์ผู้ประกอบพิธีก็จะนำขึ้นลาบแก่อ้อมและเหล่าขาว ทั้งขวด ข้าวตอกดอกไม้ ธูปเทียน และ กระทง หรือ สะตวง ที่มีเครื่องเซ่นอยู่ภายในไปทำพิธีบวงสรวงหรือ เลี้ยง ผี ขณะที่ยกไปเลี้ยงบนหอดี อาจารย์ก็จะกล่าวคำอัญเชิญผีมากินโภชนาหารที่ชาวบ้านนำมาเลี้ยง เมื่อกล่าวคำเสร็จแล้ว อาจารย์ก็จะนำข้าวปลาอาหารเหล่านั้นยกขึ้นวางไว้บนหอดี และทิ้งระยะให้เวลาผ่านไปชั่วรูปหมตดอก ขณะที่รอผีรับเครื่องสังเวยนั้น ชาวบ้านซึ่งอยู่ในบริเวณพิธีก็จะพากันกินข้าวปลาอาหาร จนกว่าจะ پایได้เวลาอันสมควรก็จะชวนกันกลับ เป็นอันเสร็จพิธี

๒.๑.๙ ประเพณีจัดงานศพ

"ความตาย" เป็นสิ่งที่ไม่มีความหนีไปได้เลย จะต่างกันก็เพียงแต่จะเร็วหรือช้า เท่านั้น เมื่อบุคคลหมดลมหายใจแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ จะดำเนินการเกี่ยวกับ พิธีศพ ตามลัทธิ ประเพณีนิยม เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ตายและเป็นการไว้อาลัยเป็นครั้งสุดท้าย หลังจากมีผู้เสียชีวิต รายละเอียดของลำดับขั้นตอนการปฏิบัติที่ญาติควรทราบเกี่ยวกับพิธีงานศพมีดังต่อไปนี้

๑. การแจ้งตาย^{๑๑}

ถึงแก่กรรมที่โรงพยาบาล ทางโรงพยาบาลจะออกใบรับรองแพทย์ให้ เพื่อเป็นหลักฐานแสดง เหตุการณ์ตาย แล้วนำไปรับรองแพทย์พร้อมบัตรประจำตัวประชาชนของผู้เสียชีวิตไปยังสำนัก ทะเบียนท้องถิ่น หรือที่ทำการเขต(อำเภอ) ในเขตที่โรงพยาบาลนั้นตั้งอยู่ เพื่อขอรับใบมรณบัตร แต่โรงพยาบาลบางแห่งจะออกใบมรณบัตรให้เอง หรือช่วยดำเนินการให้เพื่ออำนวยความสะดวก โดยญาติของผู้เสียชีวิต จะต้องนำทะเบียนบ้านไปให้โรงพยาบาลด้วย ถึงแก่กรรมที่บ้าน เจ้าของบ้าน หรือผู้แทนเจ้าของบ้าน จะต้องไปแจ้งการตายต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อออกใบรับรองการตาย และ นำไปแจ้งต่อเจ้าหน้าที่สำนักทะเบียนท้องถิ่น (แพทย์ประจำตำบล ผู้ใหญ่บ้าน หรือ กำนัน) ผู้ที่มีหน้าที่ รับผิดชอบในเขตที่บ้านเรือนนั้นตั้งอยู่ ภายใน ๒๔ ชั่วโมง นับแต่เวลาตาย หรือพบศพ เพื่อขอ ใบมรณบัตรถึงแก่กรรมเนื่องจากอุบัติเหตุ หรือ ถูกฆาตกรรม เจ้าของบ้าน หรือผู้ที่ไปกับผู้ตาย หรือผู้พบศพ จะต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมาชันสูตรศพ เพื่อทำหลักฐานการเสียชีวิต ภายในเวลา ๒๔ ชั่วโมง นับแต่เวลาตายหรือพบศพ โดยในระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือแพทย์ยังไม่ได้ตรวจศพ ห้ามเคลื่อนย้ายศพ หรือทำให้ศพเปลี่ยนแปลงสภาพ หรือนำยามาฉีดศพ เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือแพทย์ได้ ตรวจชันสูตรศพแล้ว ญาติผู้เสียชีวิตจะต้องไปขอหลักฐานจากเจ้าหน้าที่ตำรวจท้องถิ่นที่รับผิดชอบ

^{๑๑} บำเพ็ญ ะวิน, ประเพณีจัดงานศพ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทย พาณิชย์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๗.

พร้อมทั้งขอใบขึ้นสูตรศพจากแพทย์ เพื่อนำไปแสดงต่อเจ้าหน้าที่สำนักทะเบียนท้องถิ่น ในการขอใบมรณบัตร โดยแจ้งด้วยว่า จะนำศพไปบำเพ็ญกุศล ณ วัดใด โดยระบุในช่องที่ว่า เผา ผัง เก็บหรืออุทิศ

การจัดพิธีกรรมในสมัยโบราณ นิยมกระทำตามความเชื่อ โดยมีความเชื่อว่า หากกระทำถูกต้องแล้วจะนำความสุขและความเป็นสิริมงคลมาให้แก่ตนเอง ครอบครัว และวงศ์ตระกูล ปัจจุบันยังคงยึดถือสืบทอดต่อ ๆ กันมา เป็นการรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทย และเป็นการเชื่อมโยงในเรื่องความเชื่อของคนในชาติที่มีความหลากหลายผสมผสานกัน พิธีกรรมที่คนไทยยึดถือปฏิบัติในโอกาสต่าง ๆ นั้น บางอย่างเป็นความเชื่อดั้งเดิมของท้องถิ่น บางอย่างเป็นความเชื่อเนื่องมาจากหลักปฏิบัติทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธศาสนาพราหมณ์-ฮินดู หรือศาสนาอื่น ๆ

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เห็นความสำคัญของพิธีกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวจึงได้จัดทำโครงการส่งเสริม สืบทอด เพื่อทำหน้าที่ปฏิบัติงานพิธีขึ้น เพื่อสร้างและส่งเสริมให้ผู้ประกอบพิธีมีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมและประเพณีโบราณที่ถูกต้อง เป็นที่นิยมหรือมีความเชื่อสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ ได้จัดพิมพ์หนังสือ “พิธีกรรมและประเพณี” สำหรับใช้ประกอบการฝึกอบรมสำหรับเจ้าหน้าที่กรมการศาสนา เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การสืบทอดวัฒนธรรมและประเพณี มีความถูกต้อง เหมาะสม คงอยู่คู่กับสังคมไทยต่อไป โดยได้รวบรวมพิธีกรรมและประเพณีทางศาสนา ทั้งของภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือไว้เป็นหลักฐาน

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในล้านนา

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในล้านนา ทำให้ได้ทราบถึงดังนี้คือ^{๑๒}

๒.๒.๑ ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นในล้านนา

ล้านนาเป็นคำเรียกกลุ่มบ้านเมืองที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา ศูนย์กลางของล้านนาคือ เมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ หรือ เมืองเชียงใหม่ ตั้งอยู่เชิงดอยสุเทพ เอกสารจีนเรียกล้านนาว่า อาณาจักรปาไปสีฟู (Pa-Pai-Hsi-Fu) และระบุว่าอาณาจักรปาไปสีฟูมีอาณาเขตทางทิศเหนือจรดแคว้นเซอหลี่หรือสิบสองปันนา ทิศตะวันออกจรดแม่น้ำโขง ทิศตะวันตกจรดแม่น้ำสาละวิน และทิศใต้จรดเมืองสุวรรณโคโลก คำว่า ล้านนา ปรากฏอยู่ในหลักฐานประวัติศาสตร์หลายชิ้น ได้แก่

จารึกวัดเชียงสา (จังหวัดเชียงราย) พ.ศ.๒๐๙๖ เรียกดินแดนนี้ว่า ล้านนา ดำเนินพระยาเจ็องเรียก เมืองเงินยางเขตตทสลขราชธานี (เขตตทสลข แปลว่า สิบแสนนา หรือ ล้านนา)

^{๑๒} กรมวิชาการ, แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๓.

พงศาวดารโยนก และ โคลงมังทรชาติเชียงใหม่ เรียกว่า ล้านนาโคลงนิราศหรือภูโยช ก็ปรากฏ คำว่า ปันทศลักษณ์ เลิศหล้า และ/หรือ จอมจันทศรัทเลิศหล้า ซึ่งหมายถึง ล้านนา เช่นกัน นอกจากนี้ ในปี พ.ศ.๒๓๙๖ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนาม เจ้านครเชียงใหม่ อิงกับชื่อแคว้นล้านนาแต่โบราณว่า “เจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ดำรงนพีสินครสุนทรทศลักษณ์เกษตร ชาวล้านนาเรียกตัวเองว่า คนเมือง เรียกภาษาพูดว่า คำเมือง แต่บางครั้งนักวิชาการก็เรียกชาวล้านนา ว่า คนไทโยนก หรือ ไตยวน เป็นต้น กลุ่มคนที่ประกอบกันขึ้นเป็นชาวล้านนา นอกจากชาวไทยวนแล้วยังจำแนกเป็นชาวไตใหญ่ (ไทใหญ่หรือชาวเงี้ยว) ไตลื้อ ไตเขิน ไตยอง ลาว และชนเผ่าอื่นๆด้วย ได้แก่ ข่า(ขมุ) ลัวะ ยาง(กะเหรี่ยงกลุ่มหนึ่ง) ฯลฯ

ภูมิปัญญาล้านนา (Lanna Folk Wisdom) เป็นพัฒนาการของการปรับตัวและปรับวิถีชีวิตของคนไทยวนและชาวล้านนา กลุ่มต่างๆ ให้ผสมผสานกลมกลืนกับธรรมชาติ แล้วถ่ายทอดสืบเนื่องกันมาเป็นเวลานาน พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวล้านนาจึงคล้ายคลึงกับกลุ่มชนที่อาศัยในบริเวณติดต่อกับบางส่วนของประเทศเมียนมาร์(พม่า) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและจีน-ตอนใต้ ทั้งเรื่องความเชื่อของแผนจารีต ประเพณี พิธีกรรม การดำรงชีวิต อาหารการกิน บ้านเรือน การแพทย์พื้นบ้าน ศิลปกรรม ดนตรี การละเล่น ประดิษฐ์กรรม และอื่นๆ การเรียนรู้ภูมิปัญญาของชาวล้านนาให้เกิดทัศนคติที่ดี จึงอาจเริ่มต้นจากการศึกษาที่ตั้ง สภาพภูมิประเทศ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ประชากร ความเชื่อ พิธีกรรม การทอผ้าพื้นเมือง การชลประทาน โครงสร้างของชุมชน เทคโนโลยีพื้นบ้านและการรักษาโรคซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป

๑. ลักษณะภูมิประเทศและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์

ดินแดนล้านนามีลักษณะเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อนวางแนวจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ระหว่างเทือกเขา มีที่ราบอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำสำคัญไหลผ่านหลายสายคือ แม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำยม แม่น้ำน่าน แม่น้ำกก แม่น้ำอิงและแม่น้ำลาว ล้านนาจึงเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ แล้วพัฒนาเป็นบ้านเมืองกระจายอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำ แต่ละเมืองมีความสัมพันธ์กันแบบเครือข่ายและมีเมืองขนาดใหญ่เป็นศูนย์กลาง^{๑๓} ได้แก่

แคว้นหริภุญชัย (หริภุญไชย) อยู่ในเขตจังหวัดลำพูนและจังหวัดลำปาง มีแม่น้ำปิงและแม่น้ำวังไหลผ่าน โดยแม่น้ำปิงไหลผ่านเมืองหริภุญชัยหรือลำพูน แม่น้ำวังไหลผ่านเมืองเขลางค์นครหรือเมืองลำปาง แคว้นหริภุญชัยก่อตั้งเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

แคว้นโยนก ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดเชียงราย มีแม่น้ำกก แม่น้ำลาว แม่น้ำสายและแม่น้ำโขงไหลผ่าน มีที่ราบลุ่มค่อนข้างกว้างใหญ่และอุดมสมบูรณ์ จึงเกิดชุมชนระดับเมืองจำนวนมากก่อตัวอยู่

^{๑๓} การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น, ลักษณะภูมิประเทศและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๔.

รินน้ำ และมีตำนานเล่าขานสืบมา เช่น ตำนานสุวรรณโคมคำ และตำนานสิงหนวัติกุมาร เป็นต้น แคว้นโยนกมีอายุอยู่ในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๙

แคว้นพะเยา ตั้งอยู่บริเวณริมกว๊านพะเยาในเขตจังหวัดพะเยา มีแม่น้ำอิงไหลผ่านเชิงเขาซึ่งทอดยาวเป็นแนวเหนือใต้ บรรพบุรุษของชาวพะเยาสืบเชื้อสายจาก วงศ์ลวจัก-ราช วีรบุรุษสำคัญของแคว้นพะเยาคือ ขุนเจือง ผู้สามารถปราบปรามเมืองต่างๆในแถบภาคเหนือตอนบน แคว้นพะเยามีอายุร่วมสมัยกับแคว้นสุโขทัย

แคว้นน่าน ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดน่าน มีแม่น้ำน่านไหลผ่าน ศูนย์กลางของแคว้นน่านอยู่ที่เมืองบัวหรือพลั่ว เรียกอีกอย่างชื่อว่า วรรณคร แคว้นน่านมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแคว้นหลวงพระบาง และแคว้นสุโขทัย สินค้าสำคัญของแคว้นน่านคือเกลือสินเธาว์ ในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ แคว้นน่านตกเป็นประเทศราชของแคว้นพะเยาช่วงสั้นๆ ต่อมาใน พ.ศ. ๑๙๑๑ จึงย้ายศูนย์กลางจากเดิมมาอยู่ ณ ที่ตั้งปัจจุบัน และถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของแคว้นล้านนาในพุทธศตวรรษที่ ๒๑

แคว้นล้านนา ก่อตัวเป็นอาณาจักรล้านนา เมื่อพระยามังราย(พระเจ้ามังราย) โอรสของพระยาลาวเม็งแห่งวงศ์ลวจักราชเสด็จจากเมืองทริภูนครเงินยาง มาสร้างเมืองเชียงรายเมื่อปี พ.ศ. ๑๘๐๕ จากนั้นจึงเสด็จลงไปยึดแคว้นทริภูญชัยเมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๕ (สันติ เล็กสุขุม, ๒๕๔๔ : ๑๒๐) แล้วไปสร้างเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. ๑๘๓๙ และในปีพ.ศ. ๑๘๘๑ เชียงใหม่ก็ปราบแคว้นพะเยาไว้ในอำนาจได้ นับแต่นั้นเชียงใหม่จึงกลายเป็นศูนย์กลางของล้านนาอย่างแท้จริง (สุรพล ดำริห์กุล, ๒๕๓๙ : ๘-๓๓)

๒.๒.๒ คติความเชื่อ

๑. ความเชื่อดั้งเดิม

ความเชื่อดั้งเดิมของชาวล้านนา จำแนกเป็นความเชื่อเกี่ยวกับต้นกำเนิดของมนุษย์ชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจของธรรมชาติที่บันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผี ความเชื่อเกี่ยวกับผู้มีบุญหรือผีบุญหรือวีรบุรุษผู้ปลดปล่อย และความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ เป็นต้น ความเชื่อข้างต้นชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างชาวล้านนากับธรรมชาติ ชาวล้านนากับสิ่งเหนือธรรมชาติ และชาวล้านนากับสังคม อันเป็นความสืบเนื่องทางจิตวิญญาณที่ถ่ายทอดกันมาตั้งแต่มนุษย์นับถือผีและวิญญาณในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งมนุษย์เชื่อว่าการเซ่นไหว้บูชาทำให้ผีและวิญญาณพอใจ และบันดาลความสุขในการดำรงชีวิตให้แก่มนุษย์ ส่งผลให้ชาวล้านนาใช้ชีวิตอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ ถ้ามีการละเมิดความเชื่อก็ต้องทำพิธีขอขมา เพื่อมิให้เกิดภัยพิบัติขึ้น เรื่องความเชื่อเกี่ยวกับกำเนิดของมนุษย์นั้น นิทานพื้นบ้านล้านนากล่าวว่า ข้ากะเหรียง และไทเกิดจากน้ำเต้า มีมนุษย์คู่แรกคือ ปู่สังกะสา ย่าสังกะสี (ปู่แสงสี ย่าแสงใส) ส่วนพงศาวดารโยนกกล่าวว่า พระอินทร์ หรือ พญาแถน เป็นผู้ส่ง ลวจกเทวบุตร มาสร้าง ราชวงศ์มังราย ซึ่งเป็นต้นราชวงศ์กษัตริย์ที่ปกครองล้านนา ชาวล้านนาเชื่อในอำนาจของธรรมชาติที่จะดลบันดาลความอุดมสมบูรณ์ จึงมีพิธีกรรมต่างๆ เช่น การแห่

พระเจ้าฝนแสนห่า การฟุ้งธรรมดาอากาศร้อน การขอฝน ฯลฯ เช่นเดียวกับชาวไทยในภาคอีสานและภาคกลาง ความเชื่อนี้มีมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์^{๑๔}

จากหลักฐานการค้นพบกลองมโหระทึกสำริด ประดับด้วยสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับการเกิดฝน เช่น กบ เป็นต้น ความเกรงกลัวต่ออำนาจและความลึกลับของธรรมชาติทำให้ชาวล้านนาเชื่อว่าธรรมชาติมีอำนาจประดุจเทพยดาซึ่งจะต้องมีการเซ่นสรวงบวงสรวง ชาวล้านนาเชื่อว่าผีเป็นตัวแทนอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ ความเชื่อนี้เป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนเชื้อสายไท ผีที่ชาวล้านน่านับถือ คือ ผีฝ่ายดี ได้แก่ ผีบรรพบุรุษ ผีฟ้า(แถนหรือเทวดา) ผีเสื้อเมือง (ผีดืดเจ้าแผ่นดินหรือชนชั้นผู้ปกครองเมือง) ผีอารักษ์ ผีดำ(ผีต้นตระกูล) ผีนา(แม่ขวัญข้าวหรือแม่โพสพ) ผีดิน (แม่ธรณี) ผีขุนน้ำ(แม่คงคา) ผีเหมืองฝาย ผีเจ้าถ้ำ ผีเจ้าเขา ฯลฯ ผีฝ่ายร้าย ได้แก่ ผีตายโหง ผีกะ (โปป) ผีพราย ผีป่า(นางไม้) ผีกระสือ ผีโป่ง ผีกองกอย (กองกอย) ผีย่า ฯลฯ

ผีประจำภูเขานะ ได้แก่ ผีนางโด่ง ผีหม้อหนึ่ง ฯลฯ การนับถือผีเป็นการต่อยอดความเชื่อเรื่องการเคารพธรรมชาติ บรรพบุรุษและคำนึงถึงความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมืองล้านนา นอกจากความเชื่อเรื่องกำเนิดมนุษย์ เรื่องอำนาจของธรรมชาติและความเชื่อเรื่องผีแล้ว ความเชื่อเรื่องผู้มีบุญหรือผีบุญหรือวีรบุรุษผู้ปลดปล่อยของชาวล้านนา เป็นแนวความคิดที่เกิดจากความหวังจะได้พบผู้นำหรือวีรบุรุษ ที่จะช่วยให้หลุดพ้นจากความทุกข์ยากหรือการถูกกดขี่ทางสังคมและการเมือง หากผีบุญหรือวีรบุรุษมีคุณสมบัติในเชิงสงคราม ชาวบ้านจะยกย่องว่าเป็น คนข่าม (ผู้อยู่ยงคงกระพัน) หากเชี่ยวชาญด้านคาถาอาคมและรักษาโรคได้ด้วยก็ยกย่องเป็น ผู้วิเศษ และหากวีรบุรุษคนใดผ่านเหตุการณ์เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผู้มีบุญหรือผีบุญในโอกาสที่เหมาะสมหรือในช่วงวิกฤตการณ์ครั้งสำคัญๆมาแล้ว ก็ได้รับการยกย่องเป็น ตนบุญ ผู้มีบุญหรือวีรบุรุษที่ได้รับการยกย่องสูงสุดคือ พญาเจืองหรือขุนเจือง ส่วนความเชื่อเรื่องขวัญของชาวล้านนาจะกล่าวต่อไปในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม

๒. ความเชื่อทางศาสนา

ชาวล้านน่านับถือศาสนาพุทธลัทธิลังกาวงศ์เป็นศาสนาหลัก ตั้งแต่ในระยะเวลาที่พระยามังรายขยายอำนาจมายังแคว้นหริภุญชัยแล้วเมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ดังนั้นนอกจากจะส่งเสริมและอุปถัมภ์ศาสนาพุทธจากแคว้นหริภุญชัยแล้ว พระยามังรายยังทรงยอมรับวัฒนธรรมทางศิลปะเนื่องในศาสนาพุทธที่แพร่เข้ามาจากแคว้นหงสาวดีและแคว้นอังวะด้วย เห็นได้จากการที่พระยามังรายโปรดฯ ให้สร้างวัดกานโถม(เชียงใหม่) ให้คล้ายกับวัดที่เมืองหงสาวดี เมื่อพระยามังรายเสด็จไปยังแคว้นอังวะตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่บันทึกว่า “...เรารู้ว่าศาสนาพระพุทธเจ้ารุ่งเรืองมานาน เราจึงสร้างมาแคว้นดูประเทศบ้านเมืองพุกามอังวะ ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ พระเจ้าก็อนาได้อาราธนาพระสุมน

^{๑๔} การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น, ลักษณะภูมิประเทศและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๕.

เถระจากสุโขทัยมาเผยแผ่ศาสนา พระสุนนเถระจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้วางรากฐานลัทธิลังกาวงศ์ในดินแดน ล้านนาอีกครั้ง พระเจ้ากือนาโปรดให้พระภิกษุจากเมืองเชียงแสน เชียงตุง และเมืองอื่นๆ เดินทางมา ศึกษาพระศาสนาที่วัดสวนดอก ทำให้เชียงใหม่กลายเป็นศูนย์กลางของการศึกษาพระปริยัติธรรมและ พระธรรมวินัยล้านนาแทนเมืองหริภุญชัย ในปีพ.ศ. ๑๙๖๗ รัชสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน พระภิกษุจาก เชียงใหม่ ลพบุรีและรามัญได้อาราธนาพระเถระชาวสิงหลจากลังกามาเผยแผ่ศาสนาที่วัดป่าแดง เมืองเชียงใหม่ ทำให้ศาสนาพุทธในล้านนาประกอบด้วย นิกายหินยานแบบลังกาวงศ์สายหริภุญชัย นิกายหินยานแบบลังกาวงศ์สายรามัญ และนิกายหินยานแบบลังกาวงศ์สาย^{๑๕}

ครั้นพระเจ้าติโลกราชเสวยราชย์ในปีในปีพ.ศ. ๑๙๘๔ ล้านนา ได้ขยายอาณาเขตครอบคลุม รัฐฉาน (เมืองไลคา เมืองนาย เมืองสีป้อ เมืองยองห้วย ฯลฯ) และแคว้นเชียงรุ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่พระเจ้าติโลกราชทรงยึดแคว้นน่านและแพร่ทำให้ดินแดนล้านนามีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งแต่บัดนั้น รัชสมัยพระเจ้าติโลกราชพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาก มีการสังคายนาพระไตรปิฎก ครั้งที่ ๘ ของโลก ที่ วัดโพธารามมหาวิหารหรือวัดเจ็ดยอด รัชสมัยพระเจ้าเมืองแก้ว (พ.ศ. ๒๐๓๘-๒๐๖๔) มีวรรณกรรมทางพุทธศาสนาหลายชิ้น ผลงานสำคัญคือหนังสือ ชินกาลมาลี ปรกรณ์ เล่าเรื่องประวัติพุทธศาสนาในล้านนาแต่งโดยพระภิกษุรัตนปัญญาเถระแห่งเมืองเชียงใหม่ หลังรัชสมัยของพระเจ้าเมืองแก้ว ล้านนาประสบปัญหาการแย่งชิงราชสมบัติอย่างต่อเนื่องจนกระทั่ง

ในรัชสมัยพระเจ้าเมกุฎี จึงตกเป็นเมืองขึ้นของพระเจ้าบุเรงนองแห่งอาณาจักรพม่าในปีพ.ศ. ๒๑๐๑ ทำให้บ้านเมืองทรุดโทรมและพระพุทธศาสนาในล้านนาขาดการทำนุบำรุง ในปี พ.ศ. ๒๓๐๖-๒๓๑๔ พม่าได้เข้ามายึดครองล้านนาอีกครั้งหนึ่ง พระยาจำบ้านบุญมา ขุนนางแห่งเมืองเชียงใหม่ และ พระยาภาววิละเชื้อสายเจ้าฟ้าเมืองลำปาง ได้ขอพระราชทานความช่วยเหลือจากสมเด็จพระเจ้าตากสิน ขับไล่พม่าออกไปจากล้านนา แต่ดินแดนล้านนาหลายเมืองมีสภาพรกร้างจากภัยสงคราม จนถึงปี พ.ศ.๒๓๔๔ จึงสามารถฟื้นฟูบ้านเมืองและพุทธศาสนาได้อีกครั้ง เมื่อพระยาภาววิละซึ่งได้รับการราชาภิเษกเป็นเจ้าประเทศราชแห่งนครเชียงใหม่ ส่วนเมืองอื่นๆของล้านนาก็มีเจ้าเมืองปกครองขึ้น ตรงต่อกรุงเทพฯ ต่อมาในปีพ.ศ. ๒๔๔๒ จึงมีการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล ขึ้นกับ กระทรวงมหาดไทยของรัฐบาลสยาม (สุรพล ดำริห์กุล, ๒๕๓๙ : ๕๗-๖๒) แม้ชาวล้านนาจะนับถือ พุทธศาสนาเป็นเวลานานแล้ว แต่ก็ได้ทอดทิ้งความเชื่อเรื่องผีและอำนาจธรรมชาติ ทำให้ความเชื่อ ทางศาสนาพุทธ ผีและอำนาจธรรมชาติ ผสมผสานกับความเชื่อทางไสยศาสตร์ในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเจือปนมากับพุทธศาสนา ผ่านจารีตทางการเมืองและการปกครองอย่างกลมกลืน วิถีชีวิตของชาวล้านนาจึงผูกพันอยู่กับการทำบุญตามวันสำคัญทางศาสนา การบนบานศาลกล่าวและการเซ่นไหว้บูชา

^{๑๕} การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น, ลักษณะภูมิประเทศและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๖.

ผีต่างๆตามโอกาสสำคัญ การพึ่งพาผู้รู้ทางโหราศาสตร์ การสร้างรูปเคารพของบุคคลหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น เพื่อให้เกิดความมั่นคงและสวัสดิมงคลในชีวิต (เอกวิทย์ ณ ถลาง, ๒๕๔๔ ก : ๗๐-๗๙) ความเชื่อของชาวล้านนาดังกล่าวข้างต้นนี้คล้ายคลึงกับวัฒนธรรมชาวไทยในรัฐสิบสองปันนา (จีน) ภาคเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สิบสองจุไท (เวียดนาม) รัฐฉาน (พม่า) ภาคกลางตอนบนและภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย

๒.๒.๒ พิธีกรรม ความผูกพันทางวัฒนธรรมที่บ่งชี้เอกลักษณ์ชาวเหนือ

ชาวล้านนามีความผูกพันกับพิธีกรรมเนื่องในศาสนาพุทธตั้งแต่แรกเกิดจนตาย ได้แก่ พิธีในครอบครัว เช่น การทำขวัญเดือน การขึ้นบ้านใหม่ งานมงคลสมรส ฯลฯ พิธีเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา ฯลฯ

พิธีเนื่องในวันนักขัตฤกษ์และเทศกาลงานประเพณี เช่น วันตรุษสงกรานต์ วันลอยกระทง ขณะเดียวกันพื้นฐานการทำเกษตรกรรมในที่ราบลุ่มริมน้ำ ก็ทำให้วัฒนธรรมของชาวล้านนามีลักษณะเป็น วัฒนธรรมข้าว เช่นเดียวกับคนไทยในภูมิภาคอื่น ลักษณะของการดำเนินชีวิตในวัฒนธรรมข้าว คือ การมีวิถีความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม การผลิต การบริโภค รวมถึงการสร้างสรรค์ระบบชลประทานหรือการทำเหมืองฝายเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการผลิตข้าว ดังนั้นเมื่อชาวล้านนาเชื่อว่าทุกคนพืช สัตว์ สิ่งของ และธรรมชาติทั้งหลายต่างก็มีขวัญด้วยกันทั้งสิ้น ชาวล้านนาจึงผูกพันกับพิธีการทำขวัญ ในแทบทุกเรื่อง ชาวล้านนาเชื่อว่าขวัญเป็นพลังชีวิตและเป็นศูนย์รวมแห่งพลังใจของคน จึงมีพิธีการทำขวัญข้าว การทำขวัญบ้าน การทำขวัญเมือง การทำขวัญสี่ชะตาชีวิต สิบชะตาคน สิบชะตาต้นไม้หรือสิบชะตาแม่น้ำ เป็นต้น การทำขวัญที่สำคัญยิ่งคือ พิธีฮ้องขวัญเชิญขวัญ การฮ้องขวัญเชิญขวัญเป็นการผูกขวัญในโอกาสมงคลต่างๆ ได้แก่ การทำขวัญฉลองความสำเร็จของชีวิต การทำขวัญเพื่อให้เกิดความสามัคคี การทำขวัญเพื่อตอบแทนผู้มีพระคุณ การทำขวัญเพื่อให้เกียรติแก่ผู้มาเยือนหรือผู้เดินทางจากไปต่างถิ่น ผู้เจ็บป่วย ผู้อาวุโส คู่สมรส ผู้เตรียมบวช (นาค) หรือสัตว์เลี้ยง (เช่น ช้าง ม้า วัว ควายซึ่งเป็นสัตว์มีคุณต่อมนุษย์) หรือทำขวัญเหมืองฝาย เป็นต้น พิธีฮ้องขวัญเชิญขวัญเป็นตัวอย่างของการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องผี เข้ากับศาสนาพุทธและพราหมณ์ได้เป็นอย่างดี การตัดไม้ทำลายป่าในช่วง ๑๐๐ ปีเศษที่ผ่านมา ทำให้ป่าไม้ในเขตภาคเหนือลดน้อยลงไปเป็นอันมาก ความผูกพันที่มีต่อธรรมชาติทำให้ปัญญาชาวล้านนาผลักดันการอนุรักษ์ป่าไม้ ป่าต้นน้ำและทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อและวัฒนธรรมล้านนา รูปแบบของการอนุรักษ์ดังกล่าวได้แก่ พิธีสิบชะตาขุนน้ำ การบวชป่าและบวชต้นไม้ การทอดผ้าป่าต้นไม้อู่ชุมชน ฯลฯ เพื่อให้สิ่งแวดล้อมธรรมชาติเกิดความสมดุล ความสมดุลในธรรมชาติเป็นต้นกำเนิดของความอุดมสมบูรณ์ ปัญญาชนล้านนาที่รวมตัวกันนี้รู้จักกันในนามกลุ่มอนุรักษ์ท้องถิ่น ได้แก่

กองทุนชุมชนรักป่า จังหวัดเชียงใหม่ ชมรมครูเพื่อสิ่งแวดล้อมเชียงใหม่ กลุ่มฮักเมื่อน่าน กลุ่มเสขียธรรม (กลุ่มพระสงฆ์ภาคเหนือ) เป็นต้น^{๑๖}

ศาสนาและพิธีกรรมของชาวล้านนาเป็นจุดผลักดันให้เกิดศิลปกรรมสกุลช่างล้านนา (เดิมเรียกว่าศิลปะเชียงใหม่) อายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๙-ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒ อันเป็นช่วงที่หมดยุคอาณาจักรล้านนาจากการตกเป็นประเทศราชของพม่า (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, ๒๕๔๕ : ๕๕) ศิลปะล้านนาจึงได้รับอิทธิพลจากศิลปะทมิฬอินเดีย ศิลปะพุกามและศิลปะสุโขทัยเข้ามาผสมผสานตามลำดับการเปลี่ยนของวัฒนธรรมทางการเมือง

๒.๒.๓ เทคโนโลยีพื้นบ้าน

๑. ผ้าล้านนา งานประณีตศิลป์ที่แฝงในปัจจัยสี่

ผ้าเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่นอกเหนือจากอาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค ในสมัยโบราณสังคมเกษตรกรรมทุกครัวเรือนจะทอผ้าเองเพื่อใช้ในครอบครัว โดยอาศัยวัตถุดิบจากธรรมชาติได้แก่ไหมและฝ้าย และมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีการทอผ้าให้ลูกหลานสืบทอดภูมิปัญญาเมื่อว่างจากการทำเกษตรกรรม การทอผ้าต้องอาศัยทั้งความขยัน ความอดทน ความพยายามและความประณีต ผลผลิตที่ได้นอกจากจะทำขึ้นเพื่อการใช้สอยแล้ว ยังสามารถนำไปแลกเปลี่ยนกันสินค้าอย่างอื่นได้ด้วย จึงมีคำกล่าวที่ว่า เมื่อเสร็จหน้านา ผู้หญิงทอผ้า ผู้ชายตีเหล็ก ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีและการส่งเสริมอุตสาหกรรมของรัฐบาล ทำให้ชาวชนบทสามารถซื้อผ้าทอจากโรงงานได้โดยไม่ต้องทอเอง วัฒนธรรมการทอผ้าในครอบครัวจึงสิ้นสุดลง อัตลักษณ์ประการหนึ่งของชาวล้านนาคือ การทอผ้า ผ้าตีนจก หรือ ผ้าจก หรือ ผ้ายก ซึ่งเป็นเทคนิคการทอผ้าแบบมาตรฐานมีแบบแผนสืบต่อกันไม่เปลี่ยนแปลง เทคนิคการทอผ้าตีนจกใช้วิธีการทอผ้าและปักผ้าไปพร้อมๆกัน การทอลวดลายบนผ้ามีวิธีการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษเป็นช่วงๆไม่ต่อกันตลอดหน้ากว้างของผืนผ้าโดยใช้ไม้หรือขนเม่นหรือใช้มือยก จากนั้นจึงทำลวดลายไหมสอดสลับสีด้าย ทำให้มีคำกล่าวที่ว่า ใครทอจกได้ ก็ทออย่างอื่นได้ ช่างทอล้านนาที่มีฝีมือประณีตทางด้านงานทอผ้ามักสืบเชื้อสายมาจากชาวลาว อาทิ ลาวพุงดำ (ชาวลาวกลุ่มนี้นิยมสักแบบมอมดำตั้งแต่หน้าท้องลงไปถึงหัวเข่า) ในเขตเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน และตาก แหล่งผ้าตีนจกที่มีชื่อเสียงฝีมือประณีตอยู่ที่อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ทอโดยชาวล้านนาเชื้อสายลาวพวน ส่วนผ้าซิ่น (คือผ้านุ่ง) ที่ดงามฝีมือประณีตเป็นของชาวไทลื้อและไทวน แถบเชียงใหม่ เชียงราย แพร่ และน่าน สำหรับผ้ายกของเมืองลำพูนนั้น^{๑๗}

^{๑๖} การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น, พิธีกรรม ความผูกพันทางวัฒนธรรมที่บ่งชี้เอกลักษณ์ชาวเหนือ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๖.

^{๑๗} การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น, เทคโนโลยีพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๗.

ในอดีตราชสกุลแห่งเมืองลำพูนเคยนำเทคนิคงานยกดินเงินดินทองของล้านนาลงเผยแพร่ยังราชสำนักกรุงเทพฯด้วย ผ้าขึ้นไทยมักทอจากฝ้าย ลักษณะเด่นคือช่วงกลางของตัวขึ้นเป็นลายทางขวางขนาดเท่าๆกัน วิธีการเย็บเป็นถุงต่อข้างเดียวที่ส่วนเอวด้วยผ้าพื้นสีแดง แต่บางแห่งอาจต่อด้วยสีขาวยังอีกช่วงหนึ่ง ดังตัวอย่างผ้าขึ้นไทยวนที่อำเภอแม่แจ่ม (เชียงใหม่) ดินขึ้นมักเป็นสีดำหรือสีแดง ถ้าเป็นขึ้นที่ใสในโอกาสพิเศษ นิยมต่อขึ้นด้วยตีนจกที่ละเอียดงดงาม เรียกว่า จกแม่แจ่ม ผ้าขึ้นลักษณะพิเศษของไทยวน ที่จังหวัดน่าน จำแนกเป็น ขึ้นดำเดิบ ใช้วิธีการทอเก็บขิด ใช้ดินทองเป็นเส้นพุ่งตลอดทั้งผืน มีลวดลายขนาดเล็ก นิยมต่อตีนจกด้วยดินทอง แต่บางชิ้นอาจเป็นตีนจกพื้นสีธรรมดาอีกรูปแบบหนึ่งเป็นขึ้นเชียงแสน ซึ่งทอลายขัดธรรมดาทั้งผืน แต่มีโครงสร้างของลายขวางเป็นระยะๆ ส่วนบนของดินขึ้นใช้ฝ้ายสองสีปั่นเข้าด้วยกันเป็นเส้นพุ่ง นิยมทอพื้นเป็นสีแดง ส่วนลายขวางใช้สีต่างๆผสมผสานกัน ชาวไทลื้อเมืองน่านนิยมทำ ผ้ามัดก่าน หรือ คาดก่าน เรียกว่า ขึ้นก่าน ซึ่งก็คือเทคนิคการทอผ้ามัดหมี่นั่นเอง ผ้าขึ้นพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงของจังหวัดน่านได้แก่ ขึ้นน่าน ขึ้นป้อง ขึ้นตาเหล็มและขึ้นลัวง ลักษณะเด่นของขึ้นน่าน คือ มีบ้าน ทอริ้วใหญ่สลัปไม่เกินสี่สี เช่น ดำ แดง ชมพู ม่วง แต่ดินขึ้นต้องมีสีแดง และบ้านใหญ่ที่ต่อจากดินขึ้นขึ้นไปจะใช้สีน้ำเงินเข้มหรือม่วงเพียงสีเดียวแล้วค้นด้วยริ้วไหมเงินไหมทองทอสลัปกันทั้งผืน ถ้ามีขอบทอ ก็จะทอค้นด้วยไหมทองหรือไหมดำ ในจังหวัดแพร่ ชาวไทยวนนิยม ขึ้นตามะนาว ซึ่งเป็นลายขวางสีเหลืองสลัปเข้ม เช่น สีดำหรือม่วง ถ้าเป็นผ้าที่พิเศษขึ้นมาก็จะต่อด่วนตีนจกแบบไทลื้อ

๒.๒.๔ ระบบเหมืองฝาย ภาพสะท้อนการจัดการน้ำและระเบียบสังคม

เกษตรกรรมในภูมิภาคที่ราบลุ่มกึ่งระหว่างหุบเขา จำเป็นต้องอาศัยระบบชลประทานที่เหมาะสมในการหล่อเลี้ยงชุมชน เรือกสวนและไร่นา เนื่องจากการทำนาอาศัยน้ำฝนอย่างเดียวไม่เพียงพอ การสร้างอ่างเก็บน้ำและการทดน้ำเข้านาเมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูก จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ชาวล้านนาเรียก อ่างเก็บน้ำ ว่า เหมืองฝาย ระบบเหมืองฝายบ่งชี้ว่า ชาวล้านนามีความชาญฉลาดในการดัดแปลงธรรมชาติให้เกิดประโยชน์มานาน เหมืองฝายจึงเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของล้านนา เป็นที่มาของการจัดระเบียบสังคมและวัฒนธรรมล้านนาอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กษัตริย์ล้านนาแทบทุกพระองค์ทรงสร้างเหมืองฝาย เพื่อประกาศบุญญาธิการดังปรากฏชัดเจนในพงศาวดารโยนก จากพื้นฐานที่สังคมล้านนาเกิดจากการรวมตัวของชุมชน ชาวล้านนาทุกคนจึงมีสิทธิ์เป็นเจ้าของที่ดินร่วมกัน และมักมีการร่วมแรงร่วมใจกันทำเหมืองฝายขึ้นมากกว่าจะรอการสร้างเหมืองฝายจากชนชั้นปกครอง^{๑๘}

^{๑๘} การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น, ระบบเหมืองฝาย ภาพสะท้อนการจัดการน้ำและระเบียบสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๘.

การจัดการเหมืองฝายของชาวล้านนาปรากฏอยู่ในกฎหมายมังรายศาสตร์ ที่ระบุถึงการร่วมแรงในการสร้างและบำรุงรักษาเหมืองฝาย อัตราปรับไหมและบทลงโทษ เช่น การขโมยน้ำหรือทำเหมืองฝายชำรุด เป็นต้น เหมืองฝายมักถูกสร้างบนที่สูงเชิงเขาใกล้ต้นน้ำ เริ่มจากการกั้นทำนบแล้วขุดคลองส่งน้ำหรือลำเหมืองปันน้ำสู่ไร่นาเบื้องล่าง เหมืองฝายขนาดใหญ่มักมีระบบคลองส่งน้ำสลับซับซ้อนเพื่อให้ส่งน้ำได้อย่างทั่วถึง ชาวล้านนาเรียกทำนบขนาดใหญ่ว่า ฝาย ส่วนทำนบที่กั้นน้ำเข้าสู่เหมืองขนาดเล็กได้ฝายเรียกว่า แด แต่แต่ละแดจะมีต่างเป็นประตูน้ำเล็กแยกน้ำจากแดเข้าสู่ไร่นา และตอนเป็นทำนบคลองย่อยขนาดเล็กที่สุด ซึ่งจ่ายน้ำเข้าสู่ไร่นาแต่ละแปลง แก่ฝาย มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาต่างๆ ได้แก่ การบำรุงระบบเหมืองฝาย การเก็บรายชื่อผู้ใช้น้ำ การควบคุมการแจกจ่ายน้ำ การยุติข้อพิพาทอันเกิดจากการแย่งน้ำ การใช้น้ำให้เหมาะสมและการประสานกับฝายปกครอง ส่วน แก่เหมือง มีหน้าที่ควบคุมการระบายน้ำเข้าไปหล่อเลี้ยงไร่นาให้ทั่วถึงแก่เหมือง เป็นตำแหน่งที่ชาวบ้านเลือกจากบุคคลที่ได้รับการเคารพนับถือว่าเป็นผู้มีความยุติธรรมและมีมนุษยสัมพันธ์ดี ส่วน แก่ฝาย ซึ่งมีฐานะสูงกว่าแก่เหมืองอีกชั้นหนึ่งก็เลือกบรรดาแก่เหมืองที่มีลักษณะผู้นำโดดเด่น แก่ฝายแต่ละคนจะมีลูกน้อง ๑๐-๒๐ คน ตำแหน่งแก่ฝายและแก่เหมืองไม่มีกำหนดตายตัวว่าจะสิ้นสุดเมื่อใด ขึ้นอยู่กับความประพฤติของแต่ละบุคคล หากขาดคุณธรรมก็อาจถูกขอร้องให้ลาออกจากตำแหน่งได้ ค่าตอบแทนของแก่ฝายคือการยกเว้นภาษีที่ดิน ๓๐ ไร่ ส่วนแก่เหมืองได้รับการยกเว้นลดหลั่นไป แก่เหมืองจะได้รับส่วนแบ่งข้าวไร่ละ ๓ กิโลกรัม และแก่เหมืองจะแบ่งให้แก่ฝาย ๑ กิโลกรัมอีกต่อหนึ่ง ทั้งนี้นอกจากแก่เหมืองและแก่ฝายจะได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้านแล้วยังได้รับการยอมรับจากฝายบ้านเมืองอีกด้วย หากเกิดการวิวาทเรื่องการใช้น้ำถึงขั้นใช้กำลังรุนแรง แก่เหมืองจะเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ถ้าไม่ยุติแก่ฝายก็จะเข้ามาตัดสิน ซึ่งโดยตำแหน่งแล้วแก่ฝายเป็นผู้ที่มีการมีมากกว่า หากไม่สามารถยุติปัญหาได้ก็จะถือว่าเสียศักดิ์ศรี และต้องส่งเรื่องให้บ้านเมืองเป็นฝายตัดสิน จาริตดั่งกล่าวพัฒนามาจนถึงปัจจุบัน แต่ชุมชนล้านนาบางแห่งก็ปรับปรุงระเบียบการใช้ น้ำของชุมชนให้ทันสมัยยิ่งขึ้นแล้ว

๒.๒.๕ ความหลากหลายของวัฒนธรรมพื้นบ้าน

การประดิษฐ์ของใช้พื้นบ้านและงานศิลปหัตถกรรม เป็นภูมิปัญญาของชาวล้านนาในการแก้ปัญหาการดำรงชีวิตท่ามกลางระบบนิเวศที่ต้องพึ่งพากันระหว่างคนกับธรรมชาติ เมื่อสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยน เทคโนโลยีก็เปลี่ยนไปด้วย ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง จำแนกภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวล้านนา ซึ่งถูกนำมาใช้ในการเกษตร การล่าสัตว์ การปรุงอาหาร การถนอมอาหาร การรักษาสุขภาพและอื่นๆ ดังนี้^{๑๙}

^{๑๙} การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น, ความหลากหลายของวัฒนธรรมพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

๒.๒.๖ ภูมิปัญญาจากพลังงานคน

เป็นภูมิปัญญาที่แสดงให้เห็นจากการประดิษฐ์เครื่องมือล่าสัตว์ เครื่องอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน และการเลียนเสียงธรรมชาติเพื่อการล่าสัตว์ ได้แก่ การนำวธนู การขุดดิน การดำข้าว การฝึกหัดหรือบังคับให้สัตว์เดินไปตามทิศทางที่ต้องการ การเลียนเสียงสัตว์ป่าหรือเสียงเหยื่อเพื่อล่อให้สัตว์ติดกับดัก การบังคับให้เครื่องมือเกษตรกรรมเคลื่อนไหว เคลื่อนที่หรือหยุดการทำงาน เป็นต้น

๒.๒.๗ ภูมิปัญญาจากพลังงานสัตว์

เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการฝึกสัตว์เลี้ยงผ่อนแรงในการทำเกษตรกรรม ได้แก่ แรงควายไถนา แรงควายฉุดระหัดวิดน้ำ การเคลื่อนไหวของสัตว์ไปสัมผัสกระดูกหรือกลไกดักสัตว์ การวางตาข่าย บ่วง รังหรือกับดัก เพื่อให้สัตว์เข้ามาชนหรือสัมผัส รวมถึงดักสัตว์อื่นๆ เช่น เบ็ด และตุ้มตัน (วางขวางทางน้ำเพื่อดักปลา) ฯลฯ ซึ่งต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของสัตว์ชนิดต่างๆเป็นอย่างดี

๒.๒.๘ ภูมิปัญญาจากพลังงานธรรมชาติ

เป็นภูมิปัญญาที่แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจธรรมชาติและความสามารถในการดัดแปลงพลังงานจากธรรมชาติ ให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน ได้แก่

การอาศัยแรงดึงดูดของโลก เช่น การดำข้าวด้วยครกกระเดื่อง การชักน้ำเข้านาด้วยระบบชลประทานแบบเหมืองฝาย ฯลฯ

การใช้พลังลม เช่น การเล่นกด้วยกะลก(เกราะ)เล่นกหรือโหว้เล่นก การใช้กาวีพัดฝุ่นผงออกจากข้าวเปลือก การใช้เครื่องสูบน้ำกังหันลม ฯลฯ

การใช้พลังน้ำไหล พาปลาไปติดไซ ตับ ส้อน หรือใช้พลังน้ำฉุดระหัดวิดน้ำเข้านาและบังคับการทำงานของครกมอญ ฯลฯ การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ สำหรับตากอาหาร เสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้

การใช้พลังไฟ เพื่อลนไม้ไฟให้อ่อนตัวแล้วตัดเป็นรูปต่างๆ การย่างหรือหุงต้มอาหาร การทำคบเพลิง การไล่สัตว์ การเผาอิฐ เผาถ่าน ฯลฯ

การใช้พลังไอน้ำ ในการนึ่งข้าวเหนียว ผัก อาหารและอบสมุนไพรเพื่อสุขภาพ ฯลฯ การใช้พลังควันไฟ เพื่อไล่ก่อนเก็บน้ำผึ้งป่า หรือเพื่อปล่อยโคมไฟ อบเมล็ดพืช ฯลฯ

การใช้พลังศักย์(พลังงานแฝง) จากวัตถุต่างๆ เช่น การนำไม้ไฟหรือไม้เนื้อดีชนิดอื่นมาทำธนู หน้าไม้ หรือใช้แรงตึงของไม้ดึงบ่วงแร้ว ฯลฯ

๒.๒.๙ ภูมิปัญญาด้านการบำบัดรักษา

ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้น มีความหลากหลายทางพฤกษศาสตร์และชีวภาพ คุณสมบัติเช่นนี้ทำให้นักวิจัยทางเภสัชศาสตร์จากต่างประเทศ ชาวญี่ปุ่นและชาวออสเตรเลียและชาวตะวันตกจำนวนมากไม่น้อย คว้าโอกาสผลิตยาสีทิพย์ผลงานและกอบโกยผลประโยชน์ด้านอุตสาหกรรมยาโรครักษาจากงานวิจัยสมุนไพรที่มีพื้นฐานภูมิปัญญาไทย สภาวะคุกคามรอบด้านต่อภูมิปัญญาไทยดั่งข้างต้น

ก่อให้เกิดการตื่นตัวในการศึกษาและเข้าถึงคุณค่าของภูมิปัญญาไทยอย่างกว้างขวาง เพื่อปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ แพทย์แผนไทยแบบล้านนาหรือที่เรียกทั่วไปว่า หมอเมือง เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านอีกแขนงหนึ่งที่กำลังได้รับการอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่า หมอเมืองเป็นบุคลากรหรือปัญญาชนท้องถิ่น ซึ่งคนนอกสังคมชนบทล้านนาไม่ค่อยรู้จัก คนเหล่านี้สั่งสมความรู้ทางปัญญาเกี่ยวกับการเข้าถึงกลไกและคุณค่าของพืชพรรณธัญญาหาร สัตว์ ตลอดจนแร่ธาตุจากธรรมชาติ เพื่อนำมาใช้รักษาโรคมัยไข้เจ็บ แล้วถ่ายทอดขั้นตอนการปฏิบัติเกี่ยวกับการเก็บ การใช้ การจำแนกและการบำบัดรักษาโรคไว้ในตำราหมอเมืองหรือตำราแพทย์แผนโบราณล้านนามาเป็นเวลานาน การถูกแทรกแซงจากวัฒนธรรมภายนอก เคยทำให้การสืบทอดการใช้สมุนไพรรักษาโรคของหมอเมืองมีอุปสรรค แต่เมื่อคุณค่าของหมอเมืองได้รับการพิสูจน์จากความรู้ทางวิทยาศาสตร์อย่างถ่องแท้แล้ว ภูมิปัญญาล้านนาด้านนี้ก็ถูกยอมรับด้วยดี กระบวนการของภูมิปัญญาล้านนาเกี่ยวกับการรักษาโรคด้วยสมุนไพร มีดังนี้

๒.๒.๑๐ การเก็บและการใช้สมุนไพรให้ได้คุณค่าสูงสุด

หมอเมืองล้านนายึดถือสืบทอดกันมาว่า การเก็บและการใช้สมุนไพรให้ได้คุณค่าสูงสุด ต้องเก็บสมุนไพรจากแหล่งกำเนิดตามธรรมชาติ หากเคลื่อนย้ายออกไปจากแหล่งกำเนิดจะทำให้สรรพคุณของตัวยาลดลง และต้องใช้สมุนไพรให้ครบ “พระเจ้า” ทั้งห้าองค์ คือ ใบ ราก ก้าน เปลือกและแก่น เพื่อให้ตัวยามีคุณค่าครบถ้วน

๒.๒.๑๑ การเก็บสมุนไพร

ช่วงเวลาในการเก็บพืชสมุนไพรคือ เก็บตามฤดูกาลที่สมุนไพรแต่ละชนิดเจริญเติบโต และต้องเก็บตามเวลาช่วยยามที่เหมาะสมแบบไทย (๑ ช่วยยามมี ๓ ชั่วโมง) ซึ่งระบบนิเวศของพืชทำงานสมบูรณ์เต็มที่ เช่น ฤดูร้อนต้องเก็บส่วนรากและแก่นของสมุนไพร ฤดูฝนเก็บส่วนใบ ดอก และผล ฤดูหนาวเก็บส่วนเปลือก ลำต้น กระจับและเนื้อไม้ การเก็บพืชสมุนไพรให้ได้ผลด้านสรรพคุณยาเต็มที่ สะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจในกระบวนการทางธรรมชาติของการสังเคราะห์แสง การปรุงอาหารและการเก็บสะสมสารอาหารไปยังส่วนต่างๆของพืช บางครั้งการเก็บพืชสมุนไพรยังอิงกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น การเกิดจันทรุปราคา เป็นต้นหลักการเก็บพืชสมุนไพรตามภูมิปัญญาพื้นบ้านมีดังนี้

- เวลา ๖ โมงเช้าถึง ๙ โมงเช้า เก็บส่วนใบ ดอกและผล
- ๙ โมงเช้าถึงเที่ยง เก็บส่วนกิ่งและก้าน
- เวลาเที่ยงถึงบ่าย ๓ โมง เก็บส่วนต้น เปลือกและแก่น
- บ่าย ๓ โมงถึง ๖ โมงเย็น เก็บส่วนราก
- เวลา ๖ โมงเย็นถึง ๓ ทุ่ม เก็บส่วนราก
- ๓ ทุ่มถึง ๖ ทุ่ม เก็บส่วนต้น เปลือกและแก่น
- เวลา ๖ ทุ่มถึงตี ๓ เก็บส่วนกิ่งและก้าน

- ตี ๓ ถึง ๖ โมงเช้า เก็บส่วนใบดอกและผล

๑. สรรพคุณทางยาและคุณสมบัติทางเภสัชศาสตร์

พืชสมุนไพรแม้มีหลากหลายแต่ภาพรวมแล้วประกอบด้วยรสชาติและคุณสมบัติทางตัวยาดังนี้ รสเปรี้ยว กัดเสมหะ รสหวาน ให้พลังงาน รสเค็ม แก้อาการทางผิวหนัง รสขม แก้อาการทางโลหิต โรคดี รสเผ็ดร้อน แก้อาการลม บำรุงธาตุ รสมัน แก้อาการเส้นเอ็น บำรุงไขข้อ เปื่อเมา แก้อาการพิษเสมหะ พิษโลหิต รสฝาด ใช้ทางสมานแผล รสหอมเย็น บำรุงหัวใจ รสผสม ใช้ในกรณีที่ต้องการให้เกิดสรรพคุณรวมกัน^{๒๐}

๒. คุณสมบัติเฉพาะของสมุนไพรแต่ละชนิด สมุนไพรที่ให้สารอาหารจำเป็นต่อร่างกาย

ธาตุเหล็ก มีในดอกและใบขี้เหล็ก มะเขือพวง ตำลึง รำข้าว งา ฯลฯ

แคลเซียม มีในผักกระถิน ใบยอ มะเขือพวง ถั่ว งา น้ำตาลทรายแดง ฯลฯ

ฟอสฟอรัส มีในรำข้าว ข้าวโพด งาดำ ถั่วต่างๆ มะเขือพวง ผลไม้ต่างๆ

วิตามินซี มีในมะขามป้อม มะขามเทศ มะยม มะนาว ส้ม ผักสีเขียว ฯลฯ

สมุนไพรบำรุงเส้นผม

มะกรูด มีสรรพคุณ ขจัดรังแค ชันตุ สังกัง ทำให้ผมนิ่ม ตกต่าเป็นมัน ไม่แตกปลาย

ว่านหางจระเข้ บำรุงรากผมให้สมบูรณ์ ช่วยให้ผมนิ่ม ตกต่า

ส้มป่อย ช่วยให้เส้นผมตกต่าเป็นเงางาม

พืชสมุนไพรแก้พิษ

ฝิ่นต้น (มะละกอฝรั่ง ละหุ่งแดง) ใช้ใบต้มกินแก้บิด แก้ท้องร่วง

พญาไร้ใบ (เอื้องเถา) ใช้ยางกัดฝี กัดหนอง

หญ้าหนวดแมว ต้มกินขับปัสสาวะ ละลายนิ่ว

ผักฮ้วนหมู (ต้นซุงสุนัขบ้า) ลำต้นใช้แก้โรคตา แก้อหิวต์ แก้อาการพิษงูกัด ใบแก้แผลถูกน้ำร้อนลวก

แก้บวม แก้ฝี รากทำให้อาเจียนและขับกระทุ้งพิษ

๓. การบำบัดรักษาโรค

ตามธรรมเนียมของล้านนา การรักษาโรคด้วยสมุนไพร ต้องดำเนินควบคู่ไปกับการแพทย์พื้นบ้านเชิงพิธีกรรม เพราะเป็นการบำบัดรักษาควบคู่กัน ระหว่างกายกับใจ ซึ่งการแพทย์แผนไทยทุกภาคก็ปฏิบัติแบบเดียวกัน การสวดคาถา ประพรมน้ำมันต์ ปิดรังควานและการเรียกขวัญระหว่างบำบัดรักษา ล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดกำลังใจสู้กับความเจ็บป่วย ซึ่งแต่เดิมการรักษาด้วยวิธีการแพทย์สมัยใหม่ไม่เห็นความสำคัญ

^{๒๐} การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น, ความหลากหลายของวัฒนธรรมพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

๔. หมอเมือง ตำนานหมอพื้นบ้านล้านนา

หมอเมืองเป็นตำแหน่งทางสังคมของบุคคลผู้มีความรู้ในการสร้างสรรค์ ปัดเป่าเยียวยาและรักษาปัญหาโรคร้ายไข้เจ็บทุกซักร้อนต่างๆของชุมชนด้วยพืชสมุนไพรหรือวิธีการอื่นๆ หมอเมืองจึงมิได้เป็นเพียงตำแหน่งทางวิชาชีพ และมีไข้พ่อค้าขายยาหรือคนขายสมุนไพร แต่หมอเมืองและตำราหมอเมืองเปรียบเสมือนองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีการสืบทอดมาหลายชั่วอายุ (สัมภาษณ์นายทอง สุขรัตน์ ประธานอำนวยการเครือข่ายหมอเมือง จ.เชียงใหม่)

(๑) บทบาทของหมอเมือง บทบาทและวิธีการรักษาของหมอเมืองปัจจุบันถูกจำกัดจากกฎหมายเกี่ยวกับการประกอบโรคศิลป์ของรัฐบาล ทำให้หมอเมืองไม่สามารถให้การรักษาเยียวยาแก่ผู้ป่วยได้อย่างถูกต้อง เนื่องจากกฎหมายระบุไว้ว่า ผู้ที่จะประกอบอาชีพเป็นแพทย์แผนโบราณต้องสอบผ่านวิชาเวชกรรมแผนโบราณของกระทรวงสาธารณสุขจำนวน ๕ เล่ม แต่ปัญหาที่หมอเมืองล้านนาประสบคือ ตำราเวชกรรมแผนโบราณเป็นภูมิปัญญาภาคกลางมิใช่ภูมิปัญญาล้านนา ดังนั้นหากหมอเมืองต้องการจะเข้ารับประกอบโรคศิลป์ ก็จำเป็นต้องละทิ้งแนวทางการรักษาโรคตามแบบอย่างภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนา ซึ่งวิธีการดังกล่าวมิใช่รากเหง้าของภูมิปัญญาล้านนา ด้วยเหตุนี้หมอเมืองล้านนาส่วนหนึ่ง จึงต้องทำหน้าที่แบบหลบๆซ่อนๆในเขตหมู่บ้านหรือตำบล อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันแพทย์จากโรงพยาบาลหลายแห่งในภาคเหนือ อาทิ แพทย์ที่โรงพยาบาลพญาเม็งราย เริ่มเปิดกว้างยอมรับวิธีการบำบัดรักษาโรคของหมอเมืองเข้ามาผสมผสาน เนื่องจากการขาดแคลนแพทย์แผนปัจจุบันในกรณีที่คนไข้กระดูกหัก โดยแพทย์ที่โรงพยาบาลได้วินิจฉัยอาการบาดเจ็บเบื้องต้นด้วยวิธีการถ่ายภาพด้วยรังสีเอกซเรย์เพื่อวิเคราะห์ตำแหน่งหักของกระดูก จากนั้นก็เริ่มต้นรักษาด้วยการเข้าเฝือกที่โรงพยาบาล ก่อนจะอนุญาตให้คนไข้ไปรับการรักษาต่อด้วยวิธีการนวดน้ำมันนวดกับหมอเมือง เป็นต้น การที่หมอเมืองให้ความร่วมมือด้วยดี มีสาเหตุมาจากการได้รับการยอมรับนับถือจากแพทย์แผนปัจจุบันอย่างเท่าเทียมกัน และสิ่งสำคัญก็คือการเข้าใจสภาวะภายในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งต้องการการเยียวยาเช่นเดียวกับสภาวะทางใจ

(๒) สถานการณ์ปัจจุบันของหมอเมือง ในช่วงสิบปีเศษที่ผ่านมา เมื่อการรักษาโรคด้วยการแพทย์สมัยใหม่เป็นโอกาสของคนมีฐานะและยาแผนปัจจุบันก็มีราคาค่อนข้างสูง ซึ่งนอกจากจะเป็นสาเหตุของการขาดดุลการค้าแล้ว ยังทำให้คนไทยจำนวนมากเสียโอกาสในการได้รับการรักษาพยาบาลด้วย รัฐบาลจึงพยายามแก้ปัญหาด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าของการรักษาโรคด้วยวิธีที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ การรักษาโรคด้วยสมุนไพรและภูมิปัญญาพื้นบ้านจึงเข้ามามีบทบาทอีกครั้งในสังคมไทยในภาคเหนือก็เช่นกัน ผู้นำชุมชนล้านนาได้ก่อตั้งเครือข่ายหมอเมืองขึ้น เพื่อเรียกร้องสิทธิในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน ทำให้ภาคเหนือ ๑๗ จังหวัดมีเครือข่ายหมอเมืองทั้งสิ้น ๓๗ กลุ่มกระจายทุกอำเภอ สมาชิกในเครือข่ายมีมากกว่า ๗๐๐ คน ประสานงานกันอย่างจริงจังและสิ่งที่แสดงให้เห็นความมุ่งมั่นของเครือข่ายหมอเมืองคือ มีการจัด

ประชุมสัญจรทุก ๔ เดือน เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการยกระดับหมอเมือง และเพื่อพัฒนาให้กลุ่มหมอเมืองเป็นศูนย์การศึกษาและสืบทอดภูมิปัญญาหมอเมืองในเขตล้านนา (๓) เครือข่ายหมอเมืองล้านนา แบบอย่างของการจัดการด้านสวัสดิการและธุรกิจชุมชน เครือข่ายหมอเมืองล้านนาแยกการทำงานออกเป็น ๕ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มแรก เป็นกลุ่มหมอเมือง ประกอบด้วย หมอดู หมอสะเดาะเคราะห์ หมอเทียน หมอเป่าหมอตอกเส้นและหมอแหกพิษ

กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มหมอนวด ประกอบด้วย หมอนวดเท้า หมอเหยียบขา หมอประคบสมุนไพรและหมอคลายเส้น

กลุ่มที่สาม เป็นกลุ่มหมอยา ซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาตัวยาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

กลุ่มที่สี่ กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพรในนามกลุ่มหมอเมืองชายแก่สมาชิกที่ต้องการสร้างรายได้ในชุมชน หรือ ปลูกเพื่อใช้เองในครอบครัว

กลุ่มที่ห้า เป็นกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ ทำหน้าที่รับซื้อวัตถุดิบจากกลุ่มผู้ปลูกมาแปรรูป โดยเริ่มจากการสร้าง หั่นฝอยผึ่งแดด อบแห้งและบรรจุพลาสติก เมื่อจะใช้ก็นำมาบดและปรุงที่สำนักงานเครือข่ายหมอเมือง เพื่อให้ได้คุณภาพและมาตรฐานใกล้เคียงกัน^{๒๑}

จากเนื้อหาข้างต้นจึงอาจจะกล่าวได้ว่า ในอดีตก่อนที่จะมีการกำหนดแผนที่และปักปันเขตแดนกันตามความหมายของรัฐประชาชาติในสมัยรัชกาลที่ ๕ นั้น การที่ดินแดนล้านนามีพื้นที่ติดต่อกับดินแดนบางส่วนของประเทศพม่า ลาว และจีน ทำให้ประชากรที่อาศัยอยู่บริเวณนี้ ได้แก่ ไทยวน ไทลื้อ ไทใหญ่ ไทเขิน ไทยอง พม่า จีน มอญ ลาว ยาง ลัวะ ข่า และขมุ สามารถเดินทางค้าขายและไปมาหาสู่กันอย่างอิสระ โดยใช้เส้นทางบกผ่านเทือกเขาและทางเดินเรือในแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาละวิน ทำให้ภูมิปัญญาด้านต่างๆของชาวล้านนา อาทิ ศาสนา ความเชื่อดั้งเดิม การนับถือผี พิธีกรรม การอัญเชิญขวัญ เทคโนโลยีสืบบ้าน แบบแผนของการอยู่ร่วมกันในชุมชน การรักษาโรคภัยไข้เจ็บและการขจัดปัดเป่าทุกข์โศก มีลักษณะคล้ายคลึงกับชนชาติที่อาศัยในภูมิภาคเดียวกันและนับตั้งแต่ประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย สถานการณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภูมิปัญญาล้านนา นับวันจะล่อแหลมต่อการสูญหายไปจากวิถีชุมชนจากการคุกคามทางวัฒนธรรมภายนอก รวมถึงผลจากการศึกษาแผนใหม่ซึ่งถูกกำหนดมาจากส่วนกลางในรอบ ๔๐ ปี นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๐๙) รวมถึงผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวอันเปรียบเสมือนดาบสองคม ซึ่งสร้างรายได้แต่ทำลายรากเหง้าดั้งเดิมของวัฒนธรรมและการแทรกซึมในรูปแบบของความทันสมัย

^{๒๑} การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น, ความหลากหลายของวัฒนธรรมพื้นบ้าน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๙.

(Modernization) ที่ผ่านมากับสื่อต่างๆ โดยมีได้มีการกลั่นกรอง สิ่งเหล่านี้จึงล้วนแต่เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวล้านนาเมินเฉยต่อการอนุรักษ์ สืบสานและพัฒนามรดกทางภูมิปัญญาอันล้ำค่าของตน การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่วิกฤตพลิกผันรุนแรงในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นที่มาของการปรับตัวของสังคมไทย ตลอดจนแนวโน้มของการปฏิรูปทางการศึกษา บ่งชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยกำลังตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีต่อการรักษาเอกลักษณ์ ความมั่นคงและยั่งยืนของสถาบันครอบครัวและชุมชน ปัญญาชนไทยจึงผลักดันให้เกิดกระแสการทวนกลับมาเรียนรู้แก่นแท้ของภูมิปัญญาพื้นบ้านอย่างกว้างขวางและจริงจังทั้งภาครัฐและเอกชน ปραฏการณดังกล่าวเป็นจุดเปลี่ยนผ่านสำคัญที่บ่งชี้ถึงความไพศาลแห่งคุณประโยชน์ของมรดกภูมิปัญญาไทยที่คนรุ่นใหม่จะได้รับสืบทอดต่อไป

๒.๒.๑๒ ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นในล้านนา

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคเหนือ แบ่ง ๔ กลุ่ม

กลุ่มที่ ๑ คติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการพื้นฐานขององค์แห่งความรู้ คือ การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ โดยสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ โดยการพึ่งพาธรรมชาติ ความคิดความเชื่อเหล่านี้จะนำมาสู่การพัฒนาชีวิตและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้แก่

๑. ความเชื่อเกี่ยวกับต้นกำเนิดของมนุษย์และชนชาติ ชาวล้านนาวิเคราะห์ความเชื่อนี้จากนิทาน ตำนานสรุปความเชื่อได้ ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑.๑ นิทานปรัมปราเรื่องมนุษย์เกิดจากน้ำเต้า สะท้อนการใช้ภูมิปัญญาสอนให้รู้จักรักพืชพรรณซึ่งเปรียบเสมือนบิดามารดาของเรา

๑.๒ นิทานปรัมปราที่ให้ความสำคัญกับกำเนิดมนุษย์คู่แรก เช่น โคตรวงศ์ของชาติพันธุ์ต่าง ๆ คือ ปู่แสงสีย่าแสงใส หรือ ปู่สังกะสาย่าสังกะสี สะท้อนภูมิปัญญาแห่งความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษ

๑.๓ นิทานปรัมปราที่มีพลังเหนือธรรมชาติเป็นผู้สร้าง คือ “แกน” แล้วส่งมนุษย์ผู้เก่งกล้าลงมาปกครอง ในคติล้านนาพญาแกนได้ถูกเปลี่ยนมาเป็นพระอินทร์ และได้ส่ง พญาธัมมิกราชมั่งรายมาเกิดเพื่อเป็นผู้ปกครอง สะท้อนภูมิปัญญาแห่งการยอมรับผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า

๒. ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจความสมบูรณ์ เป้าหมายสูงสุดของชีวิตชาวล้านนา มีความเชื่อและพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความปรารถนาที่จะขอให้อำนาจแห่งธรรมชาติบันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะพิธี พิธีแห่นางแก้ว ขอฟันจิ้งจูดพบกลองกบ และสัญลักษณ์รูปอวัยวะเพศชายและ

หญิงซึ่งล้วนเป็นสัญลักษณ์ทางความเชื่อที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์ เช่นการพึงธรรมชาติปลาช่อน พิธีแห่นางแมว เป็นต้น^{๒๒}

๓. ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผี ชาวล้านนาเชื่อว่า “ผี” เป็นตัวแทนอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อชีวิตโดยเชื่อว่าสถานที่แทบทุกแห่งมีผีให้ความคุ้มครองรักษาอยู่ ความเชื่อนี้จึงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันเห็นได้จากขนบธรรมเนียม ประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ การนับถือผีมีความสัมพันธ์กับการนับถือบรรพบุรุษ ซึ่งแสดงถึงการผูกพันและเคารพนับถือ เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวเหนือ (พ่ออ้ายแม่อ้าย) เมื่อไปวัดพึ่งธรรมก็จะประกอบพิธีเลี้ยงผี คือ จัดหาอาหารคาว-หวานเช่นสังเวณีปูย่าด้วยการนับถือผีเป็นการสะท้อนภูมิปัญญาด้านต่างๆเช่นผีดำ คือ ผีบรรพบุรุษ มีหน้าที่คุ้มครองเครือญาติและครอบครัวสะท้อนความกตัญญูรู้คุณผีอารักษ์ หรือผีเจ้าที่เจ้าทาง มีหน้าที่คุ้มครองบ้านเมืองและชุมชนสะท้อนความเป็นผู้นำผีเจ้าป่าเจ้าเขา มีหน้าที่คุ้มครองเมื่อเข้าไปหาของในป่าซึ่งเป็นแหล่งอาหารของชุมชน สะท้อนความกตัญญูของทรัพยากรป่าไม้ เป็นต้น

๔. ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ กลุ่มชาวไทยเชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างทั้งคน สัตว์ พืช สิ่งของต่างๆ ล้วนมีขวัญเป็นพลังชีวิต เป็นแก่นชีวิต ขวัญมีความสำคัญต่อระบบคิดและระบบความเชื่อเป็นอย่างมากจึงก่อให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ พิธีสู่ขวัญที่จะทำให้ขวัญอยู่กับตัวตลอดไปเห็นได้จากการที่กลุ่มคนไทยมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับขวัญในทุกช่วงของชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย

กลุ่มที่ ๒ ศิลปะวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม ประเพณี คือ ตัวชี้ลักษณะที่สำคัญของการแสดงออกถึงภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นซึ่งเป็นการแสดงถึงความเจริญงอกงามและความเป็นระเบียบของท้องถิ่น เป็นวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ที่ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาเฉพาะกลุ่ม ได้แก่ ประเพณีต่างๆ พิธีบูชาผีปู่แสะย่าแสะ เป็นการจัดเลี้ยงให้ผีประจำปีในเดือนเก้าของชนเผ่าลัวะ ณ บริเวณชิงเขาตอยสุเทพซึ่งจะเป็นพิธีนำควายหนุ่ม

พิธีบูชาผีปู่แสะย่าแสะ สืบตามาสังเวยยักษ์ที่เป็นผีประจำเมืองโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุขและปลอดภัย

ประเพณีบูชาอินทิล คือการบูชาเสาหลักเมืองของชาวลัวะ ณ วัดเจดีย์หลวงวรวิหารการบูชาเสาอินทิลจะจัดขึ้นในช่วงเริ่มเข้าสู่ฤดูฝน

ประเพณีบูชาอินทิลเป็นประจำทุกปีที่เรียกว่า เดือน ๘ เข้า เดือน ๙ ออกซึ่งจะมีพิธีใส่ขันดอกไม้ในตอนกลางคืนเหมือนกับการใส่บาตรดอกไม้จุดมุ่งหมายเพื่อให้บ้านเมืองก็สงบสุขและเจริญรุ่งเรือง

^{๒๒} การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น, ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นในล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐.

ประเพณีสืบชะตา การทำพิธีสืบชะตาจะช่วยต่ออายุให้ตนเอง ญาติพี่น้องและบ้านเมืองให้ยืนยาว ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและความเป็นสิริมงคล ประเพณีปอยน้อยเป็นประเพณีบวชหรือการบรรพชาของชาวเหนือจะมีชื่อเรียกต่างกันในบางท้องถิ่น เช่น ปอยน้อย ปอยบวชปอยลูกแก้ว ปอยสว่าง ปอยจัตภายใน ประเพณีสืบชะตาเดือนกุมภาพันธ์หรือมีนาคมประเพณีบวชลูกแก้วที่มีชื่อเสียงคือประเพณีบวชลูกแก้ว ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน^{๒๓}

กลุ่มที่ ๓ การประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่น คือ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาหุบเขามีพื้นที่ราบจำนวนน้อยคือประมาณ ๑/๔ ของพื้นที่ที่กาดมั่งหมัดชาวบ้านทำนาแบบนาท่น้ำพื้นที่สูงปลูกข้าวไร่พื้นที่ที่ราบในแอ่งเขาอุดมสมบูรณ์ ปลูกข้าวและพืชอื่นๆระบบเศรษฐกิจเป็นแบบผลิตเพื่อให้พออยู่พอกินการติดต่อค้าขายระหว่างกันจะมีของป่าเกลือ ผ้า อัญมณี เป็นต้น ส่วนการค้าขายในหมู่บ้านก็จะมีกาดมั่ว ใครมีของอะไรก็นำมาวางขายได้ไม่มีการจัดระเบียบในตลาดนิยมปลูกข้าวเหนียวกันเป็นส่วนใหญ่ เพราะบริโภคน้ำข้าวเหนียว ข้าวเหนียวภาคเหนือถือว่าเป็นข้าวที่มีคุณภาพดี หนึ่งสุกแล้วก็จะขาวสะอาดอ่อนและนิ่มมารับประทานข้าวพันธุ์ที่มีชื่อเสียงคือ ข้าวสันป่าตองอาชีพอีกอย่างหนึ่งซึ่งจะเป็นวัฒนธรรมของชาวบ้านภาคเหนือ คือการทำเมี่ยงซึ่งชาวเหนือชอบกิน หมากและอมเมี่ยง โดยเอาใบเมี่ยงที่เป็นส่วนใบอ่อนนำมาหมักให้มีรสเปรี้ยวอมฝาดเมื่อหมักนานได้ที่เวลาจะเอาใบเมี่ยงมาอมก็ผสมเกลือเม็ดหรือของกินอย่างอื่นแล้วแต่จะชอบนอกจากการอมเมี่ยงของคนล้านนาทั้งหญิงและชายจะสูบบุหรี่ที่มวนด้วยใบตองกล้วย มวนหนึ่งขนาดเท่านิ้วมือและยาวเกือบศอก ชาวบ้านภาคเหนือเรียกบุหรี่ยี่ห้อนี้ว่า “ซีโย” หรือ “” ที่นิยมสูบกันมาก อาจเนื่องมาจากอากาศหนาวเย็นการสูบบุหรี่จึงจะทำให้ร่างกายอบอุ่นขึ้นอาชีพเกษตรกรรมชาวเหนือยังประกอบอาชีพอื่นอีกอาจเรียกได้ว่าเป็นหัตถกรรมเมี่ยงหรืออุตสาหกรรมในครัวเรือนเช่นผู้หญิงจะทอผ้าเมื่อเสร็จจากการทำนา นอกจากนั้นยังมีการแกะสลักไม้หรือการทำเครื่องการแกะสลักเงินเงินเครื่องเงินและการทำเครื่องเหล็กสำหรับเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน

กลุ่มที่ ๔ แนวความคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่และแต่ละประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เช่น การเลี้ยงปลาตู้บักอยู่ในบ่อซีเมนต์ โดยจัดระบบการถ่ายเทน้ำและคิดสูตรอาหารปลาขึ้นมาเอง การคิดค้นวิธีที่จะกรองน้ำให้ใสเพื่อเพาะฟักลูกปลาให้รอดตาย การประดิษฐ์เครื่องนวดข้าว แบบประหยัด และการคิดสร้างอ่างเก็บน้ำ จากอ่างเก็บน้ำบนภูเขา ลงมาใช้ปลูกพืชสวนการฟื้นฟูระบบเหมืองฝาย

๒.๒.๑๓ ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นในล้านนา

^{๒๓} การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น, ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นในล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

วัฒนธรรมในท้องถิ่นของภาคเหนือ แบ่งออกได้ดังนี้^{๒๔}

วัฒนธรรมทางภาษาถิ่น ชาวไทยทางภาคเหนือมีภาษาล้านนาที่นุ่มนวลไพเราะ ซึ่งมีภาษาพูดและภาษาเขียนที่เรียกว่า "คำเมือง" ของภาคเหนือเอง โดยการพูดจะมีสำเนียงที่แตกต่างกันไปตามพื้นที่ ปัจจุบันยังคงใช้พูดติดต่อสื่อสารกัน

วัฒนธรรมการแต่งกาย การแต่งกายพื้นเมืองของภาคเหนือมีลักษณะแตกต่างกันไปตามเชื้อชาติของกลุ่มชนคนเมือง เนื่องจากผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ในพื้นที่ซึ่งบ่งบอกเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ สำหรับหญิงชาวเหนือจะนุ่งผ้าซิ่น หรือผ้าถุง มีความยาวเกือบถึงตาตุ่ม ซึ่งนิยมนุ่งทั้งสาวและคนแก่ ผ้าถุงจะมีความประณีต งดงาม ดิ้นซิ่นจะมีลวดลายงดงาม ส่วนเสื้อจะเป็นเสื้อคอกลม มีสีสันทัน ลวดลายสวยงาม อาจห่มสไบทับ และเกล้าผม

ส่วนผู้ชายนิยมนุ่งกางเกงขายาวลักษณะแบบกางเกงขายาวแบบ ๓ ส่วน เรียกติดปากว่า "เตี่ยว" เตี่ยวสะตอ หรือ เตี่ยวกี ทำจากผ้าฝ้าย ย้อมสีน้ำเงินหรือสีดำ และสวมเสื้อผ้าฝ้ายคอกลมแขนสั้น แบบผ่าอก กระดุม ๕ เม็ด สีน้ำเงินหรือสีดำ ที่เรียกว่า เสื้อม่อฮ่อม ชุดนี้ใส่เวลาทำงาน หรือคอกินข้าว อาจมีผ้าคาดเอว ผ้าพาดบ่า และมีผ้าโพกศีรษะ ชาวบ้านบางแห่งสวมเสื้อม่อฮ่อม นุ่งกางเกงสามส่วน และมีผ้าคาดเอว เครื่องประดับมักจะเป็นเครื่องเงินและเครื่องทอง

วัฒนธรรมการกิน ชาวเหนือมีวัฒนธรรมการกินคล้ายกับคนอีสาน คือ กินข้าวเหนียวและปลาร้า ซึ่งภาษาเหนือเรียกว่า ข้าวเหนียวและฮ้า ส่วนกรรมวิธีการปรุงอาหารของภาคเหนือจะนิยมการต้ม บั้ง แกง หมก ไม่นิยมใช้น้ำมัน ส่วนอาหารขึ้นชื่อเรียกว่าถ้าได้ไปเที่ยวต้องไปลิ้มลอง ได้แก่ น้ำพริกหนุ่ม, น้ำพริกอ่อน, น้ำพริกน้ำปู, ใส่อั่ว, แกงโฮะ, แกงฮังเล, แคบหมู, ผักกาดจอบ ลาบหมู, ลาบเนื้อ, จิ้นส้ม (แหนม), ข้าวซอย, ขนมจีนน้ำเงี้ยว เป็นต้น นอกจากนี้ ชาวเหนือชอบกินหมากและอมเมี่ยง โดยนำใบเมี่ยงที่เป็นส่วนใบอ่อนมาหมกให้มีรสเปรี้ยวอมฝาด เมื่อหมกได้ระยะเวลาที่ต้องการ จะนำใบเมี่ยงมาผสมเกลือเม็ด หรือน้ำตาล แล้วแต่ความชอบ ซึ่งนอกจากการอมเมี่ยงแล้ว คนล้านนาโบราณมีความนิยมสูบบุหรี่ที่มวนด้วยใบตองกล้วยมวนหนึ่งขนาดเท่านิ้วมือ และยาวเกือบศอก ชาวบ้านเรียกจะเรียกบุหรี่ชนิดนี้ว่า ชี้โย หรือ บุหรี่ชี้โย ที่นิยมสูบกัันมากอาจเนื่องมาจากอากาศหนาวเย็น เพื่อให้ร่างกายอบอุ่นขึ้น

วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ ชาวล้านนามีความผูกพันอยู่กับการนับถือผีซึ่งเชื่อว่ามีสิ่งเร้าลับให้ความคุ้มครองรักษาอยู่ ซึ่งสามารถพบเห็นได้จากการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อเวลาที่ต้องเข้าป่าหรือต้องค้างพักแรมอยู่ในป่า จะนิยมบอกกล่าวและขออนุญาตเจ้าที่-เจ้าทางอยู่เสมอ และเมื่อเวลาที่กินข้าวในป่าจะแบ่งอาหารบางส่วนให้เจ้าที่อีกด้วย เช่นกัน ซึ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าวิถี

^{๒๔} การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น, ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นในล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓.

ชีวิตที่ยังคงผูกพันอยู่กับการนับถือผีสง แบ่งประเภท ได้ดังนี้ ผีบรรพบุรุษ มีหน้าที่คุ้มครองเครือญาติ และครอบครัว ผีอารักษ์ หรือผีเจ้าที่เจ้าทาง มีหน้าที่คุ้มครองบ้านเมืองและชุมชน ผีขุนน้ำ มีหน้าที่ให้น้ำแก่ไร่นา ผีฝาย มีหน้าที่คุ้มครองเมืองฝาย ผีสบน้ำ หรือผีปากน้ำ มีหน้าที่คุ้มครองบริเวณที่แม่น้ำสองสายมาบรรจบกัน ผีวิญญาณประจำข้าว เรียกว่า เจ้าแม่โพสพ ผีวิญญาณประจำแผ่นดิน เรียกว่า เจ้าแม่ธรณี ทั้งนี้ ชาวล้านนาจะมีการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ในช่วงระหว่างเดือน ๔ เหนือเบ็ง (มกราคม) จนถึง ๘ เหนือ (พฤษภาคม) เช่น ที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา จะมีการเลี้ยงผีเสื้อบ้านเสื้อเมือง ซึ่งเป็นผีบรรพบุรุษของชาวไทลื้อ พอหลังจากนี้อีกไม่นานก็จะมีการเลี้ยงผีลัวะ หรือประเพณีบูชาเสาอินทขิล ซึ่งเป็นประเพณีเก่าแก่ของคนเมือง ไม่นับรวมถึงการ เลี้ยงผีมด ผีเม็ง และการเลี้ยงผีปู่แสะย่าแสะของ ชาวลัวะ ซึ่งจะทยอยทำกันต่อจากนี้ ส่วนช่วงกลางฤดูร้อนจะมีการลงเจ้าเข้าทรงตามหมู่บ้านต่าง ๆ อาจเป็นเพราะความเชื่อที่ว่า การลงเจ้าเป็นการพบปะพูดคุยกับผีบรรพบุรุษ ซึ่งในปีหนึ่งจะมีการลงเจ้าหนึ่งครั้ง และจะถือโอกาสทำพิธีรดน้ำดำหัวผีบรรพบุรุษไปด้วย ยังมีพิธีเลี้ยง "ผีมดผีเม็ง" ที่จัดขึ้นครั้งเดียวในหนึ่งปี โดยจะต้องหาฤกษ์ยามที่เหมาะสม ก่อนวันเข้าพรรษา จะทำพิธีอัญเชิญผีเม็งมาลง เพื่อขอใช้ช่วยปกป้องรักษา คุ้มครองชาวบ้านที่เจ็บป่วย และจัดหาดนตรีเพื่อเพิ่มความสุขสนุกรื่นอย่างใดก็ตาม คนล้านนามีความเชื่อในการเลี้ยงผีเป็นพิธีกรรมที่สำคัญ แม้ว่าการดำเนินชีวิตของจะราบรื่นไม่ประสบปัญหาใด แต่ก็ยังไม่ลืมบรรพบุรุษที่เคยช่วยเหลือให้มีชีวิตที่ปกติสุขมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ยังคงพบเรือน เล็กๆ หลังเก่าตั้งอยู่กลางหมู่บ้านเสมอ หรือเรียกว่า "หอเจ้าที่ประจำหมู่บ้าน" เมื่อเวลาเดินทางไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ ในชนบท ความเชื่อดังกล่าวจึงส่งผลให้ขนบธรรมเนียมประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวเหนือ เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวเหนือ (พ่อฮ้อย-แม่ฮ้อย) เมื่อไปวัดฟังธรรมก็จะประกอบพิธีเลี้ยงผี คือ จัดหาอาหารคาว-หวานเช่น สังเวณีผีปู่ย่าด้วย แม้ปัจจุบันในเขตตัวเมืองของภาคเหนือจะมีการนับถือผีที่อาจเปลี่ยนแปลงและเหลือน้อยลง แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านในชนบทยังคงมีการปฏิบัติกันอยู่

ก. ประเพณีของภาคเหนือ

ประเพณีของภาคเหนือ เกิดจากการผสมผสานการดำเนินชีวิต และศาสนาพุทธความเชื่อ เรื่องการนับถือผี ส่งผลทำให้มีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของประเพณีที่จะแตกต่างกันไปตามฤดูกาล ทั้งนี้ ภาคเหนือจะมีงานประเพณีในรอบปีแทบทุกเดือน จึงขอยกตัวอย่างประเพณีภาคเหนือบางส่วนมานำเสนอ ดังนี้^{๒๕}

สงกรานต์งานประเพณี ถือเป็นช่วงแรกของการเริ่มต้นปีใหม่เมือง หรือสงกรานต์งานประเพณี โดยแบ่งออกเป็น

^{๒๕} การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น, ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นในล้านนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๔.

วันที่ ๑๓ เมษายน หรือวันสังขารล่อง ถือเป็นวันสิ้นสุดของปี โดยจะมีการยิงปืน ยิงสโปก และจุดประทัดตั้งแต่ก่อนสว่างเพื่อขับไล่สิ่งไม่ดี วันนี้ต้องเก็บกวาดบ้านเรือน และทำความสะอาดวัด

วันที่ ๑๔ เมษายน หรือวันเนา ตอนเช้าจะมีการจัดเตรียมอาหาร และเครื่องไทยทาน สำหรับงานบุญในวันรุ่งขึ้น ตอนบ่ายจะไปขนทรายจากแม่น้ำเพื่อนำไปก่อเจดีย์ทรายในวัด เป็นการทดแทนทรายที่เหยียบติดเท้าออกจากวัดตลอดทั้งปี

วันที่ ๑๕ เมษายน หรือวันพญาวัน เป็นวันเริ่มศักราชใหม่ มีการทำบุญถวายขันข้าว ถวายตุ้มไม้ค้ำโพธิ์ที่วัดสงฆ์พระพุทธรูป พระธาตุและรดน้ำดำหัวขอพรจากผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ

วันที่ ๑๖-๑๗ เมษายน หรือวันปากปีและวันปากเดือน เป็นวันทำพิธีทางไสยศาสตร์ สะเดาะเคราะห์ และบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ทั้งนี้ ชาวล้านนามีความเชื่อว่า การทำพิธีสืบชะตาจะช่วยให้ตน อายุยืนยาว และบ้านเมืองให้ยืนยาว ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองและความเป็นสิริมงคล โดยแบ่งการสืบชะตาแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ การสืบชะตาคน, การสืบชะตาบ้าน และการสืบชะตาเมือง

แห่นางแมว ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงสิงหาคม เป็นช่วงของการเพาะปลูก หากปีใดฝนแล้ง ไม่มีน้ำ จะทำให้น้ำข้าวเสียหาย ชาวบ้านจึงพึ่งพาสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ทำพิธีขอฝนโดยการแห่นางแมว โดยมีความเชื่อกันว่าหากกระทำเช่นนั้นแล้วจะช่วยให้ฝนตก

ประเพณีปอยน้อย/บวชลูกแก้ว/แห่ล่สา่งลองเป็นประเพณีบวช หรือการบรรพชาของชาวเหนือ นิยมจัดภายในเดือนกุมภาพันธ์ มีนาคม หรือเมษายน ตอนช่วงเช้า ซึ่งเก็บเกี่ยวพืชผลเสร็จแล้ว ในพิธีบวชจะมีการจัดงานเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่ มีการแห่ลูกแก้วหรือผู้บวชที่จะแต่งตัวอย่างสวยงามเลียนแบบเจ้าชายสิทธัตถะ เพราะถือคตินิยมว่าเจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จออกบวชจนตรัสรู้ และนิยมให้ลูกแก้วขี้ม้า ขี้ช้าง หรือขี้คอกคน เปรียบเหมือนม้ากัญฐกะม้าทรงของเจ้าชายสิทธัตถะ ปัจจุบันประเพณีบวชลูกแก้วที่มีชื่อเสียง คือ ประเพณีบวชลูกแก้ว ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประเพณีปอยหลวง หรืองานบุญปอยหลวง เป็นเอกลักษณ์ของชาวล้านนาซึ่งเป็นผลดีต่อสภาพทางสังคม ถือว่าเป็นการให้ชาวบ้านได้มาทำบุญร่วมกัน ร่วมกันจัดงานทำให้เกิดความสามัคคีในการทำงาน งานทำบุญปอยหลวงยังเป็นการรวมญาติพี่น้องที่อยู่ต่างถิ่นได้มีโอกาสทำบุญร่วมกัน และมีการสืบทอดประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่บรรพชนไม่ให้สูญหายไปจากสังคม

ช่วงเวลาจัดงานเริ่มจากเดือน ๕ จนถึงเดือน ๗ เหนือ (ตรงกับเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายนหรือเดือนพฤษภาคมของทุกปี) ระยะเวลา ๓-๗ วัน

ประเพณีเป็ง (วันเพ็ญเดือนยี่) หรืองานลอยกระทง โดยจะมีงาน "ตามผางผะตึบ" (จุดประทัด) ซึ่งชาวภาคเหนือตอนล่างจะเรียกประเพณีนี้ว่า "พิธีจองเปรียง" หรือ "ลอยโคมด" เป็นงานที่ขึ้นชื่อที่จังหวัดสุโขทัย

ประเพณีลอยกระทงสายหรือประทีปพันดวง ที่จังหวัดตาก ในเทศกาลเดียวกันด้วยในเดือน ๓ หรือประมาณเดือนธันวาคม มีประเพณีตั้งธรรมหลวง (เทศน์มหาชาติ) และทอดผ้าป่า ในธันวาคม จะมีการเกี่ยว "ข้าวตอก" (คือข้าวสุกก่อนข้าวปี) พอถึงข้างแรมจึงจะมีการเกี่ยว "ข้าวปี"

ประเพณีลอยโคม ชาวล้านนาจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีความเชื่อในการปล่อย โคมลอยซึ่งทำด้วยกระดาษสาติดบนโครงไม้ไผ่แล้วจุดตะเกียงไฟตรงกลางเพื่อให้ไอความร้อนพาโคมลอยขึ้นไปในอากาศ เป็นการปล่อยเคราะห์ปล่อยโศกและเรื่องร้าย ๆ ต่าง ๆ ให้ไปพ้นจากตัว

ประเพณีตานตุง ในภาษาถิ่นล้านนา ตุง หมายถึง "ธง" จุดประสงค์ของการทำตุงในล้านนาก็คือ การทำถวายเป็นพุทธบูชา ชาวล้านนาถือว่าเป็นการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือถวายเพื่อเป็นปัจจัยส่งกุศลให้แก่ตนไปในชาติหน้า ด้วยความเชื่อที่ว่า เมื่อตายไปแล้วก็ได้เกาะยึดชายตุงขึ้นสวรรค์พ้นจากขุมนรก วันที่ถวายตุงนั้นนิยมกระทำในวันพฤหัสบดีซึ่งเป็นวันสุดท้ายของเทศกาลสงกรานต์

ประเพณีกรวยสลาก หรือตานก่วยสลาก เป็นประเพณีของชาวพุทธที่มีการทำบุญให้ทานรับพรจากพระ จะทำให้เกิดสิริมงคลแก่ตนและอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นการระลึกถึงบุญคุณของผู้มีพระคุณ และเป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีของคนในชุมชน

ประเพณีขึ้นขันดอกอินทขิล บูชาเสาหลักเมืองเชียงใหม่ ประเพณีงานประเพณีนบพระเล่นเพลง ในแผ่นดินพระเจ้าลิไท วัดพระแก้ว อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร

ประเพณีงานประเพณีแห่เจ้าพ่อ เจ้าแม่ปากน้ำโพ เพื่อเป็นการเคารพสักการะเจ้าพ่อ เจ้าแม่ปากน้ำโพ

ประเพณีลอยกระทงสาย เพื่อบูชาแม่คงคา ขอขมาที่ได้ทิ้งสิ่งปฏิกูลลงในน้ำและอธิษฐานบูชารอยพระพุทธรูป

ประเพณีแล้ฮู้ปีตะก่า เป็นการเตรียมอาหารเพื่อนำไปถวาย (ทำบุญ) ข้าวพระพุทธรูปในวันพระของชาวไทยใหญ่

ประเพณีทอดผ้าป่าแถว เป็นวันที่พุทธศาสนิกชนจะได้ถวายเครื่องนุ่งห่มและไทยธรรม เป็นเครื่องบูชาแต่พระสงฆ์ก่อนจะทำพิธีลอยกระทงบูชาพระพุทธรูปตามคติความเชื่อแต่โบราณ กระทำในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ (วันลอยกระทง)

ประเพณีขึ้นธาตุเดือนเก้า ประมาณเดือนมิถุนายน (หรือปลายเดือนพฤษภาคม) เพื่อบูชาพระบรมสารีริกธาตุแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ประเพณีแข่งเรือยาว จังหวัดน่าน

ประเพณีเวียนเทียนกลางน้ำ วัดติโลกอาราม จังหวัดพะเยา

ประเพณีลอยกระทงสาย ไหลประทีปพันดวง จังหวัดตาก

ประเพณีทานหัวผิงไฟ คือ ประเพณีการถวายพินแก่พระสงฆ์เพื่อใช้จุดไฟในช่วงฤดูหนาว จะกระทำในเดือน ๔ เหนือหรือตรงกับเดือนมกราคม

ประเพณีอุ้สาว คำว่า “อุ้” เป็นภาษาไทยภาคเหนือแปลว่า “พูดกัน ค่อยกัน สนทนากัน สนทนากัน” ดังนั้น “อุ้สาว” ก็คือ พูดกับสาว ค่อยกับสาว หรือแอ้วสาวการอุ้สาวเป็นการพูดคุยกันเป็น ทำนองหรือเป็นกวีโวหาร

นอกจากงานเทศกาลประจำท้องถิ่นแล้ว ยังมีประเพณีความเชื่อดั้งเดิมของชนชาติไทยเผ่าต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น ไทยยวน ไทยลื้อ ไทยใหญ่ ไทยพวน ลัวะ และพวกแม้ง ได้แก่ ประเพณีกินวอของชาวไทยภูเขาเผ่าลีซอ ประเพณีบุญกำฟ้าของชาวไทยพวนหรือไทยโข่ง

ข. เพลงพื้นบ้านในภาคเหนือ

วัฒนธรรมเพลงพื้นบ้านท้องถิ่นในของภาคเหนือ เน้นความเพลงที่มีความสนุกสนาน สามารถใช้ร้องเล่นได้ทุกโอกาส ไม่จำกัดฤดู ไม่จำกัดเทศกาล ส่วนใหญ่นิยมใช้ร้องเพลงเพื่อผ่อนคลายอารมณ์ และการพักผ่อนหย่อนใจ โดยลักษณะการขับร้องและท่วงทำนองจะ อ่อนโยน ฟังดูเนิบนาบนุ่มนวล สอดคล้องเครื่องดนตรีหลัก ได้แก่ ปี่ ซึ่ง สะล้อ เป็นต้น นอกจากนี้ยังสามารถจัดประเภทของเพลงพื้นบ้านของภาคเหนือได้ ๔ ประเภท ดังนี้

เพลงขอ คือการร้องเพลงร้องโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง เพื่อเกี่ยวพาราสีกัน โดยมีการบรรเลงปี สะล้อและซึง เคล้าคลอไปด้วย เพลงคำว ซึ่ง เป็นบทขับร้องที่มีทำนองสูงต่ำ ไพเราะ

เพลงจ้อย คล้ายการขับลำนำ โดยมีผู้ร้องหลายคน เป็นการนำบทประพันธ์ของภาคเหนือนำมาขับร้องเป็นทำนองสั้นๆ โดยเนื้อหาเป็นการระบายความในใจ แสดงอารมณ์ความรัก ความเงิบเหงา ทั้งนี้ มีผู้ขับร้องเพียงคนเดียว โดยจะใช้ดนตรีบรรเลงหรือไม่ก็ได้ ยกตัวอย่างเช่น จ้อยให้กับคนรักรู้คนในใจ จ้อยประชันกันระหว่างเพื่อนฝูง และจ้อยเพื่ออวยพรในโอกาสต่างๆ หรือจ้อยอำลา

เพลงเด็ก มีลักษณะคล้ายกับเพลงเด็กของภาคอื่น ๆ คือ เพลงกล่อมเด็ก เพลงปลอบเด็ก และเพลงที่เด็กใช้ร้องเล่นกันได้แก่ เพลงกล่อมลูก หรือเพลงฮือลูก และเพลงสิกกุง จา (สิกก กุง-จามาหมายถึง เล่นชิงช้า) ซึ่งการสิกกุงจาเป็นการละเล่นของภาคเหนือ จะผู้เล่นมีกี่คนก็ได้ โดยชิงช้าทำด้วยเชือกเส้นเดียวสอดเข้าไปในรูกระบอกไม้ซาง แล้วผูกปลายเชือกทั้งสองไว้กับต้นไม้หรือใต้ถุนบ้าน ส่วนวิธีเล่น คือ แกว่งชิงช้าไปมาให้สูงมากๆ บทร้องประกอบผู้เล่นจะร้องตามจังหวะที่ชิงช้าแกว่งไกวไปมา ดังนี้ สิกกุงจา อีหล้าจุงจ้อย ขึ้นดอยน้อย ขึ้นดอยหลวง เก็บผักขี้ขวง ใส่ช้ำทังลุ่ม เก็บผักกุ่ม ใส่ช้ำทังสน เจ้านายตน มาปะคนหนึ่ง ตีตึงตึง หื้ออย่าสาวฟังควักขี้ตัง หื้ออย่าสาวจูป แปงตูปน้อย

หื้ออย่าสาวนอน ขี้ผองขอน หื้ออย่าสาวไหว ร้อยดอกไม้ หื้ออย่าสาวเหน็บ จักเข็บขบหู ปูหนีบข้าง
ข้างไล่แทง แม้งแกงขบเขี้ยว เจี้ยวไล่แทง ตกขุมแม้งดิน ตีฆ้องโมงๆ^{๒๖}

นอกจากนี้ มีเพลงกล่อมลูกที่ภาคเหนือใช้ในการกล่อมลูกหรือเด็ก จะขึ้นต้นด้วยคำว่า "สิกกัจจ
จาโหน" แล้วยังมักจะขึ้นต้นด้วย คำว่า "อ้อจา" เป็นส่วนใหญ่ จึงเรียกเพลงกล่อมเด็กนี้ว่า เพลงอ้อลู
กทำนองและลีลาอ้อลูกจะเป็นไป ซ้ำ ๆ ด้วยน้ำเสียงทุ้มเย็นตามถ้อยคำที่คัดสรรมา เพื่อสั่งสอน และ
พรรณมาถึงความรัก ความห่วงใยลูกน้อย กระทั่งคำขู่ คำปลอบ หากไม่ยอมนอนหลับซึ่งเพลงกล่อมเด็ก
ภาคเหนือสะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมต่าง ๆ ของ คนในภาคเหนือ
ตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

ค. นิทานพื้นบ้าน

นิทานของภาคของแต่ละภาคมักเต็มไปด้วยสาระ คติสอนใจ พร้อมความสนุกสนาน
เพลิดเพลิน อาจมีความแตกต่างกันไปตามแต่ลักษณะสำคัญของภูมิภาค ส่วนนิทานพื้นบ้านจาก
ภาคเหนือมักเป็นตำนานของสถานที่ต่าง ๆ หรือความเป็นมาและสาเหตุของสถานที่เหล่านั้นเล่าสืบต่อกัน
มาช้านาน เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน และได้สาระที่เป็นคติสอนใจ อาทิ ความดี ความ
กตัญญู ความซื่อสัตย์ รวมถึงยังสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นภาคเหนือ
อีกด้วย ยกตัวอย่างนิทานพื้นบ้านภาคเหนือ ได้แก่ เรื่องลานนางคอย จังหวัดแพร่ เรื่องเมืองลับแล
จังหวัดอุตรดิตถ์ เรื่องเซียงเมียงคำพญา เรื่องปู่เซ็ดคำลัวะ เรื่องดนตรีธรรมชาติ เรื่องเซียงดาว
เรื่องอ้ายก้องขี้จู้ เรื่องผาวิ่งขู้ เรื่องควายลุงคำ เรื่องย่าผันคอเหนียง

ง. เครื่องดนตรีพื้นบ้าน

สะล้อ หรือทะเล้อ เป็นเครื่องสายบรรเลง ด้วยการสี ใช้คัน ซักอิสระ ตัวสะล้อที่เป็น
แหล่งกำเนิดเสียงทำด้วยกะลามะพร้าว ซึ่งเป็นเครื่องสายชนิดหนึ่ง ใช้บรรเลงด้วยการดีด ทำ ด้วยไม้
สักหรือไม้เนื้อแข็ง ขลุ่ย มีลักษณะเช่นเดียวกับขลุ่ยของภาคกลาง ปี เป็นปีสั้นเดี่ยว ที่ตัวลิ้นทำด้วย
โลหะเหมือนลิ้นแคน ตัวปีทำด้วยไม้ซาง ปีแน มีลักษณะคล้ายปีฉোন หรือปีขวา แต่มี ขนาดใหญ่กว่า
เป็นปีประเภท ลิ้นคู่ทำด้วยไม้ พิณเป็ยะ หรือ พิณเพ็ยะ หรือบางทีก็เรียกว่า เพ็ยะ หรือเป็ยะ กะโหลก
ทำด้วยกะลามะพร้าว กลองเต่งถึง เป็นกลองสองหน้า ทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้แดง หรือไม้ เนื้ออ่อน
ตะหลดปด หรือมะหลดปด เป็นกลองสองหน้า ขนาดยาวประมาณ ๑๐๐ เซนติเมตร กลองตึงโนง
เป็นกลองที่มีขนาดใหญ่ที่สุด ตัวกลองจะยาว มากขนาด ๓-๔ เมตร กลองสะบัดชัยโบราณ เดิมใช้ตี
ยามออกศึกสงคราม เพื่อเป็นสิริมงคล และเป็นขวัญกำลังใจให้แก่เหล่าทหารหาญในการต่อสู้ให้ได้ชัย

^{๒๖} การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น, ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นในล้านนา, (กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕.

ชนะ ซึ่งปัจจุบันพบเห็นในขบวนแห่หรืองานแสดงศิลปะพื้นบ้านในระยะหลังโดยทั่วไป ลีลาในการตีมีลักษณะโลดโผนเร้าใจมีการใช้อวัยวะหรือส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น คอก เข่า ศีรษะ ประกอบในการตีกลองด้วย ทำให้การแสดงการตีกลองสะบัดชัยเป็นที่ประทับใจของผู้ที่ได้ชม

จ. การแสดงพื้นเมืองภาคเหนือ

โอกาสที่แสดงนิยม โชว์ในงานพระราชพิธี หรือวันสำคัญทางศาสนา ต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง งานมงคล และงานรื่นเริงทั่วไป ในที่นี้จะแสดงตามความเหมาะสมตามสถานการณ์ ได้แก่ ฟ้อนภูไท ฟ้อนเทียน ฟ้อนเล็บ หรือฟ้อนเมือง ฟ้อนดาบ, ฟ้อนเงี้ยว ฟ้อนลาวแพน ฟ้อนรัก ฟ้อนดวงเดือน, ฟ้อนดวงดอกไม้ ฟ้อนมาลัย, ฟ้อนไต ฟ้อนโยคีถวายไฟ ระบำชาวเขา รำลาวกระทบไม้ รำกลองสะบัดชัย

๒.๒.๑๕ คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทย

คุณค่าของภูมิปัญญาไทย ได้แก่ ประโยชน์ และความสำคัญของภูมิปัญญา ที่บรรพบุรุษไทยได้สร้างสรรค์ และสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง จากอดีตสู่ปัจจุบัน ทำให้คนในชาติเกิดความรัก และความภาคภูมิใจ ที่จะร่วมแรงร่วมใจสืบสานต่อไปในอนาคต เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม ประเพณีไทย การมีน้ำใจ ศักยภาพในการประสานผลประโยชน์ เป็นต้น ภูมิปัญญาไทยจึงมีคุณค่าและความสำคัญดังนี้^{๒๗}

๑. ภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น

พระมหากษัตริย์ไทยได้ใช้ภูมิปัญญาในการสร้างชาติ สร้างความเป็นปึกแผ่นให้แก่ประเทศชาติมาโดยตลอด ตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระองค์ทรงปกครองประชาชน ด้วยพระเมตตา แบบพ่อปกครองลูก ผู้ใดประสบความเดือดร้อน ก็สามารถตีระฆัง แสดงความเดือดร้อนเพื่อขอรับพระราชทานความช่วยเหลือ ทำให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ ต่อประเทศชาติ ร่วมกันสร้างบ้านเรือนจนเจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระองค์ทรงใช้ภูมิปัญญากระทำยุทธหัตถี จนชนะข้าศึกศัตรู และทรงกอบกู้เอกราชของชาติไทยคืนมาได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบัน พระองค์ทรงใช้ภูมิปัญญาสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ และเหล่าพสกนิกรมากมายเหลือคณานับ ทรงใช้พระปรีชาสามารถแก้ไขวิกฤตการณ์ทางการเมือง ภายในประเทศ จนรอดพ้นภัยพิบัติหลายครั้ง พระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถหลายด้าน แม้แต่ด้านการเกษตร พระองค์ได้พระราชทานทฤษฎีใหม่ให้แก่พสกนิกร ทั้งด้าน

^{๒๗} การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น, คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๖.

การเกษตรแบบผสมผสานและยั่งยืน พื้นฟูสภาพแวดล้อม นำความสงบร่มเย็นของประชาชนให้กลับคืนมา แนวพระราชดำริ "ทฤษฎีใหม่" แบ่งออกเป็น ๓ ขั้น โดยเริ่มจาก ขั้นตอนแรก ให้เกษตรกรรายย่อย "มีพออยู่พอกิน" เป็นขั้นพื้นฐาน โดยการพัฒนาแหล่งน้ำ ในไร่นา ซึ่งเกษตรกรจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยราชการ มูลนิธิ และหน่วยงานเอกชน ร่วมใจกันพัฒนาสังคมไทย ในขั้นที่สอง เกษตรกรต้องมีความเข้าใจ ในการจัดการในไร่นาของตน และมีการรวมกลุ่มในรูปสหกรณ์ เพื่อสร้าง ประสิทธิภาพทางการผลิต และการตลาด การลดรายจ่ายด้านความเป็นอยู่ โดยทรงตระหนักถึง บทบาทขององค์กรเอกชน เมื่อกลุ่มเกษตรกรวิวัฒน์มาขั้นที่ ๒ แล้ว ก็จะมีศักยภาพ ในการพัฒนาไปสู่ขั้น ที่สาม ซึ่งจะมีอำนาจในการต่อรองผลประโยชน์กับสถาบันการเงินคือ ธนาคาร และองค์กรที่เป็น เจ้าของแหล่งพลังงาน ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งในการผลิต โดยมีการแปรรูปผลิตผล เช่น โรงสี เพื่อเพิ่มมูลค่า ผลิตผล และขณะเดียวกันมีการจัดตั้งร้านค้าสหกรณ์ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน อันเป็นการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลในสังคม จะเห็นได้ว่า มิได้ทรงทอดทิ้งหลักของความสามัคคีในสังคม และการจัดตั้งสหกรณ์ ซึ่งทรงสนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรสร้างอำนาจต่อรองในระบบเศรษฐกิจ จึงจะมี คุณภาพชีวิตที่ดี จึงจัดได้ว่า เป็นสังคมเกษตรที่พัฒนาแล้ว สมดังพระราชประสงค์ที่ทรงอุทิศพระ วรกาย และพระสติปัญญา ในการพัฒนาการเกษตรไทยตลอดระยะเวลาแห่งการครองราชย์

๒. สร้างความภาคภูมิใจ และศักดิ์ศรี เกียรติภูมิแก่คนไทย

คนไทยในอดีตที่มีความสามารถปรากฏในประวัติศาสตร์มีมาก^{๒๘} เป็นที่ยอมรับของนานา อารยประเทศ เช่น นายขนมต้มเป็นนักมวยไทย ที่มีฝีมือเก่งในการใช้อวัยวะทุกส่วน ทุกท่าของแม่ไม้มวยไทย สามารถชกมวยไทย จนชนะพม่าได้ถึงเก้าคนสิบคนในคราวเดียวกัน แม้ในปัจจุบัน มวยไทยก็ ยังถือว่าเป็นศิลปะชั้นเยี่ยม เป็นที่ นิยมฝึกและแข่งขันในหมู่คนไทยและชาวต่างประเทศ ปัจจุบันมี ค่ายมวยไทยทั่วโลกไม่ต่ำกว่า ๓๐,๐๐๐ แห่ง ชาวต่างประเทศที่ได้ฝึกมวยไทย จะรู้สึกยินดีและ ภาคภูมิใจ ในการที่จะใช้กติกา ของมวยไทย เช่น การไหว้ครูมวยไทย การออก คำสั่งในการชกเป็น ภาษาไทยทุกคำ เช่น คำว่า "ชก" "นับหนึ่งถึงสิบ" เป็นต้น ถือเป็นมรดก ภูมิปัญญาไทย นอกจากนี้ ภูมิ ปัญญาไทยที่โดดเด่นยังมีอีกมากมาย เช่น มรดกภูมิปัญญาทาง ภาษาและวรรณกรรม โดยที่มี อักษรไทยเป็นของ ตนเองมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย และวิวัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน วรรณกรรมไทย ถือว่า เป็นวรรณกรรมที่มีความไพเราะ ได้อรรถรสครบทุกด้าน วรรณกรรมหลายเรื่องได้รับการแปล เป็นภาษาต่างประเทศหลายภาษา ด้านอาหาร อาหารไทยเป็นอาหารที่ปรุงง่าย พืชที่ใช้ประกอบ อาหารส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพร ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น และราคาถูก มี คุณค่าทางโภชนาการ และยังมี

^{๒๘} การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น, คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๖.

ป้องกันโรคได้หลายโรค เพราะส่วนประกอบส่วนใหญ่เป็นพืชสมุนไพร เช่น ตะไคร้ ขิง ข่า กระชาย ใบมะกรูด ใบโหระพา ใบกะเพรา เป็นต้น

๓. สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาเข้ากับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม

คนไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยนำหลักธรรมคำสอนของศาสนา มาปรับใช้ในวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม ทำให้คนไทยเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประณีประนอม รักสงบ ใจเย็น มีความอดทน ให้อภัยแก่ผู้สำนึกผิด ดำรงวิถีชีวิตอย่างเรียบง่าย ปกติสุข ทำให้คนในชุมชนพึ่งพากันได้ แม้จะอดอยากเพราะ แห้งแล้ง แต่ไม่มีใครอดตาย เพราะพึ่งพาอาศัย กัน แบ่งปันกันแบบ "พริกบ้านเหนือเกลือบ้านใต้" เป็นต้น ทั้งหมดนี้สืบเนื่องมาจากหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เป็นการใช้ภูมิปัญญา ในการนำเอาหลักของพระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน และดำเนินกุศโลบาย ด้านต่างประเทศ จนทำให้ชาวพุทธทั่วโลกยกย่อง ให้ประเทศไทยเป็นผู้นำทางพุทธศาสนา และเป็น ที่ตั้งสำนักงานใหญ่องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์ แห่งโลก (พสล.) อยู่เอื่อยๆ กับอุทยานเบญจสิริ กรุงเทพมหานคร โดยมีคนไทย (ฯพณฯ สัญญา ธรรมศักดิ์ องคมนตรี) ดำรงตำแหน่งประธาน พสล. ต่อจาก ม.จ.หญิงพูนพิศมัย ดิศกุล

๔. สร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคม และธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน

ภูมิปัญญาไทยมีความเด่นชัดในเรื่องของการยอมรับนับถือ และให้ความสำคัญแก่คน สังคม และธรรมชาติอย่างยิ่ง มีเครื่องชี้ที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนมากมาย เช่น ประเพณีไทย ๑๒ เดือน ตลอดทั้งปี ล้วนเคารพคุณค่าของธรรมชาติ ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีที่ทำใน ฤดูร้อนซึ่งมีอากาศร้อน ทำให้ต้องการความเย็น จึงมีการรดน้ำดำหัว ทำความสะอาดบ้านเรือน และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มีการแห่นางสงกรานต์ การทำนายฝนว่าจะตกมากหรือน้อยในแต่ละปี ส่วนประเพณีลอยกระทง คุณค่าอยู่ที่การบูชา ระลึกถึงบุญคุณของน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตของ คน พืช และสัตว์ ให้ได้ใช้ทั้งบริโภคนและอุปโภค ในวันลอยกระทง คนจึงทำความสะอาดแม่น้ำ ลำธาร บูชาแม่น้ำจากตัวอย่างข้างต้น ล้วนเป็น ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติ ทั้งสิ้น ในการรักษาป่าไม้ต้นน้ำลำธาร ได้ประยุกต์ให้มีประเพณีการบวชป่า ให้คนเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม ยังความอุดมสมบูรณ์แก่ต้นน้ำ ลำธาร ให้ฟื้นสภาพกลับคืนมาได้มาก อาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลักของคนไทย ที่คำนึงถึงความสมดุล ทำแต่น้อยพออยู่พอกินแบบ "เอื้ออยู่เอื้อกิน" ของพ่อทองดี นันทะ เมื่อเหลือกิน ก็แจกญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน บ้านใกล้เรือนเคียง นอกจากนี้ ยังนำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอย่างอื่น ที่ตนไม่มี เมื่อเหลือใช้จริงๆ จึงจะนำไปขาย อาจกล่าวได้ว่า เป็นการเกษตรแบบ "กิน-แจก-แลก-ขาย" ทำให้คนในสังคมได้ช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันกัน เคารพรัก นับถือ เป็นญาติกัน ทั้งหมดนี้ จึงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความสัมพันธ์กัน

อย่างแนบแน่น ธรรมชาติไม่ถูกทำลายไปมากนัก เนื่องจากทำพอยู่พอกิน ไม่โลภมากและไม่ทำลายทุกอย่างผิด กับในปัจจุบัน ถือเป็นภูมิปัญญาที่สร้างความ สมดุลระหว่างคน สังคม และธรรมชาติ ^{๒๙}

๕. เปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามยุคสมัย

แม้ว่ากาลเวลาจะผ่านไป ความรู้สมัยใหม่ จะล้นหลามเข้ามามาก แต่ภูมิปัญญาไทย ก็สามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น การรู้จักนำเครื่องยนต์มาติดตั้งกับเรือ ใสใบพัด เป็นหางเสือ ทำให้เรือสามารถแล่นได้เร็วขึ้น เรียกว่า เรือหางยาว การรู้จักทำการเกษตรแบบผสมผสาน สามารถพลิกฟื้นคืนธรรมชาติให้ อุดมสมบูรณ์แทนสภาพเดิมที่ถูกทำลายไป การรู้จักออมเงิน สะสมทุนให้ สมาชิกกู้ยืม ปลอดเปลื้องหนี้สิน และจัดสวัสดิการแก่สมาชิก จนชุมชนมีความมั่นคง เข้มแข็ง สามารถช่วยตนเองได้หลายร้อยหมู่บ้านทั่วประเทศ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ศรีวัง จังหวัดนครศรีธรรมราช จัดในรูปกองทุนหมุนเวียนของชุมชน จนสามารถช่วยตนเองได้ เมื่อป่าถูกทำลาย เพราะถูกตัดโค่น เพื่อปลูกพืชแบบเดี่ยว ตามภูมิปัญญาสมัยใหม่ ที่หวังร่ำรวย แต่ในที่สุด ก็ขาดทุน และมีหนี้สิน สภาพแวดล้อมสูญเสียเกิดความแห้งแล้ง คนไทยจึงคิดปลูกป่า ที่กินได้ มีพืชสวน พืชป่าไม้ผล พืชสมุนไพร ซึ่งสามารถมีกินตลอดชีวิตเรียกว่า "วนเกษตร" บางพื้นที่ เมื่อป่าชุมชนถูกทำลาย คนในชุมชนก็รวมตัวกัน เป็นกลุ่มรักษาป่า ร่วมกันสร้างระเบียบ กฎเกณฑ์ตนเอง ให้ทุกคนถือปฏิบัติได้ สามารถรักษาป่าได้อย่างสมบูรณ์ดังเดิม เมื่อปะการังธรรมชาติถูกทำลาย ปลาไม่มีที่อยู่อาศัย ประชาชนสามารถสร้าง "อุหัยม" ขึ้น เป็นปะการังเทียม ให้ปลาอาศัยวางไข่ และแพร่พันธุ์ให้เจริญเติบโต มีจำนวนมากดังเดิมได้ ถือเป็นการใช้ภูมิปัญญาปรับปรุงประยุกต์ใช้ได้ตามยุคสมัย

๒.๒.๑๖ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในล้านนา: องค์ความรู้ที่มีคุณค่าและประโยชน์ต่อสังคมไทย

คนไทยได้สร้างชาติ สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของบ้านเมือง มีการดำรงชีวิตด้วยความสุขร่มเย็นอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้ เพราะได้ใช้ภูมิปัญญาของตนมาตลอด ภูมิปัญญาไทยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้^{๓๐}

- ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง
- สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย
- สามารถปรับ ประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับชีวิตได้อย่างเหมาะสม
- สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน
- ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุค

^{๒๙} การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น, คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๘.

^{๓๐} การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น, คุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๖.

ประกอบ ใจมั่น ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้ คือ

-ช่วยให้สมาชิกในชุมชน หมู่บ้านดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

-ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม

-ช่วยให้ผู้คนดำรงตนและปรับเปลี่ยนทันต่อความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบอันเกิดจากสังคมภายนอก

- เป็นประโยชน์ต่อการทำงานพัฒนาชนบทของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อที่จะได้กำหนดท่าทีการทำงานให้กลมกลืนกับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้แบ่งความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ๔ ประการ คือ

๑. ความรู้และระบบความรู้ ภูมิปัญญาไม่ใช่สิ่งที่เกิดแวบขึ้นมาในหัว แต่เป็นระบบความรู้ที่ชาวบ้าน มองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ เป็นระบบความรู้ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ฉะนั้นในการศึกษาเข้าไปดูว่าชาวบ้าน “รู้อะไร” อย่างเดียวไม่พอต้องศึกษาด้วยว่าเขาเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ เหล่านั้นอย่างไร

๒. การสั่งสมและการกระจายความรู้ ภูมิปัญญาเกิดจากการสั่งสม และกระจาย ความรู้ ความรู้นั้น ไม่ได้ลอยอยู่เฉย ๆ แต่ถูกนำมาบริการคนอื่น เช่น หมอพื้นบ้าน ชุมชน สั่งสมความรู้ทางการแพทย์ไว้ในตัวคน ๆ หนึ่ง โดยมีกระบวนการที่ทำให้เขาสั่งสมความรู้ เราควรศึกษาด้วยว่ากระบวนการนี้เป็นอย่างไร หมอคนหนึ่งสามารถสร้างหมอคนอื่นต่อมาได้ได้อย่างไร

๓. การถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ไม่ได้มีสถาบันถ่ายทอดความรู้แต่มีกระบวนการถ่ายทอดที่ ซับซ้อน ถ้าเราต้องการเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น เราต้องเข้าใจกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งด้วย

๔. การสร้างสรรค์และปรับปรุง ระบบความรู้ของชาวบ้านไม่ได้หยุดนิ่งอยู่กับที่แต่ถูกปรับเปลี่ยน ตลอดมา โดยอาศัยประสบการณ์ของชาวบ้านเอง เรายังขาดการศึกษาว่าชาวบ้านปรับเปลี่ยนความรู้ และระบบความรู้เพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างไร

๒.๒.๑๗ ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการสืบสาน สืบทอดประสบการณ์จากรุ่นถึงรุ่น เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สั่งสมกันมาเป็นเวลานาน ถ้าถูกละเลย ขาดการยอมรับ และถูกทำลายลง ก็จะสูญหายไป ไร้ซึ่งภูมิปัญญาของตนเอง ทำให้คนในท้องถิ่นไม่มีศักดิ์ศรี ขาดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งนิกรการศึกษาหน่วยงาน ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ไว้ดังนี้

ยุพา ทรัพย์อุไรรัตน์ กล่าวถึง ความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นวัฒนธรรมและประเพณี วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม เป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของสังคม เป็นสิ่งที่มีจุดหมาย เป็นวิถีสัญญา มีความหมายและคุณค่าต่อการดำรงอยู่ร่วมกันที่จะช่วยให้สมาชิกในชุมชน

หมู่บ้าน ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ช่วยสร้างความสมดุล ระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม ทำให้ผู้คนดำรงตนและปรับเปลี่ยนได้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบอันเกิดจากสังคมภายนอกและเป็นประโยชน์ต่อการทำงานพัฒนาชนบท ของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆทั้งนี้เพื่อเป็นการกำหนดทำที่ในการทำงานให้กลมกลืนกับชาวบ้านได้มากยิ่งขึ้น^{๓๑}

ประกอบ ใจมั่น ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ

- ช่วยให้สมาชิกในชุมชน หมู่บ้าน ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข
- ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม
- ช่วยให้ผู้คนดำรงตนและปรับเปลี่ยนทันต่อความเปลี่ยนแปลง และผลกระทบอันเกิดจากสังคมภายนอก เป็นประโยชน์ต่อการทำงานพัฒนาชนบทของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆเพื่อที่จะได้กำหนดทำที่การทำงานให้กลมกลืนกับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น^{๓๒}

นันทสาร สีสลับ ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาไทย ดังนี้

- ภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น
- สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย
- สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม
- สร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน เปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามยุคสมัย

รุ่ง แก้วคง กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาไทยว่า ภูมิปัญญาไทยได้ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น สร้างศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิแก่คนไทย ทำให้บรรพบุรุษของเราได้ดำรงชีวิตอยู่บนผืนแผ่นดินนี้มาอย่างสงบสุขเป็นเวลายาวนาน แม้ว่าภูมิปัญญาส่วนหนึ่งจะสูญหายไป แต่ยังมีบางส่วนหลงเหลือเป็นมรดกอันล้ำค่าอยู่กับสังคมไทยมาโดยตลอด^{๓๓}

จากความสำคัญที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญ เป็นมรดกที่บรรพบุรุษในอดีตได้สั่งสม สร้างสรรค์ สืบทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง สืบสานเรื่องราวอันทรงคุณค่ามากมาย ส่งผลให้คนในชาติเกิดความรัก ความภาคภูมิใจและร่วมแรงร่วมใจสืบสานต่อกันมาและต่อไปในอนาคต ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง

^{๓๑} ยูพา ทรัพย์อุไรรัตน์, ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๗.

^{๓๒} นันทสาร สีสลับ, ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๖.

^{๓๓} รุ่ง แก้วคง, ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๗.

จากการศึกษาการสร้างนวัตกรรมบล็อกเครื่องตัดเอนกประสงค์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ล้านนาเป็นคำเรียกกลุ่มบ้านเมืองที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา ศูนย์กลางของล้านนาคือ เมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่ หรือ เมืองเชียงใหม่ ตั้งอยู่เชิงดอยสุเทพ เอกสารจีนเรียกล้านนาว่า อาณาจักรปาไปสีฟู (Pa-Pai-Hsi-Fu) และระบุว่าอาณาจักรปาไปสีฟูมีอาณาเขตทางทิศเหนือจรดแคว้นซอหลี่หรือสิบสองปันนา ทิศตะวันออกจรดแม่น้ำโขง ทิศตะวันตกจรดแม่น้ำสาละวิน และทิศใต้จรดเมืองสวรรคโลก คำว่า ล้านนา ปรากฏอยู่ในหลักฐานประวัติศาสตร์หลายชิ้น ได้แก่ จารึกวัดเชียงสา (จังหวัดเชียงราย) พ.ศ.๒๐๙๖ เรียกดินแดนนี้ว่า ล้านนา ตำนานพระยาเจือง เรียก เมืองเงินยางเขตตทสลขราชธานี (เขตตทสลข แปลว่า สิบแสนนา หรือ ล้านนา) พงศาวดารโยนก และ โคลงมังทรชาติเชียงใหม่ เรียกว่า ล้านนา โคลงนิราศทริภุญไชย ก็ปรากฏคำว่า ปินทศลักษณ์ เลิศหล้า และ/หรือ จอมจันทศรัทเลศหล้า ซึ่งหมายถึง ล้านนา เช่นกัน นอกจากนี้ในปี พ.ศ.๒๓๙๖ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนาม เจ้านครเชียงใหม่ อิงกับชื่อแคว้นล้านนาแต่โบราณว่า “เจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ดำรง นพิสินครสุนทร ทศลักษณ์เกษตร ชาวล้านนาเรียกตัวเองว่า คนเมือง เรียกภาษาพูดว่า คำเมือง แต่บางครั้งนักวิชาการ ก็เรียกชาวล้านนาว่า คนไทโยนก หรือ ไตยวน เป็นต้น กลุ่มคนที่ประกอบกันขึ้นเป็นชาวล้านนา นอกจากชาวไทยวนแล้วยังจำแนกเป็นชาวไตใหญ่(ไทใหญ่หรือชาวเงี้ยว) ไตลื้อ ไตเขิน ไตยอง ลาว และชนเผ่าอื่นๆด้วย ได้แก่ ข่า(ขมุ) ลัวะ ยาง(กะเหรี่ยงกลุ่มหนึ่ง) ฯลฯ ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาคเหนือ แบ่ง ๔ กลุ่มกลุ่มที่ ๑ คติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการพื้นฐานขององค์แห่งความรู้ คือ การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ โดยสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ โดยการพึ่งพาธรรมชาติ ความคิดความเชื่อ เหล่านี้จะนำมาสู่การพัฒนาชีวิตและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มที่ ๒ ศิลปะวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียม ประเพณี คือ ตัวชี้ลักษณะที่สำคัญของการแสดงออกถึงภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นการแสดงถึงความเจริญงอกงามและความเป็นระเบียบของท้องถิ่น เป็นวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ที่ ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาเฉพาะกลุ่ม ได้แก่ ประเพณีต่างๆ กลุ่มที่ ๓ การประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่น คือ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก กลุ่มที่ ๔ แนวความคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่และแต่ละประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี วัฒนธรรมในท้องถิ่นของภาคเหนือ แบ่งออกได้ดังนี้ วัฒนธรรมทางภาษาถิ่น ชาวไทยทางภาคเหนือมีภาษาล้านนาที่นุ่มนวลไพเราะ ซึ่งมีภาษาพูดและภาษาเขียนที่เรียกว่า "คำเมือง" ของภาคเหนือเอง โดยการพูดจะมีสำเนียงที่แตกต่างกันไปตามพื้นที่ ปัจจุบันยังคงใช้พูดติดต่อสื่อสารกัน วัฒนธรรมการแต่งกาย การแต่งกายพื้นเมืองของภาคเหนือมีลักษณะแตกต่างกันไปตามเชื้อชาติของกลุ่มชนคนเมือง เนื่องจากผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์อาศัยอยู่ในพื้นที่ซึ่งบ่งบอกเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นถิ่น วัฒนธรรมการกิน ชาวเหนือมีวัฒนธรรมการกินคล้ายกับคนอีสาน คือ กินข้าวเหนียวและปลาร้า ซึ่งภาษาเหนือเรียกว่า ข้าวเหนียวและฮ้า ส่วนกรรมวิธีการปรุงอาหารของ

ภาคเหนือจะนิยมการต้ม ปิ้ง แกง หมก ไม่นิยมใช้น้ำมัน วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อ ชาวล้านนามีความผูกพันอยู่กับการนับถือผีซึ่งเชื่อว่ามีสิ่งเร้าลับให้ความคุ้มครองรักษาอยู่ ซึ่งสามารถพบเห็นได้จากการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อเวลาที่ต้องเข้าป่าหรือต้องค้างพักแรมอยู่ในป่า จะนิยมบอกกล่าวและขออนุญาตเจ้าที่-เจ้าทางอยู่เสมอ ประเพณีของภาคเหนือ เกิดจากการผสมผสาน การดำเนินชีวิต และศาสนาพุทธความเชื่อเรื่องการนับถือผี ส่งผลทำให้มีประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของ ประเพณีที่จะแตกต่างกันไปตามฤดูกาล ทั้งนี้ ภาคเหนือจะมีงานประเพณีในรอบปีแทบทุกเดือน คุณค่าของภูมิปัญญาไทย ได้แก่ ประโยชน์ และความสำคัญของภูมิปัญญา ที่บรรพบุรุษไทย ได้สร้างสรรค์ และสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง จากอดีตสู่ปัจจุบัน ทำให้คนในชาติเกิดความรัก และความภาคภูมิใจ ที่จะร่วมแรงร่วมใจสืบสานต่อไปในอนาคต เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม ประเพณีไทย การมีน้ำใจ ศักยภาพในการประสานผลประโยชน์ เป็นต้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญ เป็นมรดกที่บรรพบุรุษในอดีตได้สั่งสม สร้างสรรค์ สืบทอดภูมิปัญญามาอย่างต่อเนื่อง สืบสานเรื่องราวอันทรงคุณค่ามากมาย ส่งผลให้คนในชาติเกิดความรัก ความภาคภูมิใจและร่วมแรงร่วมใจสืบสานต่อกันมา

๒.๓ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน การจัดทำช่วงศิลปวัฒนธรรม

จากการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้คือ

๒.๓.๑ ความสำคัญและความหมายของการมีส่วนร่วม

ยุพาพร รูปงาม ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นกระบวนการสื่อสารในระบบ เปิดซึ่งเป็นการสื่อสารสองทางระหว่างบุคคลกลุ่มบุคคลชุมชนหรือองค์การในการดำเนินกิจกรรมใด กิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรมทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งการมีส่วนร่วมจะเกี่ยวข้องกับ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมการ ดำเนินการและร่วมรับผลประโยชน์ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันของกลุ่ม และเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มด้วย^{๓๔}

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ ให้ความหมายคำจำกัดความการมีส่วนร่วม มีมากมายหลายทัศนะ มีทั้งความหมายกว้างและความหมายแคบ ในบริบทของลักษณะงาน ในแง่มุมประเด็นต่างๆ แต่ก็เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในแง่ของการพัฒนา “การมีส่วนร่วม” (Participation) หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำและสร้างโอกาสให้กับประชาชนทั้งส่วนบุคคล กลุ่มชน

^{๓๔} ยุพาพร รูปงาม, ความสำคัญและความหมายของการมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒๗.

ชมรม สมาคม มูลนิธิและองค์กรอาสาสมัคร เข้ามามีบทบาทในการดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายๆเรื่องแล้วแต่กรณี^{๓๕}

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ให้ความหมายว่า เป็นกิจกรรมในการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบ ในเรื่องต่างๆอันเป็นผลกระทบมาถึงตน^{๓๖}

ปรัชญา เวสารัชช ได้สรุปความหมายด้านการดำเนินงานโครงการการมีส่วนร่วมหมายถึงการทำงานร่วมกันกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความตั้งใจ โดยกระทำการงานดังกล่าวในห้วงเวลาและลำดับเหตุการณ์ที่ทรงประสิทธิภาพโดยให้ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความคิดความรู้ความสามารถแรงงานสนับสนุนหรือจัดการทรัพยากรเช่นเงินทุนวัสดุในกิจกรรมการพัฒนา^{๓๗}

ส่วนความหมายในด้านการจัดการ หมายถึง การที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่สามารถจะกระทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากรและมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำโดยกลุ่มในประเด็นการตัดสินใจ หมายถึงเป็นการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของประชาชนในการดำเนินการตัดสินใจในทุกระดับและทุกรูปแบบของกิจกรรมต่างๆทางด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองและโดยเฉพาะในบริบทของกระบวนการวางแผนที่มีการกำหนดรูปแบบ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่มซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อกลุ่มดังกล่าวด้วย^{๓๘}

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วย

^{๓๕} ไพรัตน์ เดชะรินทร์, แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๖๑), หน้า ๗๑.

^{๓๖} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๘.

^{๓๗} ปรัชญา เวสารัชช, แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๖๑), หน้า ๑๐.

^{๓๘} นรินทร์ จงวุฒิเวศย์, แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม, ๒๕๖๑), หน้า ๑๒.

เล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้นเป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ^{๓๙}

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมเข้าร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่า สิ่งที่มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้นก็ได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริงและมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วม ทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน^{๔๐}

สฤษดี ธัญกิจจานุกิจ ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมหมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนาในลักษณะของการเข้าร่วมการจัดการ ตั้งแต่การเข้าร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามการประเมินผล ในรูปของชุมชนที่ได้ประโยชน์หรือผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนา^{๔๑}

จากการศึกษาคำจำกัดความและแนวคิดข้างต้น สามารถสรุปความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนในความหมายกว้าง หมายถึงการทำงานร่วมกันกับกลุ่มเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมกระทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากรและมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำโดยกลุ่มให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง การมีส่วนร่วมจึงเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มและเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มด้วยการศึกษาคำนี้ ขอนิยามคำว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การหมายถึง การส่งเสริมสนับสนุนและเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในการร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ปัญหา ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน รวมทั้งร่วมรับผลประโยชน์หรือผลกระทบจากการพัฒนา

ความหมายของการมีส่วนร่วม มีประเด็นดังต่อไปนี้

^{๓๙} นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๖๑), หน้า ๑๓.

^{๔๐} วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ : กระทรวงวิทยาศาสตร์, ๒๕๖๑), หน้า ๑๐.

^{๔๑} สฤษดี ธัญกิจจานุกิจ, แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๖๑), หน้า ๒๑.

๑. การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นครอบคลุมถึงการสร้างโอกาสที่เอื้อหรือเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคน และสังคมได้ร่วมกิจกรรมนำไปสู่การพัฒนา และทำให้ได้รับประโยชน์จากการ พัฒนาเท่าเทียมกัน

๒. การมีส่วนร่วมของประชาชนสะท้อนการเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยความสมัครใจเป็นประชาธิปไตยในการตัดสินใจเพื่อกำหนดนโยบาย การวางแผน และดำเนินโครงการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม และการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาการพิจารณาในมิติดังกล่าวการ มีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการเชื่อมระหว่างส่วนที่ประชาชนลงทุน (แรงงานและทรัพยากร) เพื่อการพัฒนา กับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน

๓. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจแตกต่างกันไปตามสภาพโครงสร้างการบริหารกันนโยบายและลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกนให้เกิดการพัฒนาที่มุ่งประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน

เจริญ ภัทระ^{๔๒} ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's participation) หรือการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าหมายถึงความพร้อม' และโอกาสที่ทั้งฝ่ายรัฐบาลและฝ่ายประชาชนหรือชุมชนยอมรับผิชอบ และกระทำ กิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน และเจริญฯ ยังได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในทรรศนะที่แตกต่างกันอีก ๔ ความหมายคือ

๑. การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่กลุ่มประชาชน หรือขบวนการของประชาชนซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เป็นผู้ที่อยู่ในวงนอกระบบราชการได้เพิ่มความสามารถใน การควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่าง ๆ ตามสภาวะสังคมที่เป็นอยู่

๒. การมีส่วนร่วมของประชาชน คือการที่ประชาชนหรือชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของตนเองใน การจัดการและควบคุมใช้และกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำ รงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคม และในการมีส่วนร่วม ประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกใน รูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง

๓. การมีส่วนร่วมของประชาชน คือกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำ เนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง' ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ความรู้ และความช านาญร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงาน' ขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

๔. การมีส่วนร่วมของประชาชน คือกระบวนการที่ประชาชนกลุ่มเป้ าหมายได้รับ โอกาส และได้ใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด แสดงออกซึ่งสิ่งที่เขามีแสดงออกซึ่งสิ่งที่ เข้า

^{๔๒} เจริญ ภัทระ, ความหมายของการมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

ต้องการ แสดงออกซึ่งปัญหาที่กา ลังเผชิญและแสดงถึงซึ่งวิธีแก้ปัญหา” และลงมือปฏิบัติโดยการ ช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด

สุวรรณ พินตานนท์^{๔๓} กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนคือความร่วมมือ ของ ประชาชนด้วยความตั้งใจและสมัครใจ โดยไม่ถูกบังคับ ซึ่งประชาชนจะต้องมีส่วนร่วม ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตกลงใจ
๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนงานและโครงการพัฒนา
๓. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลแผนและโครงการ
๔. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา

นอกจากนี้ยังหมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การ พิจารณา ตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัว ประชาชนเอง และการที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อแก้ปัญหาและ นำมาซึ่งสภาพ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้ว จำเป็นที่จะต้องยอมรับปรัชญาที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่าง ปราศจากที่จะอยู่ร่วม กนกัน บ่อยอื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของ ผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศ ตนเพื่อกิจกรรมของกลุ่ม ขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจ วามนุษย์สามารถพัฒนาได้ ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้ทางที่ถูกต้อง สรุปความหมายของการมีส่วนร่วม คือการที่เปิดโอกาสให้ ประชาชนได้พัฒนาศักยภาพ ของตนเอง โดยการสมัครใจเข้าร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ของชุมชนตั้งแต่การค้นหา ปัญหาการตัดสินใจวางแผนในกิจกรรม การร่วมดำเนินการตามแผน การ ได้รับประโยชน์อย่างเป็นธรรมจากกิจกรรม และการประเมินผลเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาจากบท เรียนรู้ร่วมกันของ กิจกรรมการพัฒนานั้นๆ

ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นการ แสดงออกด้านความคิดเกี่ยวกับการจัดระบบ หรือกำหนดระบบของโครงการ เป็นการประเมิน ปัญหา หรือทางเลือกที่จะสามารถเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาโดยการประเมินสภาพที่ เป็นอยู่ และสาเหตุของปัญหา ซึ่งในขั้นตอนนี้ยังแบ่งย่อยออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่

๑.๑ การมีส่วนร่วมในขั้นต้น (Initial decision) เป็นการค้นหาความต้องการที่แท้จริง ซึ่ง เป็นวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมของโครงการ

^{๔๓} สุวรรณ พินตานนท์, ความหมายของการมีส่วนร่วม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖.

๑.๒ การมีส่วนร่วมในขั้นเตรียมการ (Ongoing decision) เป็นการหาโอกาสหรือช่องทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งลำดับความสำคัญของโครงการที่จะต้องดำเนินการ

๑.๓ การมีส่วนร่วมในขั้นการตัดสินใจปฏิบัติการ (Operation decision) เป็นการหาบุคลากรเข้ามาปฏิบัติการ ได้แก่ อาสาสมัคร ผู้ประสานงาน หรือกลุ่มที่รวมตัวกันตามประเพณี เช่น กลุ่มสตรีหรือกลุ่มหนุ่มสาว เพื่อที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยการเป็นสมาชิกร่วมดำเนินการ คัดเลือกผู้นำ และการสร้างพลังอำนาจให้แก่องค์กร

๒. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) เป็นการดำเนินงานตามโครงการ และแผนงานและเป็นการก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรมและผลงานที่ปรากฏ ในขั้นตอนนี้ยังแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ

๒.๑ การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร (Resource contribution) ได้แก่ การมีส่วนร่วมสละแรงกาย การสละเงิน การให้วัสดุอุปกรณ์ และการให้คำแนะนำซึ่งทรัพยากรเหล่านี้จะให้ความเต็มใจ

๒.๒ การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน (Administration and coordination) จะมีส่วนร่วมโดยวิธีการจ้างบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการ การฝึกอบรม ผู้ที่จะเข้าปฏิบัติในโครงการหรือการให้คำปรึกษาในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ และเป็นผู้ประสานงาน ในโครงการด้วย

๒.๓ การมีส่วนร่วมในการเข้าเป็นผู้ปฏิบัติในโครงการ มักพบว่ามีลักษณะเป็นการ บังคับให้เข้าปฏิบัติในโครงการมากที่สุด การมีส่วนร่วมโดยการบังคับให้ปฏิบัติจะต่างจากการให้ความร่วมมือ เพราะการบังคับให้ทำนั้น ผลประโยชน์ (Benefits) จะไม่ใช่เป็นสิ่งที่สำคัญแต่ถ้าเป็นการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจนั้น จะมีการคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับหลังเกิดการมีส่วนร่วม

๓. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefits) ยังแบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ

๓.๑ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Material benefits) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการ เพิ่มผลผลิต รายได้หรือทรัพย์สิน

๓.๒ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านสังคม (Social benefits) ได้แก่ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่สังคม เช่น โรงเรียน สถานที่สาธารณะ หรือส่วนกลางของชุมชน เช่น การเพิ่มคุณภาพ ชีวิต การเกิดระบบน้ำประปา

๓.๓ การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในด้านบุคคล (Personal benefits) ได้แก่ ความนับถือตนเอง (Self-Esteem) พลังอำนาจทางการเมือง (Political power) ความคุ้มค่าของผลประโยชน์ (Sense of efficacy)

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวัดผล และวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการค้นหาข้อดีและข้อบกพร่อง เพื่อหาแนว ทางแก้ไขการ

ทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป แต่การมีส่วนร่วมในขั้นนี้ ส่วนใหญ่บทบาทดังกล่าว จะเป็นของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยจะเป็นการประเมินผลของงบประมาณที่จัดสรรนั้นนำไปใช้อย่างไร บางกรณี แม้แต่เจ้าหน้าที่เองยังไม่มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนดังกล่าว การมีส่วนร่วมใน โครงการพัฒนาหรือสามารถนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

๒.๓.๒ แนวคิดลักษณะการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถจำแนกตามลักษณะงานหรือกิจกรรมที่ดำเนินการได้ หลายลักษณะทั้งในด้านบริหารจัดการด้านการเมืองการพัฒนาชุมชนรวมถึงด้านบริบทของการมีส่วนร่วม ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวคิดและทัศนะเกี่ยวกับลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้หลากหลาย ประการได้แก่ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนทางด้านการเมือง Bryant and White^{๔๔} แบ่งกรณี การมีส่วนร่วมเป็น ๓ ประเภทคือ

๑) การมีส่วนร่วมในระดับแนวนอน (Horizontal forms of participation) เป็นการมีส่วนร่วมแบบดั้งเดิม ที่กำหนดโดยการเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคการเมืองหรือพฤติกรรมทางการเมือง เช่นการเลือกตั้งการรณรงค์หาเสียงกิจกรรมกลุ่มผลประโยชน์การแนะนำชักชวนการมีส่วนร่วมแบบนี้ ประชาชนจะเข้ามามีส่วนในความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจต่างๆ

๒) การมีส่วนร่วมในแนวตั้ง (Vertical forms of participation) เกิดในช่วงต่อจากแบบที่ ๑ การมีส่วนร่วมในแนวตั้งเป็นการที่ประชาชนมีความสัมพันธ์ในเรื่องต่างๆกับผู้นำหรือเจ้าหน้าที่เพื่อ ได้รับผลประโยชน์จากกันและกัน

๓) การมีส่วนร่วมในการบริหาร (Participation in administrative process) เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นทั้งแนวนอนและแนวตั้งอาจเป็นการออกแบบของกิจกรรมที่กลุ่มผลประโยชน์ กำหนดการตัดสินใจในการบริหารหรือแลกเปลี่ยนแต่มีการเข้าไปร่วมมากกว่า ๒ แบบข้างต้น เช่นการตัดสินใจยอมรับเทคโนโลยีการวางแผนทากิจกรรมมุ่งหลังคาบ้านร่วมกัน การวางแผนการตลาด การเข้าร่วมรับการฝึกอบรม

ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนมีดังนี้

๑) ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมทั้งความต้องการของชุมชน

๒) ร่วมคิดหาสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน

^{๔๔} Bryant and White, การมีส่วนร่วมของประชาชนทางด้านการเมือง, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยทักษิณ , ๒๕๖๑), หน้า ๒๑.

- ๓) ร่วมวางนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมเพื่อขจัดและแก้ไขปัญหาลดลดจนสนองความต้องการของชุมชน
- ๔) ร่วมการตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
- ๕) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- ๖) ร่วมการลงทุนในกิจกรรมหรือโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง
- ๗) ร่วมปฏิบัติตามนโยบายและแผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย
- ๘) ร่วมควบคุมติดตามประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

อคิน รพีพัฒน์ ได้แบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น ๕ ระดับ คือ^{๔๕}

- ๑) ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชนตลอดจนเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาร่วมกับผู้ปฏิบัติงานในสนาม (Organizer)
- ๒) ประชาชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หาสาเหตุแห่งปัญหาและแนวทางต่างๆที่อาจนำมาใช้ในการแก้ปัญหา
- ๓) ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาแนวทางและวิธีการที่จะใช้ในการแก้ปัญหาและวางแผนเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันกับผู้ปฏิบัติงานสนาม
- ๔) ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผนเพื่อแก้ปัญหา
- ๕) ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามผลการปฏิบัติงานร่วมกับผู้ปฏิบัติงานในสนามในขณะเดียวกัน

ชาติชาย ฅ เชียงใหม่ ได้กล่าวถึงลักษณะหรือมิติของการมีส่วนร่วมไว้ ๔ รูปแบบดังนี้^{๔๖}

๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หมายถึงการร่วมคิดค้นหาและตัดสินใจหรือการกำหนดรายละเอียดของสิ่งที่จะดำเนินการ
๒. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการในกิจกรรมโครงการ หมายถึงการที่มีส่วนเข้ามาร่วมดำเนินโครงการร่วมแรงร่วมสมทบค่าใช้จ่ายการให้ข้อมูลที่จำเป็นตลอดจนการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการร่วมในการบริหารงานหรือการประสานงาน

^{๔๕} อคิน รพีพัฒน์, การมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๖๑), หน้า ๒๑.

^{๔๖} ชาติชาย ฅ เชียงใหม่, การมีส่วนร่วมของประชาชน : มิติของการมีส่วนร่วม, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๖๑), หน้า ๙๑.

๓. การมีส่วนร่วมได้รับผลประโยชน์ หมายถึงการได้รับผลประโยชน์จากการเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาเช่น มีรายได้เพิ่มขึ้นมีการกระจายโอกาสทางการพัฒนา การรับความรู้ แนวความคิดและการช่วยเหลือด้านต่างๆมากขึ้น เป็นต้น

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล หมายถึงการที่ประชาชนเข้าร่วมเพื่อการประเมินผล การดำเนินโครงการ โดยอาจดำเนินการผ่านกระบวนการทางการเมือง หรือสื่อสารมวลชนต่างๆ

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถแบ่งลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อให้เป็นแนวทางไปสู่การวิเคราะห์การมีส่วนร่วมแล้ว เมื่อมองในมิติของการมีส่วนร่วม Cohen and Uphoff (อ้างถึงในจรัญญา บรรเทิง, ๒๕๔๘)ได้เสนอแนวคิดเบื้องต้น ในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมว่ามี ๓ มิติ (Dimensions) โดยมีมิติการมีส่วนร่วมจะประกอบด้วยประเด็นคำถามดังนี้

๑) มีส่วนร่วมอะไรบ้าง (What) แบ่งเป็น (Cohen and Uphoff, ๑๙๘๐)

- ๑.๑) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making)
- ๑.๒) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation)
- ๑.๓) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits)
- ๑.๔) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

๒) มีส่วนร่วมกับใครบ้าง (Whose) ได้แก่ การมีส่วนร่วมกับชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เจ้าหน้าที่ต่างชาติ(จากองค์กรที่ให้ทุน) เป็นต้น ทั้งนี้ให้พิจารณาคุณลักษณะทางประชากร สังคมและเศรษฐกิจของผู้เข้ามีส่วนร่วมในเรื่องอายุ เพศ สถานภาพครอบครัว ระดับการศึกษา ระดับชั้นทางสังคม อาชีพ ระดับรายได้ ระยะเวลาที่อยู่อาศัย การถือครองที่ดิน

๓) มีส่วนร่วมอย่างไรบ้าง (How) โดยพิจารณาจาก

- ๓.๑) การมีส่วนร่วมเกิดจากเบื้องบนหรือเบื้องล่าง
- ๓.๒) ถูกบังคับให้เข้าร่วมกิจกรรมหรือแรงจูงใจ
- ๓.๓) โครงสร้างชุมชน
- ๓.๔) ช่องทางการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น
 - การมีส่วนร่วมโดยผ่านปัจเจกชนหรือผ่านกลุ่ม
 - การมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อม(ผ่านตัวแทน)
 - การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ
- ๓.๕) ระยะเวลา (Duration) ความต่อเนื่องของกิจกรรม
- ๓.๖) ขอบข่าย (Scope) ความครอบคลุมของกิจกรรม
- ๓.๗) ผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วม

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามีลักษณะแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่ดำเนินการโดยลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนที่

ปรากฏเช่น การร่วมคิด ร่วมศึกษา วางแผนดำเนิน การตัดสินใจ ควบคุมติดตามประเมินผล ร่วมลงทุนและร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งสามารถดำเนินการโดยผ่านช่องทางทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยทางตรงได้แก่ การเป็นสมาชิกกรรมการประธานหรือผู้นำผู้เข้าร่วมประชุมผู้ออกเงินเป็นต้น ส่วนทางอ้อมได้แก่ การเลือกตั้งผู้แทนโดยสามารถแบ่งระดับการมีส่วนร่วมออกเป็น ๓ ประเภท คือ

- ๑) การมีส่วนร่วมในระดับแนวนอน (Horizontal forms of participation)
- ๒) การมีส่วนร่วมในระดับแนวตั้ง (Vertical forms of participation)
- ๓) การมีส่วนร่วมในการบริหาร (Participation in administrative process) เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นทั้งแนวนอนและแนวตั้ง

ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลในการศึกษาวิจัยนี้ เป็นในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล ในกิจกรรมทางการบริหาร ๕ กิจกรรมหลัก คือการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน การจัดทำข้อบัญญัติ การจัดทำงบประมาณ การประชุมสภาและการจัดซื้อจัดจ้างโดยลักษณะ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าว ตั้งแต่การเริ่มดำเนินงานจนกระทั่งสิ้นสุดกระบวนการโดยเริ่มจากการร่วมลำดับปัญหาวิเคราะห์หาสาเหตุ ร่วมพิจารณาแนวทางแก้ปัญหาพร้อมดำเนินการตามแผนและร่วมติดตามผลการปฏิบัติงาน

๒.๓.๓ รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน

รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนจำแนกตามมิติระดับการมีส่วนร่วมใน ๓ รูปแบบดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือฝ่ายหนึ่งรู้สึกด้อยอำนาจกว่ามีทรัพยากรหรือความรู้ด้อยกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง เป็นต้น^{๔๗}

๒) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการกำหนดนโยบายของรัฐโดยไม่รู้ความต้องการของประชาชน ดังนั้นการมีส่วนร่วมจึงเป็นเพียงประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนบางเรื่องเท่านั้น

๓) การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาด้วยความเท่าเทียมกันทุกฝ่าย จัดเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแท้จริงของประชาชน ตามแนวความคิดและหลักการพัฒนาชุมชน เมื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้จะสนับสนุนและส่งเสริมให้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

รูปแบบการมีส่วนร่วม United Nation ได้จำแนกตามลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

^{๔๗} นีรันดร์ จงวุฒิเวศย์, แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๖๑), หน้า ๒๑.

๑) การมีส่วนร่วมแบบเป็นไปเอง (Spontaneous) ซึ่งโดยการอาสาสมัครหรือการรวมตัวกันเอง เพื่อแก้ไขปัญหาของตนเองโดยเป็นการกระทำไม่ได้รับการช่วยเหลือจากภายนอก ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นเป้าหมาย

๒) การมีส่วนร่วมแบบชักนำ (Induced) ซึ่งเป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาลซึ่งเป็นรูปแบบทั่วไปของประเทศกำลังพัฒนา

๓) การมีส่วนร่วมแบบบังคับ (Coerced) เป็นการเข้าร่วมโดยความต้องการความเห็นชอบหรือสนับสนุนโดยรัฐบาล ภายใต้การจัดการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือโดยการบังคับโดยตรง รูปแบบนี้เป็นรูปแบบที่ผู้กระทำได้รับผลทันทีแต่จะไม่ได้ผลในระยะยาวและมักจะมีผลเสียตรงที่ไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนในที่สุด

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมมีดังต่อไปนี้

๑) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct participation) โดยผ่านองค์กรที่จัดตั้งโดยประชาชน(Inclusive organization) การรวมกลุ่มเยาวชนต่างๆ

๒) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative organization) กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน

๓) การมีประชาชนมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ (Open participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non-representative organization) เช่นสถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรที่ได้ทุกเวลา^{๔๘}

๒.๓.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม

โครงการพัฒนาใดๆที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการสาธารณะในกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำและสร้างโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมดำเนินงานทั้งกระบวนการถือเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่ง ที่จะทำให้โครงการนั้นประสบผลสำเร็จได้ง่ายขึ้น ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นขั้นตอนที่แสดงวิธีการและแนวทางการดำเนินงานที่ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน ทั้งนี้มีองค์กรหน่วยงานนักวิชาการได้เสนอแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ในประเด็นต่างๆ หลายทัศนะแต่ก็เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ทั้งนี้องค์การอนามัยโลก ได้เสนอกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจกรรมไว้ ๔ ขั้นตอน ดังนี้^{๔๙}

^{๔๘} นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, รูปแบบของการมีส่วนร่วม, (กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๖๑), หน้า ๖๑.

^{๔๙} ประภัสสร เตชะประเสริฐวิทยา, แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม, (กรุงเทพฯ : ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๖๑), หน้า ๖๑.

๑) การวางแผนประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดอันดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผลและประการที่สำคัญคือ ต้องตัดสินใจด้วยตนเอง

๒) การดำเนินกิจกรรมประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการและบริหารการใช้ทรัพยากรมีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน

๓) การใช้ประโยชน์ประชาชนต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเองและการควบคุมทางสังคม

๔) การได้รับประโยชน์ประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่าเทียมกันซึ่งเป็นผลประโยชน์ส่วนตัวสังคมหรือในรูปวัตถุก็ได้

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามีกระบวนการขั้นตอนดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา

๒) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ

๓) การมีส่วนร่วมในการลงทุนร่วมกันตัดสินใจและปฏิบัติงาน

๔) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

นอกจากนี้ ในแง่การพัฒนาท้องถิ่น กล่าวว่าประชาชนอาจเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นได้ ๕ ลักษณะ คือ

๑) การค้นหาปัญหาสาเหตุของปัญหาตลอดจนแนวทางแก้ไข

๒) การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา

๓) การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนา

๔) การได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

๕) ประเมินผลกิจกรรมการพัฒนา

ตามทฤษฎีวิชาการได้ให้แนวทางกระบวนการมีส่วนร่วมไว้ในประเด็นต่างๆสรุป ได้ว่า กระบวนการมีส่วนร่วมเริ่มต้นจากการศึกษาข้อมูลสาเหตุของปัญหา การพิจารณาตัดสินใจเลือกแนวทาง การวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา การดำเนินการหรือปฏิบัติงานและสิ้นสุดที่การติดตามประเมินผล โดยการดำเนินการที่ให้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในฐานะเจ้าของชุมชนหรือทรัพยากร ได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาจัดสรรทรัพยากรและมีส่วนร่วมตามกระบวนการในทุกขั้นตอนหรือมากขึ้นตอนให้มากที่สุด มิใช่มีส่วนร่วมเพียงขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งก็จะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การดำเนินงานพัฒนาไปในทางที่ดีประสบผลสำเร็จได้และเกิดผลดีต่อชุมชน

หลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน

โดยหลักการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุด ไม่ใช่เป็นการจัดเวทีการมีส่วนร่วมครั้งเดียว ตัวอย่างเช่น ในแก้ปัญหาของชุมชน ควรเปิดให้ประชาชนเข้าร่วมตั้งแต่ต้นจนจบ ดังนี้^{๕๐}

๑. เริ่มตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเองและถือเป็นภาระหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือชุมชนที่ตนเองอยู่

๒. ร่วมคิดด้วยกันว่าอะไรที่เป็นปัญหาของชุมชน มีสาเหตุอย่างไรและจะจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเป้าหมายอย่างไร และควรที่จะจัดการกับปัญหาใดก่อนหลัง

๓. ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานว่าจะจัดกิจกรรมหรือโครงการอะไร จะแบ่งงานกันอย่างไร 'ใช้งบประมาณมากน้อยเพียงใดจะจัดหางบประมาณมาจากที่ใดและใครจะเป็นผู้ดูแลรักษา

๔. ร่วมดำเนินงาน ประชาชนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ เต็มกำลังความรู้ความสามารถของตนเอง

๕. ร่วมกันติดตามประเมินผลตลอดเวลาที่ทำงานร่วมกันประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการตรวจสอบถึงปัญหาอุปสรรคและร่วมกันในการหาทางแก้ไขปัญหา เพื่อให้งานหรือภารกิจดังกล่าวสามารถสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย

๖. ร่วมรับผลประโยชน์ประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนแล้วย่อมที่จะได้รับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งอาจไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ในรูปของเงิน วัตถุสิ่งของ แต่อาจเป็น ความสุขสบายความพอใจในสภาพของความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นก็ได้ ทั้งนี้ในการทำงานเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคำนึงถึง เงื่อนไขหรือหลักการที่สำคัญ ๓ ประการคือ

๑. การมีส่วนร่วมต้องเกิดจากความเต็มใจและความตั้งใจที่จะเข้าร่วม เพราะจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนในการแก้ไขปัญหา ตัดสินใจในเรื่องนั้น ๆ

๒. กระบวนการมีส่วนร่วมต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค และขีดความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะเข้ามามีส่วนร่วม

๓. การมีส่วนร่วมต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพ/อิสรภาพที่จะตัดสินใจว่าจะเลือกหรือจัดให้มีการมีส่วนร่วมหรือไม่ข้อสำคัญคือการมีส่วนร่วมนั้นต้องไม่เกิดจากการบังคับ หรือขู่เข็ญจากผู้ที่เหนือกว่า นอกจากนั้น International Association for Public Participation ได้แบ่งระดับของการ สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น ๕ ระดับ ดังนี้

๑. การให้ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็น การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาคราชการจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่างๆ เช่น เอกสารสิ่งพิมพ์

^{๕๐} อรรถัย กักผล, **หลักการมีส่วนร่วม**, (กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒), ๑๘-๑๙.

การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางสื่อต่างๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงานแถลงข่าว การตีพิมพ์ และ การให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

๒. การรับฟังความคิดเห็น เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่างๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่าน เว็บไซต์ เป็นต้น

๓. การเกี่ยวข้องเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ ประชาพิจารณ์ การจัดตั้ง คณะทำงาน เพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย เป็นต้น

๔. ความร่วมมือ เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ เป็นต้น

๕. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงสุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่างๆ โครงการกองทุน หมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด เป็นต้น

เมื่อกล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชน อาจทำได้หลายระดับและหลายวิธี ซึ่งบางวิธีสามารถทำได้ง่าย ๆ แต่บางวิธีก็ต้องใช้เวลา ขึ้นอยู่กับความต้องการเข้ามามีส่วนร่วม ของประชาชน ค่าใช้จ่ายและความจำเป็นในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งถือว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นเป็นเรื่องละเอียดอ่อน จึงต้องมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการ ให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่ประชาชน การรับฟังความคิดเห็น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามา มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตามหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยจะต้องมีลักษณะการเข้าร่วม อย่างครบวงจรตั้งแต่ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล รวมทั้งมีการพัฒนาทักษะและศักยภาพของข้าราชการทุกระดับให้มีความรู้ ความเข้าใจถึง กระบวนการและขั้นตอนในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่นควบคู่กันไปด้วย

๒.๓.๕ เงื่อนไขการมีส่วนร่วม

การที่ประชาชนจะเข้าไปมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมหรือไม่เข้าร่วมนั้น มีเงื่อนไขหลายประการที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมซึ่งอาจเป็นไปได้ด้วยความเต็มใจหรือถูกบีบบังคับหรือผลักดันให้เข้าไปมีส่วนร่วม ดังนั้นเงื่อนไขในการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนจึงขึ้นอยู่กับหลายลักษณะด้วยกันโดยนักวิชาการได้กล่าวถึงเงื่อนไขการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

พงษ์ธร จันทรสวัสดิ์ เสนอเงื่อนไขเบื้องต้นของการมีส่วนร่วมไว้ ๕ ประการ คือ

- ๑) รัฐบาลจะต้องมีการยอมรับในแนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อนในเบื้องต้นและได้บรรจุหลักการนี้ไว้ในแผนหรือนโยบายในระดับต่างๆด้วย^{๕๑}
- ๒) ประชาชนต้องมีพื้นฐานองค์กรประชาชนที่สามารถเป็นตัวแทนในการเจรจาต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์และบุคคลอื่นๆได้
- ๓) ประชาชนต้องมีอิสระในความคิดริเริ่มและในการตัดสินใจในระดับท้องถิ่นเพื่อกำหนดกิจกรรมของตนเอง
- ๔) ชุมชนต้องมีการไหลเวียนของข่าวสารและความรู้ใหม่ๆโดยเฉพาะหลักการและปรัชญาของการพัฒนาเทคนิควิธีการ ในการจัดสรรทรัพยากรและความรู้ทางการบริหารงาน
- ๕) ชุมชนจะต้องได้รับการสนับสนุนทางด้านสิ่งของและความคิดเทคนิคที่จำเป็น (โดยเฉพาะในระยะแรก)

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ ได้กล่าวเงื่อนไขการมีส่วนร่วมของประชาชนในแนวทางกว้างๆไว้ว่า มีอย่างน้อย ๓ ประการ คือ^{๕๒}

- ๑) ประชาชนจะต้องมีอิสระที่จะมีส่วนร่วม
- ๒) ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม
- ๓) ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม

อนุภาพ ธีรลาภ ได้กล่าวเงื่อนไขพื้นฐานของประชาชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนามี ๔ ประการคือ^{๕๓}

- ๑) ประชาชนต้องมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วมกล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีศักยภาพที่จะเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆเช่น ประชาชนต้องมีความสามารถในการค้นหาความต้องการ วางแผนจัดการตลอดจนบริหารองค์กรและการใช้ทรัพยากรในที่สุด
- ๒) ประชาชนต้องมีความพร้อมเข้ามีส่วนร่วมกล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีสภาพทางเศรษฐกิจวัฒนธรรมและกายภาพที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม

^{๕๑} พงษ์ธร จันทรสวัสดิ์, *เงื่อนไขการมีส่วนร่วม*, (กรุงเทพฯ : เครือข่ายของการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, ๒๕๖๑), หน้า ๓๒.

^{๕๒} พงษ์ธร จันทรสวัสดิ์, *เงื่อนไขการมีส่วนร่วม*, (กรุงเทพฯ : เครือข่ายของการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, ๒๕๖๑), หน้า ๓๒.

^{๕๓} อนุภาพ ธีรลาภ, *การมีส่วนร่วมและการเตรียมชุมชน*, (กรุงเทพฯ : ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน, ๒๕๖๑), หน้า ๒.

๓) ประชาชนจะต้องมีความประสงค์ที่จะเข้าร่วมกล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีความเต็มใจเห็นประโยชน์ในการเข้าร่วมจะต้องมีใช้เป็นการบังคับหรือผลักดันให้เข้าร่วมโดยที่ประชาชนมิได้ประสงค์จะเข้าร่วมในนัยหนึ่งนัยใด

๔) ประชาชนจะต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วมกล่าวคือ ประชาชนจะต้องมีโอกาสที่จะเข้าร่วม ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจให้แก่ประชาชนในการตัดสินใจและกำหนดกิจกรรมพัฒนาที่ต้องการในระดับที่เหมาะสม ประชาชนจะต้องมีโอกาสและความเป็นไปได้อย่างจัดการด้วยตนเองในระบบพื้นฐานทางการเมืองเป็นสำคัญ

ปารีชาติ วลัยเสถียร ได้สรุปเงื่อนไขที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแบ่งได้ ๖ ประเภท คือ^{๕๔}

๑) เงื่อนไขทางการเมืองการปกครองสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรม

๒) เงื่อนไขของโครงการพัฒนา

๓) เงื่อนไขของนักพัฒนา

๔) เงื่อนไขของผู้นำ

๕) เงื่อนไขทางการบริหารจัดการ

๖) เงื่อนไขทางสังคมและจิตวิทยา

เงื่อนไขที่ประชาชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเท่าที่ควรนั้นเป็นเพราะเหตุดังนี้

๑) ทักษะของประชาชนที่มีต่อการเมืองคิดว่า การเมืองเป็นเรื่องไกลตัวไม่ตอบสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นมองการเมืองเป็นเรื่องของนักการเมืองไม่ใช่เรื่องของประชาชน

๒) ความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อท้องถิ่นและความเป็นท้องถิ่นกล่าวคือ คนไทยขาด Civic Culture ขาดความรู้สึกผูกพันกับท้องถิ่น ไม่สนใจติดตามตรวจสอบกำกับดูแลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการและพัฒนาท้องถิ่นให้ก้าวหน้า

๓) วิถีชีวิตของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น คือ ชาวบ้านจะมีความประณีประนอมสูง เพราะมีความสัมพันธ์ในเครือญาติและมีความเกรงใจประกอบกับชาวบ้านมีการพูดคุยกันเมื่อเกิดปัญหา

๔) วัฒนธรรมการยึดตัวบุคคลเป็นผลมาจากสังคมไทยเป็นระบบอุปถัมภ์ประชาชนขาดความรู้ที่แท้จริงทำให้ถูกขี้นาและขาดอิสระในการตัดสินใจ

จากแนวคิดที่ตนดังกล่าวข้างต้นกล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ๓ ประการคือ

^{๕๔} ปารีชาติ วลัยเสถียร, เงื่อนไขการมีส่วนร่วม, (กรุงเทพฯ : เครือข่ายของการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, ๒๕๖๑), หน้า ๒๐.

๑) เจื่อนใจตัวบุคคลได้แก่ ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อส่วนบุคคล วิถีชีวิต ความรู้สึกและความผูกพันกับท้องถิ่น ความรู้ ความสามารถและศักยภาพของประชาชน ความพึงพอใจ ความเต็มใจและอิสระในการเข้ามีส่วนร่วม

๒) เจื่อนใจเกี่ยวกับโครงการได้แก่ ลักษณะของกิจกรรมโครงการพัฒนาการเข้าถึงการบริหารจัดการโครงการผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้ รับระบบบริหารจัดการความยืดหยุ่นของโครงการ ความต่อเนื่องของโครงการ ความสลับซับซ้อนของเทคโนโลยีทรัพยากรที่ต้องการ

๓) เจื่อนใจสภาพแวดล้อมได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง ชุมชนผู้นำ ผู้มีอิทธิพล การไหลเวียนของข่าวสารและความรู้ใหม่ๆ ในชุมชน การสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงาน เป็นต้น

๒.๓.๖ ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

โดยทั่วไปแล้วกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่อง ซึ่งก่อให้เกิดต้นทุนในการดำเนินการมากพอสมควร^{๕๕} อย่างไรก็ตามข้อดีของการมีส่วนร่วมคือ การก่อให้เกิดการผลิตนโยบายและบริการสาธารณะที่สอดคล้องกับความต้องการของสาธารณชนเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการจัดสรรทรัพยากรของสาธารณะให้สูงขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดประโยชน์ต่างๆ ดังนี้ เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ กระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชนช่วยให้เกิดความกระจ่างในวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบายนั้นๆ การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา การให้ประชาชนมีส่วนร่วมมาตั้งแต่ต้นในการดำเนินงานสามารถที่จะลดความล่าช้าและลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของประชาชนได้ การสร้างฉันทามติ (Consensus Building) โครงการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถที่จะสร้างข้อตกลงที่มั่นคงและยืนยาวและการยอมรับระหว่างกลุ่ม ลดความขัดแย้งทางการเมืองและสร้างให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐความสำเร็จและผลในการปฏิบัติของโครงการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้คนเรามีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ การตัดสินใจนั้นซึ่งจะได้รับความร่วมมือจากประชาชน

๕) การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าหรือหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่รุนแรง

๖) ความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่ความชอบธรรมและการดำรงอยู่ของความชอบธรรม

การมีส่วนร่วมมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนและการพัฒนาชุมชนหลายประการ ได้แก่ เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่กำหนดไว้ใน รัฐธรรมนูญสอดคล้องกับปรัชญา

^{๕๕} สนธยา พลศรี, ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ : เครือข่ายของการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน, ๒๕๖๑), หน้า ๖.

แนวความคิดและหลักการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน เป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จนโยบายของรัฐบาลในเรื่องการกระจายอำนาจ นำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน ทำให้ดำเนินการพัฒนาชุมชนได้ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของประชาชนและชุมชน เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคลกลุ่มและองค์กรในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ เป็นการสร้างความพึงพอใจร่วมกัน ทำให้การพัฒนาที่มีความชอบธรรม ทำให้เกิดความรักหวงแหนรับผิดชอบและเป็นเจ้าของชุมชน ถือว่าเป็นกระบวนการสำคัญในการสนับสนุนส่งเสริม การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ให้ประสบผลสำเร็จเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาล เพราะการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเป็นการพัฒนาของคนในชุมชนโดยคนในชุมชนและเพื่อคนในชุมชนอย่างแท้จริง รัฐบาลเป็นเพียงผู้สนับสนุนในบางส่วนเท่านั้น^{๕๖}

การมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้เกิดประโยชน์ที่หลากหลาย ทั้งด้านตัวบุคคล สังคม ชุมชนและหน่วยงานองค์กรต่างๆ โดยเป็นไปตามวิธีการมีส่วนร่วมแต่ละประเด็น ซึ่งในภาพรวมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวบุคคลในการพัฒนาศักยภาพสังคมชุมชนเกิดการพึ่งพาตนเอง เกิดความรักหวงแหนรับผิดชอบและเป็นเจ้าของชุมชน เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจสร้างฉันทามติลดกระแสการต่อต้าน หลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา มีการรวมพลังเกิดความสามัคคีเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล ซึ่งจะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการรณรงค์กระจายอำนาจสู่ประชาชนท้องถิ่น

๒.๓.๗ ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในการดำเนินงานพัฒนาหรือกิจกรรมโครงการใดๆก็ตาม สิ่งที่สำคัญต่อการตัดสินใจเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนมีหลายประการ ทั้งด้านปัจจัยตัวบุคคล องค์กรและชุมชน ทั้งนี้ภาครัฐจำเป็นต้องคำนึงถึงการส่งเสริมสนับสนุนช่วยเหลือประชาชน เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความร่วมมือในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆของชุมชนเพื่อให้ดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์และเกิดการพัฒนาที่ดีเกิดผลดีต่อชุมชนปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม เกิดจากความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือ หรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง อำนาจปีบบังคับที่เกิดจากคนที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้เกิดการบีบบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ

ปัจจัยที่ผลักดันให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นปรัชญา ได้กล่าวถึงดังนี้

๑) ปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพเศรษฐกิจสังคมการเมืองการปกครองและความปลอดภัย

๒) ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่นโดยเฉพาะผู้นำ

๓) ปัจจัยที่เป็นรางวัลตอบแทนเช่นค่าตอบแทนแรงงานเงินปันผลจากสหกรณ์ออมทรัพย์

^{๕๖} ถวิลวดี บุรีกุล, ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๖๑), หน้า ๖.

๔) ปัจจัยภายในตัวบุคคลได้แก่ ความคาดหวังในประโยชน์ส่วนรวมความรู้สึกเกรงใจไม่กล้าปฏิเสธเมื่อถูกชักชวนหรือความรู้สึกว่าเป็นพันธะที่ต้องเข้าร่วมเพื่อให้เกิดความสามัคคี

ในประเด็นเดียวกันอนุภาพ ธีรลาภ เห็นว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนได้แก่ ความเกรงใจผู้ที่มีสถานภาพที่สูงกว่าความต้องการเป็นกลุ่มเป็นพวกความเชื่อในตัวผู้นำความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐการคำนึงถึงผลประโยชน์ตอบแทน การยอมรับแบบอย่าง ความไม่พอใจต่อสภาพแวดล้อม การยอมรับในอำนาจรัฐและฐานะทางเศรษฐกิจ

ธวัช เบญจจาทิกุล เห็นว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนามี ๕ ประการได้แก่ ปัจจัยด้านสังคมเศรษฐกิจการเมืองวัฒนธรรม และด้านจิตวิทยาทางสังคม นอกจากนี้^{๕๗}

อรอนงค์ ธรรมกุล ยังได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นไว้ด้วยกัน ๓ ประการได้แก่^{๕๘}

- ๑) ด้านความผูกพันเป็นเครือญาติและความผูกพันในชุมชน
- ๒) ด้านการมีภาวะทางเศรษฐกิจ
- ๓) ด้านการสนับสนุนจากองค์กรภายในหมู่บ้าน

ในประเด็นเดียวกันจากการศึกษาของ Creighton พบว่าการที่คนเราจะพิจารณาว่าตนได้รับผลกระทบและเลือกที่จะมีส่วนร่วมในโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ ๖ ประการ คือ

- ๑) ความใกล้ชิดปัญหา
- ๒) ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ
- ๓) การเข้าถึงประโยชน์ใช้สอยหรือบริการ
- ๔) ประเด็นทางด้านสังคม/สิ่งแวดล้อม
- ๕) ค่านิยม
- ๖) อำนาจที่ได้รับการมอบหมายตามกฎหมาย

นอกจากนี้ประชาชนโดยทั่วไปจะเข้ามามีส่วนร่วมปัจจัยที่เป็นส่วนสำคัญคือ การให้ข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชนทั่วไปถึงผลที่จะติดตามมาของการมีส่วนร่วมหรือการไม่ทำตามกิจกรรมที่นำเสนอและต้องแสดงให้เห็นชัดเจนเพื่อให้ประชาชนเห็นช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมได้ถ้าเขาต้องการที่จะมีส่วนร่วม

^{๕๗} ธวัช เบญจจาทิกุล, ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, (กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า และมูลนิธิเอเชีย, ๒๕๖๑), หน้า ๖.

^{๕๘} ออรอนงค์ ธรรมกุล, ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น, (กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๖๑), หน้า ๖.

สำหรับนักวิชาการต่างประเทศ World Health Organization ได้เสนอปัจจัยพื้นฐานในการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๒ ประการคือ

๑) ปัจจัยของสิ่งจูงใจในการเห็นว่าตนจะได้ผลประโยชน์ตอบแทนในสิ่งที่ตนทำไป

๒) ปัจจัยโครงสร้างของช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วมควรเปิดโอกาสให้ทุกคนและทุกๆกลุ่มในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมในการพัฒนาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งโดยการเข้าร่วมอาจอยู่ในรูปของการมีตัวแทนหรือเข้าร่วมโดยตรงควรมีเวลากำหนดที่ชัดเจนเพื่อผู้เข้าร่วมจะสามารถกำหนดเงื่อนไขของตนเองได้ตามสภาพเป็นจริงของตนและกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอะไร

Person ได้อธิบายว่าการกระทำของมนุษย์ (Action of Anyone) จะขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล ระบบสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่และวัฒนธรรมในสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกซึ่งวัฒนธรรมนี้จะเป็นตัวกำหนดความคิดความเชื่อค่านิยมของบุคคล^{๕๙}

Kaufman พบว่า อายุ เพศ การศึกษาขนาดครอบครัว อาชีพรายได้และความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน^{๖๐}

Alvin Bertrand ที่พบว่า ปัจจัยทางวัฒนธรรมของประชาชนที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมได้แก่ ลักษณะของบุคคลคืออายุเพศ สถานภาพทางสังคม อาชีพ การศึกษา ถิ่นที่อยู่อาศัยระยะเวลาในท้องถิ่นค่านิยมและทัศนคติ^{๖๑}

John M. Cohen และ Norman T. Uphoff ได้กล่าวถึงภาวะแวดล้อมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ ปัจจัยทางกายภาพและชีวภาพ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางวัฒนธรรมและปัจจัยด้านประวัติศาสตร์^{๖๒}

William W. Reeder^{๖๓} ยังกล่าวว่าปัจจัยต่างๆที่มีอิทธิพลต่อการกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์โดยมีความเชื่อว่าปัจจัยภายนอกคือสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมไม่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการตัดสินใจ แต่บุคคลจะแปลงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมเหล่านั้นมาสู่ตัวบุคคลในรูปแบบ

^{๕๙} Person, การเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๖๑), หน้า ๖.

^{๖๐} Kaufman, ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น, (กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๖๐), หน้า ๕.

^{๖๑} Alvin Bertrand, การจัดทำแผนพัฒนาและโครงสร้างขององค์กร, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๐.

^{๖๒} John M. Cohen, กระบวนการพัฒนาท้องถิ่น, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๑), หน้า ๖.

^{๖๓} William W. Reeder, เทคนิคการมีส่วนร่วมของประชาชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง, (กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๖๑), หน้า ๖.

ของความเชื่อ (Beliefs) และความไม่เชื่อ (Disbeliefs) ซึ่งจะเป็นเหตุผลที่จะทำให้บุคคลตัดสินใจเลือกกระทำพฤติกรรมซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้านคือ

๑) ปัจจัยที่ดึงดูดให้เกิดการกระทำได้แก่เป้าหมาย (Goals) ความเชื่อ (Belieforientation) ค่านิยม (Value Standards) นิสัยและขนบธรรมเนียม (Habits and Custom)

๒) ปัจจัยผลักดันให้เกิดการกระทำได้แก่ความคาดหวัง (Expectations) ข้อผูกพัน (Commitments) และการบังคับ (Force)

๓) ปัจจัยสนับสนุนได้แก่โอกาส (Opportunity) ความสามารถ (Ability) การสนับสนุน (Support) เป็นแรงกระตุ้นให้คนกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป

Singh สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางสังคมไว้ว่า มีปัจจัยถึง ๓๒ ตัวที่มีส่วนร่วมกำหนดระดับการมีส่วนร่วมทางสังคมได้แก่ อายุ เพศสุขภาพ ระยะเวลาอาศัยในชุมชน ระยะห่างของการตั้งบ้านเรือน ขนาดของครอบครัว มาตรฐานทางสังคมของประชาชน ระดับการศึกษา ระดับความเป็นอยู่ การครอบครองที่ดิน ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เชื้อชาติและสัญชาติ พื้นเพทางครอบครัว ลำดับชั้นทางสังคม ปัจจัยส่วนบุคคล การปรับตัวทางสังคม ความสนใจ ความเฉลียวฉลาด การอบรมทางพฤติกรรม ทักษะคิด ข่าวสารและการติดต่อสื่อสาร ความเชื่อศาสนา ค่านิยมทางสังคม ความเชื่อในตนเอง ความเชื่อและการแสดงออกทางพฤติกรรม ความพึงพอใจการเป็นผู้นำและการตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรม^{๖๔}

Roger กล่าวว่าปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลเป็นตัวตัดสินใจเข้าร่วมกระทำกิจกรรมใหม่ๆในชุมชนหรือยอมรับสิ่งใหม่ๆคือการติดต่อสื่อสารและลักษณะส่วนตัวของบุคคลนั้นๆ^{๖๕}

๑) ปัจจัยช่องทางการสื่อสารเป็นวิธีการที่ผู้ส่งข่าวสารไปยังผู้รับสารใน ๒ ลักษณะคือ

๑.๑) ช่องทางการสื่อสารมวลชน (Mass Media Channel) เป็นวิธีการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวกับการสื่อสารเช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารและหนังสือประเภทอื่นๆเช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งมีความสำคัญในการเพิ่มความรู้กระจายข่าวสารสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้

๑.๒) ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Channel) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคลเพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้มากกว่าสื่อประเภทอื่นๆ

๒.๓.๘ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม

^{๖๔} Singh, การมีส่วนร่วมทางสังคม, (กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๖๑), หน้า ๑๐.

^{๖๕} Roger, ปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลเป็นตัวตัดสินใจ, (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๑), หน้า ๕.

การทำงานวัฒนธรรมของชุมชนจึงจำเป็นต้องสร้างความร่วมมือของสถาบันหลักในชุมชน ได้แก่ วัด บ้าน โรงเรียน และสมาชิกในชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนางานศิลปะ วัฒนธรรม ในชุมชนร่วมกัน ซึ่งการนำสถาบันสำคัญในชุมชนมาเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชั้นต่างๆ นั้น ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมแบบ “มนตรี บวร” ได้แก่ สถาบันการปกครอง (บ = บ้าน) สถาบันศาสนา (ว = วัด) สถาบันการศึกษา (ร = โรงเรียน) ที่ต่างให้ความสำคัญต่อกัน ในการตัดสินใจ และแก้ปัญหาของชุมชน อีกทั้งเป็นแกนกลางในการบริหารชุมชนในทุกด้าน

จากความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเจริญงอกงามเป็นมรดกที่ล้ำค่า ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ที่ได้มีการผลักดันการออกกฎหมาย เพื่อส่งเสริมและคุ้มครอง มรดกทางวัฒนธรรม รวมทั้งคุ้มครองการใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมเพื่อรักษาวัฒนธรรมของ แต่ละชุมชนทำให้นานาประเทศหันกลับมามองถึงกระบวนการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง อย่างจริงจัง เกิดการศึกษา ค้นคว้า และพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมของชุมชนอย่างเห็นได้ชัด เป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของตนเอง ซึ่งการมีส่วนร่วม ของทุกภาคส่วนในชุมชนจะส่งผลอย่างยั่งยืนในการดำรงไว้ซึ่งสิ่งดีงาม โดยมีชุมชนเป็นผู้รับ ผลประโยชน์ร่วมกัน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมสำหรับองค์กรผู้นำ ในระดับชุมชน พบว่า นอกจากการมีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ ในชุมชนแล้ว ชุมชนยังให้ความสำคัญ ในงานวัฒนธรรมร่วมกับภาคประชาชนเป็นอันดับต้น มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบตามวาระและโอกาส ความรับผิดชอบตามระยะเวลาที่กำหนด สอดคล้องกับแนวคิดและหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนใน การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมของโคเฮนและอัฟฮอฟ กล่าวคือ

๑. การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าชุมชน และผู้นำชุมชนควรทำอะไร และทำอย่างไร
๒. การมีส่วนร่วมเสียสละในการดำเนินงานด้านประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งลงมือปฏิบัติ ตามที่ได้ตัดสินใจ

๓. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการชุมชนต่างมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทางวัฒนธรรมในลักษณะต่างๆ ตามโอกาส และบทบาทหน้าที่รับผิดชอบที่กำหนด สอดคล้อง ต่อแนวความคิดของสุชาติ จักรพิสุทธิ์ ที่กล่าวไว้ว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของชุมชน โดยมีลักษณะรูปแบบการเข้าร่วม กล่าวคือ

๑. ลักษณะการมีส่วนร่วมกิจกรรมด้านวัฒนธรรมชุมชนมีการเปิดโอกาส ให้ประชาชนและองค์กรต่างๆ ในชุมชนเข้าร่วมจัดกิจกรรมและพิจารณาตัดสินใจ วางแผนร่วม ปฏิบัติงานและรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ

๒. ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดจากความสมัครใจ และมีค่านิยมที่ดีที่ต้องการเห็นชุมชนตนเองเกิดความเข้มแข็ง จึงยินดีร่วมรับผิดชอบกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในชุมชนเสมอ

๒.๓.๙ การมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม

กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนลาดพร้าว เป็นกระบวนการดำเนินการตามแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งมี ๔ ขั้นตอนคือ ขั้นวางแผน ขั้นดำเนินการตามแผน ขั้นสังเกตการณ์ และขั้นสะท้อนผล โดยมีสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันพัฒนาตามแผนปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง ๓. วงรอบกิจกรรมที่ใช้ในการพัฒนา มีทั้งกิจกรรมศิลปศึกษาและกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะเป็นกิจกรรมบูรณาการระหว่างการเรียนรู้การสอนทัศนศิลป์ นาฏศิลป์ และกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่บูรณาการกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของชุมชน เพื่อตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของชุมชน ผลของการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และกระบวนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ปรากฏว่าการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ โดยข้อบ่งชี้ของการบรรลุผลเชิงปริมาณคือ การได้แผนปฏิบัติการพัฒนาและเกิดกิจกรรมทั้งกิจกรรมศิลปศึกษาและกิจกรรมทางวัฒนธรรม จากการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ ได้แก่ พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางบวกของชุมชน คือ การเกิดการมีส่วนร่วมในการทำแผนปฏิบัติการ ความเป็นระบบในการทำงานพัฒนาร่วมกัน และศักยภาพในการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนพัฒนาให้มีเครือข่ายความร่วมมือมากขึ้น นอกจากนี้การพัฒนาคณะกรรมการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนลาดพร้าว ยังส่งผลกระทบต่อกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ ของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เด็ก เยาวชน และผู้เข้าร่วมโครงการ คือ ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดทักษะและ เจตคติ จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ดีขึ้นทำให้ระบบความสัมพันธ์ในชุมชนพัฒนาไปในทางบวกและทำให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะในการทำงานให้ชุมชนโดยองค์รวมมากขึ้น^{๖๖}

แหล่งเรียนรู้ชุมชนคือแหล่งเรียนรู้ที่ถูกพัฒนาขึ้นโดยชุมชนท้องถิ่นต่างๆเป็นแหล่งเรียนรู้ทางเลือกที่มีรูปแบบหลากหลาย เช่น วัด บ้าน ศูนย์การศึกษาชุมชน ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน แหล่งเรียนรู้ศิลปศึกษา บ้านเรียนศิลปะ ศูนย์อาชีพ ลานกีฬา ฯลฯ ซึ่งแหล่งเรียนรู้เหล่านี้มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น จึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา มีความเคลื่อนไหวของกระบวนการเรียนรู้ของชาวชุมชนที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและ

^{๖๖} ไพฑูรย์ มีกุล, การมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม, (กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๖๑), หน้า ๑๐.

วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นอย่างแนบแน่น แต่จากการที่สังคมไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมตามแนวคิดการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย ได้ส่งผลกระทบต่อทำให้บทบาทในการพัฒนาตนเองของแหล่งเรียนรู้ชุมชนถูกลดบทบาทและลดความสำคัญลง ในขณะที่เดียวกันบทบาทในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไป โดยการเพิ่มบทบาทให้กับองค์กรพัฒนาจากภายนอกมากขึ้น ซึ่งกระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนในลักษณะนี้ ส่งผลกระทบต่อแหล่งเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นอย่างมาก อาจไม่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

๑.๑ ขั้นวางแผน (PLAN) ขั้นนี้สมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้วิจัย ได้จัดประชุมปฏิบัติการ (Focus Group) เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม จึงได้แผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน เนื้อหาของแผนพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นการเพิ่มศักยภาพของคนหรือสมาชิกในชุมชน โดยเน้นการสร้างพลังกลุ่มสร้างความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนแบบพึ่งตนเอง ให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ภายในชุมชนและองค์กรพัฒนาจากภายนอก ผลของการมีส่วนร่วมในการวางแผนก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน และเกิดความสัมพันธ์อันดีกับองค์กรภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา กระบวนการวางแผนเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ก่อให้เกิดการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจกำหนดทิศทางการพัฒนา รวมถึงกิจกรรมเพื่อการพัฒนาร่วมกัน^{๒๗}

๑.๒ ขั้นดำเนินการตามแผน (ACTION) ขั้นนี้สมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม ได้ดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนตามแผนปฏิบัติการ กิจกรรมที่สมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจัดขึ้น มีทั้งกิจกรรมทางวัฒนธรรม และกิจกรรมศิลปศึกษา โดยร่วมมือกับองค์กรภายนอกที่มีนโยบายในการพัฒนาสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน การจัดกิจกรรมทั้งกิจกรรมทางวัฒนธรรม และกิจกรรมศิลปศึกษาเป็นการเปิดพื้นที่ของความร่วมมือร่วมใจ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเป็นพื้นที่ในการแสดงออกของเด็ก เยาวชน และชาวชุมชน ผลของการดำเนินการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและกิจกรรมศิลปศึกษาตามแผนปฏิบัติการ ก่อให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารจัดการทั้ง คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ เพื่อทำให้กิจกรรมต่างๆ และการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนลาดพร้าวเป็นไปได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

^{๒๗} ไพฑูรย์ มีกุล, การมีส่วนร่วมของชุมชนเมืองในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม, (กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท, ๒๕๖๑), หน้า ๑๐.

๑.๓ ขั้นสังเกตการณ์ (Observe) ขั้นนี้สมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้วิจัยร่วมกันสังเกต เก็บบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมในแต่ละวงรอบของการพัฒนา เพื่อนำผลของการดำเนินการมาประชุมสรุปผล

๑.๔ ขั้นสะท้อนผล (Reflection) ขั้นนี้สมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้วิจัยร่วมประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับบทเรียนของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนลาดพร้าว ทั้งกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนและกิจกรรมศิลปศึกษา เพื่อร่วมกันวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และหาแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และศักยภาพของคน โดยการสะท้อนผลของการพัฒนาในแต่ละวงรอบเพื่อนำผลของการพัฒนาไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนในวงรอบต่อไป

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมร่วมกับรัฐวิสาหกิจ

ทุกหน่วยของรัฐส่วนกลางส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นทุกองค์กรจะต้องมีเวทีร่วมกันเพื่อให้มีการบูรณาการแผนการทำงานและผลักดันแผนไปสู่การปฏิบัติโดยเชื่อมกับองค์กรเครือข่ายในระดับพื้นที่ตั้งแต่หมู่บ้านตำบลอำเภอและเครือข่ายระดับประเทศด้วย

ในสาขาวิชาสังคมวิทยา (Sociology) มีแนวคิดและทฤษฎีจำนวนมากที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการศึกษาและ วิเคราะห์ สังคมบางทฤษฎี เด็บโตและพัฒนา มาเป็นทฤษฎีกระแสหลัก (Main Stream Theory) ที่เป็นกรอบคิดอันทรงอิทธิพลอย่างยาวนานหลายทศวรรษ อันได้แก่ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functional Theory) บางทฤษฎีก่อตัวจากแนวคิดที่ตรงกันข้ามกับทฤษฎีอื่น เช่น ทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) บางทฤษฎีเกิดจากความพยายามในการเติมเต็มช่องว่างของทฤษฎีอื่น เช่น ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) และทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) บางทฤษฎีเด็บโตจากการวิพากษ์ (Critique) ทฤษฎีกระแสหลัก ทำให้เกิดเป็นทฤษฎีทางเลือก (Alternative Theory) เช่น ทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยา(Phenomenology) และกลุ่มทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theories) เป็นต้น^{๒๘}

๒.๔.๑ แนวคิดอุตสาหกรรมวัฒนธรรม (Culture Industry)

แนวคิดหลังโครงสร้างนิ ยม (Post-Structuralism) โดยการนำของ Roland Barthes ปรัชญาการรื้อสร้าง (Deconstruction) ของ Jacques Derrida ตลอดจนแนวคิดของกลุ่มปัญญาชนแนวหลังทันสมัย (Postmodern) ที่ปฏิเสธการครอบงำของแนวคิดหลัก เช่น การปฏิเสธแนวคิดแบบทวิลักษณ์(Anti-Dualism) ของMichel Foucault หรือการเรียกร้องให้ใช้ว่าทกรรมเล็ก (Little Narrative) เป็นยุทธวิธีตอบโต้ว่าทกรรมหลัก(Grand Narrative) ที่ครอบงำสังคมของ Jean Francois

^{๒๘} นิธิ เอียวศรีวงศ์, *ต้นทุนของสังคม*, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาสาธาภิษาคติแดน, ๒๕๖๑), หน้า ๗.

Liotard และการวิพากษ์สื่อในฐานะผู้สร้างภาพเหมือนจริง (Simulacra) ที่เหมือนจริงมาก (Hyper Reality) ของ Jean Baudrillard หรือแม้แต่การสร้างตำแหน่งกึ่งกลางระหว่างโครงสร้าง (Structure) กับผู้กระทำการ (Agency) โดยแนวคิด Structuration Theory ของ Anthony Giddens ขณะเดียวกันก็มีนักทฤษฎีที่ตอบโต้แนวคิดหลังสมัยใหม่ (Postmodernism) ว่าเราสามารถสร้างทฤษฎีสากลเกี่ยวกับโลกทางสังคมได้ช่วยให้เราสามารถกำหนดรูปแบบของโลกได้มากและดียิ่งขึ้น เช่น Jurgen Habermas ที่นำเสนอแนวคิดประชาธิปไตยและพื้นที่สาธารณะ (Democracy and the Public Sphere), Ulrich Beck ที่เสนอแนวคิดสังคมแห่งความเสี่ยง (Risk Society), Manuel Castell กับแนวคิดเศรษฐกิจเครือข่าย (Network Economy) รวมไปถึง Anthony Giddens กับแนวคิดการใคร่ครวญ/สะท้อนคิดทางสังคม (Social Reflexivity) เพื่อนำไปใช้ในวิถีชีวิตของพวกเรา สาเหตุที่ทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่มีความหลากหลายดังกล่าวอาจเป็นผลมาจากความแตกต่างกันของฐานคติ (Assumption) และบริบท (Context) แวดล้อมของการก่อกำเนิดแนวคิดทฤษฎีนั้นๆ รวมไปถึง การเกิดขึ้น ดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงของบรรดาทฤษฎี ล้วนแต่เกิดจากวิวัฒนาการทางความคิดที่ แสดงบทบาทออกมาในหลายรูปแบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถกเถียง (Argument) และแสดงข้อโต้แย้ง (Debate) ในจุดยืนของตนต่อทฤษฎีอื่นรวมถึงความพยายามในการเติมเต็ม (Fill-Full) ช่องว่างหรือจุดอ่อนของทฤษฎีอื่นๆ ซึ่งบางคนอาจมองว่า เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายในแวดวงสังคมวิทยาแต่ผู้เขียนกลับหาคิด เช่นนั้นไม่เพราะผู้เขียนคิดว่าการถกเถียง หรือโต้แย้งต่างๆ บนพื้นฐานของหลักเหตุผล

๒.๔.๒ เครือข่ายเป็นรูปแบบหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม การสร้างเครือข่ายนั้นอาจจะแสดงออกหรือพัฒนาแบบแนวตั้งและแนวนอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานภาพและฐานะของคนในเครือข่าวนั้นๆ เครือข่ายแบบแนวตั้ง คนในเครือข่ายจะเรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำฝ่ายที่อยู่ในระดับสูงจะมีฐานะอุปถัมภ์การแลกเปลี่ยนระหว่างชั้นมีลักษณะไม่เสมอภาคเท่าเทียมกันส่วนเครือข่ายแบบแนวนอนสถานภาพและฐานะของคนในกลุ่ม ที่เข้ามาเป็นเครือข่าวนั้นมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน การแลกเปลี่ยนทรัพยากรสินบริการหรือแม้แต่ความรู้ มีลักษณะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัย ในกรณีที่ไม่ซับซ้อนไม่ต้องมีตัวกลางคอยประสานงาน แต่ในกรณีที่มีความซับซ้อนหรือมีสมาชิก ในเครือข่ายหลายกลุ่มอาจมีแม่ข่ายเป็นตัวกลางในการประสานงานต่างๆ

สุเทพ สุนทรภัสช^{๒๔} อธิบายว่าเครือข่ายเป็นรูปแบบทางด้านความสัมพันธ์ ของสมาชิก ภายในสังคม ที่มีแบบแผนสายสัมพันธ์ต่างๆ ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค ในลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกันซึ่งมีหลักการว่าสายสัมพันธ์ ระหว่างตัวผู้กระทำต่างๆ ปกติจะมีลักษณะควบคู่ขนานกัน

^{๒๔} สุเทพ สุนทรภัสช, เครือข่ายเป็นรูปแบบทางด้านความสัมพันธ์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาสารักขา ดินแดน, ๒๕๖๑), หน้า ๗.

ในด้านเนื้อหาความเข้มข้น สนองสิ่งต่างให้แกกันและกันโดยมีความเข้มข้นมากน้อยต่างกันและมีลักษณะการทอดต่อกัน หรือนำไปสู่เครือข่ายชนิดต่างๆที่เกิดโดยความสนใจแต่มีข้อจำกัดว่าแนวโน้มที่จะเกิดเครือข่ายต่างๆที่มีพรมแดนชัดเจนจะแบ่งกลุ่มออกจากกัน และส่งผลให้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อนำไปสู่ความร่วมมือกัน

พิมพ์วัลย์ ปรีดาสวัสดิ์^{๗๐} กล่าวถึงเครือข่ายสังคมว่าหมายถึง สายสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่นๆอีกหลายคนในสังคม โดยต้องมีปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเครื่องใช้ไม้สอย การบริการระหว่างบุคคลทั้งที่เป็นกลุ่มไม่เป็นทางการ องค์กรทางสังคมต่างๆเปรียบเสมือนสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลนั้นๆ และขณะเดียวกันบุคคลนั้นๆก็เปรียบเสมือนส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมทางสังคมของบุคคลอื่นๆ ในเครือข่ายสังคม ซึ่งมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของบุคคลอื่นๆ เช่นกัน

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์^{๗๑} ได้อธิบายถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายว่า คือ การที่ปัจเจกบุคคลหรือสถาบันมารวมกันเป็นกลุ่ม ซึ่งต้องมีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกันอย่างไรก็ตาม เพียงการรวมกลุ่มเท่านั้นยังไม่อาจเป็นเครือข่ายงานได้หากจะให้เป็นเครือข่ายต้องมีปัจจัยอีกข้อคือ ความร่วมมือกันที่จะติดต่อสื่อสาร ความเต็มใจที่จะประสานงานกัน ข้อสำคัญสมาชิกต้องมีการยอมรับที่จะทำ กิจกรรมร่วมกัน ไม่ใช่เป็นเพียงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเท่านั้นนอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับขั้นตอนของการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมภายในเครือข่ายเพราะจะสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามที่จะร่วมมือกันของเครือข่าย ส่วนหลักปฏิบัติในการสร้างเครือข่ายได้แก่

๑. ระบุกลุ่มหรือบุคคล ที่สามารถทำหน้าที่กระตุ้นหรือทำให้เครือข่ายดำเนินไปได้
๒. การจัดการเครือข่ายที่ดี ต้องมีศิลปะในการสานประโยชน์ ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน
๓. ในการพัฒนา การปฏิบัติและติดตามผลของกิจกรรม หรือโครงการต่างๆของเครือข่าย จะต้องมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างใกล้ชิด ระหว่างสมาชิกเครือข่ายผู้ได้รับผลประโยชน์และผู้ให้ทุน
๔. จำเป็นต้องมีความสนใจร่วมกัน วัตถุประสงค์และทัศนะร่วมกัน และมีวิธี การทำงานที่จะอำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก

^{๗๐} พิมพ์วัลย์ ปรีดาสวัสดิ์, การบริการระหว่างบุคคลทั้งที่เป็นกลุ่มไม่เป็นทางการ, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ อสารศึกษาดินแดน, ๒๕๖๑), หน้า ๑๐.

^{๗๑} เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์, การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมภายในเครือข่าย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ อสารศึกษาดินแดน, ๒๕๖๑), หน้า ๗.

Martin Kilduff และ Wenpin Tsai^{๗๒} ได้จำแนกกลุ่มงานวิจัยที่ใช้แนวคิดและทฤษฎีซึ่งมีความสัมพันธ์ กับแนวคิดเครือข่ายทางสังคม เป็นพื้นฐานในการศึกษาวิจัย ซึ่งพบว่าสามารถจำแนกออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑. กลุ่มงานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีนำเข้า (Import Theories) เป็นทฤษฎีที่หยิบยืมมาจากศาสตร์สาขาอื่น เช่น คณิตศาสตร์ และจิตวิทยาสังคม ทฤษฎีที่นำมาจากคณิตศาสตร์ คือ ทฤษฎีกราฟ (Graph theory) ซึ่งเป็นพื้นฐานของการวิจัยในด้านนี้ อย่างต่อเนื่อง ส่วนทฤษฎีที่นำมาจากศาสตร์สาขาจิตวิทยาสังคม ได้แก่ ทฤษฎีสมดุล (Balance Theory) และทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคม (Social Comparison Theory) โดยทฤษฎีเหล่านี้ ต่างมีคุณูปการต่อกระบวนการศึกษาเครือข่ายทางสังคม ในกลุ่มสังคมในรูปแบบขององค์กรต่างๆ

๒. กลุ่มงานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีเติบโตจากภายใน (Home-grown Theories) สามารถแบ่งได้เป็น ๒ ทฤษฎีหลัก ได้แก่

(๑) ทฤษฎี Heterophily Theory ซึ่งกล่าวถึงแนวคิดด้านจุดแข็งของการเกาะเกี่ยวกันอย่างหลวมๆ (The Strength of Weak Ties) และหลุมของโครงสร้าง (Structure Hole)

(๒) ทฤษฎีบทบาทเชิงโครงสร้าง (Structural Role Theory) ซึ่งกล่าวถึงแนวคิดด้านความเท่าเทียมกันทางโครงสร้าง ความเหนียวแน่นในโครงสร้าง และความเท่าเทียมกันในบทบาท ซึ่งจะสามารถศึกษาให้รู้ได้ว่าผู้แสดง (Actors) ในเครือข่ายมีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของคนอื่นอย่างไร

๓. กลุ่มงานวิจัยที่ส่งออก (Exportation) ได้แก่ แนวคิด เรื่องเครือข่าย (Network) ที่เป็นผลผลิตที่สร้างผลประโยชน์ ทางความรู้ให้แก่กลุ่มทฤษฎีองค์กร โดยใช้ทฤษฎีองค์การ (Organization Theories) ในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ องค์กรภายใต้มุมมองของเครือข่ายทางสังคม และมีการศึกษาค้นคว้าก้าวไกลออกไปเพื่อให้เห็นศักยภาพของความสัมพันธ์อย่างสำคัญระหว่างทฤษฎีองค์การและแนวคิดด้านเครือข่ายทางสังคมซึ่งในภาคธุรกิจได้นำมาใช้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์การในเครือข่าย และการสร้างอำนาจการต่อรองให้แก่องค์การของตนเพื่อสามารถดำเนินธุรกิจอยู่ให้ได้ท่ามกลางการแข่งขันที่สูงมากในปัจจุบันจะเห็นได้ว่ากลุ่มงานวิจัยที่ใช้ทฤษฎีทั้งสามกลุ่ม ดังกล่าว เป็นความพยายามที่จะอธิบายว่า พื้นฐานทางทฤษฎีเหล่านี้ สามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และระหว่าง องค์กรว่า มีลักษณะอย่างไร เช่น ในขณะที่ทฤษฎีนำเข้า (Import Theories) จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ (Relation) หรือปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ในระดับจุลภาค (Micro Level)

^{๗๒} ศู Martin Kilduff และ Wenpin Tsai, เครือข่ายเป็นรูปแบบทางด้านความสัมพันธ์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาสารักขาตินแดน, ๒๕๖๑), หน้า ๑๗.

ของปัจเจกบุคคลเป็นหลักนั้น ทฤษฎีที่เติบโตขึ้นจากภายใน (Home-grown Theories) กลับมุ่งเน้นที่จะดำเนินการในงานวิจัยทั้งระดับจุลภาคและมหภาค (Macro Level)^{๗๓}

แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายจัดเป็นแนวคิดที่สำคัญและถูกนำมาใช้กันอย่างแพร่หลายในการอธิบายภาพการเคลื่อนตัวจากกลุ่มสู่การรวมตัวเป็นเครือข่าย เพื่อสร้างพลังในการขับเคลื่อนกระบวนการจัดการ หรือสร้างพลังในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ได้ จากแนวคิดและความหมายของเครือข่ายทางสังคมของ นักวิชาการหลากหลาย สามารถสรุปได้ว่า เครือข่ายสังคมหมายถึงความสัมพันธ์ของบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่นๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ในลักษณะความสัมพันธ์ที่มีความหลากหลาย มีการแลกเปลี่ยนรวมตัวขององค์กรในชุมชนต่างๆ โดยมีความเท่าเทียมกันเป็นการจัดการที่เกิดจากการเรียนรู้และความร่วมมือระหว่างองค์กรต่างๆ เป็นการรวมกันเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากร เกิดความร่วมมือและความขัดแย้งกัน ก่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบต่างๆ ให้เกิดความเหมาะสมในสังคม ซึ่งแนวคิดเครือข่ายทางสังคมเป็นแนวคิดที่จะช่วยในการอธิบายภาพการเคลื่อนตัวจากกลุ่มสู่การรวมตัวเป็นเครือข่ายเพื่อสร้างอำนาจในการต่อรองในการจัดการหรือเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ในชุมชน

อย่างไรก็ตาม ในการเข้าร่วมกิจกรรมของเครือข่ายนั้น ควรรู้ถึงประโยชน์ที่จะได้รับด้วยประโยชน์อย่างแรกที่จะได้ คือ แทนที่จะต้องทำงานคนเดียวหรือ ออกกลุ่มย่อยๆ ก็ให้มาทำงานร่วมกลุ่มมาร่วมกันกำหนดประเด็นสำคัญ ทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค หรือระดับชาติ ซึ่งอาจจะมาจากการประชุมเครือข่าย ประโยชน์อย่างหนึ่งก็คือ การได้รับข้อมูลใหม่ ความรู้ใหม่ ทำให้เกิดความเข้าใจรวมทั้งความเชื่อถือซึ่งกันและกันมากขึ้น

๒.๔.๓ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคเอกชน รัฐวิสาหกิจ

ภาคีความร่วมมือกับภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจเป็นการดำเนินงานที่ฝสานความสามารถและทรัพยากรของทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อดำเนินงานที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะให้ประสบความสำเร็จภาครัฐจะเป็นผู้สร้างกรอบการทำงานและกำหนดระเบียบที่เป็นธรรมจูงใจเพื่อให้เอกชนได้นำเอาทรัพยากรและความสามารถมาทำงานให้กับรัฐโดยที่ภาครัฐยังคงเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ในการครอบครองทรัพย์สิน ทั้งนี้ประโยชน์ที่ได้จากภาคความร่วมมือให้การบริหารค่าใช้จ่ายมีประสิทธิภาพมากขึ้นประสิทธิภาพของการบริหารโครงการเพิ่มขึ้นจากการที่ภาครัฐและให้ภาคเอกชนรัฐวิสาหกิจได้ดำเนินการในส่วนที่ตนเองมีศักยภาพและความถนัดทรัพยากรของทั้งสองฝ่ายถูกนำมาใช้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพการที่ภาคเอกชนรัฐวิสาหกิจเข้ามามีส่วนร่วมช่วยให้มีการตรวจทาน

^{๗๓} ประทาน คงฤทธิศึกษากร, เครือข่ายเป็นรูปแบบทางด้านความสัมพันธ์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ อสารศึกษาดินแดน, ๒๕๖๑), หน้า ๗.

โครงการเพิ่มขึ้นบางโครงการที่มีรายได้ไม่คุ้มทุนความร่วมมือระหว่างภาครัฐภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจจะช่วยให้โครงการมีความเป็นไปได้มากขึ้น

ภาคีความร่วมมือกับเอกชนและรัฐวิสาหกิจเป็นรูปแบบการทำงานที่ดึงข้อดีของแต่ละภาคส่วนทำให้เพิ่มแรงจูงใจในการเข้ามาทำงานร่วมกันโดยมีจุดเด่นในเรื่องประสิทธิภาพการบริหารงานลดต้นทุนการทำงานการกระจายความเสี่ยงและเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามีส่วนร่วมเพื่อปรับปรุงรูปแบบของการนำภาคีความร่วมมือระหว่างภาครัฐภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจมาปรับใช้เพื่อส่งเสริมจุดเด่นของการทำงานร่วมกันและลดจุดด้อยที่อาจจะเกิดขึ้น

องค์การบริหารส่วนจังหวัด ต้องตระหนักถึงความสำคัญในการระดมความร่วมมือจากภาคเอกชนรัฐวิสาหกิจเข้ามาสู่กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัดในการสนับสนุนและส่งเสริมบทบาทภาคเอกชน ในการเข้าร่วมแก้ไขปัญหาและพัฒนากิจกรรมต่างๆร่วมกันเช่น โครงการลงทุนในเขตชลประทานการหาตลาดต่างประเทศและการประหยัดพลังงานการจัดระบบประสานงานในรูปของคณะกรรมการร่วมระดับสูงและการพัฒนาสถาบันธุรกิจของเอกชนให้เป็นองค์กรที่สำคัญและสร้างความเข้าใจแก่ภาคเอกชนรัฐวิสาหกิจให้ตระหนักถึงบทบาทของภาคเอกชนต่อการพัฒนาชนบทของจังหวัดนครราชสีมา และการขยายบทบาทการมีส่วนร่วมขององค์กรอาสาสมัครและองค์กรธุรกิจภาคเอกชนในการพัฒนาชนบทด้วย

การจัดตั้งองค์กรประสานงานเช่นการตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างองค์การบริหารส่วนจังหวัด ภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนและผลักดันให้มีการดำเนินการตามนโยบายและมาตรการของจังหวัดและระดมความร่วมมือจากภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจ

แนวทางการขยายความร่วมมือขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจในสาขาต่างๆเช่น เรื่องการพัฒนาการศึกษาการเกษตรการเหมืองแร่รวมถึงการพัฒนา ก่อตั้งองค์กรประสานความร่วมมือในระดับจังหวัดได้เข้าไปมีส่วนในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของจังหวัดทั้งในด้านการเกษตรอุตสาหกรรมเหมืองแร่การลงทุน และการท่องเที่ยว

แนวทางการระดมความร่วมมือจากภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจเข้าร่วมกระบวนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัด โดยภาคราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัดจำเป็นต้องปรับกลไกตัวเองเพื่อช่วยให้ภาคธุรกิจของเอกชนสามารถขยายตัวไปได้รวดเร็วขึ้นโดยยึดหลักการแข่งขันเสรีและเป็นธรรมแก่สังคมอย่างไรก็ตามในภาคเอกชนจะต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้นด้วยเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาดุลการค้าการว่างงานและการกระจายรายได้ของประชาชนด้วย

จัดระบบบริหารราชการให้เอื้อต่อการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายกับภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจในลักษณะเป็นภาคีพันธมิตรหุ้นส่วนในการจัดบริการสาธารณะโดยการส่งเสริมผลักดันให้

เกิดความร่วมมือในการทำงานการประสานกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชนและองค์กรประชาชนในลักษณะการบริหารงานในรูปแบบเครือข่าย (Networking) เน้นการทำงานแบบหุ้นส่วนกับภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจในงานบริการสาธารณะ (Public-Private Partnership -PPP) โดยศึกษาความเป็นไปได้ในการร่วมทุนในโครงการพัฒนาสำคัญ ๆ ของจังหวัด

๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับช่วงศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม มีพันธกิจในการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเสริมสร้างค่านิยมที่เหมาะสมในสังคม ส่งเสริม สนับสนุนการนำเนื้อหาสาระทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้วยความตระหนักถึงบทบาทและความสำคัญดังกล่าว กรมส่งเสริมวัฒนธรรมจึงได้จัดทำโครงการชุมชนต้นแบบสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์^{๗๔} ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ ขึ้น เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนด้วยการนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนมาต่อยอดพัฒนาสร้างสรรค์ในรูปแบบผลิตภัณฑ์ การบริการ หรือการแสดงผลทางวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ที่สามารถสร้างโอกาสและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนในการกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมความสามัคคีของชุมชน สร้างความตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญ และภาคภูมิใจในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของตนเองและเป็นตัวอย่างในการสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ชุมชนอื่นๆ

สภาพสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงในการดำรงชีวิตมาก ทั้งด้านเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตที่เข้าสู่สังคมโดยเฉพาะเยาวชน ทำให้ห่างจากวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้นสมควรที่จะมีการสนับสนุนกิจกรรมด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้น จึงมีการจัดงานช่วงวัฒนธรรมขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริม สนับสนุน การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ภูมิปัญญาด้านการบรรเลงดนตรีพื้นบ้าน วงสะล้อ ซึ่ง ด้านอาหารประจำท้องถิ่น ด้านการรักษาโรค และด้านความเชื่อพิธีกรรม อีกทั้งเป็นการเชื่อมความสามัคคีของคนในชุมชน ตระหนักถึงความสำคัญของการเห็นคุณค่าในด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างความภูมิใจในตัวเอง และเป็นการสร้างเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม

^{๗๔} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑, หน้า ๓๕.

๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบและกิจกิจกรรมช่วงศิลปวัฒนธรรม

สังคมไทยในปัจจุบัน เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกมิติทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและเทคโนโลยี ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรม ก่อให้เกิด การครอบงำทางด้านความคิด การมองโลก แบบแผนการประพฤติปฏิบัติ การบริโภคนิยม และปัญหา ทางสังคมวัฒนธรรมอื่นๆตามมา อาทิ ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาการหย่าร้างและความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาการมีค่านิยม ที่เบี่ยงเบนหรือไม่พึงประสงค์ของสังคมในแต่ละช่วงวัยและส่งผลกระทบต่อเนื่องถึงกันตลอดช่วงอายุ ตั้งแต่พัฒนาการเด็กไม่สมวัย ผลลัพธ์ทางการศึกษาของเด็กวัยเรียนค่อนข้างต่ำ ครอบครัวมีรูปแบบที่ หลากหลายและเปราะบางสูง ส่งผลกระทบต่อการบ่มเพาะให้เด็กเติบโตอย่างมีคุณภาพ ประกอบกับการ เลื่อนไหลของวัฒนธรรมต่างชาติที่เข้ามา

ในวัฒนธรรมผ่านสังคมยุคดิจิทัล ในขณะที่คนไทยจำนวนไม่น้อยยังไม่สามารถคัดกรองและ เลือกรับวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม ส่งผลต่อวิกฤตค่านิยมทัศนคติและพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต การพัฒนาในระยะต่อไปจึงต้องให้ความสำคัญกับการวางรากฐานการพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ เริ่มตั้งแต่กลุ่มเด็กที่ต้องพัฒนาให้มีสุขภาพกายและใจที่ดี มีทักษะทางสมอง ทักษะการเรียนรู้และ ทักษะชีวิต เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพควบคู่กับการพัฒนาคนไทยในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดีมีสุขภาวะ ที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม มีทักษะความรู้และ ความสามารถ ปรับตัวเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงรอบตัวที่รวดเร็วบนพื้นฐานของการมีสถาบันสังคม และวัฒนธรรมที่เข้มแข็งทางสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันชุมชน และภาคเอกชนที่ร่วมกันพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีคุณภาพสูง อีกทั้งยังเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญในการ ขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศในมิติวัฒนธรรมหลายประการ อาทิ

๑) การปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนมีความรักความห่วงแทนและภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ ของวัฒนธรรมท้องถิ่น

๒) การยกระดับการบริหารจัดการมรดกและทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทาง เศรษฐกิจ

๓) การนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้กับสินค้าและ บริการที่ตรงกับความต้องการของตลาด

๔) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม รวมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ

๕) การพัฒนารูปแบบและเทคนิคการแสดงของไทยให้มีความทันสมัย น่าสนใจและได้ มาตรฐานในระดับสากล

๖) การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในมิติทางวัฒนธรรม

๗) การสร้างความรู้ความเข้าใจและความสำคัญของประชาคมอาเซียนในมิติศาสนา วัฒนธรรม

โครงการพัฒนาและการเพิ่มมูลค่าการตลาด และการประชาสัมพันธ์เดินทางเชิงวัฒนธรรม เชียงใหม่ และเชิงสุขภาพอย่างสร้างสรรค์ ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมยกระดับจังหวัดเชียงราย เป็นเมืองศิลปะ เพื่อการท่องเที่ยว สามารถนำทุนและทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม มาสร้างสรรค์ให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ทางเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ยังเป็นการเสริมสร้างการเรียนรู้ ถ่ายทอดศาสตร์ ศิลป์ ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นให้แก่เด็ก เยาวชน ประชาชน และผู้สนใจ ให้เกิดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสานงานศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

สำหรับกิจกรรมงานช่วงศิลป์ในพื้นที่บ้านล้านนา จัดโดยวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย ร่วมกับ สมาคมชาวศิลปะเชียงราย โดยมีกลุ่มศิลปินภูมิปัญญาพื้นบ้าน กลุ่มศิลปินชาวศิลปะ กลุ่มศูนย์ดนตรีกีฬาศิลป์ล้านนา โรงเรียนสืบศิลป์แผ่นดินล้าน และกลุ่มนักเรียนโรงเรียนชานาพุทธ เศรษฐศาสตร์ ร่วมออกบูธการสอนงานศิลปะ การสาธิต การวาด การปั้นการแกะสลัก ต้องดอกลาย ดัดตุง การสานไม้ไผ่ เครื่องจักสานต่าง ๆ และจัดแสดงจำหน่ายผลงานหัตถกรรม และสินค้าทาง วัฒนธรรม จำนวนกว่า ๒๐ บูธ ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาให้แก่เด็ก เยาวชนและประชาชน นักท่องเที่ยว ได้ร่วมกันรักษาและสืบต่อไป

ทั้งนี้ เป็นการสนับสนุนศิลปินให้สร้างสรรค์ผลงานอย่างต่อเนื่อง และเป็นการยกระดับเพิ่ม ศักยภาพในการแข่งขันของจังหวัด นำไปสู่การเป็นเมืองอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ซึ่งจะช่วยสร้างอาชีพ สร้างรายได้ สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้เกิดประโยชน์ต่อจังหวัดเชียงราย อีกด้วย วัฒนธรรม จึงเป็นสิ่ง สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าวิถีชีวิตที่ชุมชนและท้องถิ่นต้องพัฒนาและสร้างสรรค์ขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือ ในการดำเนินชีวิต โดยแสดงออกในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย ทั้งในรูปแบบของวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญา ศิลปะการแสดง ดนตรี ทัศนศิลป์ การแต่งกาย ภาษาพูด รวมทั้งประเพณีและวิถีชีวิตที่ดีงาม เพื่อเป็นการปลูกจิตสำนึก และกระตุ้นให้สังคมเกิดความตระหนัก มีความตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูเผยแพร่ สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณค่าความ หลากหลายของศิลปะและวัฒนธรรมไทย ทั้งที่เป็นวิถีชีวิตค่านิยมและความเป็นไทย

โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบไปด้วย

- กิจกรรมการแสดงแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย และนานาชาติ
- กิจกรรมการแสดงศิลปวัฒนธรรม การออกร้านจำหน่ายสินค้า OTOP และสินค้า

พื้นเมือง

๒.๗ ช่วงศิลปวัฒนธรรมในล้านนา

การท่องเที่ยวส่งเสริมการสร้างสรรคสินค้าและบริการ ให้โดดเด่นและมีคุณค่า มุ่งเน้นเกษตรมูลค่าเพิ่ม ผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ หัตถอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวในการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน เพื่อสร้างเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยว ในเสริมสร้างพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อเป็นการเพิ่มสมรรถนะบุคลากรทางการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความพร้อมทางด้านโครงสร้างพื้นฐานในการอำนวยความสะดวก แก่นักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ ผู้พิการ เพื่อเป็นการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว ในแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเดิม และแหล่งท่องเที่ยวใหม่ พัฒนาแหล่ง เป็นศูนย์การท่องเที่ยวการท่องเที่ยว ศูนย์กลางการให้บริการ แก่ผู้ประกอบการ นักลงทุน ธุรกิจการท่องเที่ยวระดับนานาชาติ รวมถึงเร่งสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยว โลจิสติกส์ทางการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัยนักท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวของผู้พิการ และผู้สูงอายุ ในแหล่งท่องเที่ยวใหม่ และแหล่งท่องเที่ยวเดิมที่เสื่อมโทรม เพื่อยกระดับ และรักษาให้เกิดความยั่งยืน

อัตลักษณ์ล้านนาที่ชุมชนต้องการอนุรักษ์ ส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชุมชนที่ยังคงมีพื้นเพเป็นเกษตรกรรมเกี่ยวเกี่ยวอายุความเชื่อเรื่องผี และศรัทธาที่มีต่อพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ประกอบด้วย

๑) กลุ่มประเพณีที่มีในแต่ละเดือนซึ่งจะอิงตามปฏิทินจันทรคติ โดยมีความเชื่อและศรัทธาต่อพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว อาทิ ประเพณีการเข้าและออกพรรษา ประเพณีปีใหม่มืองหรือสงกรานต์ ยี่เป็งหรือลอยกระทง ปอยหลวง เป็นต้น

๒) กลุ่มพิธีกรรมมักจะอิงกับความเชื่อและศรัทธาเกี่ยวกับผี เช่น พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีสืบชะตา พิธีสู่ขวัญ เป็นต้น

๓) กลุ่มวิถีการดำรงชีวิตแบบล้านนาที่ต้องการให้คงอยู่กับชุมชน คือ อาหารซึ่งยังคงอัตลักษณ์ล้านนาไว้อย่างเหนียวแน่น การแต่งกายต้องการให้ใช้ผ้าทอพื้นเมืองอาจมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการตัดเย็บให้เหมาะสมกับยุคสมัย การอนุรักษ์เมือง (การพูดภาษาเหนือ)

ในส่วนนี้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลค่อนข้างจะเป็นห่วง เนื่องจากครอบครัวคนรุ่นใหม่ไม่ฝึกพูดคำเมือง ซึ่งอาจทำให้ภาษาเมืองเหนือสูญหายได้

๔) กลุ่มศิลปหัตถกรรมแบบล้านนาที่ยังพบเห็นในชุมชน ได้แก่ การทำตุ๊ก การทำโคม การสานตะกร้า เป็นต้น ส่วนใหญ่จะใช้ในชีวิตประจำวันเช่น ตะกร้า ส่วนตุ๊กและโคมจะใช้ประกอบพิธีกรรมและประเพณีตามความเชื่อของคนล้านนาที่จะใช้ตุ๊กและโคมเป็นสัญลักษณ์นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง

๒.๘ ประวัติและความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

ประวัติความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่ มีบันทึกไว้ในตำนานพงศาวดารหลายฉบับ หลายสำนวนแต่เนื้อเรื่องส่วนใหญ่จะเป็นเค้าโครงเดียวกัน การเริ่มเรื่องตำนานจะกล่าวตั้งแต่สมัยต้นพุทธกาลว่าพระเจ้าสิงหลวดีกุมาร อพยพจากเมืองไทยเทศล่องมาตามลำน้ำโขง และตั้งบ้านแปลงเมืองโดยมีพญานาค ช่วยขุดคูปราการเมือง ปราภฏชื่อเมืองว่า นาคพันธู์สิงหนวัตินคร ต่อมาตามตำนานได้กล่าวถึงการรวบรวมดินแดนให้เป็นปึกแผ่นของ พระเจ้าสิงหนวัติ โดยรวมเอาชาวนิวัดติ และการปราบปรามพวกกล่อม หรือขอมให้อยู่ใต้อำนาจ หลังจากนั้นเมืองโยนกนาคพันธู์ ได้มีกษัตริย์ปกครองสืบต่อกันมาหลายพระองค์ แต่ละพระองค์ต่างก็เน้นในการทำนุบำรุงศาสนา เป็นหลักต่อมาในรัฐสมัยของพระเจ้าอังกราชอำนาจของขอม เมืองอุโมงคเสลา มีมากขึ้นสามารถรบชนะพระเจ้ามังคราชและขับไล่ให้ไปอยู่ที่เมืองสีทอง โอรสพระเจ้ามังคราชคือพระเจ้าพรหม สามารถปราบปรามพวกขอมลงได้สำเร็จจึงอัยเชิญพระเจ้าอังกราช กลับเข้าไปครองราชสมบัติที่เมืองนาคพันธู์ฯ ตามเดิม อานาเขตของเมืองนาคพันธู์สมัยพระเจ้าพรหมได้ขยายกว้างขึ้นไปอีกโดยไปสร้าง เวียงไชยปราการ และครองราชอยู่ที่นั่น ในรัชกาลของ พระเจ้าชัยศิริ เวียงไชยปราการก็ถูกรุกรามโดย กษัตริย์จากเมืองสะเทิม พระเจ้าชัยศิริเห็นว่าสู้ไม่ได้ จึงเสด็จไปที่เวียงกำแพงเพชร

สำหรับทางเมืองนาคพันธู์ก็มีกษัตริย์ปกครองมาจนถึงรัชกาลของ พระเจ้าชัยชนะก็เกิดเหตุการณ์อาเพศจนเมืองล่มกลายเป็นหนองน้ำ เมืองเชียงใหม่ตั้งแต่สมัยพระนาราย เป็นต้นมาอาจกล่าวได้ว่าเป็นการเริ่มประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่อย่างแท้จริง เพราะกษัตริย์ที่มีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์ เมืองเชียงใหม่ ปัจจุบันสร้างขึ้นด้วยพระเจ้าแสนภู บริเวณเมืองเก่าแม่น้ำโขงราว พ.ศ. ๑๘๗๑ แต่มีบางท่านที่มีความเข้าใจว่าเมืองเชียงใหม่อายุแก่กว่านี้ได้^{๗๕} อานาเขตของเมืองเชียงใหม่แรก ตั้งทิศเหนือติดต่อกับเมืองเชียงตุง ที่เมืองเก่าตัดไปหาบ้านท่าสามท่าว ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ติดแดนเมืองเชียงตุง ที่ดอยหลวงเมืองภูคาสตะวันออกติดแดนหลวงพระบาง ที่ดอยเชียงคี่ ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ติดกับเขตแดนเมืองเชียงของ ทิศใต้ติดกับเมืองเชียงราย บริเวณแม่น้ำยม ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ติดแดนเมืองฝาง ที่ดอยกิวคอกหมา ทิศตะวันตก ติดกับเมืองลาด บริเวณดอยผาตาแหลว และทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ติดกับดอยเชียงตุงบริเวณ ดอยผาซ้าง หลังจากสร้างเมืองแล้ว พระเจ้าแสนภูประทับอยู่ที่เมืองเชียงใหม่จนสวรรคต พ.ศ. ๑๘๗๗ เมืองเชียงใหม่ คงเป็นเมืองที่มีความสำคัญในขณะนั้น เพราะกษัตริย์องค์ต่อมา คือพระเจ้าคำฟู ทรงย้ายจากเชียงใหม่มาประทับที่เชียงใหม่โดยตลอดรัชกาล แต่หลังจากสมัยพระเจ้าคำฟูแล้วเมือง

^{๗๕} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ประวัติและความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑, หน้า ๔๕.

เชียงใหม่คงลดฐานะลงกลายเป็นเมืองลูกหลวงเท่านั้น เพราะพระเจ้าผายู โปรดให้พระเจ้ากือนา ราชโอรสมาปกครองเมืองเชียงใหม่แทน จากนั้นตั้งแต่รัชกาลกือนาเป็นต้นมาเมืองเชียงใหม่ ถูกลดบทบาทลงไปอีก เพราะมหากษัตริย์รัชกาลต่อมาได้โปรดแต่งตั้งเพียง พระราชวงศ์หรือขุนนาง ที่มีความดีความชอบ ขึ้นมาปกครองในบานะเจ้าเมืองแทน ทำให้เมือง เชียงแสนคงอยู่ใต้อาณัติของเมืองหนึ่งเท่านั้น อย่างไรก็ตาม แม้จะลดฐานะเป็นเพียงหัวเมืองแต่ผู้ปกครองเมืองเชียงใหม่ทุกคน ต่างก็ทำนุบำรุงบ้านเมืองและมีการสร้างวัดวาอารามอยู่เสมอจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๑๐๐ เมืองเชียงใหม่ ก็ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า พร้อมกับเมืองเชียงใหม่และอีกหลายๆเมืองในล้านนา^{๗๖}

ต่อมาราวปีพ.ศ. ๒๑๕๓ ในรัชกาลของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช มังนธาขอเจ้าเมือง เชียงใหม่ยอมสวามิภักดิ์ต่อกรุงศรีอยุธยา พระนเรศวรโปรดจัดการปกครองเชียงใหม่และให้ออกกรม เดโชไปครองเชียงใหม่ เมืองเชียงใหม่อยู่ภายใต้ชั้นพญาของกรุงศรีอยุธยาได้ไม่นาน ก็ต้องยอมต่อ พม่าอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นพม่าก็แต่งตั้งขุนนางมาโดยตลอด บางครั้งก็มีกระแสพยายามจะปลดแยก อำนาจของพม่าของชาวพื้นเมือง เช่นกรณีของเทพสิงค์ และน้อยวิสุทธ์ แห่งลำพูนจึงสามารถตีเมือง เชียงแสนคืนได้ ในราวปี พ.ศ.๒๓๐๐ แต่ไม่นานพม่าก็กลับมาปกครองได้อีก จนกระทั่ง พ.ศ.๒๓๔๗ พระบาทสมเด็จพระยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดฯให้เจ้าฟ้าหลวง เทพหัสดินฯ และเจ้าพยายมราชยกทัพขึ้นไปสมทบกับทัพจากเวียงจันทน์ น่าน ลำปาง และเชียงใหม่ รวมกำลังขับไล่พม่าออกจากเชียงใหม่เป็น ผลสำเร็จและกวาดต้อนผู้คนลงไปไว้ตามเมืองทั้งห้าการศึกครั้งนี้ทำให้เมืองเชียงใหม่ถูกเผาทำลายจน หมดความสำคัญทางยุทธศาสตร์ไปมากในรัชกาล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ราวพ.ศ.๒๔๑๓ มีชาวพม่า ลื้อ จีน จากเมืองเชียงตุง และชาวไทยใหญ่จากเมืองหมอกใหม่ ได้อพยพ เข้าไปตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงใหม่เจ้าอุปราชวงศ์เมืองเชียงใหม่ จึงมีหนังสือแจ้งไปยังกรุงเทพฯ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดฯให้อุปราชเมืองเชียงใหม่ และโปรดฯเกล้าให้เจ้า อินต๊ะ นำราษฎรจากเมืองลำพูน ลำปาง และเมืองเชียงใหม่ขึ้นไปตั้งถิ่นฐานที่เมืองเชียงใหม่แทน แล้ว ยก เจ้าอินต๊ะ ให้เป็น พระยาราชเดชดำรง เจ้เมืองเชียงใหม่ ปี พ.ศ.๒๔๓๘ เมืองเชียงใหม่หลวง ในปี พ.ศ.๒๔๗๒ ต่อมาถูกยุบฐานะกลับเป็นอำเภอเชียงใหม่ ภายใต้การปกครองของจังหวัดเชียงราย อีกครั้ง เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๐๐ จนถึงปัจจุบันศิลปะวัตถุเมืองเชียงใหม่ที่มีชื่อเสียงได้แก่ พระพุทธรูป ที่ทำจากเนื้อสำริด มีทั้ง พระเชียงแสนสิงห์หนึ่ง ซึ่งอยู่ในยุคของแสนแก้ว เป็นพระที่มี อายุเลิศล้ำทางศิลปะ และพระสกุลเชียงแสนสิงห์ต่างๆทั้งพระศิลปะลังกา สุโขทัย ตลอดถึงสมัยอยุธยา ก็มี พระเครื่อง ส่วนใหญ่จะมีเนื้อตะกั่วสนิมแดง และเนื้อตะกั่วผสมไข ส่วนประเภทพระเนื้อดินนั้น มีน้อย

^{๗๖} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ประวัติและความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑, หน้า ๔๕.

๒.๘.๑ ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอเชียงแสนตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอแม่สาย รัฐฉาน (ประเทศพม่า) และแขวงบ่อแก้ว (ประเทศลาว)

ทิศตะวันออก ติดต่อกับแขวงบ่อแก้ว (ประเทศลาว) และอำเภอเชียงของ

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเชียงของ อำเภอดอยหลวง และอำเภอแม่จัน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอแม่จันและอำเภอแม่สาย

๒.๘.๒ การแบ่งเขตการปกครอง

ก. การปกครองส่วนภูมิภาค

อำเภอเชียงแสนแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น ๖ ตำบล ๗๐ หมู่บ้าน ได้แก่

ที่	ชื่อตำบล	ตัวเมือง	อักษรโรมัน	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร
๑.	เวียง	เวียง	Wiang	๙	๖,๐๒๔	๑๑,๓๓๔
๒.	ป่าสัก	ป่าสัก	Pa Sak	๑๓	๓,๐๙๓	๗,๘๐๗
๓.	บ้านแซว	บ้านแซว	Ban Saeo	๑๕	๔,๒๑๗	๑๐,๔๖๑
๔.	ศรีดอนมูล	ศรีดอนมูล	Si Don Mun	๑๓	๓,๑๗๐	๗,๗๖๕
๕.	แม่เงิน	แม่เงิน	Mae Ngoen	๑๒	๒,๗๒๓	๘,๒๘๖
๖.	โยนก	โยนก	Yonok	๘	๑,๘๕๑	๔,๖๗๐

ข. การปกครองส่วนท้องถิ่น

ท้องที่อำเภอเชียงแสนประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๗ แห่ง ได้แก่

๑. เทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลเวียง
๒. เทศบาลตำบลเวียง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเวียง (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน)
๓. เทศบาลตำบลโยนก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโยนกทั้งตำบล
๔. เทศบาลตำบลบ้านแซว ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านแซวทั้งตำบล
๕. เทศบาลตำบลแม่เงิน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลแม่เงินทั้งตำบล
๖. องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลป่าสักทั้งตำบล
๗. องค์การบริหารส่วนตำบลศรีดอนมูล ครอบคลุมพื้นที่ตำบลศรีดอนมูลทั้งตำบล

๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้คือ

๒.๙.๑ ประสิทธิ์ สว่างศรี งานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการพื้นที่โบราณสถานเมืองเชียงใหม่ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า เมืองเชียงใหม่เป็นพื้นที่เมืองโบราณที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งในทางโบราณคดี และเอกสารทางประวัติศาสตร์ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากซากทางโบราณคดี มีจำนวนวัดทั้งที่เป็นวัดร้างและวัดที่ถูกนำกลับมาบูรณะใช้ใหม่ จำนวนทั้งสิ้น ๗๖ แห่งในพื้นที่กำแพงเก่าเมืองเชียงใหม่ซึ่งมีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ ๒.๕ ตารางกิโลเมตร ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือประเด็นทางด้านที่ดิน เนื่องจากจำนวนของแหล่งโบราณสถานกระจายตัวอยู่ทั่วไปในเมือง ในพื้นที่ดินบางส่วนเป็นกรรมสิทธิ์ของกรมธนารักษ์โดยมีกรมศิลปากรเป็นผู้ดูแล (จำนวนวัดร้างทั้งสิ้น ๒๕ แห่งมีประเด็นการบุกรุกที่ดินของชาวชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๘๙ ของจำนวนหลักฐานทางโบราณคดีในทั้งหมด จากข้อมูลของโครงการบูรณะและอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๘)^{๗๗} และบางส่วนเป็นที่ดินส่วนบุคคล ซึ่งประเด็นความขัดแย้งในเชิงของที่ดินนี้เป็นหนึ่งในปัญหาหลักของการอนุรักษ์และจัดการมรดกทางโบราณคดีเหล่านั้น ปัจจุบันกรมศิลปากรและเทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่ มีนโยบายที่จะคลี่คลายประเด็นปัญหาดังกล่าวเพื่อสร้างกระบวนการจัดการร่วมกันระหว่างชุมชน หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องหรือองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ อันจะก่อให้เกิดการผลักดันเข้าสู่การเป็นมรดกโลกในรูปแบบของมรดกที่ยังคงมีชีวิต (Living Heritage) การศึกษาในครั้งนี้จึงมีเป้าหมายในการค้นหาแนวทางการจัดการร่วมกันดังกล่าวระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องและชุมชนที่มีผลกระทบ เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป กรอบแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้สามารถจำแนกออกได้เป็น ๔ แนวคิดและวรรณกรรมหลักคือ แนวคิดการอนุรักษ์ในระดับนานาชาติ พัฒนาการแนวคิดและการปฏิบัติในการอนุรักษ์ของประเทศไทย แนวคิดอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ และแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนวิธีการศึกษาใช้วิธีการสำรวจ ศึกษา รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล จากเอกสาร การลงภาคสนาม การสัมภาษณ์และการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมภายในพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยวัตถุประสงค์และความมุ่งหวังของการศึกษานี้มีด้วยกันทั้งหมด ๔ ข้อหลักๆคือ ๑. เพื่อค้นหาแนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและโบราณคดีในพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ร่วมกันระหว่างกรมศิลปากร เทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่ องค์กรชุมชน ประชาชนพื้นที่

^{๗๗} ประสิทธิ์ สว่างศรี, “แนวทางการจัดการพื้นที่โบราณสถานเมืองเชียงใหม่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาวชิราลงกรณ*, ๒๕๕๘.

และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ๒. เพื่อจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่ทางโบราณคดีในเมืองเชียงใหม่ ทั้งสิ้น ๗๖ แห่ง ผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชน ๓. เพื่อกระตุ้นให้เกิดกลไกของทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์พื้นที่ทางประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ ๔. เพื่อจัดกระบวนการให้เกิดการคลี่คลายประเด็นข้อขัดขัดทางด้านกรรมสิทธิ์ที่ดิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายในบริเวณพื้นที่ทางโบราณคดีต่างๆ ในเมือง ผลของการศึกษาในครั้งนี้จะมีทั้งแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาของเมืองในภาพรวม รวมถึงการยกตัวอย่างแนวทางการจัดการพื้นที่โบราณสถานในเขตเมืองเชียงใหม่ เพื่อที่จะเป็นแนวทางเบื้องต้นในการขยับกระบวนการมีส่วนร่วม และช่วยทำให้ทุกภาคส่วนเห็นภาพที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมและเกิดการขับเคลื่อนต่อไปในปัจจุบันและอนาคต

๒.๙.๒ สุณีย์ บริสุทธิ์ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การส่งเสริมความตระหนักของชุมชนเชียงใหม่ ต่อคุณค่าด้านโบราณสถานเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย พบว่า แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานไว้ได้อย่างยั่งยืนสืบไปถึงลูกหลาน อีกทั้งยังมีแนวทางให้ชาวเชียงใหม่สามารถสร้างรายได้จากโบราณสถาน ในรูปแบบของการให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนานของเชียงใหม่^{๗๘} และมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีได้ด้วยตนเอง และมีความเข้าใจอย่างถูกต้องว่าเงินรายได้จากการท่องเที่ยวมิได้เป็นเป้าหมายสูงสุดของคนชุมชน การท่องเที่ยวเป็นเพียงเครื่องมือในการสร้างรายได้ เพื่อนำไปสู่การธำรงรักษาโบราณสถานให้คงอยู่ได้นานเท่านาน โดยมีการจัดการผลตอบแทนที่กระจายอย่างทั่วถึง ผลจากการวิจัยจะช่วยลดปัญหาการบุกรุกโบราณสถาน และก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีแห่งใหม่ที่น่าเสนอคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่มีอายุกว่า ๑,๐๐๐ ปี ประชากรที่ศึกษาจำนวน ๓,๗๕๙ คน เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย หมู่ ๒ และหมู่ ๓ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเลือกจากผู้นำชุมชนกลุ่มหลัก ๗ กลุ่มและจากกลุ่มอื่นๆ อีกกว่า ๙ กลุ่ม กระบวนการศึกษาวิจัยในการศึกษามี ๕ ด้านได้แก่ ๑) การสำรวจ ศึกษา และจัดเก็บข้อมูลบริบทของพื้นที่ ศึกษาจากเอกสาร สัมภาษณ์เจาะลึกและประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) ๒) การสำรวจปัญหา และค้นหาความต้องการของชุมชน จัดทำผัง Mind map ระดมความคิดเห็น และให้ชุมชนคัดเลือกแกนนำที่เป็นตัวแทน ๓) การอบรมตัวแทนชุมชน ใช้วิธีการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม (Activity Based) ๔) ใช้วิธีการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม (Activity Based) และ ๕) จัดเวทีเพื่อให้แกนนำได้นำเสนอกิจกรรมต่างๆ ต่อประชาคม ทั้งนี้การวิเคราะห์ และประเมินผลออกมาในเชิงพรรณนา

^{๗๘} สุณีย์ บริสุทธิ์, “การส่งเสริมความตระหนักของชุมชนเชียงใหม่ต่อคุณค่าด้านโบราณสถานเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

ผลการศึกษามีดังนี้

๑) กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้นถึงคุณค่าของโบราณสถานเมืองเชียงแสนว่าเป็นแหล่งโบราณคดีทั้งสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์ มีการรวมตัวกันจัดกิจกรรมอนุรักษ์โบราณสถาน และเล็งเห็นแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างรายได้แก่ชุมชน โดยยึดแนวทางการดำรงรักษาไว้ซึ่งสิ่งมีค่าทางประวัติศาสตร์ไว้อย่างยั่งยืน

๒) อำเภอเชียงแสนตั้งอยู่ในจุดยุทธศาสตร์ทางการท่องเที่ยว มีชื่อว่า สามเหลี่ยมมรกต โดยมีเส้นทาง RmA เชื่อมระหว่างไทย – ลาว – เมียนมาร์ ที่ได้ดำเนินการไปมากแล้วและกำลังจะเป็นรูปธรรมในเร็ววัน และมีแม่น้ำโขงเป็นทางสัญจรหลักไปสู่เมืองสำคัญของประเทศเพื่อนบ้าน

๓) ผู้นำชุมชนและประชาชนสามารถรวมตัวกันจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการสร้างคุณค่าของโบราณสถาน เช่นกิจกรรม Walk Rally ไหว้สา ๙ โบราณสถาน งานบวงสรวงเจ้าพ่อประตูป่าสัก และเจ้าแม่นางเซ็ง

๔) ได้รวบรวมเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศิลปะ ความเชื่อ พิธีกรรม ภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์ และเอกลักษณ์ของเชียงแสนสมัยก่อนที่สูญหายไป และที่ยังคงมีอยู่จากผู้สูงอายุ

๕) กลุ่มเชียงแสนการท่องเที่ยวสามารถเป็นแกนนำในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และได้รายได้จากการนำนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมความสวยงามทางธรรมชาติ และโบราณสถานเมืองเชียงแสน

๒.๙.๓ เอกสิทธิ์ เรือนทอง ได้ทำงานวิจัยเรื่อง พัฒนาการของแผนผังโบราณสถานในเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อย^{๗๙} พบว่า แผนผังของโบราณสถานในเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อย ทั้ง ๔๕ แห่ง ในพื้นที่ อ.เชียงแสน จ.เชียงราย ซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ๆ นั้น สามารถสรุปได้ว่าทุกกลุ่มแผนผังมีความสัมพันธ์กันและมีพัฒนาการร่วมกันเป็นลำดับมา และยังคงพบโบราณสถานทั้ง ๔ ผังในสมัยสุดท้ายของเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อยที่ศึกษา ซึ่งทำให้สามารถสรุปพัฒนาการแผนผังโบราณสถานเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อย ได้เป็น ๒ ระยะใหญ่ ๆ ได้คือ ระยะที่ ๑ ผังที่มีพัฒนาการขึ้นในช่วงสมัยล้านนา (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒) ได้แก่ผังกลุ่มที่ ๑, ๒ และกลุ่มที่ ๑ ผังอาคารหลักวางตามแนวแกน (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เป็นต้นมา) น่าจะเป็นผังที่มีมาแล้วตั้งแต่ช่วงแรกสร้างเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อยที่ศึกษา อย่างน้อยตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เป็นต้นมาและยังคงพบการสร้างวัดตามลักษณะผังกลุ่มที่ ๑ ตลอดมาจนกระทั่งเมืองโบราณที่ศึกษาถูกทิ้งร้างไป

^{๗๙} เอกสิทธิ์ เรือนทอง, “พัฒนาการของแผนผังโบราณสถานในเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

กลุ่มที่ ๒ ผังที่มีอุโบสถ(ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ เป็นต้นมา) เป็นผังที่มีพัฒนาการมาจากผังกลุ่มที่ ๑ โดยแบ่งเป็น ๒ รูปแบบใหญ่ ๆ คือ รูปแบบที่ ๑ การสร้างอุโบสถขนาดเล็กเพิ่มเติมเข้าไปในผังโบราณสถานตามลักษณะผังกลุ่มที่ ๑ ที่สร้างมาแต่เดิมและรูปแบบที่ ๒ การปรับเปลี่ยนวิหารหลักของผังโบราณสถานตามลักษณะผังกลุ่มที่ ๑ เดิมให้เป็นอุโบสถหรือสร้างอุโบสถขึ้นเป็นอาคารหลักของผัง ซึ่งมีช่วงเวลาในการปรากฏขึ้นใกล้เคียงคาบเกี่ยวกันคือในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ และในราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ และน่าจะมีการใช้อุโบสถทั้ง ๒ รูปแบบตลอดมาจนกระทั่งทิ้งร้างไป กลุ่มที่ ๓ ผังที่มีหมู่อาคาร(ราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ เป็นต้นมา) ผังดังกล่าว น่าจะเป็นผังที่มีพัฒนาการมาจากผังกลุ่มที่ ๑ หรือผังกลุ่มที่ ๒ โดยการต่อเติมอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีอยู่เดิมให้มีลักษณะเป็น "หมู่ อาคาร " หรือสร้างอาคารในลักษณะ"หมู่อาคาร " ขึ้นทั้งหลังเพิ่มเติมเข้าไปในผังของโบราณสถานบางแห่ง โดย น่าจะมีขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงหรือร่วมสมัยกันกับการปรากฏขึ้นของผังกลุ่มที่ ๒ รูปแบบที่ ๒ "การสร้างอุโบสถแทนที่วิหารหลักของผังโบราณสถาน " โดยการปรับเปลี่ยนวิหารหลักของผังที่สร้างมาแต่เดิมให้กลายเป็นอุโบสถหลักของผังแทน ผังโบราณสถานทั้ง ๓ กลุ่มดังกล่าว มีพัฒนาการร่วมกันเป็นลำดับมาและเป็นผังที่พบได้ในโบราณสถานของเมืองโบราณร่วมสมัยล้านนา เช่น เมืองโบราณเวียงท่ากานและเวียงกุมกาม ในพื้นที่ อ.สันป่าตองและ อ.สารภี จ.เชียงใหม่ ด้วย โดยพบหลักฐานช่วงเวลาการปรากฏขึ้นของผังทั้ง ๓ กลุ่ม ใกล้เคียงกัน คือ ตั้งแต่ช่วงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ และพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เช่นกัน ส่วนโบราณสถานในเมืองโบราณสุโขทัยนั้น พบหลักฐานรูปแบบผังที่สอดคล้องกันเพียง ๒ ผัง คือ ผังกลุ่มที่ ๑ "ผังที่มีอาคารหลักตามแนวแกนทิศ" และผังกลุ่มที่ ๒ "ผังที่มีอุโบสถ " เท่านั้น ซึ่งผังทั้ง ๒ กลุ่มนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นผังที่ใช้ในการสร้างโบราณสถานโดยทั่วไปในเมืองโบราณร่วมสมัยอื่น ๆ ของล้านนา สุโขทัย หรืออยุธยา ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ก็ว่าได้

๒.๙.๔ พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง ได้ทำงานวิจัยเรื่อง จากเชียงของถึงเชียงแสน : จากเมืองชายแดนให้เป็นเมืองสุนทรีย์ภาพ ผลการวิจัย พบว่า ในพื้นที่เมืองชายแดน สองเมืองคือเมืองเชียงของและเมืองเชียงแสน^{๘๐} โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบเมืองชายแดนที่กำลังเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงจากการเชื่อมต่อระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียน โดยมีระเบียบวิธีวิจัยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการจัดทำแนวทางเมืองสุนทรีย์ภาพโดยใช้แนวคิดเมืองสุนทรีย์ภาพที่มีองค์ประกอบของทุนทางสังคมและวัฒนธรรมสามลักษณะคือ

^{๘๐} พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง, “จากเชียงของถึงเชียงแสน : จากเมืองชายแดนให้เป็นเมืองสุนทรีย์ภาพ”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร*, ๒๕๕๙.

สุนทรียภาพเชิงประสาทสัมผัส (Sensory Aesthetics) สุนทรียภาพเชิงรูปทรง (Formal Aesthetics) สุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Aesthetics) ผลการศึกษาพบว่า เมืองเชียงใหม่มีศักยภาพดั้งเดิมของเมืองสุนทรียภาพ แบบเชิงคู่ ในเรื่องที่ต้องมีการสร้างเมืองใหม่ควบคู่ไปด้วย โดยให้ความสำคัญกับพื้นที่การแสดงออกทางสังคมในรูปแบบการใช้เวลาว่างที่เชื่อมโยงกับแม่น้ำโขง ส่วนเมืองเชียงใหม่เป็นรูปแบบเมืองสุนทรียภาพแบบเชิงซ้อนที่มีการทับซ้อนระหว่างเมืองที่เป็นโบราณสถานและเมืองใหม่โดยเสนอรูปแบบที่การสร้างและเปิดพื้นที่ระหว่างเมืองเก่ากับเมืองใหม่ให้เป็นมิตรและกลมกลืนระหว่างกันในงานวิจัยยังพบว่าเส้นทางการท่องเที่ยวระหว่างสองเมืองนี้มีความสำคัญที่ต้องพัฒนาโดยสร้างแนวคิดการแปลงเส้นเขตแดนเป็นทุนระหว่างประเทศให้ความหมายของเส้นเขตแดนระหว่างรัฐเป็นมิตรกับมนุษย์ที่สามารถเรียนรู้และท่องเที่ยวได้ ไม่ใช่เป็นเส้นเขตแดนที่แสดงอำนาจรัฐเท่านั้น

๒.๙.๕ ยุทธนา พยุยงค์ ได้ทำวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ความสำคัญทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ นโยบายและโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการวิเคราะห์ปัญหา แนวโน้ม และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเชียงใหม่ที่เหมาะสม^{๙๑} เพื่อให้สามารถดำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถาปัตยกรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบของเมืองมาแต่เดิม เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองโบราณที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานมา ๖๗๔ ปี (สร้างเมื่อปีพุทธศักราช ๑๘๗๑) ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของชาติ ปัจจุบันยังคงหลงเหลือร่องรอยของแหล่งอารยธรรม และองค์ประกอบที่สำคัญต่างๆ ของเมืองโบราณอยู่เป็นจำนวนมาก ได้แก่ กำแพงเมือง ป้อมประตูเมืองคูเมือง และโบราณสถานที่สำคัญต่างๆ กระจายตัวอยู่ทั่วไปทั้งภายในและภายนอกเมืองถึง ๑๓๙ แห่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต และความเจริญรุ่งเรืองของเมืองเชียงใหม่ในยุคสมัยต่างๆ ที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ปัญหาจากการพัฒนาเมืองในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายในเมือง มีการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การก่อสร้างอาคาร และสิ่งปลูกสร้างต่างๆ รุกล้ำพื้นที่สาธารณะและพื้นที่โบราณสถาน รวมทั้งเกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายขึ้นภายในเมืองเป็นจำนวนมาก มีทั้งกิจกรรมที่สนับสนุนและกิจกรรมที่ขัดแย้งกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เป็นไปอย่างไร้ทิศทาง ขาดการคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสัณฐานของเมือง เป็นผลทำให้เกิดความทรุดโทรม ทำลายเอกลักษณ์และคุณค่าของเมืองโบราณ การที่จะอนุรักษ์และรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่

^{๙๑} ยุทธนา พยุยงค์, “การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

มีเอกลักษณ์และคุณค่าของเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ให้คงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรณรงค์ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีจิตสำนึก มีความรักและความหวงแหนในมรดกวัฒนธรรมของตน ควบคู่ไปกับการกำหนดมาตรการในการควบคุมการพัฒนาทางกายภาพของเมืองอย่างเหมาะสม ได้แก่ การควบคุมทางด้านผังเมือง ภูมิสถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมด้วยจะต้องคำนึงถึงการรักษาความสมดุลระหว่างการคงสภาพทางประวัติศาสตร์และบทบาทของเมืองเอาไว้ เพื่อเป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาและการลงทุนในเมืองให้เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม พร้อมทั้งสามารถรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าของความเป็นเมืองโบราณให้ยั่งยืนต่อไป

๒.๙.๖ ปาณิสรา ดาวเรือง งานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเมืองชายแดน : กรณีศึกษาเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างทางกายภาพ เศรษฐกิจ ประชากรและการเปลี่ยนแปลง ศึกษาบทบาทและการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจกระจายสาขาโดยเฉพาะด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวตลอดจนการสนองตอบของประชาชนศึกษาปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ศักยภาพในการพัฒนา และบทบาทในอนาคตของเมืองเชียงใหม่ในฐานะเมืองชายแดนและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเมืองเชียงใหม่เพื่อรองรับการขยายตัวในอนาคต จากการศึกษาพบว่าเมืองเชียงใหม่มีบทบาทสำคัญโดยเป็นเมืองพาณิชย์กรรม เมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เมืองการค้าชายแดน และเขตเศรษฐกิจพิเศษในภาคเหนือตอนบนเนื่องจากความได้เปรียบทางด้านที่ตั้งการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ การขยายตัวของความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาค ในกรอบสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจและหกเหลี่ยมเศรษฐกิจเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดเชียงราย นอกจากนี้ยังมีนโยบายภาครัฐที่สนับสนุนเศรษฐกิจของเมืองให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษฯ ทำให้เมืองเชียงใหม่ได้รับการสนับสนุนในเรื่องการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะการทำการค้ากับประเทศจีนตอนใต้ ซึ่งท่าเรือเชียงใหม่เป็นท่าเรือที่ใช้ติดต่อขนส่งสินค้าทางแม่น้ำโขงที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้นและแนวโน้มที่จะขยายตัวในอัตราสูงมากขึ้น ดังนั้น เมืองเชียงใหม่จำเป็นต้องมีการปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการเจริญเติบโตของเมือง การจัดตั้งเขตการลงทุนพิเศษ ปรับและแก้ไขกฎหมายในและระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเมืองเชียงใหม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับแผนแม่บทโครงการบูรณะและอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่เนื่องจากเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองโบราณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์^{๘๒}

๒.๙.๗ ประวฤทธิ แยมผลงาม ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การวางแผนอนุรักษ์ และพัฒนาบริเวณวัด ในเมืองเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า วัดในเมืองเชียงใหม่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการเป็นเมือง และ

^{๘๒} ปาณิสรา ดาวเรือง, “แนวทางการพัฒนาเมืองชายแดน : กรณีศึกษาเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย”, *วิทยานพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร*, ๒๕๕๙.

วิถีชีวิตของชาวเชียงใหม่อย่างเหนียวแน่น^{๔๓} โดยวัดสำคัญในระดับเมืองที่มีพัฒนาการของวัดมาจนถึงในยุคปัจจุบันนี้ ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กับเมืองในเชิงการเมืองการปกครอง และสังคมมาโดยตลอดส่วนวัดประจำชุมชนในแต่ละชุมชนนั้นทำหน้าที่เป็น "ศูนย์กลางชุมชน"ของกลุ่มหรือพวกพ้องซึ่งบทบาทนี้ในปัจจุบันยังคงเห็นได้อย่างชัดเจน ในปัจจุบันนี้จากสภาพสังคม และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ส่งผลกระทบต่อวัดในหลายด้านรวมถึงบทบาทของพระสงฆ์ด้วยจากสภาพปัญหาหลักต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับวัด จัดแบ่งได้เป็น ๓ กลุ่มหลักคือสภาพ ปัญหาผังบริเวณ สภาพปัญหาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม และปัญหาสภาพแวดล้อม บริเวณวัด ผลการวิจัยจากจำนวนวัดทั้งหมด ๙๐ วัดในพื้นที่ศึกษา ๙๐% ของวัดทั้งหมดนั้นจัดอยู่ในกลุ่มมีปัญหาในด้านสภาพแวดล้อมบริเวณวัดทั้งสิ้น ในการเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณวัด ได้เสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนา ๒ แนวทางหลัก คือ แนวทางในการพัฒนาเมือง และแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณวัด โดยในระดับนโยบายเสนอกรอบนโยบายระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับเมืองเน้นให้มีการส่งเสริมและจัดทำเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเทศบาลเมือง เน้นถึงการตระหนักและสร้างจิตสำนึก รวมถึงการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การรักษามรดกทางวัฒนธรรม ในส่วนเป้าหมายและแนวทางในการปรับปรุงสภาพองค์ประกอบและสภาพแวดล้อมในระดับย่านและบริเวณวัด ได้เสนอมาตรการในระยะต่าง ๆ ซึ่งคำนึงถึงการรักษาสภาพแวดล้อมที่ดีและเอกลักษณ์เฉพาะของวัดแบบล้านนาไว้ และตัวอย่างการปรับปรุงวัดในย่านพาณิชย์กรรมโดยเชื่อมพื้นที่ย่านพาณิชย์กรรมหลักและย่านประวัติศาสตร์ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ของเมืองเข้าด้วยกัน และในช่วงท้ายของการศึกษาได้เสนอวงจรทัศนศึกษาวัดในเมืองเชียงใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมคุณค่าของวัด และเป็นการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ถึงมรดกทางวัฒนธรรม

๒.๙.๘ มานิตย์ ไชยกิติ งานวิจัยเรื่อง การสร้างคุณค่าวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเวียงเชียงใหม่ อำเภอเวียงแสน จังหวัดเชียงราย^{๔๔} ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเวียงเชียงใหม่ที่พบในปัจจุบันนั้นหลอมรวมมาจากความหลากหลายของกลุ่มประชาชนที่โยกย้ายเข้ามาอยู่เวียงเชียงใหม่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ โดยมีแม่น้ำโขงเป็นจุดศูนย์กลาง ก่อนจะเข้าสู่ยุคเร่งรัดพัฒนาชนบทส่งผลให้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาต่าง ๆ เปลี่ยนไปจาก ๒ ปัจจัยคือ (๑) ปัจจัยภายในอันเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนอาชีพของประชาชนซึ่งต้องรีบเร่งทำมาหากิน ให้ความสำคัญ

^{๔๓} ประวูฒิ แยมผลงาม, “การวางแผนอนุรักษ์ และพัฒนาบริเวณวัดในเมืองเชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท** สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

^{๔๔} มานิตย์ ไชยกิติ, “การสร้างคุณค่าวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเวียงเชียงใหม่ อำเภอเวียงแสน จังหวัดเชียงราย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท** สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

กับประเพณีพิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ น้อยลง (๒) ปัจจัยภายนอก เป็นผลมาจากโครงการพัฒนาที่มุ่งยกระดับให้เชียงใหม่เป็นพื้นที่เศรษฐกิจการค้าชายแดน นับตั้งแต่ต้นนโยบายการเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า มาจนถึงการเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษโดยการวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้กิจกรรมการจัดทาก้อมและการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชียงใหม่ใน ๕ ด้าน คือ (๑) คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดีที่เป็นแหล่งเรียนรู้และสาธารณสมบัติที่สำคัญของชาติ (๒) คุณค่าเชิงวัฒนธรรมและสัญลักษณ์ อันถิ่นฐานบ้านเกิดแห่งบรรพชนของชาวยวนและต้นกำเนิดพุทธศิลป์เชียงใหม่ (๓) คุณค่าเชิงสังคม ในฐานะเป็นเมืองโบราณที่ยังมีชีวิต เป็นเมืองท่าที่สานสายสัมพันธ์ระหว่างประชาชนสองฝั่งแม่น้ำโขงและเมืองท่าเชียงใหม่ (๔) คุณค่าเชิงความเชื่อ ศาสนา การวางผังที่ตามจักรวาลคติและ (๕) คุณค่าเชิงความงาม ที่มีมนต์เสน่ห์จากความงามของแหล่งโบราณคดีท่ามกลางสภาพธรรมชาติทั้งภูเขา ทุ่งนาและแม่น้ำโขง นำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยกลุ่มคุณค่าเชียงใหม่ที่นำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่พบมาออกแบบเป็นกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวชมเมืองโดยรถราง จักรยาน และฐานกิจกรรมสร้างประสบการณ์ คุณค่าเชียงใหม่ เช่น บ้านขนม บ้านชะปะอาหาร บ้านร้อยซึ้ง บ้านหอมเมือง บ้านสวยดอก เป็นต้น

๒.๙.๙ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{๔๕} ได้ทำงานวิจัยเรื่อง โครงการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่า สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเมืองเก่าเชียงใหม่ พบว่า “เมืองเก่า” หมายถึงเมืองหรือบริเวณของเมืองที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแห่งสืบต่อมาแต่กาลก่อนหรือมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือมีลักษณะจำเพาะของสมัยหนึ่งในประวัติศาสตร์มีคุณค่าทางศิลปะโบราณคดีหรือประวัติศาสตร์เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาติและการรักษาคุณค่าและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของเมืองเก่าไว้เอื้อต่อการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นของประเทศสิ่งก่อสร้างและองค์ประกอบเมืองที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของเมืองเก่ามีศักยภาพสูงในการส่งเสริมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่น่าภาคภูมิใจของชุมชนแต่อย่างไรก็ตามในพื้นที่เมืองเก่าปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านกายภาพและสังคมวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วประกอบกับเมืองเก่ามักเป็นที่ตั้งของชุมชนขนาดใหญ่มีการพัฒนาเมืองในรูปแบบต่างๆจึงทำให้เกิดการบุกรุกทำลายและทำให้เมืองเก่าเสื่อมคุณค่า

รัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าโดยกำหนดนโยบายการดำเนินงานเป็นพิเศษเฉพาะพื้นที่เป็นระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนา

^{๔๕} สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, “การสร้างคุณค่าวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเวียงเชียงใหม่ อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

กรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. ๒๕๔๖ ให้คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่ามีอำนาจหน้าที่ในการวางนโยบายกำหนดพื้นที่และจัดทำแผนแม่บทการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีเพื่อให้เมืองเก่าเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติตลอดไปโดยให้สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(สผ.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของคณะกรรมการและเพื่อให้การบริหารจัดการเมืองเก่ามีการขับเคลื่อนและดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและภัยคุกคามในพื้นที่เมืองเก่าการกำหนดขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าเป็นการดำเนินงานขั้นตอนแรกในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าซึ่งกำหนดตามสภาพข้อเท็จจริงที่มีอยู่เดิมบนพื้นฐานข้อมูลตามหลักฐานที่อ้างอิงและค้นคว้าได้ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีเมื่อมีขอบเขตพื้นที่เมืองเก่าที่ชัดเจนจังหวัดและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถกำหนดหรือพัฒนากลไกและกระบวนการบริหารจัดการเมืองเก่าแบบบูรณาการโดยการจัดทำแผนมาตรการและแนวทางเพื่อการบริหารจัดการที่เกื้อกูลต่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าโดยประชาชนมีส่วนร่วม

๒.๙.๑๐ **สุรัชย์ อุฬารวงศ์** ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดระเบียบทางสังคมของชุมชนเชียงใหม่กับการจัดระเบียบทางสังคมที่ปรากฏในมังรายศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในอำเภอเชียงแสนส่วนใหญ่ไม่ได้มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในเมืองเชียงแสน เพราะมีการอพยพคนมาจากเมืองต่างๆ ในอาณาจักรล้านนาอาศัยอยู่แทน ซึ่งปัจจุบันในพื้นที่ศึกษาปรากฏว่ามีลักษณะชุมชน ๒ ลักษณะคือ ชุมชนเมือง และชุมชนดั้งเดิม สำหรับมังรายศาสตร์นั้นมีรูปแบบของกฎหมายจารีตประเพณี โดยกล่าวถึงกฎหมายที่มีลักษณะทางแพ่ง และลักษณะทางอาญารวมอยู่ในฉบับเดียว มีผลใช้บังคับในเมืองที่อยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรล้านนาเท่านั้น ในการใช้กฎหมายมังรายศาสตร์ที่ผู้ตัดสินคดีเป็นเจ้าของของแต่ละเมืองซึ่งแตกต่างจากกฎหมายในปัจจุบันที่มีผลใช้บังคับทั่วราชอาณาจักรไทย อย่างไรก็ตาม อำเภอเชียงแสนในปัจจุบัน บางหมู่บ้านยังมีการบังคับใช้กฎหมายที่มีลักษณะเป็นกฎหมายจารีตประเพณี ที่เรียกว่า กฎหมู่บ้าน ซึ่งคล้ายคลึงกับกฎหมายมังรายศาสตร์ในแง่ของการบังคับใช้ที่มีผลเฉพาะประชาชนที่อาศัยในหมู่บ้านนั้นเท่านั้น แต่ไม่ได้มีผลบังคับไปถึงหมู่บ้านอื่น และจะปรากฏในชุมชนดั้งเดิม ซึ่งแตกต่างจากชุมชนเมืองที่มีการนำเอากฎหมายของรัฐมาบังคับใช้^{๙๖}

^{๙๖} สุรัชย์ อุฬารวงศ์, “การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดระเบียบทางสังคมของชุมชนเชียงใหม่กับการจัดระเบียบทางสังคมที่ปรากฏในมังรายศาสตร์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

๒.๙.๑๑ ทนงค์ดี เลิศพิพัฒน์วรกุล ได้ทำงานวิจัยเรื่อง เมืองเชียงใหม่ ๒๕๕๗ ผลการวิจัยพบว่า อำเภอยางเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอีกพื้นที่หนึ่งของไทยที่อุดมไปด้วยหลักฐานทางโบราณคดีตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ สมัยหิน สมัยโลหะ ต่อเนื่องมาจนยุคประวัติศาสตร์ ที่เด่นชัดคือ เมืองเชียงใหม่ เมืองโบราณริมแม่น้ำโขงของอาณาจักรล้านนา สถาปนาขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ก่อนที่จะเสื่อมโทรมลงพร้อมกับการเสื่อมอำนาจของอาณาจักรล้านนา นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา พื้นที่เมืองเชียงใหม่เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นผลจากปัจจัยต่างๆ โดยเฉพาะการก่อตั้งอำเภอยางเชียงใหม่ นโยบายการค้าต่างประเทศ และความพยายามผลักดันเชียงใหม่เป็นมรดกโลก^{๘๗}

๒.๙.๑๒ ปนัดดา จินประชา ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทลื้อสองฝั่งโขง โดยเส้นทางจักรยาน^{๘๘} ผลการวิจัยพบว่า แหล่งวัฒนธรรมและชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อสองฝั่งโขงในพื้นที่ศึกษาเพื่อกำหนดเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้แก่ ๑.อำเภอยางเชียงใหม่ จาก ๘ หมู่บ้านที่มีชาวไทลื้อได้แก่บ้านห้วยเม็งตำบลเวียงบ้านศรีลานนาตำบลศรีบ้านศรีดอนชัยหมู่ ๗,๑๒, ๑๔ และ ๑๕ ตำบลศรีดอนชัยบ้านหาดบ้ายหมู่ ๑ และบ้านหาดทรายทองหมู่ ๘ ตำบลริมโขง ๒. อำเภอยางแก่นจาก ๕ หมู่บ้านที่มีชาวไทลื้อได้แก่บ้านท่าข้ามตำบลหลายงาวบ้านโละตำบลท่าข้ามบ้านดอนบ้านปางหัดและบ้านปอกกลางตำบลปอ ๓.อำเภอยางเชียงใหม่ จาก ๒ หมู่บ้านที่มีชาวไทลื้อได้แก่บ้านวังลาวตำบลเวียงบ้านวังซางตำบลบ้านแซว ๔. สปป.ลาวบ้านปุงบ้านน้ำแก้งบ้านพินสินเมืองห้วยทรายแขวงบ่อแก้ว เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยจักรยานฝั่งไทย ๕ เส้นทางโดยเป็นเส้นทางระยะสั้น ๒ เส้นทางเส้นทางระยะยาวอีก ๓ เส้นทางและฝั่งสปป.ลาวอีก ๒ เส้นทางเป็นเส้นทางระยะยาวที่มีศักยภาพตามหลัก ๓ As และตามเกณฑ์กำหนดแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ ráไพพรรณแก้วสุริยะและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

๒.๙.๑๓ อรวรรณ บุญพัฒน์ ในงานวิจัยเรื่อง การสร้างอัตลักษณ์ของผ้าทอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ สู่การเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการท่องเที่ยว^{๘๙} ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาในครั้งนี้ใช้รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ที่เกี่ยวข้องในอำเภอยางเชียงใหม่ โดยวิธีการสุ่มแบบโควต้า หรือการสุ่มโดยกำหนดสัดส่วน (Quota Sampling) จากการศึกษา

^{๘๗} ทนงค์ดี เลิศพิพัฒน์วรกุล, “เมืองเชียงใหม่ ๒๕๕๗”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗.

^{๘๘} ปนัดดา จินประชา, “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทลื้อสองฝั่งโขงโดยเส้นทางจักรยาน”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗.

^{๘๙} อรวรรณ บุญพัฒน์, “การสร้างอัตลักษณ์ของผ้าทอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ สู่การเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการท่องเที่ยว”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗.

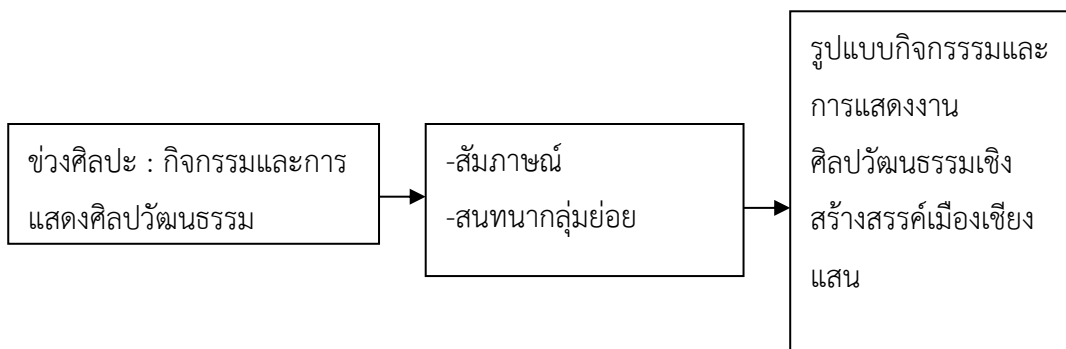
ในครั้งนี้ ลายผ้าทอที่ได้รับการส่งเสริมเพื่อให้เป็นอัตลักษณ์ของเชียงใหม่ ได้แก่ลายขอพันเสา โดยเลือกจากลายพื้นฐานเดิม ๕ ลาย (ลายขอพันเสา ลายเสื่อย้อย ลายกาแล ลายดอกมะลิและลายไขปลา) เนื่องด้วยเป็นลายที่มีลักษณะเด่น มีความงามและสื่อถึงความเป็นอัตลักษณ์ของเชียงใหม่ได้มากที่สุด นอกจากนี้งานวิจัยยังได้เพิ่มการอธิบายความหมายของลายผ้าทอทั้ง ๕ ลาย เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มของสินค้าทางการท่องเที่ยวเนื่องด้วยลายผ้ามีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและวิถีวัฒนธรรมของคนเชียงใหม่ เป็นการสร้างสรรค์งานจากการอธิบายความและเรื่องเล่า เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการรับรู้และเข้าใจในผลิตภัณฑ์ผ้าทอมากยิ่งขึ้น

๒.๙.๑๔ ชนกวพร ไผทสิททิกุล ในงานวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย^{๙๐} พบว่า ๓ ชุมชนที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ล้วนมีความสัมพันธ์กับแม่น้ำทั้งวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ตลอดจนการดำรงชีพเนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่ดำรงชีพด้วยการเกษตรกรรมและกสิกรรมตลอดจนมีประเพณีพิธีกรรมทางด้านความเชื่อต่างๆที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำและปัจจุบันชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากผลกระทบในด้านต่างๆทำให้เกิดปัญหาทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ปัญหาด้านวัฒนธรรมซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตทั้งด้านกายภาพและจิตใจซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ในระยะสั้นและระยะยาว โดยดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานด้านการอนุรักษ์ทั้งนี้ควรให้เป็นไปตามรูปแบบลักษณะเฉพาะตัวของชุมชนตามอัตลักษณ์และชาติพันธุ์ที่อาศัยในชุมชนตลอดจนสร้างความเข้าใจและตระหนักต่อคุณค่าทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณค่าทางวัฒนธรรมและเพื่อความยั่งยืนของชุมชนอย่างแท้จริง

๒.๑๐ กรอบแนวคิดของงานวิจัย

จากการศึกษาช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย เป็นการนำการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการส่วนตำบลอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ตามแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับที่ศึกษาวิจัย ผู้วิจัยได้นำมาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อศึกษาองค์ความรู้วิถีชุมชน โดยการกำหนดแบบสัมภาษณ์และปฏิบัติการในพื้นที่เป้าหมายเพื่อนำมาวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย

^{๙๐} ชนกวพร ไผทสิททิกุล, “การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำกก จังหวัดเชียงราย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้แผนงานวิจัยเรื่อง The City Of Art : รูปแบบการพัฒนาศิลปวัฒนธรรม เชียงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ภาคเอกสารเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ได้ทำการศึกษาจาก พื้นที่การวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้คือ

๓.๒.๑ พื้นที่การวิจัย

วัดพระธาตุเจดีย์หลวง อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๓.๒.๒ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่

ประชากรที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่

ก. ภาครัฐ

๑. นายประจัญ ปรังญ์สกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่
๒. นายปกรณ์ สุริสุวรรณ นายอำเภอเชียงใหม่
๓. นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่
๔. นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่
๕. นางเกลียวพรรณ ขำโนนจิว ผอ.สำนักงานพระพุทธศาสนาเชียงใหม่
๖. พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่ เชียงราย
๗. กรมศิลปากร

๘. ปลัดอำเภอหัวหน้ากลุ่มงานบริหารงานปกครอง
๙. พัฒนาการอำเภอเชียงใหม่
๑๐. ท้องถิ่นอำเภอเชียงใหม่

ข. องค์กรปกครองท้องถิ่น

๑. องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย
๒. นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่
๓. หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาล
๔. ปลัดเทศบาลตำบลเวียงเชียงใหม่
๕. นักพัฒนาชุมชน

ค. พระสงฆ์

๑. พระรัตนมุนี, ผศ.ดร.	เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย
๒. พระพุทธิญาณมุนี	รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย
๓. พระครูพิศาลธรรมาทร	เจ้าคณะอำเภอเชียงใหม่
๔. พระครูจิรอินทโสภาส	รองเจ้าคณะอำเภอเชียงใหม่
๕. พระครูวิกรมสมาธิคุณ	เจ้าอาวาสวัดพระธาตุจอมกิตติ
๖. พระครูวิจารณ์ธรรมสุนทร	เจ้าอาวาสวัดเจติยंहलग
๗. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดพระธาตุสองพี่น้อง	
๘. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดพระเจ้าล้านทอง	
๙. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดปงสนุก	
๑๐. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดผ้าขาวบ้าน	
๑๑. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดวังลาว	
๑๒. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดห้วยเกียง	
๑๓. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดสบรวก	
๑๔. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดสันธาตุ (สันธาตุโสภาการาม)	
๑๕. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดดอยจำปี	
๑๖. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดแม่เงิน	
๑๗. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดศรีดอนมูล	
๑๘. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดทุ่งฟ้าฮ่าม	
๑๙. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดสุ่มังคลาราม	
๒๐. เจ้าอาวาส/ตัวแทน วัดหนองบัวสด	

ง. เครือข่าย

๑. สำนักศิลปะและวัฒนธรรม
๒. สถาบันการศึกษาในอำเภอเชียงใหม่
๓. เครือข่ายสื่อมวลชน
๔. กลุ่มหัตถกรรมเมืองเชียงใหม่
๕. ชมรมศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่

รวมทั้งหมด จำนวน ๔๐ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบไปด้วยดังนี้คือ

๓.๓.๑ เครื่องที่ใช้ในการวิจัย ประกอบไปด้วย

๑. แบบสัมภาษณ์

- ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม ประวัติและความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

- กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

- กำหนดประเด็นที่ต้องการทราบ เช่น

ก. ช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย มีความสำคัญ อย่างไรบ้าง ?

ข. พัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปะวัฒนธรรมเชียงใหม่ด้วย แอปพลิเคชันมีวิธีการพัฒนา ในรูปแบบไหน อย่างไรบ้าง ?

ค. องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ควรจะมีรูปแบบ และวิธีการเผยแพร่สู่สาธารณชนได้อย่างไรบ้าง?

- นำแบบสัมภาษณ์ที่ร่างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา เพื่อให้เกิดความถูกต้อง และตรงประเด็นมากยิ่งขึ้น

- ทดลองใช้เครื่องมือ เพื่อให้รู้ว่าผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ได้ตอบคำถามตรงประเด็นหรือไม่ อย่างไรบ้าง

- ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์

๒. สันทนากลุ่ม

- กำหนดประเด็นที่ต้องการสนทนา เช่น

ก. ช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย มีความสำคัญ อย่างไรบ้าง ?

ข. พัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปะวัฒนธรรมเชียงใหม่ด้วย แอปพลิเคชันมีวิธีการพัฒนา ในรูปแบบไหน อย่างไรบ้าง ?

ค. องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงาน ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ควรมีรูปแบบ และวิธีการเผยแพร่สู่สาธารณชนได้อย่างไรบ้าง?

- แนวคำถามที่จะต้องกำหนดไว้ล่วงหน้า
- การคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ต้องมีความรู้และความสามารถตรงกับงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย
- บุคลากรที่จะดำเนินการสนทนากลุ่ม เช่น ผู้ให้ข้อมูลในภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น พระสงฆ์ เครือข่าย
- อุปกรณ์ที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม เช่น คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก และ โปรเจคเตอร์

๓. ชุดปฏิบัติการ

- กำหนดประเด็นที่ต้องทำดังนี้ เช่น
 ๑. เก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเช่น ศีขารวบรวมเอกสารแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพิธีกรรมและประเพณีที่สำคัญ ภาคเหนือ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับช่วงศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างแอปพลิเคชัน

๒. ลงพื้นที่คุยกับภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น พระสงฆ์ เครือข่าย เพื่อให้ได้เห็นถึงช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

๓. พัฒนากิจกรรมถนนศิลปวัฒนธรรม เช่น การสืบชะตาเมือง กิจกรรมการแสดงเช่น ฟ้อนรำ/ดนตรีพื้นเมือง/กลองสะบัดชัย/ การแสดงของชนเผ่า กาดมั่วครัวแลง

๓.๓.๒ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ เรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or guided interviews) โดยมีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

๑) ศีขานแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย พัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ด้วยแอปพลิเคชันเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

๒) ศึกษาข้อมูลช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบไปด้วย

๒.๑ ศึกษาความรูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โดยวิเคราะห์หลักการ แนวคิดประกอบการสร้าง รูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ เพื่อต้องการทราบสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงสำหรับใช้เป็นแนวทางในการออกแบบมีวิธีการศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและศึกษาปัญหา สภาพปัญหาปัจจุบันรวมถึงรูปแบบความต้องการของชุมชนต่อการกำหนดบทบาททิศทางของการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ศึกษาแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ นำข้อมูลที่ได้มาดำเนินสร้างเครื่องมือการวิจัยการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

๒.๒ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ การปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่น ที่จะต้องร่วมกัน อนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

๒.๓ ศึกษารูปแบบการฟื้นฟู โดยการเลือกสรรศิลปวัฒนธรรมที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม

๒.๔ แนวทางการพัฒนา ริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนาอาชีพควรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๒.๕ วิธีการถ่ายทอด โดยการนำศิลปวัฒนธรรมที่ผ่านมามีเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุและผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ

๒.๖ ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของชุมชนต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

๒.๗ การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง

๓) กำหนดข้อความคำถามการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และร่างข้อความคำถามในแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยแบ่งออกเป็น ๓ ข้อคำถาม ประกอบด้วย

คำถามข้อที่ ๑ ช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มีความสำคัญ อย่างไรบ้าง ?

คำถามข้อที่ ๒ พัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปะวัฒนธรรมเชียงใหม่ด้วยแอปพลิเคชันมีวิธีการพัฒนา ในรูปแบบไหน อย่างไรบ้าง ?

คำถามข้อที่ ๓ องค์กรความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ควรมีรูปแบบ และวิธีการเผยแพร่สู่สาธารณชนได้ อย่างไรบ้าง?

๔) นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ คน เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ผลการวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อความคำถามกับจุดประสงค์

๕) แก้ไขการพิมพ์ผิดและปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและนำไปใช้จริง

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บข้อมูลในการศึกษาเรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ภาคเอกสารเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์มีขั้นตอนดังนี้

๑) ในเดือนตุลาคม ๒๕๖๓ ทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัย ในลักษณะการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ได้แก่ ส่วนที่เป็นคำอธิบายจากเอกสาร หนังสือ ตำรา ที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๓ บทความ และแบบสอบถาม เพื่อประกอบในการทำสัญญางานวิจัย

๒) ในเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๖๓ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนากลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกาแฟดอยช้างอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงใหม่ โดยการสัมภาษณ์ จำนวน ๔๐ รูป/คน

๓) ในเดือนมกราคม ๒๕๖๔ จัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ประกอบไปด้วยภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น ผู้บริหารกาแฟดอยช้าง/กลุ่มวิสาหกิจ กลุ่มตัวแทนเกษตรกร

ผู้ผลิตกาแฟ ประชาชน/นักท่องเที่ยว ผู้นำชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งการพัฒนา กลยุทธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกาแฟดอยช้าง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

๔) ในเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อนำไปสู่การประมวลผลข้อมูล และนำเสนอรายงานความก้าวหน้า จำนวน ๔ บท ต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และกรอกข้อมูลลงในระบบ Nriis

๕) ในเดือนมีนาคม-เมษายน ๒๕๖๔ แกไขงานวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้คำแนะนำ จากนั้นเขียนบทความความวิจัยส่งสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

๖) ในเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ๒๕๖๔ นำส่งรายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์ จำนวน ๕ บท ต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และปรับการแก้ไข และกรอกข้อมูลลงในระบบ Nriis

๗) ในเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม นำส่งรายงานการวิจัยร่างสมบูรณ์ จำนวน ๕ บท ต่อสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และปรับการแก้ไข จากนั้นขออนุมัติปิดงานวิจัย

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบไปด้วยดังนี้คือ

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ผู้วิจัยได้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งด้านเอกสารแบบสัมภาษณ์และภาคสนาม แล้วจับประเด็นเนื้อหาสาระไปพร้อมกันนำมาสรุปเป็นผลการวิจัยเป็นรูปแบบความเรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนำเสนอ

๒) การตรวจสอบข้อมูล หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว จะต้องทำการตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ ข้อมูล โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ได้แก่

๒.๑ การตรวจสอบ ด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะเหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

๒.๒ การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตหรือสัมภาษณ์

๒.๓ การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม กรณีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

๓) สรุปแนวทางหรือรูปแบบในการพัฒนา ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงาน ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย รวมถึงปัญหาและข้อเสนอแนะที่ได้จากกลุ่มสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ก่อนจะมีการประมวลผล

และพัฒนาเป็นรูปแบบมีส่วนร่วมกึ่งมาตรฐาน (ขั้นการพัฒนาตัวแบบ (Develop Model) เพื่อนำเข้าสู่การวิจัยเชิงเอกสารและคุณภาพ นวัตกรรม

๓.๖ สรุปกระบวนการวิจัย

กระบวนการวิจัยเรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงราย สามารถสรุปได้ดังนี้คือ

๑. ศึกษารวบรวมเอกสารแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพิธีกรรมและประเพณีที่สำคัญภาคเหนือ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับช่วงศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างแอปพลิเคชัน

๒) เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบและกระบวนการพัฒนางานวิจัยโดยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) จากการมีส่วนร่วมของหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อสรุปประเด็นการนำไปสู่การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๖๓

๓) สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยี ปรากฏท้องถิ่น ผู้นำชุมชน เพื่อระดมแนวคิด มุมมองที่มีผลต่อการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และนำไปสู่การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อให้ได้มาซึ่ง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงราย ในเดือนธันวาคม ๒๕๖๓

๔) ลงพื้นที่ทำกิจกรรมในช่วงเดือนธันวาคม ๒๕๖๓

๕) เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อหาข้อมูลสรุปในเชิงสถิติจากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อนำไปสู่การประมวลผลข้อมูล และศึกษาเชิงความสัมพันธ์ถึงมุมมองของ รูปแบบการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ซึ่งเก็บรวบรวมจากแบบสอบถาม แสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ปรากฏท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ในเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

๕) สรุปผลการวิจัยที่ได้คือ มีช่วงศิลปวัฒนธรรมของอำเภอเชียงใหม่ ดังนี้คือ การสืบชะตาเมือง กิจกรรมการแสดงเช่น ฟ้อนรำ/ดนตรีพื้นเมือง/กลองสะบัดชัย/ การแสดงของชนเผ่า กาดมั่วควัวแลง ในเดือนมีนาคม ๒๕๖๓

๖) นำเสนอผลงานวิจัย ทั้งในระดับชาติ และนานาชาติ

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในบทที่ ๔ นี้ได้นำเสนอเกี่ยวกับ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงาน ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้คือ

จากการลงพื้นที่ในการสำรวจงานวิจัยเรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงาน ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ได้ทราบถึง คือรูปแบบกิจกรรม และการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ การแสดงผลงาน ทางด้านด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบไปด้วย กิจกรรมการแสดง ช่วงศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว เศรษฐกิจใหม่เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านการพัฒนาช่วงศิลปวัฒนธรรม โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ กรมศิลปากร และทุกภาคส่วนจะต้องร่วมมือการ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง สถานที่ท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ โบราณสถาน วัด ให้มีความสงบ ร่มรื่น สะอาด จัดพื้นที่ถ่ายภาพ พื้นที่วิเวกแม่น้ำโขงเป็นระยะ การสร้างระเบียบห้องพัก ร้านค้าชุมชน การบริการ ให้กับนักท่องเที่ยวอย่างดี การบริหารจัดการของพื้นที่ชุมชนจะต้องเชิญชวนประชาชนได้พร้อม ต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาจากความยิ้มแย้มแจ่มใส การให้บริการข้อมูล ข่าวสาร ธรรมชาติรักถิ่นฐาน ตลอดจนจัดมัคคุเทศก์ในการให้บริการนักท่องเที่ยว^๑

๔.๑ ช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

การจัดช่วงศิลปวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นการกระตุ้นการ ท่องเที่ยวส่งเสริมการสร้างสรรคสินค้าและบริการ ให้โดดเด่นและมีคุณค่า มุ่งเน้นเกษตรมูลค่าเพิ่ม ผลิตภัณฑ์ เพื่อสุขภาพ หัตถอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยว ในการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน เพื่อสร้างเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยว ของเมืองเชียงใหม่ ในเสริมสร้างพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวของเมือง เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีอารยธรรมล้านนา เพิ่มสมรรถนะบุคลากรทางการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความพร้อมทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน ในการอำนวยความสะดวก แก่นักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ ผู้พิการ เพื่อเป็นการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว ในแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถ เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเดิม และแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เพื่อเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของเมือง เชียงใหม่ สามารถเดินทางเกิดการเชื่อมโยงในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ๑ อีกทั้งสนับสนุน ให้เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว การท่องเที่ยว ศูนย์กลางการให้บริการ แก่ผู้ประกอบการ นักลงทุน ธุรกิจการท่องเที่ยวระดับนานาชาติ รวมถึงเร่งสร้างโครงสร้างพื้นฐาน

^๑ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การส่งเสริมกระบวนกรมีส่วนร่วมของภาคประชา สังคมในการอนุรักษ์ พื้นที่ สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม, เชียงใหม่ : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

ทางการท่องเที่ยว โลจิสติกส์ทางการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัยนักท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวของผู้พิการ และผู้สูงอายุ ในแหล่งท่องเที่ยวใหม่ และแหล่งท่องเที่ยวเดิมที่เสื่อมโทรม เพื่อยกระดับ และรักษาให้เกิดความยั่งยืน ด้านศิลปวัฒนธรรม ความสำคัญ และภาคภูมิใจในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของตนเองและเป็นตัวอย่างในการสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ชุมชนอื่นๆ ประกอบไปด้วย^๒

๑. กิจกรรมและการจัดงานช่วงศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ประกอบไปด้วยดังนี้คือ

๑.๑ กิจกรรมการแสดง ช่วงศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ประกอบไปด้วย

ก. การจัดบุรณิทธการ

โซนที่ ๑ ของดีเมืองเชียงใหม่ ประกอบด้วย จารึกเมืองเชียงใหม่ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย วิหารสกุลช่างเชียงใหม่ใน จ.ลำปาง อุปกรณ์เครื่องตีเงิน ลวดลายสลุงเงิน ของชาวเชียงใหม่ จากพิพิธภัณฑวัดม่อนศรีชัย ปีส้าพื้นเมืองเชียงใหม่และพระทองคำเชียงใหม่ จากพิพิธภัณฑเมืองขุนควรวะเยา วัดอุโบราณศิลปะเชียงใหม่ จากพิพิธภัณฑต่างๆ เช่น กู่เชียงใหม่ จากวัดพระแก้ว ปูนปั้นเชียงใหม่ จากไร่แม่ฟ้าหลวง ฯลฯ มีกิจกรรม อาทิ สาธิตการทอผ้าห่อคัมภีร์ และการทำสวดยาบแบบเชียงใหม่ โดยพิพิธภัณฑชุมชนบ้านปงสนุก สาธิตการจารคัมภีร์โบราณ จากศูนย์ศิลปวัฒนธรรมราชภัฏจังหวัดลำปาง กิจกรรมเรียนรู้ตัวเมือง การตัดกระดาษ การทำสวดยอดอก จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นต้น^๓

โซนที่ ๒ จุงแขวนปีกบ้าน เป็นการร่วมจัดนิทรรศการของชาวไทยวนเชื้อสายเชียงใหม่ที่ไปตั้งถิ่นฐานในจังหวัดต่างๆ ๑๐ จังหวัด เช่น ราชบุรี สีคิ้ว แพร่ น่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก ฯลฯ จัดเป็นตลาดนัดไทยวนที่ไม่ควรพลาด

โซนที่ ๓ สร้างสรรค์ความรู้ เป็นการจัดบูธเกี่ยวกับพิพิธภัณฑในสถานศึกษา เชียงใหม่ถือว่าเป็นเมืองพิพิธภัณฑโดยแท้ นิทรรศการ อาทิ กระบวนการจัดทำชุดการเรียนรู้เมืองพิพิธภัณฑเชียงใหม่ พิพิธภัณฑพันธุ์ไม้พะเก๋า โรงเรียนเทศบาลเวียงเชียงใหม่ กิจกรรมทำใบไม้อัดแห้ง แผนที่ต้นไม้หายเมือง โรงเรียนเชียงใหม่วิทยาคม กิจกรรมการใช้ควิอาร์โค้ด ข้าวพื้นเมืองเชียงใหม่และภูมิปัญญาการเลี้ยงผึ้งโก๋น สถาบันความหลากหลายชีวภาพ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นต้น^๔

โซนที่ ๔ ภาพคู่ความหลัง เป็นนิทรรศการภาพเก่าเล่าความหลังของเมืองเชียงใหม่ที่ชุมชนมีส่วนร่วมค้นหา และถ่ายทอดความทรงจำในอดีต ลองมาค้นหาว่านิทรรศการชุดนี้มีใครที่ทำนรู้จักบ้าง นิทรรศการประกอบด้วยนิทรรศการถ่ายภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ เสด็จเมืองเชียงใหม่ กิจกรรมเขียนข้อความประทับใจเมื่อครั้งเฝ้าฯ รับเสด็จ (ตัวเอง/พ่อแม่เล่าให้ฟัง) โดยพิพิธภัณฑมิกกีเฮาส์ ลำพูน นิทรรศการภาพถ่ายน้ำท่วมเมืองเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๐๙

^๒ สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^๓ สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^๔ สัมภาษณ์, นางสาวธนิษานต์ วรรณมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔

กิจกรรมเขียนข้อความถึงความทรงจำในเหตุการณ์ครั้งนั้น โดยพิพิธภัณฑ์โฮงนิทัศน์ครุบาทศรีวิชัย
ลำพูน^๕

โซนที่ ๕ รวมพลังพัฒนา เป็นนิทรรศการที่แสดงถึงการพัฒนาพิพิธภัณฑ์
ในรูปของคลินิกพิพิธภัณฑ์ ใครมีปัญหาเรื่องอะไร เชิญมาพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันในบูธนี้

ข. การจัดแสดงจำหน่ายผลงานหัตถกรรม และสินค้าทางวัฒนธรรม

งานหัตถกรรมเป็นผลงานสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์ที่มีคุณค่า ทำจากวัสดุธรรมชาติและ
ใช้เครื่องมือพื้นฐานในการผลิตด้วยทักษะฝีมือและความชำนาญที่ได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดเป็น
ผลงานหัตถกรรมที่มีคุณค่า เพื่อนำมาใช้งานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อม แสดงถึงความ
เป็นอัตลักษณ์และศิลปวัฒนธรรมของงานหัตถกรรมในท้องถิ่นนั้น และนำมาซึ่งการพัฒนาสู่การเป็น
ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชนแนวทางการพัฒนาสินค้า
หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้เกิดความยั่งยืน คือการสร้างสรรคผลงานหัตถกรรมให้เกิดคุณค่า
๔ ประการ ได้แก่ คุณค่าความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น (identity values) คุณค่าของวัสดุและกรรมวิธี
การผลิต (material and process Values) คุณค่าทางความงาม (aesthetic values) และคุณค่า
ทางประโยชน์ใช้สอย(functional values) ซึ่งองค์ประกอบพื้นฐานดังกล่าว จะเป็นกรอบในการ
สร้างสรรค์ผลงานหัตถกรรมในแต่ละชุมชน ซึ่งจะแฝงไว้ด้วยความเป็นอัตลักษณ์ ภูมิปัญญาและ
ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น^๖

แนวทางการพัฒนางานหัตถกรรมบนพื้นฐานความเป็นภูมิปัญญามรดกทาง
วัฒนธรรมของท้องถิ่น และความต้องการ ความพึงพอใจของผู้บริโภคจะต้องยึดหลักการออกแบบและ
พัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้เกิดความยั่งยืน โดยการสร้างสรรค์ผลงานหัตถกรรมที่
ก่อให้เกิดคุณค่า ๔ ประการ ดังนี้

๑) คุณค่าความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น (identity values) ประเพณีวัฒนธรรม
และความเชื่อของชุมชนในแต่ละท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาแต่อดีตเปรียบเสมือนองค์ความรู้และ
ภูมิปัญญาของสังคมนั้นที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตตามสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ไม่ว่าจะเป็นลักษณะ
ของอาหารการกิน เครื่องมือของใช้ เครื่องแต่งกายและที่อยู่อาศัยรวมถึงพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้
ในการรักษาโรค มีลักษณะเฉพาะตัวเป็นของตนเองซึ่งการสร้างสรรคงานหัตถกรรมสามารถนำ
ภูมิปัญญาและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัว น่าสนใจ และมีคุณค่า
นำมาถ่ายทอดสู่งานหัตถกรรมสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แสดงออกถึงความ เป็นอัตลักษณ์
เฉพาะตัวของท้องถิ่นนั้น เพื่อสื่อสารให้ผู้บริโภคได้รับทราบถึงคุณค่าของงานหัตถกรรมที่มีลักษณะ
เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของชุมชนนั้น^๗

๒) คุณค่าของวัสดุและกรรมวิธีการผลิต (material and process values)
คุณค่าของวัสดุธรรมชาติภายในท้องถิ่นที่เกิดขึ้นเฉพาะภายในแหล่งพื้นที่นั้น เจริญเติบโตได้ดี
ในสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ มีคุณสมบัติพิเศษ มีสีสันทและพื้นผิวเฉพาะตัว สามารถนำมาเป็นวัตถุดิบใน

^๕ สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^๖ สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^๗ สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

การผลิตเครื่องมือใช้สอยสูงงานหัตถกรรมซึ่งผลิตจากวัสดุธรรมชาติของท้องถิ่นรวมถึงกรรมวิธีการผลิตเทคนิคเฉพาะในการผลิตด้วยทักษะฝีมือและความชำนาญจากภูมิปัญญาที่มีการถ่ายทอดกันมารุ่นสู่รุ่น มีความประณีตและมีคุณภาพตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้กำหนดไว้ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความมั่นใจให้กับผู้บริโภค^๘

๓) คุณค่าทางความงาม (aesthetic values) ผู้สร้างสรรค์งานหัตถกรรมจะพิจารณาความงาม จากการแสดงออกผ่านทางรูปร่าง รูปทรง สี สัน ลวดลาย พื้นผิว ที่เกิดจากการประสานกลมกลืนกันขึ้นมา ซึ่งเป็นผลมาจากแรงบันดาลใจสิ่งที่ได้เรียนรู้จากธรรมชาติและสภาพแวดล้อมรวมถึงลักษณะการใช้งานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และนำมาออกแบบสร้างสรรค์ถ่ายทอดลงสู่ผลงาน ที่แสดงออกถึงคุณค่าทางความงามและคุณค่าทางศิลปะของตนเองในแต่ละสังคมชุมชนที่แตกต่างกัน เพื่อกระตุ้นอารมณ์ และความรู้สึกนึกคิดให้ผู้บริโภคเกิดการรับรู้ มีความประทับใจและดึงดูดให้นำมาใช้สอย^๙

๔) คุณค่าทางประโยชน์ใช้สอย (functional values) ตอบสนองความต้องการเพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้งานทางด้านกายภาพทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ได้แก่ ขนาดสัดส่วนของผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับการใช้งาน มีความปลอดภัย แข็งแรงตามอายุการใช้งาน และประโยชน์ใช้สอยทางด้านจิตใจสร้างให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจของผู้บริโภคเมื่อแรกพบเห็น ได้แก่ มีความน่าสนใจเป็นเอกลักษณ์ ความมีคุณค่ามากกว่าราคาที่กำหนด ความน่าเชื่อถือในชิ้นงานหัตถกรรม และแสดงถึงภาพพจน์ความมีสถานะของผู้ใช้^{๑๐}

การสร้างสรรค์ผลงานหัตถกรรมที่ก่อให้เกิดคุณค่า ๔ ประการ ได้แก่ คุณค่าความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น คุณค่าของวัสดุและกรรมวิธีการผลิต คุณค่าทางความงามและคุณค่าทางประโยชน์ใช้สอย ที่ได้กล่าวมานั้นจะต้องนำมาประสานบูรณาการอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้เกิดคุณค่าเกิดความยั่งยืน และสามารถเพิ่มมูลค่าของสินค้าให้กับผู้ผลิต ผู้จำหน่ายสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ดังตัวอย่างเช่น

ก) การทำเครื่องเงินของชาวล้านนาในสมัยโบราณนั้น ทำขึ้นเพื่อเป็นเครื่องใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน และใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา โดยใช้ช่วงเวลาว่างจากการทำไร่ ทำนา ซึ่งมีรูปแบบเครื่องเงินโบราณที่เป็นเอกลักษณ์ของทางล้านนา คือ (๑) ขันหมากหรือ เขียนหมาก เป็นภาชนะสำหรับใส่เครื่องกินหมาก (๒) หีบผ้า เป็นของใช้สำหรับผู้ชายเอาไว้ใส่ผ้าเมื่อจะย้ายบ้านไปอยู่กับฝ่ายหญิง (๓) ขันดอก เป็นเครื่องใช้รูปทรงคล้ายพานของทางภาคกลาง ใช้สำหรับใส่ดอกไม้ ข้าวตอก รูปเทียน ถวายพระ เป็นของที่ทำขึ้นใช้ในพิธีกรรมจึงถือกันว่าเป็นของสูง (๔) ขันโตก เป็นที่วางสำหรับ

^๘ สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^๙ สัมภาษณ์, นางสาวณิกานต์ วรรณมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔

^{๑๐} สัมภาษณ์, นางสาวณิกานต์ วรรณมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔

อาหารถวายพระหรือเจ้านาย และใช้เองภายในครัวเรือน (๕) ปุง สำหรับเก็บเมล็ดพันธุ์พืช และของใช้ส่วนตัว^{๑๑}

ข) การใช้ไม้ไผ่เฮี้ยะ นำมาจักรตอก และขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ด้วยวิธีการขุดขึ้นรูป คือช่างสานจะขุดตอกไม้ไผ่ที่เตรียมไว้จากด้านนอกสุดมาด้านในของชิ้นงาน เป็นลักษณะการตัดตอกเป็นวงกลม ซึ่งตอกแต่ละชั้นที่ขุดเป็นวงกลมซ้อนกัน (เหลื่อมกัน) ไปเรื่อย ๆ ทำให้เกิดรูปทรงที่ต้องการโดยอาศัยการตีตัวออกของตอกที่ขุดต่อกันแต่ละเส้นจะเป็นตัวดันให้รูปทรงของชิ้นงานคงรูปอยู่ได้

ค. การแสดงของกลุ่มศิลปินภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ง. การแสดงของกลุ่มศิลปินชาวศิลปะ

จ. การแสดงของกลุ่มศูนย์ดนตรีกีวีศิลป์ล้านนา

ฉ. การแสดงของโรงเรียนสืบศิลป์แผ่นดินล้าน และกลุ่มนักเรียนโรงเรียนเชียงแสน^{๑๒}

๑.๒ การแสดงผลงาน ทางด้านด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่วงศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ประกอบไปด้วย

ก. การทอผ้าพื้นเมืองลายเชียงแสน

๑. ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ทอผ้าพื้นเมืองลายเชียงแสน)

๒. ข้อมูลปราชญ์ท้องถิ่น

ชื่อ-นามสกุล กลุ่มผ้าทอพื้นเมืองลายเชียงแสน

ผู้ติดต่อ นางอัมพร ธรรมวงค์นางสุนีย์ พลสวัสดิ์

ที่อยู่ พิพิธภัณฑสถานผ้าทอเชียงแสน (ภายในวัดพระธาตุผาเงา)

บ้านสบคำ หมู่ที่ ๕ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน

จังหวัดเชียงราย

๓. ประวัติความเป็นมา

เนื่องมาจากเชียงแสนหรือเมืองหิรัญยาง เป็นเมืองของอาณาจักรล้านนามีกษัตริย์ปกครองสืบกันมา มีความเจริญทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และพุทธศาสนา มีอารยธรรมสูงส่ง ทั้งด้านภาษา ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีเมื่อถึงพุทธศักราช ๒๓๔๗ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งได้โปรดให้กรมหลวงเทพหริรักษ์และพระยายมราชได้ยกทัพมาตีเมืองเชียงแสน และกวาดต้อนผู้คน ๒๓,๐๐๐ คน ลงไปไว้เมืองเชียงใหม่ส่วนหนึ่ง เมื่อน่านส่วนหนึ่งเมืองลำปาง เมืองหลวงพระบาง ส่วนที่เหลือไปกรุงเทพฯ โปรดให้อยู่ที่เมืองราชบุรี และเมืองสระบุรี เมื่อไปก็ได้้นำเอกลักษณ์ศิลปะทอผ้าเชียงแสนไปเผยแพร่ที่เมืองนั้นๆด้วย^{๑๓}

^{๑๑} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๒} สัมภาษณ์, นางสาวนิกานต์ วรรณมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔

^{๑๓} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

๔.เอกลักษณ์/จุดเด่นผลิตภัณฑ์

ลักษณะที่โดดเด่นของผ้าทอพื้นเมือง ลวดลายเชียงใหม่ ลวดลายเชียงใหม่ คือลวดลายการทอ และการจรด ลวดลายจะไม่เหมือนใคร ลวดลายดั้งเดิมสืบทอดจากปู่ย่า ของคนเชียงใหม่ มีอยู่ ๕ ลายด้วยกัน ประกอบด้วย

- ๑) ลายกาแล
- ๒) ลายขอพันเสา
- ๓) ลายไขปลา
- ๔) ลายมะลิ
- ๕) ลายเสื่อย่อย^{๑๔}

๖.ขั้นตอนการผลิต

นำฝ้ายมาอีดแยกเมล็ดออก แล้วเอาดอกฝ้ายมาตี หรือตีตีให้เป็นฝุย ๆ เสร็จแล้ว เอามาม้วน แล้วเอามาปั่นเป็นเส้นฝ้าย นำมาลงแป้งตากให้แห้ง กอเป็นเส้นด้วยยืน เอามาเดินทำเป็นด้ายยืน แล้วเอามาแห่เข้าพันหรีแล้วก็เก็บตะกอ เสร็จแล้วก็เริ่มทอพื้นธรรมดา ก่อนพอม้วนได้ แนนก็เริ่มทำลวดลายบนผืนผ้า สลับสีให้มีลวดลายสวยงาม^{๑๕}

๗.เทคนิค/เคล็ดลับในการผลิต

การเตรียมวัตถุดิบจะต้องพิถีพิถัน โดยผ่านกระบวนการต่างๆ จนได้เนื้อผ้าที่สวยงาม สมบูรณ์แบบคนทอจะต้องตรวจสอบทุกขั้นตอนของการทอ สลับสี การจกและริมผ้า เส้นด้าย ฟุ้งเส้นด้ายยืน^{๑๖}

ข. ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน

การดำรงชีวิตในอดีตของผู้สูงอายุในเทศบาลตำบลเวียง และตำบลเวียงเชียงใหม่ อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย มีวิถีชีวิตแบบล้านนาและอีสาน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน ผู้นำชุมชนเป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องและนับถือจากชาวบ้าน การประกอบอาชีพดั้งเดิม คือ การทำนา ทำไร่ ทำสวน และการทำเครื่องจักสานและสิ่งทอเป็นอาชีพเสริม สมาชิกในครัวเรือนได้รับการถ่ายทอดฝีมือการทำเครื่องจักสานและสิ่งทอจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ก่อให้เกิดรายได้ให้กับลูกหลานผู้สืบทอดศิลปหัตถกรรมจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันโดยมีกระบวนการผลิตเครื่องจักสาน^{๑๗}

การจักสานไม้ไผ่ใช้เครื่องมือในการผลิตแบบชาวบ้านสมัยดั้งเดิม ซึ่งประกอบด้วยมีดเลื่อย เครื่องจักตอก ไม่มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการผลิตวิธีทำเครื่องจักสานเริ่มจากการตัดไม้ไผ่จากต้นที่มีอายุตามที่ต้องการ นำมาริดเอาตาออกแล้วผ่า ใช้มีดจักไม้ไผ่ให้บาง บางชิ้นงานนำไปชักเรียงเป็นเครื่องมือในการรูดเส้นตอก เพื่อให้เป็นเส้นตอกกลม ได้ขนาดตามที่ต้องการ ส่วนที่เป็นเส้น

^{๑๔} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๕} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๖} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๗} สัมภาษณ์, นายประจัญ ปรชัญสกุล, ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

ตอกจะใช้มีดจักนำมาขูดให้เรียบแล้วนำไปขึ้นรูปตามรูปแบบงานจักสานแต่ละชนิด เช่น ตะกร้า ไห่หนึ่ง ขี้าว^{๑๘}

เครื่องจักสานเป็นงานหัตถกรรมที่หล่อหลอมขึ้นจากจิตวิญญาณและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง"บ้านห้วยข่อยหล่อย หมู่ที่ ๑๒ ตำบลบ้านแซว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย จัดกิจกรรมหลักสูตรระยะสั้นการจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ให้แก่ประชาชนชาวไทยภูเขา "แม่ฟ้าหลวง"บ้านห้วยข่อยหล่อย เพื่อให้ประชาชนมีทักษะอาชีพการจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่และมีรายได้เสริม โดยมีเครื่องจักสาน ตะกร้า^{๑๙}

ค. กลุ่มหัตถกรรมทอตุ่ง

เริ่มก่อตั้งกลุ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๐ ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากกลุ่มพัฒนาสตรีสำนักงานพัฒนาชุมชน จำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท เพื่อมาดำเนินการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์การทอตุ่งพร้อมเป็นค่าใช้จ่ายในการตลาด ปัจจุบันกลุ่มได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบของตุ่ง ในลักษณะของตุ่งที่ใช้งานได้ทั่วไป และประดิษฐ์ตุ่งจำลองเพื่อเป็นของที่ระลึกของจังหวัดเชียงราย มีการบริหารจัดการมีการรวมกลุ่มในรูปของคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม ตามหลักการของกลุ่มโดยทั่วไปสมาชิกมีการแบ่งงานกันทำตามหน้าที่ที่ผลิตและจำหน่าย

ง. การปั้นและการแกะสลัก

อิทธิพลทางความคิดและรูปแบบพื้นฐานจากรูปแบบศิลปกรรมเชียงใหม่ ต่อมาได้นำมาผสมผสานกับรูปแบบศิลปะเชียงใหม่ สุโขทัย น่าน แพร่ เริ่มรับงานก่อสร้าง และต่อเติมปรับปรุงอยู่ในเขตเมืองเชียงแสนก่อน และที่ปรากฏชื่อเสียงแรกเริ่ม คือ การออกแบบก่อสร้างวิหารหลวงพ่อผาเงา วัดพระธาตุผาเงา อ.เชียงแสน จ.เชียงราย โดยมีแนวความคิดที่แปลกใหม่แหวกแนวประเพณีที่เคยทำกันมาและใช้เทคนิควิธีการของวัสดุปูนปั้นแนวทดลอง แต่เดิมช่างจะใช้ปูนปั้นเป็นปูนดำสูตรโบราณ ที่เป็นภูมิปัญญามาแต่อดีตมีขั้นตอนเทคนิคและวิธีการที่ซับซ้อนยุ่งยาก ใช้ระยะเวลานานเปลี่ยนมาเป็นปูนปั้นที่ใช้ปูนซีเมนต์ก้ำผสมน้ำยาเคมีแทนน้ำปูนขาว ผลงานที่ปรากฏเชิงประจักษ์ที่สร้างชื่อเสียงให้แก่สถาปัตยกรรมเชียงแสนยุคใหม่คือ วิหารและเสาหลักเมือง วัดมิ่งเมือง อ.เมือง จ.น่าน ที่เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมล้านนาประยุกต์ที่โดดเด่นทั้งการออกแบบลวดลายและเทคนิควิธีการสมัยใหม่ ซึ่งเป็นช่างกลุ่มแรกของเมืองเชียงแสน การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาสำรวจเบื้องต้นให้รับรู้ว่ามี การสืบทอดปรากฏองค์ความรู้ช่างปูนปั้นของเมืองเชียงแสน ในงานศึกษาวิจัยครั้งนี้ขอเลือกกรณีศึกษา ช่างปูนปั้นพื้นบ้านที่เป็นตัวแทนช่างสกุลเชียงแสนรุ่นใหม่ ที่โดดเด่น คือ สล่าเสาร์แก้ว^{๒๐}

สล่าเสาร์แก้ว เลาดิ สล่าแกนนำผู้ร่วมก่อตั้งชมรมช่างและศิลปินเมืองเชียงแสน เกิดวันที่ ๒๕ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๘ ปัจจุบันอายุ ๖๒ ปี อยู่บ้านสบรวก เลขที่ ๑๖๑ หมู่ที่ ๑ ต.เวียง อ.เชียงแสน จ.เชียงราย ชีวิตในวัยเด็กเกิดและบวชสามเณร เรียนที่วัดบ้านเกิด ที่บ้านแม่จัน อ.แม่จัน

^{๑๘} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๙} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงแสน, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๐} สัมภาษณ์, สล่าเสาร์แก้ว เลาดิ, สล่าแกนนำผู้ร่วมก่อตั้งชมรมช่างและศิลปินเมืองเชียงแสน, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

จ.เชียงราย ได้ซึมซับความรู้ทางธรรมะ จากพุทธประวัติและพระธรรมวินัย ประวัติศาสตร์พื้นบ้าน จากหลวงปู่เจ้าอวาสที่สั่งสอน และมีพรสวรรค์ด้านการวาดเขียน ต่อมาได้บวชเป็นพระภิกษุย้ายมาเรียนพระปริยัติธรรมที่วัดพระธาตุจอมกิตติ อ.เชียงแสน จ.เชียงราย ระหว่างบวชเรียนมีความสนใจในศิลปกรรมปูนปั้น ได้เข้ามาสำรวจซากวัดร้างต่างๆในเมืองเชียงแสน ย่านพื้นที่เมืองเก่ารอบทะเลสาบเชียงแสน (เวียงหนองล่อง) ในครั้งนี้ได้นำสมุดพกและดินสอมาจดบันทึกวาดรูปวาดลายปูนปั้นในที่ต่างๆ โดยแหล่งที่มาบางครั้งค้นพบจากเศษปูนปั้นจากการที่ชาวบ้านดำหาสัตว์น้ำและสมบัติจากทะเลสาบเชียงแสนและแม่น้ำโขง หรือเศษซากองค์ประกอบอาคารทางศาสนาที่หักหล่นเกลื่อนบนพื้นดินโดยรอบโบราณสถาน บางครั้งถึงขั้นปีนต้นไม้ขึ้นไปสังเกตวาดลายปูนปั้นโบราณโดยสละเสาร์แก้ว กล่าวยกย่องว่าเจดีย์วัดป่าสักเมืองเชียงแสน ถือเป็นแหล่งองค์ความรู้และแรงบันดาลใจถือเป็นปฐมบทชิ้นครูของลวดลายสกุลช่างเมืองเชียงแสนยุคแรกเริ่ม^{๒๑}

วิถีคิดของสละเสาร์แก้ว ได้มาจากการศึกษาบวชเรียนในพระพุทธศาสนา ได้ศึกษาวรรณกรรมคว่าวธรรมพื้นเมืองและนิยายปรัมปรา ธรรมมหาชาติชาดก ไตรภูมิพระร่วง ที่เป็นแรงบันดาลใจในการสร้างจินตนาการ โดยสละเสาร์แก้วมีแนวคิด “วิจิตร พิศดาร สื่อความหมาย” สามารถอธิบายได้ดังนี้

วิจิตร : งานสถาปัตยกรรมและประติมากรรมปูนปั้น ต้องมีความสวยงามอ่อนช้อย ตามบริบทของสถานที่ตั้งแต่ละแห่ง โดยนำเอาบริบทและองค์ประกอบของพื้นที่มาสร้างเป็นแรงบันดาลใจ ออกแบบและสร้างโครงเรื่องราวของตัวงาน

พิศดาร : แนวความคิดของผลงานแต่ละแห่งจะไม่ซ้ำกัน จะพัฒนาต่อยอดไปเรื่อยๆ พัฒนารูปแบบจากประเพณีโบราณสู่การสร้างสรรค์ การผูกเรื่องราวนำเสนอ การผูกลวดลายศิลปะงานปูนปั้น ประยุกต์ใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมโครงสร้าง ให้แตกต่างกับอาคารทางพุทธศาสนาในที่อื่นๆ

สื่อความหมาย : ภูมิปัญญาและโลกทัศน์ วิถีคิดแบบตะวันออกตามคติพุทธศาสนา จักรวาลแบบไตรภูมิ การเวียนว่ายตายเกิด การตีความแบบไตรภูมิ เรื่องแดนสวรรค์ แดนมนุษย์ แดนบาดาล เป็นต้นเรื่องสู่กระบวนการแนวความคิดและการออกแบบของสละเสาร์แก้ว

การออกแบบอาคารทางพุทธศาสนา ผลงานส่วนใหญ่จะเป็นวิหาร ส่วนรอง คือ ศาลาและงานปั้นอนุสาวรีย์บุคคลสำคัญทางพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ งานแต่ละแห่งจะเริ่มต้นจากความต้องการของเจ้าศรัทธาพระเถระชั้นผู้ใหญ่ เจ้าอวาสวัด และกลุ่มกรรมกรวัด ชาวบ้านผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายประชุมสรุปร่วมกัน เพื่อกำหนดเป้าหมายความต้องการ แล้วสละเสาร์แก้วจะดำเนินการออกแบบเขียนแบบร่างของผลงานให้คณะกรรมการที่เกี่ยวข้องปรับปรุงแก้ไขตามความต้องการในภาพรวม ซึ่งสละเสาร์แก้วจะอธิบายผลงานการออกแบบตามกระบวนการ วิจิตร พิศดาร สื่อความหมาย ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงาน และตอบสนองกับประโยชน์ใช้สอย การสร้างเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของผลงานแต่ละสถานที่โดยนำเอาบริบทของพื้นที่ทุกมิติมาผสมผสานประยุกต์ใช้ในงานออกแบบ มิติบทบาทและความสำคัญ ความต้องการของงาน ทำเลสถานที่ตั้ง สภาพภูมิ

^{๒๑} สัมภาษณ์, สละเสาร์แก้ว เลาดิ, สล่าแกนนำผู้ร่วมก่อตั้งชมรมช่างและศิลปินเมืองเชียงแสน, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

ประเทศ มุมมอง บริบทของที่ตั้งต่อชุมชนโดยรอบ เป้าหมายที่ต้องการให้ผลงานสื่อออกมาในลักษณะไหน โดยนำมาผสมกับฝีมือเชิงช่างของสกุลช่างเชียงแสน โดยงานฝีมือที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของช่างกลุ่มสลาเสาร์แก้ว คือรูปแบบงานสถาปัตยกรรมและโครงสร้างที่โดดเด่นพิสดารแนวเชียงแสน ประยุกต์ ประติมากรรมพญานาค ที่แสดงออกในอริยะบทที่เลื้อยพันสะดุ้ง ชูคอและเศียรพุ่งสู่ท้องฟ้า นาคเศียรเดี่ยว สามเศียร ห้าเศียร เก้าเศียร รูปแบบรายละเอียดประติมากรรมสังเกตความคม ความอ่อนช้อยของปลายหางของพญานาค ลูกแก้วในดวงตาที่สดใส ความอ่อนช้อยของเกล็ด ส่วนการสร้างและผูกมัดลายโครงเรื่องมาจากคติจักรวาลทางพุทธศาสนานำมาตีความและแทนความหมายเข้าไปสู่ผลงานการออกแบบ ตามคำอุปมาอุปไมยว่า “ลัวะเล่นใบ ไตเล่นก้าน” คือ มองกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งเดิมแถวลุ่มแม่น้ำกก นิยมลวดลายปูนปั้นแบบพันธุ์พุกษา ที่โครงลวดลายประกอบด้วย ก้านใบ กาบ ดอก (มาจากคติพุทธศาสนา ก่อเกิด ตั้งอยู่ ดับไป) ลักษณะดอกมี ๓ ลักษณะ จี๋ บาน หุบ ส่วนช่างปูนปั้นชาวไต นิยมปั้นลวดลายพันธุ์พุกษาแบบก้าน กิ่ง นอกจากนั้นก็มีลวดลายสัตว์ป่าหิมพานต์^{๒๒}

จากการรวมทีมของสลาทั้งสามคนนำคณะช่างจากเมืองเชียงแสนและลูกทีมจำนวนหนึ่งลงไปทำงานออกแบบและรับเหมาก่อสร้างวิหารและศาลหลักเมือง วัดมิ่งเมือง อ.เมือง จ.น่านในปี พ.ศ.๒๕๓๕ โดยมีสลาประกอบ มงคลคลี เป็นหัวหน้าทีม ในการออกแบบและวางแผนบริหารจัดการโครงการ มีสลาแดงกับสลาเสาร์แก้ว เป็นเสมือนมือซ้าย ขวา ในการร่วมทีมทำงานกับกลุ่มช่างและคนงานพื้นถิ่นเมืองน่าน การออกแบบใช้แนวความคิดการสร้างวัดที่เป็นจุดศูนย์รวมจิตวิญญาณของคนเมืองน่าน ที่ก่อเกิดความมั่นคง แปรกลใหม่วิจิตรพิสดาร อลังการ สวยงามเป็นที่สนใจของประชาชนและนักท่องเที่ยว โดยรูปแบบพุทธศิลป์แบบล้านนาประยุกต์ร่วมสมัย ใช้เทคนิคการสื่อความหมายของวิหารสีขาวทั้งหลังประกอบด้วยลวดลายปูนปั้นแบบประยุกต์ที่แปลกใหม่ โดยการผสมผสานรูปแบบศิลปะและสถาปัตยกรรมขอมยุคพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ น่าน สุโขทัย ลาวหลวงพระบาง เชียงใหม่และเชียงแสน มาผสมกลมกลืนเป็นรูปแบบและลวดลายใหม่ตามการตีความและจินตนาการของทีมสลาเชียงแสน การทำงานใช้ระยะเวลาก่อสร้างร่วม ๗ ปีจึงแล้วเสร็จ ทำให้เป็นสถานที่ก่อสร้าง สถานที่ทดลองและเรียนรู้ ของเหล่าช่างฝีมือและคนทีมงานที่เป็นกรรมกร ช่างฝึกหัด ได้รับประสบการณ์ในการซึมซับสุนทรียศาสตร์ ศิลปะและความสวยงาม ฝึกหัดฝีมือเชิงช่าง การเรียนรู้เทคนิควิธีการก่อสร้างและเทคนิคสูตรปูนปั้นสมัยใหม่ที่ใช้ปูนซีเมนต์ผสมน้ำยาเคมีแทนน้ำปูนขาวซึ่งเป็นนวัตกรรมสมัยใหม่มาแทนที่ปูนโบราณที่ใช้ระยะนานในการหมักและมีขั้นตอนในการหาวัตถุดิบและการปรุงปูนปั้นที่ซับซ้อน องค์ความรู้การออกแบบแนวประยุกต์ร่วมสมัย ทดลองปฏิบัติ และการใช้เทคนิคสมัยใหม่ ทำให้การต่อยอดและพัฒนาองค์ความรู้แก่กลุ่มช่างปูนปั้น การสร้างกลุ่มแรงงานให้มีทักษะพัฒนาไปสู่ช่างรุ่นใหม่ การได้ประโยชน์ของบริษัทผลิตน้ำยาเคมีที่ผสมแทนน้ำปูนขาวที่ได้ทดลองการใช้ทำงานจริงเพื่อพัฒนาสูตรน้ำยาเคมีให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น กลุ่มสลาเชียงแสนและสลาพื้นถิ่นได้รับประโยชน์จากการถ่ายทอดองค์ความรู้แบบการปฏิบัติความคู่ไปกับทักษะความรู้

^{๒๒} สัมภาษณ์, สลาเสาร์แก้ว เลาดิ, สลาแกนนำผู้ร่วมก่อตั้งชมรมช่างและศิลปินเมืองเชียงแสน, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

ก่อให้เกิดความชำนาญทำให้ปัจจุบันก่อเกิดช่างปูนปั้น ผู้รับเหมาก่อสร้างงานพุทธศิลป์ที่แตกออกมาทำงานอิสระอีกหลายกลุ่ม^{๒๓}

ขั้นตอนการถ่ายทอดองค์ความรู้ กลุ่มลูกทีมเลือกมาจากเด็กวัยรุ่นที่ขาดโอกาสในการเรียนตามระบบการศึกษา มาจากหลายปัจจัย พื้นฐานครอบครัวส่วนใหญ่ยากจนเรียนจบระดับประถมศึกษาชั้น ป. ๖ หรือสีกจากการบวชสามเณรมาเป็นฆราวาส มีใญ่อยากทำงานหาเงินเลี้ยงชีพ จึงมาสมัครเป็นกรรมกรก่อสร้างทั้งผู้ชาย ผู้หญิง การทำงานกรรมกร ยกของ ยกปูน ผสมปูนปั้น ขุดดิน ผี๊กก่อฉาบ ทำงานไม้เบื้องต้น ทำงานเหล็ก ยก ผูกมัดลวด ตัดและตัดเหล็กเสริม ตัดกระจกประดับผนังและประติมากรรม เป็นเบื้องต้น กรรมกรหลายคนมีหัวศิลปะที่ซึ่มซั่มและมีพรสวรรค์ ทักษะช่างฝีมือเบื้องต้นที่ดี เริ่มการสังเกตและเรียนรู้จากการทำงานจริง แบบโบราณที่เรียกว่า “ครูพัก ลักจำ” เริ่มมีทักษะฝีมือพ่อครูหรือสล่าเสาร์แก้ว จะให้เริ่มผสมปูนปั้นแบบบอกรูปปูนปั้น สูตรปูนก่อฉาบ ปูนโครงสร้าง ปูนซีเมนต์ ทราย หิน น้ำยาเคมีแทนน้ำปูนขาวต่อสูตรสัดส่วนต่างๆ งานปั้นก็ให้เริ่มทำลวดลายง่ายๆเบื้องต้นก่อนตามแบบหรือโครงลวดลายที่สล่าเสาร์แก้วขึ้นให้ หรือช่างรุ่นใหญ่ที่มีความชำนาญอยู่ในทีมทำงานขึ้นให้พอมีทักษะฝีมือพัฒนาขึ้นมาอีกก็จะให้เป็นลูกมือผู้ช่วยช่าง และพัฒนาขึ้นมาเป็นช่าง อยู่ที่ตัวของแต่ละคนว่ามีพื้นฐานทักษะ ปัญญาไหวพริบ พรสวรรค์ด้านศิลปะ ถนัดด้านงานโครงสร้างไม้และคอนกรีต งานจิตรกรรม งานประติมากรรม งานติดกระจกสี โดยภาพรวมสล่าเสาร์แก้วจะออกแบบทั้งหมดแล้วบริหารจัดการงานก่อสร้าง ติดต่อประสานงานกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หลากทีมช่างฝีมือแต่ละหมวดงาน^{๒๔}

งานออกแบบและก่อสร้างวิหาร ขั้นตอนก่อนออกแบบ ด้วยชื่อเสียงและผลงานเชิงประจักษ์ที่ปรากฏในวัดและสถานที่สำคัญหลายแห่งทำให้เป็นที่กล่าวขานในวงการพระภิกษุสงฆ์และกลุ่มช่างแขนงต่างๆรวมถึงบริษัทผู้ผลิตปูนซีเมนต์สำหรับงานปูนปั้นสำเร็จรูป บริษัทผู้ผลิตน้ำยาเคมีแทนน้ำปูนขาว ติดต่อประสานเข้ามาเพื่อให้ออกแบบพร้อมรับเหมาก่อสร้างจนแล้วเสร็จ การรับโจทย์และวัตถุประสงค์ แนวความคิด ความต้องการ งบประมาณก่อสร้างและระยะเวลาที่กำหนด เมื่อตกลงว่าจ้าง สล่าเสาร์แก้วจะทำแบบร่างเบื้องต้นให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ และประชุมสรุปจนลงตัวเป็นที่พอใจของทุกฝ่ายแล้วตกลงรับงานและราคาค่าจ้างเบื้องต้น โดยเสาร์แก้วรับงานออกแบบและก่อสร้างจะไม่เอางบประมาณมาเป็นตัวตีกรอบจินตนาการของท่าน ขั้นตอนออกแบบ สล่าเสาร์แก้วจะทำการออกแบบร่าง นำเสนอแนวความคิดในการออกแบบ เหตุผล ที่มาอันสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมของสถานที่ จนได้รูปแบบที่สวยงามได้สัดส่วนเป็นที่พอใจของทุกฝ่ายในรายละเอียด วัสดุ งบประมาณการก่อสร้าง ระยะเวลาก่อสร้าง แล้วจึงไปหาช่างเขียนแบบและวิศวกรมาทำแบบก่อสร้างเพื่อยื่นขออนุญาตก่อสร้างต่อกรมศาสนาและหน่วยงานเจ้าพนักงานปกครองท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนการยื่นขออนุญาตปลูกสร้างอาคาร^{๒๕}

^{๒๓} สัมภาษณ์, สล่าเสาร์แก้ว เลาดิ, สล่าแกนนำผู้ร่วมก่อตั้งชมรมช่างและศิลปินเมืองเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๔} สัมภาษณ์, นางสาวณิกานต์ วรรณธรรมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๕} สัมภาษณ์, นางสาวณิกานต์ วรรณธรรมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

ขั้นตอนหลังออกแบบ ขั้นตอนเริ่มลงมือก่อสร้างวิหาร ด้วยพื้นฐานเดิมในชีวิตของสละเสาร์ แก้วตั้งแต่วัยเด็กเคยศึกษาบวชเรียนในทางธรรมถึงระดับนักธรรมเอก มีความเชี่ยวชาญด้านโหราศาสตร์และการประกอบพิธีกรรมตามคติความเชื่อของคนล้านนาโบราณ จนปัจจุบันได้รับเกียรติให้เป็นผู้ทำพิธีแบบประเพณีโบราณ (ปู่จ๋าน) จะทำการหาฤกษ์ยาม วันเวลาในการอันเป็นมงคลในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ รวมทั้งมีความรู้เรื่องเครื่องสังเวศเช่นไหว้ บวงสรวงบูชา พานศรีสู่ขวัญแบบต่างๆที่เกี่ยวข้องกับประเพณีล้านนา การวางแผนงานก่อสร้างและบริหารจัดการโครงการ ในการทำงานก่อสร้างให้แล้วเสร็จ ในภาพรวมการทำงานก่อสร้าง ทีมทำงานช่างแต่ละแขนงจะเป็นพันธมิตรกัน และมาทำงานประสานร่วมกันในแต่ละหมวดงาน ช่างรับเหมาโครงสร้าง ช่างก่อฉาบ ช่างประติมากรรมปูนปั้น ช่างจิตรกรรมฝาผนัง ช่างประดับตกแต่งกระจก ช่างไม้และงานแกะสลัก ช่างทาสี ช่างปุกระเบื้องงานพื้น ช่างงานดุนโลหะและทำข้อฟ้า ฉัตรทองเหลือง เป็นต้น โดยการทำงานของสละเสาร์จะบริหารจัดการงานก่อสร้างและลงมือปฏิบัติงานเองในขั้นตอนหลักๆดังที่กล่าวมาเกือบทั้งหมดในส่วนขอบเขตงานข้างต้น จากจินตนาการสู่การออกแบบ ลงมือปฏิบัติงานจริงเกือบทุกขั้นตอน การวาดลวดลายลงในงานจริงในสัดส่วนหนึ่งต่อหนึ่ง การลงมือทำงานโครงสร้างงานคอนกรีตและไม้ งานปูนปั้น จนอำนวยความสะดวกก่อสร้างให้แล้วเสร็จให้มีคุณภาพและมาตรฐานความประณีตสวยงาม วิจิตรพิสดาร จนเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย^{๒๖}

สำหรับกิจกรรมงานช่วงศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ จัดโดยวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย ร่วมกับเทศบาลตำบลเวียง อ.เชียงแสน จังหวัดเชียงราย ณ ซึ่งเป็นการจัดกิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมด้านภูมิปัญญาให้แก่เด็ก เยาวชนและประชาชน นักท่องเที่ยว ได้ร่วมกันรักษาและสืบทอดต่อไป

๑.๓ แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ก. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลเวียง

ที่อยู่ : วัดพระธาตุผาเงา ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
๕๗๑๕๐

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๐๒๙๙๐๘๑ , ๐๕๓-๗๗๗๐๘๑

ผู้รับผิดชอบ : คณะกรรมการ ร่วมกับวัดพระธาตุผาเงา

กิจกรรมที่ดำเนินการ :

- เป็นแหล่งข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
- อบรมเยาวชนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
- จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา เช่น ทำบุญตักบาตร
การพัฒนาวัด นิ่งสมาธิ
- จัดกิจกรรมกลุ่มอาชีพทางวัฒนธรรม^{๒๗}

ข. ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลศรีดอนมูล

ที่อยู่ : โรงเรียนศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๕๐

^{๒๖} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๗} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

โทรศัพท์ : ๐๘๖-๕๖๐๒๑๑๔ , ๐๕๓-๙๕๕๑๔๗

ผู้รับผิดชอบ : คณะกรรมการ ร่วมกับอบต.ศรีดอนมูล

กิจกรรมที่ดำเนินการ :

- เป็นที่แสดงพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน
- เป็นแหล่งข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น
- จัดกิจกรรมกลุ่มอาชีพทางวัฒนธรรม^{๒๘}

ค. หอพิพิธภัณฑ์ (พิพิธภัณฑ์ฝิ่น)

ที่อยู่ : บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ ภายในบริเวณโรงแรมเกรทเทอร์แม่โขงฯ
อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๕๐

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๐๒๙๙๐๘๑ , ๐๕๓-๗๗๗๐๘๑

ผู้รับผิดชอบ : -

กิจกรรมที่ดำเนินการ :

เป็นสถานที่จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับฝิ่นและยาเสพติดทุกชนิด ทั้งประวัติความเป็นมาของยาเสพติดย้อนไปถึง ๕,๐๐๐ ปี มีการแสดงถึงกระบวนการในการผลิต จัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้และ มหันตภัยในการเกี่ยวข้องกับยาเสพติด หอพิพิธภัณฑ์ เป็นสถานที่ศึกษาเกี่ยวกับยาเสพติดที่ใหญ่และสมบูรณ์ในระดับโลก ดำเนินงานโดยมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง^{๒๙}

ง. พิพิธภัณฑ์ผ้าทอล้านนา

ที่อยู่ : บริเวณวัดพระธาตุผาเงา หมู่ ๕ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน
จังหวัดเชียงราย ๕๗๑๕๐

โทรศัพท์ : -

ผู้รับผิดชอบ : กลุ่มแม่บ้าน

กิจกรรมที่ดำเนินการ : เป็นที่แหล่งรวมผลิตภัณฑ์ผ้าทอ เชียงแสน

ผ้าทอล้านนา^{๓๐}

๑.๔ สถานที่จัดงานของภาครัฐ และ ภาคเอกชน ในจังหวัดเชียงราย

ประกอบไปด้วย^{๓๑}

๑. มินิไลท์แอนด์ซาวด์ อาซาคนภูเขา

มินิไลท์แอนด์ซาวด์ "อาซาคนภูเขา"

วันที่จัดงาน : เสาร์ที่สองของทุกเดือน

^{๒๘} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๒๙} สัมภาษณ์, นายประจัญ ปรัชญ์สกุล, ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย, ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๓๐} สัมภาษณ์, นายปรกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๑} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

สถานที่จัดงาน : บริเวณศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ตำบลป่าซาง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

เชียงราย เป็นจังหวัดที่อยู่เหนือสุดของประเทศไทย มีอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองและมีเอกลักษณ์พิเศษแตกต่างจากพื้นที่ เสน่ห์อย่างหนึ่งของเชียงรายคือ วิถีชีวิตของชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆที่ยังคงมีความเป็นอยู่และมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ และโดดเด่นในแต่ละเผ่า ภายในงานมีการแสดงแสง สี เสียง ขนาดย่อม เล่าขานตำนาน "อาช่าคนภูเขา" สัมผัสวิถีชีวิตและเสน่ห์ชาวเขาเผ่าต่างๆ อิมมอร์อัยกับอาหารชาวดอยท่ามกลางธรรมชาติ

๒. งานวัฒนธรรมสัมพันธ์การท่องเที่ยวและการค้าในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง

วันที่จัดงาน : เดือนมกราคม

สถานที่จัดงาน : สนามบินของฝูงบิน ๔๑๖ (สนามบินเก่า) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ภายในงานมีกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย ทั้งการแสดงบนเวทีจากกลุ่มประเทศลุ่มแม่น้ำโขงหรือ GMS ได้แก่ไทย จีน สปป.ลาว พม่า กัมพูชา เวียดนาม โดยเดิมมีการใช้ชื่อว่างานวัฒนธรรมสัมพันธ์ลุ่มแม่น้ำโขง ๔ ชาติ คือ ไทย จีน สปป.ลาว และพม่า การจัดงานครั้งนี้เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่าง จ.เชียงราย ซึ่งเป็นประตูหน้าด่านของประเทศไทยในกลุ่ม GMS กับประเทศต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมีวัฒนธรรมประเพณีเป็นสิ่งเชื่อมโยง โดยจะมีการแบ่งงานออกเป็น ๓ ช่วงคือการแลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมด้วยการจัดการแสดงบนเวทีของนักแสดงไทยและประเทศ ต่างๆ ล่าสุดเดินทางไปยังเมืองคุนหมิง เมืองเอกของมณฑลยูนหนัน จีนตอนใต้ ก็ได้เชิญให้เข้ามาร่วมแล้ว ส่วนประเทศอื่นๆ ก็จะมาพร้อมด้วยครบ

๔. งานไหว้สาพญาเม็งรายหรืองานพ่อขุนเม็งรายมหาราช

วันที่จัดงาน : จัดปลายเดือนมกราคม-ต้นเดือนกุมภาพันธ์ ของทุกปี

สถานที่จัดงาน : สนามบินของฝูงบิน ๔๑๖ (สนามบินเก่า) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

กำหนดจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณพ่อขุนเม็งรายมหาราช ที่ทรงสร้างเมืองเชียงราย เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ.๑๘๐๕ และเพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีชาวล้านนา ตลอดจนนำเสนอผลงานความก้าวหน้าของส่วนราชการต่างๆ เพื่อจัดหารายได้สำหรับใช้ในกิจการโดยเฉพาะสนับสนุนงานสาธารณสุขของจังหวัด

กิจกรรมภายในงานมีดังนี้ งานจัดนิทรรศการของส่วนราชการ อำเภอ/กิ่งอำเภอ สถาบันการศึกษาและมูลนิธิต่างๆ การประกวดธิดาดอย และการประกวดร้องเพลง การออกร้านของเหล่ากาชาดจังหวัด การจัดงานของภาคเอกชน^{๓๒}

^{๓๒} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

๕. งานปอยหลวง

วันที่จัดงาน : ช่วงระหว่าง เดือนกุมภาพันธ์ - เดือนพฤษภาคมของทุกปี

สถานที่จัดงาน : จังหวัดต่างๆในภาคเหนือ

ประเพณีงานปอยหลวงเป็นงานทำบุญเพื่อเฉลิมฉลองศาสนสมบัติต่าง ๆ เพื่อให้เกิดอานุสงส์แก่ตนและครอบครัว ถือว่าได้บุญกุศลแรงมาก นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องแสดงถึงความสามัคคีกลมเกลียวของคณะสงฆ์และชาวบ้านด้วยเพราะเป็นงานใหญ่ การทำบุญปอยหลวงที่นิยมทำกันคือทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย หรือญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้วก็ได้ สิ่งสำคัญที่ได้จากการทำบุญงานปอยหลวงอีกอย่างหนึ่งก็คือ การแสดงความชื่นชมยินดีร่วมกันเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินให้แก่คนในท้องถิ่นโดยการจัดมหรสพสมโภช เพราะหนึ่งปีถึงจะได้มีโอกาสได้เฉลิมฉลองถาวรวัตถุต่างๆ ได้ หรือบางแห่งอาจใช้เวลาหลายปีเพราะสิ่งปลูกสร้างบางอย่าง ใช้เวลาสร้างนานมากสิ้นเปลืองเงินทองมหาศาล จะต้องรอให้สร้างเสร็จและมีเงินจึงจะจัดงานเฉลิมฉลองเป็นงานปอยหลวงขึ้นมาได้^{๓๓}

๖. งานดอกเสี้ยวบานที่ภูชี้ฟ้า

วันที่จัดงาน : ๑๓ - ๑๕ กุมภาพันธ์ ของทุกปี

สถานที่จัดงาน : บ้านร่มฟ้าไทย อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

เป็นพันธ์ไม้ยืนต้น หรือว่า ชงโคป่า ขึ้นตามภูเขาเทือกเขาตอยผาหม่น ออกดอกในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เดือนมีนาคม สวยสพรั่ง เป็นสัญลักษณ์แห่งความสวยงาม เริ่มจัดงานวันดอกเสี้ยวบานขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ ๒๕๓๔ มีกิจกรรมต่างเช่น การแข่งขันกีฬาและการแสดงทางวัฒนธรรมจากชาวเขาเผ่าต่างๆ บ้านร่มฟ้าไทย อำเภอเทิง ให้นักท่องเที่ยวได้ชม

๗. งานประเพณีปอยส่างลอง

วันที่จัดงาน : ช่วงระหว่าง เดือนมีนาคม - เดือนพฤษภาคม

สถานที่จัดงาน : จังหวัดต่างๆในภาคเหนือ

เทศกาลงานประเพณีปอยส่างลอง (งานบวชลูกแก้ว) งานบุญสำคัญของพี่น้องชาวไต (ไทใหญ่) ที่หลายจังหวัดทางภาคเหนือของไทย เช่น จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน ได้มีการจัดเป็นประจำทุกปี ซึ่งปีนี้ มีกำหนดจัดงานนี้ขึ้นหลายแห่ง "ปอยส่างลอง" เป็นงานประเพณีบวชลูกแก้วของไทยใหญ่ เป็นการบรรพชาสามเณรให้สืบทอดพระพุทธศาสนา และเพื่อเรียนรู้พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยมีความเชื่อว่า ถ้าได้บวชให้ลูกของตนเป็นสามเณรจะได้อานิสงส์ ๘ กัลป์ บวชลูกคนอื่นเป็นสามเณรได้อานิสงส์ ๔ กัลป์ และหากได้อุปสมบทลูกของตนเป็นพระภิกษุสงฆ์จะได้อานิสงส์ ๑๒ กัลป์ และได้อุปสมบทลูกคนอื่นจะได้อานิสงส์ ๘ กัลป์ และเพื่อเป็นการสืบทอดประเพณีที่มีมาดั้งเดิม

๘. งานวันช้างไทยบ้านรวมมิตร

วันที่จัดงาน : เดือนมีนาคม

สถานที่จัดงาน : บ้านรวมมิตร ตำบลแม่ยาว จังหวัดเชียงราย

^{๓๓} สัมภาษณ์, นายปรกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

ก่อนเริ่มการแข่งขันจะมีพระทำพิธีคล้องมาลัยและรดน้ำมนต์ให้กับความอยู่ข้างและข้างที่ร่วมการแข่งขันโปโลข้าง เพื่อเป็นสิริมงคลและให้ได้รับชัยชนะในการแข่งขัน นอกจากนี้ยังมี ขบวนพาเหรดแบบโบราณทางภาคเหนือ การฟ้อนรำของชาวเขาที่ใส่ชุดประจำเผ่าในแบบต่างๆ ครุบาใหญ่หรือผู้ควบคุมข้างโดยพลังทางจิตวิญญาณ ทำพิธีบวงสรวงให้ข้างที่เข้าร่วมการแข่งขันโปโลข้าง ตัวแทนจากประเทศต่างๆ ถู้อรงชาติของตนลงสนามก่อนจะเริ่มเตะเปิดพิธีที่อนันตรา สามเหลียมทองคำ จังหวัดเชียงราย^{๓๔}

การแข่งขันอันโด่งดังดังกล่าวนี้ได้รับการจัดอันดับ เป็นหนึ่งในหกงานสำคัญที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ในปฏิทินท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปี การแข่งขันครั้งนี้เดิมที่ได้รับการจัด ณ เมืองหัวหินมาอย่างต่อเนื่อง ๖ ปีก่อนที่จะย้ายมายังดินแดนที่อยู่อาศัยที่แท้จริงของข้างทางภาคเหนือในปี ๒๕๔๔ การแข่งขันโปโลบนหลังช้างครั้งแรกนั้นเริ่มต้นปี พ.ศ. ๒๕๔๔ ซึ่งมีจุดประสงค์ในการจัดเป็นกิจกรรม เพื่อการกุศลที่สามารถนำเงินเข้าสมทบให้แก่สถาบันคชบาลแห่งชาติในจังหวัดลำปางและดูแลช้างไทยเป็นอย่างดีเพียงแค่เวลา ๗ ปี การแข่งขันโปโลบนหลังช้าง ซึ่งเดิมเคยเป็นกิจกรรมขนาดเล็ก ใช้เวลาในการจัดงานเพียง ๒ วันด้วยทีมแข่งขัน ๖ ทีม กลายเป็นการแข่งขันที่ใช้เวลายาวนานถึงหนึ่งสัปดาห์ ซึ่งในปีที่ผ่านมาประกอบด้วยการแข่งขันถึง ๑๒ ทีม มีผู้แข่งขันทั้งหมด ๓๖ ท่าน จาก ๑๕ ประเทศ^{๓๕}

การจัดงานที่ภาคเหนือของไทยนั้น จะช่วยทำให้แน่ใจได้ว่านานาชาติจะสามารถหันมาสนใจในภูมิภาคนี้ซึ่งมีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์และหาที่เปรียบไม่ได้แห่งนี้ โดยเฉพาะบริเวณสามเหลียมทองคำ ซึ่งมีทัศนียภาพของขุนเขาและแม่น้ำที่เชื่อมแผ่นดินสามประเทศคือ ไทย พม่าและลาวเข้าไว้ด้วยกันอย่างลงตัว อนันตรา รีสอร์ท ณ ดินแดนสามเหลียมทองคำให้ความสำคัญ เรื่องการดำรงไว้ซึ่งธรรมชาติและ การอนุรักษ์ตั้งจะเห็นได้อย่างชัดเจนผ่านทางแคมป์ข้าง ที่ได้รับการสร้างขึ้นมาเพื่อดูแลข้างที่น่าสงสาร ซึ่งแขกทุกท่านที่เข้ามาพักที่รีสอร์ทหรูแห่งนี้จะสามารถเข้าถึงประสบการณ์อันวิเศษสุดนี้ได้ โดยความร่วมมือของ จอห์น โรเบิร์ต นักอนุรักษ์ชื่อดัง ผู้จัดการแคมป์ข้างของรีสอร์ท นอกจากนี้จะดูข้างทุกเชือกในรีสอร์ทแล้วนั้น เขายังทำงานอย่างใกล้ชิดกับสถาบันคชบาลแห่งชาติ จังหวัดลำปางในการร่วมอนุรักษ์ข้างทางภาคเหนือของไทยอีกด้วย สนับสนุนการจัดงานโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ผู้สนใจร่วมชมการแข่งขัน สามารถเข้าชมได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ^{๓๖}

จวบจนปัจจุบันการแข่งขันได้นำเงินสมทบสถาบันคชบาล มาแล้วเป็นจำนวนกว่า ๔,๙๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งรายได้ดังกล่าวจะถูกนำไปใช้เพื่อซื้อยารักษาโรค จ้างคนดูแลช้าง (ความอยู่ข้าง) การฝึกอบรมและเป็นค่าสวัสดิการต่างๆสำหรับความอยู่ข้างเหล่านั้น เป็นที่ประมาณการไว้ว่าปัจจุบันประเทศไทยมีข้างทั้งหมดประมาณ ๒,๕๐๐ เชือกและข้างป่าทั้งหมดประมาณ ๑,๕๐๐ ตัวซึ่งจะเห็น

^{๓๔} สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๕} สัมภาษณ์, นายประจัญ ปรัชญ์สกุล, ผู้อำนวยการจังหวัดเชียงราย, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๖} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

ได้ว่าลดลงจากปี ๒๔๙๓ ซึ่งมีจำนวน ๕๐,๐๐๐ เชือกและปี ๒๔๔๓ ซึ่งมี ๑๐๐,๐๐๐ เชือกอย่างน่าใจหาย

๙. งานประเพณีสงกรานต์และแข่งเรือเมืองเชียงใหม่

วันที่จัดงาน : ๑๓ - ๑๘ เมษายน ของทุกปี

สถานที่จัดงาน : อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

วันปีใหม่ไทยเป็นประเพณีดั้งเดิมที่สืบเนื่องกันมาอย่างยาวนาน อำเภอเชียงใหม่มีการจัดกิจกรรมปีใหม่ ๔ ชาติ (ไทย ลาว จีน และพม่า) ภายในงานมีการแข่งเรือ ๓ ชาติ (ไทย ลาว-พม่า) ชมการละเล่นพื้นเมืองและมหรสพมากมาย รวมถึงการประกวดธิดาสามเหลี่ยมทองคำ ขวบพาเหรด ได้ถูกจัดอย่างสวยงามพร้อมกับที่ประชาชนได้สง่างามพระพุทธรูปพระเจ้าล้านทอง นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมแข่งเรือและการแสดงพื้นบ้าน เมืองเชียงใหม่ถือเป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับอาณาจักรโบราณ ประเพณีสงกรานต์ได้จัดอย่างยิ่งใหญ่ในทุกวันที่ ๑๓-๑๘ เมษายนของทุกปี ซึ่งถือเป็นการสืบสานประเพณีอันดีงามของประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านอย่าง ลาวและจีนไว้อย่างเป็นเอกลักษณ์^{๓๓๗}

เชียงใหม่เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ อยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ไปทางตอนใต้ระยะทางประมาณ ๖๕ กิโลเมตร มีโรงแรมและรีสอร์ทตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำโขงและเมืองโบราณมีทิวทัศน์ที่สวยงามโดยเฉพาะยามเช้าที่ดวงอาทิตย์ขึ้นท่ามกลางสายหมอก ปัจจุบันพื้นที่ที่ได้รับการพัฒนาและมีชื่อเสียงคือ สามเหลี่ยมทองคำ เป็นพรมแดนรอยระหว่างสามประเทศได้แก่ อำเภอเชียงใหม่ ประเทศไทย, แขวงบ่อแก้ว ประเทศลาวและทาจิกิสถาน ประเทศพม่า เป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่สำคัญเนื่องจากเป็นท่าเรือขนส่งสินค้าไปยังประเทศจีนและลาว วัดศูนย์กลางของเมืองเชียงใหม่ เป็นศาสนสถานที่สำคัญสำหรับชาวพุทธเพื่อนมัสการพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพของชุมชน ในวันปีใหม่ของทุกปี ชาวบ้านจะนำพระพุทธรูปออกจากบ้านมาเพื่อสง่างามพระในวัด ในตอนเย็น มีการปิดถนนสายหลักของเมืองเพื่อทำการตั้งร้านค้าขายจำนวนมากให้ผู้คนและนักท่องเที่ยวสามารถเดินชม เลือกของสวยงาม สองข้างทางเต็มไปด้วยสินค้าที่วางขายเช่น ของพื้นเมือง งานหัตถกรรมและเทศกาลอาหาร ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเพลิดเพลินกับอาหารมื้อค่ำในแบบล้านนาที่เรียกกันว่าขันโตกและชมความบันเทิงพื้นบ้าน การละเล่นต่างๆมากมาย

๙. งานเทศกาลลิ้นจี่และของดีเมืองเชียงใหม่

วันที่จัดงาน : เดือนพฤษภาคม

สถานที่จัดงาน : บริเวณสนามช้างแขวงทางเชิงสะพานแม่น้ำกก อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ลิ้นจี่ของ จ.เชียงใหม่ ถือว่ามีคุณภาพและมีปริมาณมากที่สุดของประเทศ มีพื้นที่ปลูกครอบคลุมทั้ง ๑๘ อำเภอ กว่า ๓๒,๒๖๙ ไร่ ผลผลิตออกสู่ตลาดปีละกว่า ๑๕,๘๓๙ ตัน ส่วนสับปะรดนางแล มีคุณสมบัติเด่นที่มีรสหวาน กลิ่นหอม พื้นที่ปลูกประมาณ ๑๑,๔๖๙ ไร่ มีผลผลิตปีละไม่ต่ำกว่า ๓๔,๔๐๗ ตัน ทำรายได้ให้แก่ชาวสวนผู้ปลูกสับปะรดกว่า ๓๕๐ ล้านบาทต่อปี และมีแนวโน้มเพิ่มปริมาณการผลิตที่สูงขึ้น^{๓๓๘}

^{๓๓๗} สัมภาษณ์, นายประจัญ ปรัชญ์สกุล, ผู้อำนวยการจังหวัดเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๓๓๘} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

การจัดงานครั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทั่วประเทศรู้จักสับปะรดนางแลโดยเฉพาะ พันธุ์กล้วยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น รวมทั้งส่งเสริมให้ จ.เชียงราย เป็นศูนย์กลางตลาดสับปะรดและลิ้นจี่ของ ประเทศ อีกทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

๑๐. เทศกาลส้มโอและของดีอำเภอเวียงแก่น

วันที่จัดงาน : ช่วงระหว่าง สิงหาคม-กันยายน ของทุกปี

สถานที่จัดงาน : สนามหน้าที่ว่าการอำเภอเวียงแก่น

การจัดงานครั้งนี้เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลผลิตส้มโอ พืชผลทางการเกษตร ตลอดจนสินค้าและส่งเสริมการท่องเที่ยวของอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ในงานจัดให้มีการ ประกวดส้มโอทุกสายพันธุ์ ประกวดร้องเพลงลูกทุ่งก้านัน ผู้ใหญ่บ้าน และเยาวชน จัดประกวดธิดาส้มโอ ธิดาดอย จัดแสดงนิทรรศการจากหน่วยงานราชการ เอกชน และสินค้าโอท็อปของดีอำเภอเวียงแก่น การแสดงช่วงวัฒนธรรม ภูเขาชนเผ่า การแข่งขันกีฬา การจัดจำหน่ายส้มโอจากสวนโดยตรง สินค้าผลิตภัณฑ์ของอำเภอเวียงแก่น การแสดงดนตรี คอนเสิร์ตเป็นประจำทุกคืน^{๓๙}

๑๑. งานศิลป์ และดนตรีริมฝั่งแม่น้ำกก

วันที่จัดงาน : เดือนตุลาคม

สถานที่จัดงาน : ริมแม่น้ำกก อำเภอมือง จังหวัดเชียงราย

จัดโดย โรงแรมชั้นนำทั้ง ๗ แห่งในจังหวัดเชียงราย ได้แก่ อนันตรา รีสอร์ท แอนด์ สปา อ.เชียงแสน, ดุสิต ไอล์แลนด์รีสอร์ท, เลอเมอริเดียนเชียงราย รีสอร์ท, ริมกกรีสอร์ท, เดอะเลเจนด์เชียงราย, เดอะมันตรีนี, และ เดอะริเวอร์เฮาส์ รีสอร์ท ในความร่วมมือกันที่จะผลักดันส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย และเพื่อเป็นการต้อนรับฤดูท่องเที่ยวที่จะมาถึงนี้ ความบันเทิง ดนตรี ศิลปะ และอาหารต่างๆ ในบรรยากาศที่หลากหลาย ในเทศกาลงานศิลป์ & ดนตรีริมแม่น้ำกก นี้ ได้ถูกจัดขึ้นในสถานที่ของโรงแรมแต่ละแห่ง ซึ่งจะได้นำเสนอกิจกรรมการจัดงานหลากหลาย แตกต่างกันไป^{๔๐}

๑๒. จักรยานเสือภูเขาสามแผ่นดินลุ่มน้ำโขง ไทย-จีน- ลาว

วันที่จัดงาน : เดือนกันยายน - เดือนตุลาคม

สถานที่จัดงาน : อำเภอเวียงของ จังหวัดเชียงราย

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ร่วมกับจังหวัดเชียงราย หน่วยงานท้องถิ่นทั้งภาครัฐ และเอกชน จัดโครงการจักรยานเสือภูเขาลุ่มน้ำโขง หรือ Mekong Challenge ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๔๕ โดยเปิดเส้นทางท่องเที่ยวปั่น จักรยานสามแผ่นดินลุ่มน้ำโขงตอนบน ได้แก่ ไทย ลาว จีน โดยเริ่มจากอำเภอเวียงของ จังหวัดเชียงราย ไปยังอำเภอเวียงแสน และเข้าสู่เมืองเชียงรุ่ง เขตปกครองตนเองสิบสองปันนา มณฑล ยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยทางเรือ จากนั้น ปั่นจักรยานเข้าเขตป่าสงวนสิบสองปันนา สู่เมืองหล้า ชายแดนจีน-ลาว เข้าสู่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่ด่านบ่อเตน แขวงหลวงน้ำทา แล้วกลับเข้าสู่ประเทศไทย ที่ด่านอำเภอเวียงของ จังหวัดเชียงราย รวมระยะทาง ๖๐๐ กิโลเมตร กิจกรรมที่น่าสนใจคือ การปั่นจักรยานท่องเที่ยวชื่นชมธรรมชาติและวิถี

^{๓๙} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๐} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

ชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำโขง การพักค้างคืนในหมู่บ้านสิบสองปันนา การทัศนศึกษาแหล่งท่องเที่ยวใน สิบสองปันนา และหลวงพระบาง^{๔๑}

๑๓. งานเทศกาลดอกบัวตองบาน

วันที่จัดงาน : เดือนพฤศจิกายน

สถานที่จัดงาน : บ้านหัวแม่คำ อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

ชมการแสดงทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนเผ่าต่างๆ เยี่ยมชมทุ่งดอกบัวตองบาง สะพรั่ง น้ำตกและทะเลหมอก ดอกบัวตองที่ดอยหัวแม่คำจะบานรับฤดูหนาวในช่วงประมาณเดือน พฤศจิกายน-เดือนธันวาคมของทุกปี ที่บ้านหัวแม่คำ อำเภอแม่ฟ้าหลวง^{๔๒}

๑๔. ทานตะวันบานที่เวียงเชียงรุ้ง

วันที่จัดงาน : เดือนพฤศจิกายน - เดือนธันวาคม

สถานที่จัดงาน : ตำบลทุ่งก่อ อำเภอเวียงเชียงรุ้ง จังหวัดเชียงราย

จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างการปลูกทานตะวัน โดยพยายามให้เป็น สัญลักษณ์การท่องเที่ยวของเวียงเชียงรุ้ง ช่วยเสริมสร้างความงามให้แก่ธรรมชาติ อีกทั้งยังสร้างรายได้ ให้แก่เกษตรกรอีกด้วย ภายในงานมีกิจกรรมดีๆ ให้เข้าร่วมและรับชม อาทิเช่น การแข่งขันประกวด แพนซีรธออีแต้น การประกวดธิดาทานตะวัน การกระโดดร่มดึงพระสุธาทาลมหนาว การประกวดวาด ภาพทานตะวัน และกิจกรรมอื่นๆที่น่าสนใจ อีกมากมาย^{๔๓}

๑๕. งานมหกรรมอาหารเชียงราย

วันที่จัดงาน : เดือนธันวาคม

สถานที่จัดงาน : สนามบินทหารอากาศ (ฝูงบิน ๔๑๖) อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

การจัดงานมหกรรมอาหารเชียงราย ครั้งที่ ๑๘ เป็นการส่งเสริมปฏิทินการท่องเที่ยว ของจังหวัดเชียงราย และการกระตุ้นภาวะเศรษฐกิจภาพรวมของจังหวัดเชียงราย ขยายผลไปยัง ระดับประเทศ และเพื่อความเชื่อมั่นกับผู้บริโภคได้สัมผัสกับอาหารที่สะอาด ปลอดภัยและปลอดภัย รวมถึงสิ่งเสริมการตลาดสินค้า หนึ่งตำบล หนึ่ง ผลิตภัณฑ์ ในระดับ ๕ ดาวของจังหวัดภาคเหนือ ตอนบน ซึ่งจะสร้างความเข้มแข็งทางการค้า(สินค้าของชุมชน)ในจังหวัดเชียงรายอีกระดับหนึ่ง^{๔๔}

๑๖. เทศกาลเชียงรายดอกไม้งาม

สถานที่จัดงาน : สวนไม้งามริมน้ำกก เชียงสะพานเฉลิมพระเกียรติ ๑ ทางไปท่า อากาศยานแม่ฟ้าหลวง เชียงราย^{๔๕}

^{๔๑} สัมภาษณ์, นายปรกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๒} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๓} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงแสน, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๔} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงแสน, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๕} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การส่งเสริมกระบวนกรมีส่วนร่วมของภาคประชา สังคมในการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

เชียงรายเป็นจังหวัดเหนือสุดของประเทศที่ภูมิประเทศและภูมิอากาศที่เอื้ออำนวยต่อการทำการปลูกดอกไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูหนาว ซึ่งอากาศเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของไม้ดอก ไม้ประดับที่มีความสวยงามแปลกตา ทั้งสีกลิ่นและชนิดพันธุ์ที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ จึงทำให้จังหวัดเชียงรายได้รับการยอมรับว่าเป็นเมืองแห่งดอกไม้งามมาโดยตลอด การจัดงานเทศกาลเชียงรายดอกไม้งามครั้งที่ ๗ จึงจัดขึ้นเพื่อให้งานนี้เป็นงานที่สำคัญงานหนึ่งของจังหวัดเชียงรายและเพื่อเป็นการยกระดับการจัดงานให้ทัดเทียมกับการจัดงานในระดับประเทศ เพื่อเตรียมการจัดกิจกรรมร่วมเฉลิมฉลองสมโภชเมืองเชียงราย ๗๕๐ ปี ในปี ๒๕๕๕ นี้ โดยในงานจัดอุทยานไม้ดอกเมืองหนาวด้วยดอกไม้ลิป ดอกกลีบลีหลากหลายสี ในช่วงอุทยานกล้วยไม้ ช่วงวัฒนธรรมล้านนา และชนเผ่าจัดการประกวดนางสาวถิ่นไทยงามเนื่องในวาระครบรอบ ๖๐ ปี การจำหน่ายสินค้าท้องถิ่น สำหรับพิธีเปิดงานนั้น จัดให้มีขบวนแห่รถบุปผาชาติ พร้อมสาวงามเข้าประกวดนางสาวถิ่นไทยงาม และพิธีเปิดงานอย่างตื่นตาตื่นใจ

๑๗. งานเทศกาลชิมชา ซากุระบาน อาหารชนเผ่าดอยแม่สลอง

วันที่จัดงาน : เดือนธันวาคม - เดือนมกราคม ของทุกปี

สถานที่จัดงาน : บ้านสันติคีรี ตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

พื้นที่ตำบลแม่สลองนอกหรือดอยแม่สลอง นับได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดเชียงรายอีกแห่งหนึ่งอันเป็นที่รู้จักของกลุ่มนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ด้วยชุมชนที่ตั้งบนดอยสูง มีสภาพภูมิประเทศเป็นทิวเขาน้อยใหญ่สลับซับซ้อน มองเห็นทิวทัศน์สวยงามได้กว้างไกล มีสภาพอากาศที่เย็นสบายตลอดทั้งปี โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาวอากาศหนาวเย็นมาก และเป็นช่วงที่สวยงามด้วยดอกซากุระบานสะพรั่ง และสีสนของต้นไม้เปลี่ยนสีแต่งแต้มยอดดอย อีกทั้งมีความอุดมสมบูรณ์ของอินทรียิวฤดูใบไม้ร่วงจึงทำให้เป็นแหล่งปลูกชาที่ดี มีไร่ชาและโรงงานแปรรูปชาสามารถผลิตชาชั้นดีจำหน่ายในพื้นที่และส่งขายทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้ในพื้นที่ยังสามารถปลูกพืชผัก ไม้ผลและไม้ดอกเมืองหนาวหลากหลายชนิด ประกอบกับวิถีชีวิตชนเผ่ากว่า ๗ ชนเผ่าที่อาศัยอยู่ร่วมกันเป็นเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางขึ้นมาสัมผัสและเรียนรู้วิถีชีวิตของชนเผ่า พร้อมจับจ่ายซื้อของเป็นจำนวนมากตลอดทั้งปี

ตลอดการจัดงานชมการออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ OTOP (ชา กาแฟและผลไม้) กิจกรรมน่าสนใจอื่นๆ หมุนเวียนแต่ละวันประกอบด้วย การแสดงศิลปวัฒนธรรมชนเผ่า ๗ชนเผ่า ประกอบด้วย จินยูนนาน อาข่า ลาหู่ ลัวะ เมี่ยน ลีซู และไทยใหญ่ กิจกรรมการประกวดได้แก่ ประกวดร้องเพลงไทยลูกทุ่ง ประกวดไก่ดำสายพันธุ์ฟ้าหลวง/ซึ่ฟ้า เป็นต้น

๑๘. งานเทศกาลชิมชาวาวี รสดีกาแฟดอยช้าง

วันที่จัดงาน : เดือนธันวาคม - เดือนมกราคม ของทุกปี

สถานที่จัดงาน : ดอยช้าง อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

องค์การบริหารส่วนตำบลวาวี ได้จัดงานเทศกาลชิมชาวาวี รสดีกาแฟดอยช้างขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองสมโภช ๗๕๐ ปี เมืองเชียงราย ณ เวทีกลางบ้านวาวี หมู่ ๑ ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย นอกจากนี้จะมีชาที่มีคุณภาพและมีความเป็นมาที่ยาวนานแล้ว ยังมีกาแฟซึ่งมีความหอมและมีคุณภาพติดอันดับที่ ๒ ของโลก จึงทำให้มีการจัดงานเทศกาลชิมชาวาวี รสดีกาแฟ

ดอยวาวี ขึ้นเพื่อเป็นการส่งเสริมผลิตผลการเกษตร ส่งเสริมการท่องเที่ยว และสืบสานวัฒนธรรม ๗ ชนเผ่าของตำบลวาวี ซึ่งประกอบด้วย เผ่าจีนยูนนาน อาข่า ลีซู ลาหู่ ไทยใหญ่ ปกาเกอญอ และเมี่ยน^{๔๖}

๓. กาดหมั้วครัวแลง

"กาด" ถึงแม้จะเป็นเพียงคำสั้นๆ แต่คนทางภาคเหนือ โดยเฉพาะชาวล้านนา ได้พูดถึงกาดแล้วก็คงนึกถึงสิ่งของหลายอย่าง ทั้งของกิน ของใช้ ที่ทุกคนสามารถไปเลือกซื้อของได้ตามใจชอบ แต่ถ้าคนจากภาคอื่นๆ ได้ยินคำนี้ก็คงจะงงกันบ้าง เช่น "ไปแอวกาด" แต่ถึงอย่างไรก็ดีเสน่ห์ของคำว่ากาดก็ยังชวนให้คนในเที่ยวชมและซื้อสินค้ากันมาตั้งแต่ครั้งอดีตถ้าพูดถึงกาด หรือ ตลาด (ทางภาคกลาง) แล้ว ผู้เฒ่าผู้แก่หลายท่านเคยเล่าให้ฟังว่า แตกต่างจากสมัยปัจจุบันมากเนื่องจากกาดแต่ก่อนนั้นเป็นส่วนใหญ่ของที่พ่อค้าแม่ค้านำมาขายเป็นของกิน ของใช้ในชีวิตประจำวันเป็นส่วนใหญ่เช่น ผักต่างๆ เนื้อหมู ปลา ที่ผลิตและหาได้ในชุมชนของตัวเอง

ตามความเป็นมาเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่นำของมาขาย มีอายุประมาณ ๒๐๐-๓๐๐ ปี โดยมีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาจนถึงปัจจุบัน ลักษณะของกาดหมั้วเป็นกาด (ตลาด) ในชุมชนที่มีขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ชาวบ้านจะนำผลผลิตทางการเกษตรมาขาย พ่อค้าวัวต่างจะนำ ไม้ขีดเกลือ ซึ่งเป็นสินค้าที่หายากทางภาคเหนือมาขาย ภาพของกาดหมั้วจึงเป็นตลาดในช่วงเช้าตั้งแต่ตีห้า มาจนถึงเวลาช่วงสาย ๆ ของวัน

ลักษณะกาดไม่ค่อยมีแบบแผนสักเท่าใดนัก เป็นกาดแบบชาวบ้าน ๆ อุปกรณ์ที่จะใช้จะมี เปี้ยด ซ้า บุง กว๋ย หาบของมาขายรวมกัน ใช้จ้อง (ร่ม) สีแดงขนาดต่าง ๆ ทั้งใหญ่และเล็ก ในการกันแดด ของที่ใช้บรรจุห่อ มีตองกล้วย ตองตั้ง ผักผลไม้ที่นำมาขายมีหลายอย่าง เช่น ผักหวาน ผักกาดจ้อน ผักหละ ผักแหละ ผักฮี้ ผักเฮือด ผลไม้ก็มีอย่างพวก บ่าผาง บ่าหลอด บ่าขามป้อม และผลไม้พื้นบ้านทุกอย่าง^{๔๗}

ส่วนอาหารที่ขายจะเป็นอาหารประเภท แกง คั่ว ยำ จี่ ปิ้ง นึ่ง ป่าม อ้อก เช่น ขนมเส้น ปลาหลาม ไช้อ่อง ยำจิ้นไก่ แกงผักหวาน แอบปลา แอบจิ้น แอบอ่องอ อี้ฮั่ว แคนหมู น้ำพริกหนุ่ม น้ำพริกตำแดง น้ำพริกแมงดา น้ำพริกฮ้ำใส่ปากอก น้ำพริกน้ำปู น้ำพริกอ่อง (น้ำพริกป่าเชื้อส้ม) จิ้นส้มปลาส้ม ในส่วนขนมก็มี ขนมปาด ขนมวง ขนมจ้อก ขนมข้าวต้ม และขนมเกลือ^{๔๘}

สำหรับบรรยากาศการขายของ จะมีความเป็นกันเอง ความสนุกสนานในการจับจ่ายซื้อของ การพูดคุย การพบปะผู้คนมากมาย ถามสารทุกข์สุขดิบ หากมองไปถึงการจับจ่ายใช้สอยในปัจจุบัน คุณอาจจะนึกถึงห้างสรรพสินค้า ที่คอยอำนวยความสะดวกรวดเร็วให้ แต่ก็อย่าลืมว่า มันมาในรูปแบบของการไปเร็วมาเร็ว แถมของบางอย่างคุณอาจหาซื้อไม่ได้ และของบางชิ้นก็ราคาแพงเกินกว่าปกติด้วยซ้ำนับแค่อาหารพื้นเมืองก็แทบจะเหมาหัวไปหมดแล้วว่า อะไรมีขายไม่มีขาย ไม่ต้องพูด

^{๔๖} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๔๗} กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในการอนุรักษ์ พื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

^{๔๘} สัมภาษณ์, นายปรกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

ถึงเรื่องความสดใหม่ ของที่กาดหมั้วมันกินขาดกันเห็นๆ ส่วนที่เห็นเอาไปขึ้นห้าง ไม่รู้ผ่านอะไรมาบ้าง กว่าจะตกถึงมือเรา จึงอยากจะแนะนำอาหารจากกาดหมั้ว ให้ได้รู้จัก เช่น

๑. ไข่ป๋าม

“ไข่ป๋าม” เป็นอาหารพื้นเมืองโบราณของภาคเหนือคำว่า “ป๋าม” เป็นคำเรียก ลักษณะการทำอาหารที่ไม่ใช้น้ำมัน แต่จะนำวัตถุดิบสำหรับทำอาหารที่เป็นของเหลวใส่ในกระตังใบตองหรือห่อด้วยใบตอง แล้วนำไปย่างด้วยไฟอ่อนมาก ๆ จนสุก ซึ่งวิธีการ “ป๋าม” จะใช้เฉพาะกับไข่ และเรียกว่า “ไข่ป๋าม” เท่านั้น^{๔๙}

๒. น้ำพริกหนุ่ม

น้ำพริกหนุ่ม เป็นน้ำพริกที่มีลักษณะข้น เป็นอาหารพื้นบ้านรู้จักกันทั่วไป มีจำหน่ายแพร่หลายแก่นักท่องเที่ยว นิยมซื้อเป็นของฝาก รับประทานกับแคบหมู ผักลวกหรือผักสด ส่วนมากใช้น้ำพริกหนุ่มที่ยังไม่แก่จัดนำมาย่างและโขลกส่วนผสมและเกลือ บางสูตรใส่ปลา ร้าสับ และกะปิห่อใบตองย่างไฟ บางสูตรใส่น้ำปลากับเกลือ^{๕๐}

๓. น้ำสมุนไพรรไทย

น้ำสมุนไพรรไทยที่นิยมทำมาขายในกาดหมั้วส่วนใหญ่จะเป็นน้ำไล่หมัดหรือสมุนไพรรไทยที่ได้ตามท้องถิ่นที่หาได้ง่าย เช่น น้ำลำไย น้ำมะตูม น้ำกระเจียว น้ำใบเตย น้ำเก็กฮวย เป็นต้น โดยจะบรรจุในหม้อดินเผา ส่วนแก้วน้ำที่ใช้จะเป็นแก้วที่ทำจากกระบอกไม้ไผ่^{๕๑}

๔. ยำแหนมสด

แหนม ภาคเหนือเรียกว่า จิ้นส้ม เป็นอาหารอย่างหนึ่งที่ทำด้วยเนื้อสัตว์ เช่น หมูโดยการหมักให้เปรี้ยวด้วยข้าว น้ำตาล เกลือ และดินประสิว รสชาติเปรี้ยวฉ่ำนั้นเกิดจากการหมัก และแหนมสดสามารถนำมาประกอบอาหารได้หลายชนิด เช่น ยำเพื่อเพิ่มรสชาติให้มีความครบรสมากขึ้น^{๕๒}

๕. ยำจิ้นแห้ง

จิ้นแห้ง คือเนื้อวัวหรือเนื้อควายตากแห้ง สามารถนำมาทำอาหารประเภทยำ โดยใช้ส่วนผสมที่สุกแล้ว ลงไปผสมกับเครื่องปรุง บ้างนำพริกดิบ หรือเครื่องปรุงดิบ มาใช้เป็นเครื่องปรุง ก็จะได้ยำจิ้นแห้งอาหารของทางภาคเหนือที่ย่าท่านอีกชนิดหนึ่ง^{๕๓}

^{๔๙} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๕๐} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๕๑} สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๕๒} สัมภาษณ์, นายสาย์ณัฐ วงศ์เงิน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๕๓} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกม กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

๖. ยำจิ้นไก่

ยำจิ้นไก่ ถือเป็นอาหารชั้นดีชนิดหนึ่งของทางภาคเหนือ มักจะนำไก่ต้มมาชำโดยนำพริกกลาบ หรือเครื่องปรุงกลาบ มาปรุงยำจิ้นไก่ได้เลย เป็นอาหารประเภทยำ ใช้ส่วนผสมที่สุกแล้วลงไปผสมกับเครื่องปรุงเป็นเสร็จสิ้น^{๕๔}

๗. ต้มส้มไก่

ต้มส้มไก่ เป็นอาหารจานเด็ดอีกชนิดหนึ่งของล้านนา มักทำต้อนรับแขกคนสำคัญ หรือ ทำในงานเลี้ยงฉลอง และ งานบุญต่าง ๆ เช่น งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน ส่วนใหญ่ใช้ไก่พันธุ์พื้นเมืองที่เลี้ยงไว้อย่างอิสระ ทำให้ไก่มีรสชาติอร่อย ไม่มีไขมันมากเหมือนไก่ที่เลี้ยงในฟาร์ม^{๕๕}

๘. จอผักกาด

จอผักกาด เป็นอาหารภาคเหนือตำรับที่ใช้ผักกาดกวาดตั้งที่กำลังออกดอก หรือเรียกว่า ผักกาดจ้อน หรือผักกาดดอก ซึ่งปรุงด้วย เกลือ กะปิ ปลาจ๋าหรือกะปิ ปรุงรสด้วยน้ำมะขามเปียกหรือมะขามสด ใส่กระดูกหมูบางนิยมใส่น้ำอ้อย บางสูตรใส่ถั่วเน่าแชบ หรือถั่วเน่าแผ่นย่างไฟ นิยมทานกับพริกแห้งทอด โรยหน้าแกง หรือทานแยกก็ได้เช่นกัน^{๕๖}

๙. ต้มข่าไก่

ต้มข่าไก่ เป็นแกงใส่กะทิ ใส่เนื้อไก่ และเห็ด น้ำแกงมีสีขาวขุ่น มีการใส่สมุนไพรต่าง ๆ คล้ายต้มยำ เช่น ข่า ใบมะกรูด ตะไคร้ มะนาว พริก โรยหน้าด้วยผักชี มีรสชาติเปรี้ยว เค็ม มัน และเป็นแกงพื้นเมืองโบราณที่นิยมทานกัน^{๕๗}

๑๐. แกงป่าผัก

แกงป่าเขียว หรือแกงป่าหม่น หรือทางภาคเหนือจะเรียกว่า แกงป่าผักนั้นเอง วิธีการแกงก็คล้ายกับแกงอ่อมเนื้อสัตว์ต่าง ๆ แต่ที่แตกต่างกันคือแกงป่าเขียวใส่มะแขว่น (ผลก่าจัด) โขลกลงไปพร้อมๆกับเครื่องแกงเป็นเอกลักษณ์ของแกงทางภาคเหนือ^{๕๘}

๑๑. แกงป่าหนูน (แกงขนุน)

แกงขนุน หรือทางเหนือเรียกว่า แกงป่าหนูน เป็นแกงที่มีชื่อเป็นมงคล บางท่านนิยมแกงกินในงานแต่งงาน เพื่อเป็นเคล็ดว่าให้คู่แต่งงานนั้นมีความเกื้อหนุนหนุนจุนเจือต่อกัน และในวันปากปี

^{๕๔} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๕๕} สัมภาษณ์, นางแพรว ดอนชัย นักท่องเที่ยว, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๕๖} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๕๗} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๕๘} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

คือหลังวันเถลิงศก (วันพญาวัน) หนึ่งวัน บางแห่งนิยมใส่ข่า ตะไคร้ทุบ และอาจมีจักข่าน (สะค่าน) บ่าแข่วน (ผลก่าจัด) โขลกใส่ลงไปในแกงเพื่อเพิ่มความอร่อยเข้าไปด้วย^{๕๙}

๑๒.แกงมัสมั่นไก่

แกงมัสมั่น เป็นอาหารประเภทแกงที่ได้รับอิทธิพลมาจากอาหารมลายู ชาวไทยมุสลิมเรียกแกงชนิดนี้ว่า ซาละหมั่น แกงมัสมั่นแบบมุสลิมไทยออกรสหวาน วิธีการทำน้ำพริกแกงมีพริกแห้ง ข่า ตะไคร้ หอม กระเทียม ลูกผักชี ยี่หระ ดอกจันทร์ กานพลู ปรงรสให้หวานนำ เค็มและอมเปรี้ยว เป็นแกงมีน้ำมากเพื่อรับประทานกับข้าว^{๖๐}

๑๓.แกงผักกาดใส่ไก่

แกงผักกาดทางภาคเหนือมีหลายสูตร แต่ผักกาดใส่ไก่ นิยมใช้ผักกาดกวาดตุ้ง หรือผักกาดจ้อน (ผักกาดกวาดตุ้งที่มีดอก) และผักกาดเขียว นิยมใส่มะแข่วน (มะเข่าน) หรือผลก่าจัดย่างไฟด้วย เพื่อให้แกงมีกลิ่นหอม บ้างนิยมแกงผักกาดเขียวใส่เนื้อวัว (แกงผักกาดใส่จิ้นจิว) และใส่ผักชีลาวก่อนยกหม้อลงจากเตา บ้างนิยมใส่ปลา โดยใช้ผักกาดกวาดตุ้งที่ยังไม่ออกดอก จะใส่ปลาดุกหรือปลาช่อนก็ได้^{๖๑}

๑๔.น้ำพริกอ่อง

น้ำพริกอ่อง เป็นอีกหนึ่งน้ำพริกพื้นบ้านล้านนาที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายพอ ๆ กับน้ำพริกหนุ่ม ลักษณะเด่นของน้ำพริกอ่อง คือมีสีส้มของสีมะเขือเทศและพริกแห้ง ที่เคยจวนเป็นน้ำขลุกขลิก มีน้ำมันลอยหน้าเล็กน้อย มีสามรส คือ เปรี้ยว เค็ม เผ็ด เล็กน้อย และรสหวานตาม นิยมรับประทานกับผักสดหรือผักต้ม^{๖๒}

๑๕.น้ำพริกน้ำปู

น้ำพริกน้ำปู ภาษาเหนือ อ่านว่า น้ำพริกน้ำปู เป็นน้ำพริกที่มีลักษณะข้น ชนิดของพริกที่ใช้คือ พริกชี้หนูดิบ หรือพริกหนุ่ม (พริกดิบ) แล้วแต่ความชอบ จุดเด่นอยู่ที่ใส่น้ำปูลงไปคลุกเคล้าให้เข้ากันหลังจากตำน้ำพริกเป็นอันเสร็จสิ้น^{๖๓}

๑๖.ไข่ปิ้ง

เป็นอีกเมนูหนึ่งที่ทำได้ง่ายตามตลาดนัดหรือกาดหมั้วต่าง ๆ วิธีทำคือเจาะรูด้านบนเพียงด้านเดียว เทไข่ออกใส่ขามที่จะผสมที่มีเกลือ ซอสถั่วเหลืองและพริกไทยป่นเสร็จแล้วกรอกส่วนผสมลงไปทีเปลือกไข่ ไม่ต้องกรอกให้เต็มมากเพราะต้องนำไปนึ่งก่อนแล้วค่อยนำไปปิ้งให้ได้กลิ่นหอมมากขึ้น^{๖๔}

^{๕๙} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๖๐} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๖๑} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๖๒} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันท์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๖๓} สัมภาษณ์, สัมภาษณ์, นายสายัญ วงศ์เงิน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๖๔} สัมภาษณ์, สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุวีวรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

๑๗. ข้าวแต๋น

ข้าวแต๋น เป็นขนมที่นิยมทำกันในเทศกาลปีใหม่เมือง หรือสงกรานต์ ในทางภาคเหนือ รวมไปถึงงานปอยลูกแก้ว และงานปอยหลวง ปัจจุบันนิยมผสมน้ำแดงโมลงในข้าวเหนียวที่นึ่งแล้ว ก่อนนำมาทอดพิมพ์ เพื่อเพิ่มกลิ่นหอมและความหวานอร่อย^{๖๕}

๑๘. ขนมวงรดน้ำอ้อย

ขนมวง เป็นขนมที่ทำด้วยแป้งเป็นรูปวงกลมแบบเดียวกับขนมโดนัท มีน้ำอ้อยหยอดไปโดยรอบตามกึ่งกลางด้านบน ปัจจุบันไม่ค่อยมีขายในท้องตลาดในเมือง แต่มักจะพบในตลาดแถวชานเมืองหรือภาคห้วยทางภาคเหนือ^{๖๖}

๑๙. ทับทิมกรอบ

ขนมทับทิมกรอบ เป็นขนมหวานที่ทานได้ทุกฤดูกาล นิยมมากที่สุดในฤดูร้อน ประกอบด้วยเม็ดทับทิมกรอบสีแดงสดทำจากแห้ว มีน้ำเชื่อมที่ทำจากน้ำตาลทราย ลอยด้วยดอกมะลิ มีกะทิสดจากการคั้นมะพร้าวทานกับน้ำแข็งได้รสชาติหอมชื่นใจ^{๖๗}

๒๐. ขนมสอดไส้

ขนมใส่ไส้ หรือบางที่เรียกว่า ขนมสอดไส้ ขนมไทยคลาสสิกที่หากินได้ยาก แต่สามารถหาซื้อได้จากตลาดแถวชานบทหรือภาคห้วยทางภาคเหนือ ขนมใส่ไส้มีรสชาติทั้งหวานและมัน ไส้ทำด้วยมะพร้าวทวนกับน้ำตาล หุ้มด้วยแป้ง ห่อใบตองก่อนจะนำไปนึ่ง^{๖๘}

๒๑. น้ำพริกแดง ใส่มะเขือเทศ เป็นน้ำพริกประจำของชาวเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย สำหรับของคนเหนือจะขาดน้ำพริกไม่ได้ จะต้องรับประทานกับของทอด เช่น แคบหมู หมูทอด ไก่ทอด ปลาทอด ผักนึ่ง ผักต้ม และต้องทานคู่กับข้าวเหนียวเท่านั้น และในสมัยก่อนคนไม่นิยมรับประทานสัตว์ใหญ่กิน กินได้เช่นพวกแมลง ปลา นก ไก่ กบ เป็นต้น อาจเป็นเพราะความเชื่อเรื่องผีสามง่าม กลัววิญญาณสัตว์ใหญ่ จะตามมาหลอกหลอน จะกินเนื้อควายบ้างในวาระพิเศษเท่านั้น เช่น ในพิธีการเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ เทวดาเจ้าป่าเจ้าเขา^{๖๙}

๒๒. แกงเห็ดใส่ผักหระ คือ แกงเห็ดพื้นบ้าน ใส่ชะอม ใส่ปลาร้า ไปด้วย รสชาติอร่อยดี แกงทางเหนือ รสชาติจะเน้นเค็ม เผ็ด อาจจะมีรสเปรี้ยวจากมะเขือส้มบ้าง รสชาติอาหารไม่จัดจ้านเหมือนทางภาคอีสาน และ ภาคใต้ ของไทย เชื่อว่าคนโบราณที่เป็นคนสามัญชนทั่วไป คงไม่ได้ทานอาหารครบ ๓ มื้อเหมือนคนในยุคปัจจุบันแน่นอน ว่าด้วยเรื่องปัญหาทางเศรษฐกิจ ผลิตผลทางเกษตรกรรม เทคโนโลยีเครื่องทำครัว ไม่ได้เจริญเท่ากับในยุคนี้ จะจุดไฟก่อไฟแต่ละทีก็

^{๖๕} สัมภาษณ์, สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๖๖} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๖๗} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๖๘} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๖๙} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

แสนจะยุ่งยาก คนล้านนาสมัยก่อนคงจะกินกันเพียงวันละมื้อเดียวเท่านั้น และข้าวเหนียวมีความหนักท้อง ทานเพียงนิดเดียวก็อิ่ม อยู่ได้ทั้งวัน^{๗๐}

๒๓. แกลงสะแล ผักพื้นบ้านของภาคเหนือของไทย เมนูนี้หาทานได้ในฤดูหนาวเท่านั้น ตอนที่ต้นสะแลออกดอก เมนูนี้รสชาติเปรี้ยว เค็ม เผ็ด น่าจะเป็นแกงที่ถูกประยุกต์มา ไม่ก็ร้อยปีนี่เอง เพราะสมัยอดีตกาล ภาคเหนือเรายังไม่มีพริกรับประทานกัน^{๗๑}

๒๔. แกลงกระด้าง หรือ แกลงหมูหนาว เป็นแกงที่บ่งบอกเรื่องราว ความเป็นมาของชาวเหนือได้ชัดเจน แกลงกระด้างมี ๒ สูตร แบบเชียงใหม่ ใช้พริกไทยในการแกง สีจึงเป็นสีขาว ส่วนสูตร เชียงราย ลำปาง จะใช้พริกแห้งตำ ผสมในแกง สีออกเป็นสีแดงๆ สันนิษฐานว่าสูตรเชียงใหม่ น่าจะเป็นสูตรดั้งเดิม เพราะในอดีตเรายังไม่มีพริก จึงใช้พริกไทยเป็นหลัก แบบเดียวกับแกงเลียงในภาคกลาง อาหารดั้งเดิมเมืองเหนือจริงๆ ให้ดูจากเครื่องปรุง ไม่มีพริกและ วิธีการปรุง จะทำง่ายๆ ใช้การตำ ยำ คลุก เป็นหลัก เช่น ตำเตา คั่วผ้า ส้ามะเขือ ส้าบ่าแตง ตำขนน ตำบ่าเขือ เป็นต้น (ข้าวก้นจั้น น้ำเงี้ยว น้ำพริกอ่อง อุบไก่ อุบป่าเขือ ได้รับอิทธิพลจากอาหารไทใหญ่ ส่วนจอกผักกาด น้ำปู่ น้ำเมียง ถั่วเน่าแผ่น ถั่วเน่าเมอะ แกลงแค มาจากชาวไทลื้อ จากพม่าโดยตรงคือ แกลงฮังเล แกลงโฮ๊ะ)^{๗๒}

๒๕. ปลาทุทอด ไว้กินกับแกลงสะแล นอกจากจะแตกต่างระหว่างสูตรแกลงกระด้างแล้ว สำเนียงคำเมืองยังแบ่งได้เป็น ๒ แบบ คือสำเนียงหริภุญไชยและสำเนียงโยนกทางเชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน จะพูดสำเนียงหริภุญไชย จะเป็นสำเนียงภาษาท้องถิ่นประยุกต์กับสำเนียงละโว้ (มอญ โบราณ) พระนางจามเทวี ผู้สร้างนครหริภุญไชย เป็นพระราชธิดาแห่งกรุงละโว้ และพระนางเองเป็นผู้นำเอาต้นขี้เหล็ก (พืชต่างถิ่นที่มีแหล่งกำเนิดจากอินโดนีเซีย เข้าสู่ไทยทางภาคใต้ในยุคทวารวดี) เข้ามาปลูกที่ลำพูน จนกระจายไปทั่วแผ่นดินล้านนาล้านช้าง^{๗๓}

๒๖. ไข่ปาม เป็นเมนู หาทานได้ยากในปัจจุบัน ไม่ค่อยมีคนทำขายแล้ว ทำจากไข่ผสมเครื่องปรุง ใส่ใบตองแล้วไปย่างบนเตา ใช้ไฟอ่อนๆ จะได้กลิ่นหอมจากการย่าง กินกับข้าวเหนียวร้อนๆ ในฤดูหนาว ข้าวเหนียว จัดเป็นข้าวประจำท้องถิ่นแดนลุ่มแม่น้ำโขง ไทย ลาว ส่วนข้าวเจ้านั้นเป็นพันธุ์ข้าวต่างถิ่นมาจากจีนตอนใต้ เริ่มกระจายแพร่หลายสู่อินเดียโบราณ และคนไทยเริ่มรับเอาข้าวเจ้ามาจากชาวอินเดียอีกต่อหนึ่ง ที่เรียกว่าข้าวเจ้า เพราะเป็นข้าวที่ชั้นสูงรับประทานกัน สมัยยุคอาณาจักรพูนัน ได้มีการนำเอาข้าวเจ้ามาปลูกครั้งแรกในดินแดนสุวรรณภูมิ โดยผู้ก่อตั้งราชวงศ์พูนัน ซึ่งอพยพมาจากอินเดียตอนเหนือ(แขกขาว) นำความเชื่อแบบสมมุติเทพ และศาสนาพ

^{๗๐} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๗๑} สัมภาษณ์, นายสายัญ วงศ์เงิน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๗๒} สัมภาษณ์, นางแพรว ดอนชัย นักท่องเที่ยว, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๗๓} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

รามณ์อินดู และเทคนิควิศวกรรมชั้นสูงในการสร้างปราสาทหิน มาจากอินเดียโบราณด้วย จึงเป็นต้นกำเนิดการสร้างปราสาทหินของชาวขอม ในยุคถัดมา^{๗๔}

๒๗. แกงตุนใส่ปลา ใส่กุ้งฝอย เป็นเมนูเมืองแท้ๆ มีรสเปรี้ยวจากมะเขือส้มด้วย เห็นน้ำแกงออกสีเหลืองๆ นั้นเพราะใส่ขมิ้นลงไปในพริกแกงด้วย รสชาติกำลังดี ไม่เผ็ดมาก แกงชนิดนี้เน้นเปรี้ยวเป็นหลัก ขอเพิ่มเติมเรื่องความเชื่อของคนเหนือกันสักหน่อย อาหารต้องห้ามก็คือ เป็ด หอย และงู ห้ามนำมาประกอบอาหารแล้วแจกจ่ายแบ่งกันกิน หรือ ห้ามนำมาเลี้ยงต้อนรับแขกผู้มาเยือน จะทำให้เกิดอาถรรพ์ ทะเลาะเบาะแว้ง ผิดใจกัน จนเลิกคบหากันไป คนเหนือจึงไม่นิยมกินเป็ดกันสักเท่าไร ไม่เหมือนกับคนอีสาน นิยมกินเนื้อเป็ด จนเป็นเมนูดังขึ้นชื่อ เช่น ลาบเป็ด ต้มแซ่บเป็ด ปากเป็ดย่าง ล้านนา กับ ล้านช้าง เป็นอาณาจักรเครือญาติพี่น้องดองกันมาแต่โบราณ จึงมีความคล้ายคลึงทางอาหารหลายชนิด เช่น แหนม, ลาบ, แกงหน่อไม้, ซุปมะเขือ, ปลาต้ม, แคบควาย, แกงอ่อม เป็นต้น^{๗๕}

๒๘. แกงฮังเล หรือ แกงฮินเล

เป็นอาหารไทยที่มีต้นกำเนิดจากประเทศพม่า คำว่า “ฮิน” นั้นในภาษาพม่าหมายถึง แกง และ “เล” หมายถึง เนื้อสัตว์ แกงฮังเลได้รับความนิยมจากชาวไทยภาคเหนือและแคว้นสิบสองปันนา ประเทศจีนบางแห่งเรียกว่า แกงฮินเล หรือ แกงฮันเล เป็นอาหารที่ได้รับอิทธิพลมาจากพม่าในสมัยอดีต แกงที่ชาวพม่าเรียกว่า “ฮินเล” หรือ “ฮังเล” เป็นแกงอย่างเดียวกับที่ชาวล้านนาเรียกว่า “แกงโหะ” และแกงอย่างที่ชาวล้านนาเรียก “ฮินเล” หรือ “ฮังเล” ชาวพม่าเรียก “แวงตาฮิน” แปลว่าแกงหมู ซึ่งแกงฮังเลมานจะเนื้อสัตว์ที่ใช้จะเป็นเนื้อหมูสามชั้นติดมัน หรือกระดูกซี่โครงบ้างปนกัน ทำให้เป็นแกงที่มีไขมันสูง และมีเครื่องแกงต่างๆ มากมาย เช่น ขิงหั่นเป็นฝอย มะขามเปียก (สามารถใช้กระท้อนแทนมะขามเปียกก็ยิ่งดี) กระเทียมดอง ถั่วลิสงคั่ว พริกแห้ง กะปิ ข่า ขมิ้น ตะไคร้ หอม กระเทียม น้ำอ้อย ผงแกงฮังเล แกงฮังเลที่ได้จะมีสีน้ำตาลแดง เนื้อหมูเปื่อยนุ่ม มีน้ำขลุกขลิก รสไม่จัด อมเปรี้ยว เค็มนำ รสเผ็ดตาม^{๗๖}

๒๙. น้ำพริกปลาทุ

น้ำพริกมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยคำว่า “น้ำพริก” มีความหมายมาจากการปรุงด้วยการนำสมุนไพร พริก กระเทียม หัวหอม เครื่องเทศกลิ่นแรง มาโขก บด รวมกัน เพื่อใช้สำหรับจิ้ม โดยมี ดอกแค มะเขือยาว แตงกวา ถั่วฝักยาว มะเขือม่วง ถั่วพู สัตว์น้ำต่าง ๆ เช่น ปลา กุ้ง คนในสมัยก่อนนิยมรับประทานสัตว์น้ำมากกว่าสัตว์บก จึงอาจคิดค้นน้ำพริกขึ้นเพื่อเพิ่มรสชาติ และดับกลิ่นคาวต่าง ๆ น้ำพริกถูกใช้เป็นส่วนประกอบของอาหารต่าง ๆ หรือใช้ในการรับประทานเป็นกับข้าวก็ได้ และยังได้รับความนิยมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สำหรับน้ำพริกแบบที่ใช้เป็นเครื่องปรุงส่วนผสมนั้น เกิดขึ้นเพราะอาหารไทยจำพวกแกง จำเป็นที่จะต้องมีส่วนประกอบ หรือกรรมวิธีการทำที่ค่อนข้างซับซ้อน ผู้ปรุงจึงคิดทำน้ำพริกขึ้นเพื่อรวบรวมส่วนผสมต่าง ๆ นั้นเข้าด้วยกัน เป็นการลด

^{๗๔} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๗๕} สัมภาษณ์, นายสายัญ วงศ์เงิน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๗๖} สัมภาษณ์, นางแพรว ดอนชัย นักท่องเที่ยว, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

ขั้นตอนการปรุงลง และยังสามารถทำเก็บไว้ได้ในจำนวนมาก ในปัจจุบันได้มีการนำน้ำพริกชนิดต่าง ๆ มาดัดแปลงเป็นอาหารหลากหลายประเภท รวมถึงนำมาผัดกับข้าว เช่น ข้าวผัดน้ำพริกนรก ข้าวผัดน้ำพริกปลาหู เป็นต้น^{๗๗}

๓๐. ใส่อั่ว

เป็นอาหารพื้นเมืองทางภาคเหนือของประเทศไทย อั่ว หมายถึง ใส้ไส้, แทรก, ยัดไว้ตรงกลาง ปกติทำจากเนื้อหมูบด (สามารถผสมกับมันแข็งของหมู เพื่อไม่ให้เนื้อหมูด้านเวลาสุก) ผสมพริกแห้ง กระเทียม ขมิ้น (ใส่หรือไม่ใส่ก็ได้) ข่า ใบมะกรูด หอมแดง และเครื่องปรุงรส แล้วกรอกลงไป ในไส้อ่อนของหมูที่เกลารอบแล้ว บิดหัวท้ายเพื่อแบ่งให้เป็นท่อนขนาดพอประมาณ จากนั้นนำไปย่างให้สุกเกรียม มีกลิ่นหอมชวนรับประทาน บางแห่งเปลี่ยนจากหมูเป็นหน่อไม้ซอยละเอียด สำหรับมุสลิมหรือผู้ที่ไม่ประสงค์จะรับประทานหมูอาจจะดัดแปลงใช้เนื้อสัตว์ชนิดอื่น แล้วก็กรอกเข้าไปในไส้สัตว์ชนิดอื่นหรือไส้เทียมแทน

จากการศึกษาช่วงศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ สรุปได้ว่าการจัดช่วงศิลปวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยว ส่งเสริมการสร้างสรรคสินค้าและบริการ ให้โดดเด่นและมีคุณค่า มุ่งเน้นเกษตรมูลค่าเพิ่ม ผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ หัตถอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยว ในการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน เพื่อสร้างเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยว ของเมืองเชียงใหม่ โดยมีกิจกรรมดังนี้คือ กิจกรรมและการจัดงานช่วงศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบไปด้วยดังนี้คือ กิจกรรมการแสดง ช่วงศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ การแสดงผลงาน ทางด้านด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๔.๒ การพัฒนารูปแบบกิจกรรมและการจัดงานศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ด้วยแอปพลิเคชัน

การพัฒนารูปแบบกิจกรรมและการจัดงานศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ มีกิจกรรมและการจัดงานช่วงศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบไปด้วยดังนี้คือ

๔.๒.๑ รูปแบบการดำเนินงานศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่

ก. รูปแบบการจัดศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเชียงใหม่

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชน ในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ ของชุมชน โดยเน้นการกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่ง เรียนรู้ และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เป็นศูนย์ฯ ของประชาชน ที่ดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน

^{๗๗} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

อย่างยั่งยืนจากความหมายข้างต้นจะเห็นได้ว่า ศูนย์เรียนรู้ชุมชนในความคาดหวังของกรมการพัฒนาชุมชน ไม่ใช่ศูนย์ฝึกอบรมประจำหมู่บ้านที่รอรับการนัดหมายจากวิทยากรภายนอก แต่จะเป็นสถานที่ที่จะสร้างความผูกพันระหว่างคนในชุมชนกับเรื่องราวของเขาเองเป็นสำคัญรูปแบบการจัดศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเชียงใหม่ ประกอบไปด้วย^{๗๘}

๑) ศูนย์การเรียนรู้ห่อฝิ่นอุทยานสามเหลี่ยมทองคำ

อุทยานสามเหลี่ยมทองคำ หอพิพิธนิทัศน์ หรือที่รู้จักกันว่า "ห่อฝิ่น" เป็นพิพิธภัณฑสถานที่เป็นกิจกรรมหนึ่งของโครงการในมูลนิธิแม่ฟ้าหลวง ได้รับการสนับสนุนงบประมาณการจัดสร้างจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและงบประมาณรัฐบาลญี่ปุ่นในโครงการ JBIC เริ่มดำเนินการจัดสร้างอาคารจัดแสดงและอาคารประกอบอื่นๆ เมื่อ พ.ศ.๒๕๔๓ หอพิพิธนิทัศน์มุ่งหมายเพื่อให้ความรู้ในเรื่องความเป็นมาของฝิ่น ที่มีความเกี่ยวข้องกับพื้นที่สามเหลี่ยมทองคำ ซึ่งอยู่ใกล้บริเวณที่จัดสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ นอกจากนี้ยังให้ความรู้เกี่ยวกับโทษภัยของฝิ่นและสิ่งเสพติดที่พัฒนาจากฝิ่นชนิดต่างๆ

อุทยานสามเหลี่ยมทองคำ หอพิพิธนิทัศน์ สร้างขึ้นในพื้นที่ ๓๐ ไร่ ตัวอาคารจัดแสดงเป็นอาคารคอนกรีต สถาปัตยกรรมร่วมสมัย ความสูง ๒ ชั้น เชื่อมต่อกับส่วนอุโมงค์ ความยาว ๑๓๗ เมตร ที่เจาะเนินเขาเข้าไป ลักษณะการใช้สอยพื้นที่ในอาคาร ประกอบด้วย

พื้นที่ส่วนจัดแสดง เป็นพื้นที่หลังของอาคาร แบ่งเป็นส่วนต่างๆ - อาคารส่วนต้อนรับ (Reception Building) -อุโมงค์ (Tunnel) ความยาว ๑๓๗ เมตร เป็นส่วนต่อจากอาคารต้อนรับซึ่งเจาะภูเขาเข้าไปเป็นทางยาวที่จะไปทะลุยังอาคารอันเป็นส่วนที่จัดแสดงของพิพิธภัณฑสถานในอาคารที่อยู่อีกด้านหนึ่ง ภายในอุโมงค์จะมีการสร้างบรรยากาศด้วยควันและม่านแสงให้ความรู้สึกเกี่ยวกับความลึกกลับ ความหวาดระแวง ความเจ็บปวด อันเป็นความรู้สึกของผู้ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด - ห้องโถงขนาดเล็ก(Transition Lobby) เป็นห้องโถงที่เชื่อมต่อตรงทางออกของอุโมงค์ แสดงถึงการก้าวเข้าสู่สามเหลี่ยมทองคำ - ห้องโถง (Lobby) ถัดจากห้องโถงขนาดเล็กเป็นห้องโถงอเนกประสงค์ ผนังด้านหนึ่งจำลองไรฝิ่นที่กำลังออกดอกสะพรั่ง มีนิทรรศการความรู้เกี่ยวกับเรื่องสายพันธุ์ของฝิ่น ติดต่อกับห้องโถง เป็นห้องบรรยาย (Auditorium) การจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถาน ประกอบด้วยหัวเรื่องต่างๆ เรียงลำดับ ดังนี้

ปัญญาสหัสวรรษแรก (The First ๕,๐๐๐ years) นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นมาของการค้นคว้าและหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับฝิ่นเมื่อ ๕,๐๐๐ ปีมาแล้ว ในดินแดนต่างๆของโลก ๕ แห่งได้แก่ สวิตเซอร์แลนด์และเมดิเตอร์เรเนียน สุเมเรียน อียิปต์ กรีก และโรมัน ยุโรป อเมริกา เอเชีย อินเดียและจีน

มืด สองคม (Dark and Bright Hallway) จัดแสดงโดยแยกด้านคุณประโยชน์ของฝิ่น

ประจิมสู่บูรพา (Journey from west to east) เป็นการจำลองฉากท่าเรือพาณิชย์ที่ประเทศอังกฤษ และร้านน้ำชาแบบอังกฤษ การติตขานที่นำเข้ามาจากจีน ที่นำไปสู่การ

^{๗๘} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

ขาดดุลทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาลระหว่างอังกฤษที่มีต่อจีน จากท่าเรือเป็นสะพานที่ไปยังท่าเรือจอดเรือลำที่ ๑ แสดงสภาพของสินค้าที่มากับเรือ เป็นสินค้าจากอังกฤษ ส่วนกราบเรืออีกด้านหนึ่งเป็นสินค้าจากจีน ในลำเรือส่วนที่ ๒ แสดงถึงการเป็นเรือขนถ่ายสินค้า นำฝิ่นที่ปลูกในอินเดียไปขายในจีน

ศึกยาฝิ่น (The Opium War) ภายในห้องแบ่งการจัดแสดงเป็น ๔ ส่วน เล่าถึงเหตุการณ์สำคัญและสงครามฝิ่นที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในจีน ได้แก่ - กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสงครามฝิ่น ได้แก่ จักรพรรดิเต้ากวาง(The Dao-quang Emperor) หลินเจ้อสวี (คอมมิชชันเนอร์ลิน) (Lin Aexu) ผู้ว่าการกวางสี (เต็งเถิงเจิ้น) (Deng Tingzhen) และบุคคลสำคัญของอังกฤษ ได้แก่ สมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย (Queen Victoria) เซอร์จอห์น บาวริง (Sir John Boering) ดอกเตอร์วิลเลียม จาร์ดีน(Dr.William Jardine) เซอร์เจมส์ แมทเธอร์สัน (Sir James Matheson) - หุ่นจำลองเหตุการณ์ ๓ เหตุการณ์ ได้แก่ การทำลายสวนฝิ่นในจีนโดยกองกำลังทหารอังกฤษ การต่อต้านและการทำลายฝิ่นที่หูเหมิน(Humen) โดยจีน การลิดรอนสิทธิและผลกระทบด้านความเป็นอยู่ของชาวจีนหลังสงครามฝิ่น - เก๋งจีนจัดแสดงภาพประวัติศาสตร์ แผ่นปลิวิโฆษณา และหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านฝิ่นของชาวจีน รวมทั้งตู้จัดแสดงอาวุธ เครื่องแต่งกายในสมัยราชวงศ์ชิงอันเป็นระยะเวลาที่เกิดสงครามฝิ่น - ฉากจำลองป้อมปืนบริเวณชายฝั่งของจีนเพื่อคอยตรวจตราความเคลื่อนไหวของกองกำลังทหารเรือของอังกฤษ

ด้านนอกและผนังเหนือสะพานติดตั้งภาพและคำบรรยายที่เกี่ยวข้องกับสงครามฝิ่น บริเวณสะพานเล็กอีกด้านหนึ่งติดตั้งโทรทัศน์ขนาด ๒๕ นิ้ว ๔ เครื่อง ฉายภาพเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสงครามฝิ่นถัดจากสะพานเป็นช่องกระจกที่มองผ่านจากเมืองจีนสู่เมืองไทยซึ่งจะเป็นส่วนต่อไปยังนิทรรศการชั้น ๒

ฝิ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Opium in Southeast Asia) เป็นส่วนจัดแสดงชั้นที่ ๓ ต่อเนื่องกับชั้นที่ ๒ จัดแสดงวัตถุและคำบรรยายพร้อมภาพประกอบเกี่ยวกับฝิ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ฝิ่นในสยาม (Opium in Siam) จัดแสดงด้วยการจำลองสภาพสยามในอดีตสมัยรัชกาลที่ ๖ ถึงรัชกาลที่ ๗ การจัดแสดงในส่วนนี้เป็นการจัดทำฉากจำลองโรงน้ำชาจีน (Opium Den) เยวราช มีผู้คนนอนสูบฝิ่น ถัดจากฉากจำลองดังกล่าวเป็นส่วนจัดแสดงอื่นๆ ประกอบด้วย - ประวัติที่เกี่ยวกับฝิ่นในสยาม - โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่เกี่ยวข้องกับฝิ่น อาทิ เบิงหมอนสำหรับคนสูบฝิ่น ตะเกียง กล้องสูบฝิ่น ตลับยาสูบฝิ่น ฯลฯ - พระพุทธเสถียรธรรมณีจำลอง พระพุทธรูปประธานในศาลาการเปรียญวัดสุทัศน์เทพวราราม ซึ่งสร้างขึ้นจากกลักใส่ฝิ่นที่เป็นทองเหลือง - ฉากจำลองการเคี้ยวฝิ่นในบริเวณโรงต้มฝิ่น

ปฏิบัติการทางเภสัชวิทยาในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ (๑๙th Century Lab) ห้องจัดแสดงส่วนนี้เป็นการจำลองห้องปฏิบัติการทางเภสัชวิทยาในโรงพยาบาล ที่จัดแสดงวิวัฒนาการของเข็มฉีดยา บรรจุภัณฑ์เกี่ยวกับยา และเรื่องราวเกี่ยวกับการนำฝิ่นไปสกัดเป็นเฮโรอีน และมอร์ฟิน ซึ่งในทางการแพทย์ใช้มอร์ฟินเพื่อเป็นยาระงับความเจ็บปวดสำหรับทหารในการทำสงคราม

ถัดจากส่วนจัดแสดงนี้ เป็นพื้นที่ห้องสามเหลี่ยม แบ่งส่วนจัดแสดงเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ - มาตรการควบคุมและปราบปรามการค้าและการลักลอบใช้ฝิ่น (International Prohibition) - อาชญากรรม การฉ้อโกง และสงครามในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ (๒๐th century :

Crime, Corruption and Wars) เกี่ยวกับการฉ้อโกงของรัฐบาลยุคต่างๆ รวมทั้งคดีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับฝิ่นและยาเสพติด เรื่องราวเกี่ยวกับสงครามในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐

แหล่งชุกซ่อน (Hide - out Gallery) จัดแสดงในเรื่องการชุกซ่อนยาเสพติดตามที่ต่าง ๆ ในสัมภาระ ร่างกาย ผลร้ายของยาเสพติด (Effects of opium/opiates) เป็นส่วนจัดแสดงที่มุ่งแสดงให้เห็นความทุกข์ทรมานอันส่งผลกระทบต่อทางด้านสังคมและตัวผู้เสพยา

กรณีศึกษา (Case study) เป็นการนำกรณีศึกษาเกี่ยวกับครอบครัวที่ติดยาเสพติดในประเทศไทย เหยื่อ (Gallery of Victim) จัดแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับเอดส์และผู้ตกเป็นเหยื่อ แสดงให้เห็นครอบครัวในอดีตที่มีความสุขก่อนตกเป็นเหยื่อความเลวร้ายอันเกิดจากยาเสพติดและโรคร้าย

หลอกตัวเอง หลอกคนอื่น (Gallery of Excuses) จัดแสดงโดยใช้ผนังพิมพ์ภาพถ่ายเหยื่อของยาเสพติด เพื่อสื่อให้ผู้เข้าชมได้เห็นถึงการแก้ตัว แก้ต่าง กล่าวโทษกันไปมาต่อกรณีการติดยาเสพติด ในที่สุดอาจนำความตายมาสู่ผู้เสพยา

ความตายและการคืนชีพ (Gallery of Dead and Recover) บนผนังจะติดตั้งภาพถ่ายดารา และศิลปินที่มีชื่อเสียงที่เสียชีวิตเนื่องจากการใช้ยาเสพติด และกลุ่มบุคคลที่เลิกจากยาเสพติดและดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขประสบความสำเร็จในชีวิต

ห้องคิดคำนึง (Hall of Reflection & Action) เป็นห้องที่ให้ผู้ชมได้รับรู้ถึงคุณและโทษของยาเสพติด และการปฏิบัติตนในแนวทางที่ถูกต้อง^{๗๙}

^{๗๙} หอฝิ่น อุทยานสามเหลี่ยมทองคำ, ศูนย์การเรียนรู้.หอฝิ่นอุทยานสามเหลี่ยมทองคำ, [ออนไลน์] : <https://db.sac.or.th/museum/museum-detail/๕๗๐>, สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๔.

รูปภาพ ศูนย์การเรียนรู้หอฝิ่นอุทยานสามเหลี่ยมทองคำ

๒) ศูนย์การเรียนรู้พิพิธภัณฑ์แห่งชาติเชียงใหม่

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงแสน ก่อตั้งขึ้นในปี พุทธศักราช ๒๕๐๐ เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติประจำแหล่งโบราณคดีเมืองเชียงแสน ทำหน้าที่ในการเก็บรักษาและจัดแสดง โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่ได้จากการสำรวจ ขุดแต่งและบูรณะโบราณสถานในเขตเมืองโบราณ เชียงแสน ตลอดจนพื้นที่อื่น ๆ ในเขตจังหวัดเชียงราย สู่สาธารณชน โดยเป็นหน่วยงานในกำกับของ กรมศิลปากร

การจัดแสดงภายใน มุ่งเน้นการนำเสนอหลักฐานและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการตั้งหลักแหล่งของชุมชน ตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ เรื่อยมาจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ อาทิเช่น เครื่องมือหิน กะเทาะ และเครื่องมือหินขัด ที่พบในบริเวณริมแม่น้ำโขง มีอายุราว ๑๓,๐๐๐-๑,๐๐๐ B.C. ซึ่งแยกออกเป็นสังคมล่าสัตว์ และสังคมเกษตรกรรม จนถึงสมัยประวัติศาสตร์ที่พบหลักฐานตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา จำนวนมาก เช่น พระพุทธรูป ชิ้นส่วนประติมากรรมปูนปั้นประดับศาสนสถาน และศิลปจารึกที่มีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษ ๒๑-๒๒ พื้นที่การจัดแสดงช่วงหลัง นำเสนอเรื่องราวของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองเชียงแสนและใกล้เคียง เช่น ชาวไทยวน ไทลื้อ อาข่า และเมี่ยน เป็นต้น

โบราณศิลปวัตถุชิ้นเอก ได้แก่ พระพุทธรูปศิลปะล้านนาที่มีอายุในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๒๓ ที่มีความงดงามและแสดงถึงเทคโนโลยีการหล่อโลหะของช่างในสมัยโบราณ เช่น พระพุทธรูปที่มีขนาดใหญ่ จะใช้วิธีหล่อแยกส่วน แล้วนำมาประกอบเข้าด้วยกัน ก่อนทำการตกแต่งด้วยกรรมวิธีลงรักปิดทองจารึกที่มีเนื้อหากล่าวถึงการอุทิศถวายที่ดิน คน เงิน ทอง ให้วัดเก็บเกี่ยวผลประโยชน์และใช้แรงงาน เพื่อเป็นพุทธบูชาและสืบพระพุทธศาสนาที่มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ จารึกด้วยอักษรล้านนา

ชิ้นส่วนประติมากรรมปูนปั้นจากแหล่งโบราณคดีวัดป่าสัก สร้างในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๒ เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่าเมืองเชียงแสนได้รับอิทธิพลรูปแบบทางศิลปกรรมจากอาณาจักรพุกาม อาณาจักรสุโขทัย แคว้นทริภุญไชย หรือจีน มาปรับปรุงจนเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และมีความหมายทางปรัชญา เช่น ประติมากรรมรูปหน้ากาล เป็นสัญลักษณ์ของกาลเวลาที่ก่อกินทุกอย่างแม้แต่ตัวเอง นอกจากนี้ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงแสน ยังให้บริการแก่สาธารณชน ในฐานะแหล่งเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น การจัดอบรมศิลปะสำหรับเยาวชน การฝึกอบรมเยาวชนให้มีความรู้ในเรื่องของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จัดนิทรรศการพิเศษ และการดูแลโบราณศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้เป็นสมบัติของชาติแต่อยู่ในความดูแลครอบครองของวัดและเอกชนในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงรายอีกด้วย^{๘๐}

^{๘๐} พิพิธภัณฑ์แห่งชาติเชียงใหม่, ศูนย์การเรียนรู้.พิพิธภัณฑ์แห่งชาติเชียงใหม่, [ออนไลน์] : <http://www.virtualmuseum.finearts.go.th/chiangsaen/index.php/th/about-us.html>, สืบค้นเมื่อ วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๔.

รูปภาพ ศูนย์การเรียนรู้.พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่

๓) ศูนย์การเรียนรู้หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดพระธาตุผาเงา
 หอวัฒนธรรมนิทัศน์ สนับสนุนการก่อสร้างโดย ห้างหุ้นส่วนจำกัดสหไฟบูลย์โฮมเซ็นเตอร์ โดยคุณไฟบูลย์ และคุณหยินผิน เลาพงษ์สิต งบประมาณในการก่อสร้างรวมทั้งสิ้น ๘,๑๐๘,๑๐๙

บาท โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อจัดแสดงโบราณวัตถุ ประวัติศาสตร์ความเป็นมา และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในท้องถิ่น

การดำเนินงานจัดแหล่งเรียนรู้ โดยคณะกรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงแสน โดยคุณอัญชลี สินธุสอน พิพิธภัณฑ์บ้านฝิ่น โดยคุณพัชรี ศรีมัธยกุล และองค์การบริหาร ส่วนตำบลเวียง

หอวัฒนธรรมนิทัศน์ เป็นอาคารรูปทรงล้านนาประยุกต์มีจำนวน ๓ ชั้น

ชั้นที่ ๑ จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับ พุทธประวัติ ตำนานพระเจ้าเลียบโลก พุทธศิลป์ พระพุทธศาสนาในดินแดนล้านนา เครื่องพุทธบูชา และความเชื่อเรื่องตุง ชั้นที่ ๒ จัดแสดงนิทรรศการเกี่ยวกับ โบราณวัตถุ ประวัติความเป็นมา ภาพประวัติศาสตร์ของชุมชนในท้องถิ่น ชั้นที่ ๓ จัดแสดงนิทรรศการวิถีชีวิต และภูมิปัญญาของชุมชนในท้องถิ่น เช่น มูยา การทำนา การประมง การทำไร่ยาสูบ ไร่ข้าวโพด เป็นต้น^{๘๑}

รูปภาพ ศูนย์การเรียนรู้หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดพระธาตุผาเงา

^{๘๑} หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดพระธาตุผาเงา, ศูนย์การเรียนรู้หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดพระธาตุผาเงา, [ออนไลน์] : <http://www.m-culture.in.th/album/view/๑๓๙๖๔๖/>, สืบค้นเมื่อ วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๔.

รูปภาพ ศูนย์การเรียนรู้.หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดพระธาตุผาเงา

๔) ศูนย์การเรียนรู้.พิพิธภัณฑสถานผ้าทอล้านนา

พิพิธภัณฑสถานผ้าทอล้านนาเชียงใหม่ ก่อตั้งขึ้นโดยพระครูไพศาลพัฒนารัตน์ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุผาเงา และคณะศรัทธา ที่เล็งเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และฟื้นฟูผ้าทอ ท่านได้เริ่มส่งเสริมการทอผ้าลายพื้นเมืองเชียงใหม่ให้คงไว้เพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปพื้นบ้าน และส่งเสริมและฟื้นฟูการทอผ้าถือเป็นการสร้างอาชีพและรายได้แก่ชาวบ้าน พร้อมๆกันนั้นก็ร่วมกันจัดตั้ง "พิพิธภัณฑสถานผ้าทอล้านนา เชียงใหม่" ขึ้นเมื่อปี ๒๕๓๙ อาคารพิพิธภัณฑสถานเป็นเรือนไม้สองชั้นใต้ถุนโล่ง ชั้นบนจัดแสดง ผ้าทอลวดลายแบบต่าง ๆ ใต้ถุนอาคารเป็นโรงทอผ้า ต่อมาในปี ๒๕๕๗ ได้มีการบูรณะและเพิ่มเติมพื้นที่ใช้สอยของอาคารและการจัดแสดง และล่าสุดได้ปรับปรุงการจัดอีกครั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๑ ภายใต้ความร่วมมือกับเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานล้านนา ที่ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) มีโกมล พานิชพันธ์ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการปรับปรุงนิทรรศการ ภายในนำเสนอเกี่ยวกับการเตรียมเส้นใย การทอผ้า โดยจัดแสดงอุปกรณ์ต่าง ๆ ในแต่ละขั้นตอน นำเสนอลวดลายผ้าเชียงใหม่ที่แตกต่างกัน ผืนผ้าและการนุ่ง รวมถึงนำเสนอผ้าที่เป็นของชาวบ้านกับผ้าสำคัญในทางศาสนา และผืนผ้าทอขนาดยาวที่เป็นผ้าที่ช่างไท-ยวนในแต่ละถิ่นร่วมทอกันไว้เป็นผืนยาว

ต้นทางการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานผ้าไท-ยวน

พระครูไพศาลรัตนารัตน์ หรือพระพุทธิญาณมุนี เจ้าคณะอำเภอเชียงใหม่ในปัจจุบัน (ต่อไปใช้คำว่า ท่านเจ้าคุณฯ) ศึกษาประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ ร่วมกับกลุ่มชาวบ้าน เมื่อราว พ.ศ. ๒๕๒๙ และเรียนรู้ถึงผ้าทอเชียงใหม่ซึ่งสูญหายไปจากพื้นที่ แต่ทราบว่ามีผ้าทอเชียงใหม่คงเหลืออยู่จังหวัดราชบุรี จึงนำสมาชิกกลุ่มแม่บ้านสบคำไปศึกษาลายผ้า และฝึกทอผ้าที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และตระเวนดูงานทอผ้าในหลายแหล่งด้วยกัน เช่น อำเภอหนองบัวและอำเภอท่าวังผา

จังหวัดน่าน และบ้านยาง อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี จึงได้เชิญช่างทอผ้าจากที่นั่นมาสอนและสร้างลายเชียงแสนให้เป็นเอกลักษณ์ จนกลายเป็น ผ้าทอล้านนาเชียงแสน ท่านเจ้าคุณฯ เล่าพัฒนาการในระยะต่อ เมื่อราว พ.ศ.๒๕๓๙-๒๕๔๐ มีการนำกิจกรรมและโครงการผ้าทอเข้าไปยังโรงเรียนในพื้นที่ซึ่งทำกันได้อยู่เพียงระยะหนึ่ง เมืองบประมาณจำกัด โครงการผ้าทอในสถานศึกษาจึงหยุดไปโดยปริยาย แต่รูปแบบของการฟื้นฟูและการสืบทอดงานผ้าทอเชียงแสนคงดำเนินการในวัด และพัฒนาต่อมาเป็นพิพิธภัณฑ์ผ้าทอล้านนาเชียงแสน พร้อม ๆ กับการฟื้นฟูการจัดงานจุลจกฐิน ที่จัดมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน อนึ่งเอกสารที่ระลึกในวันเปิดพิพิธภัณฑ์กล่าวว่า ทางวัดพระธาตุผาเงา อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย โดยการนำของพระครูไพศาลพัฒนารัตน์ และคณะศรัทธาทังหลายเล็งเห็นความสำคัญของเรื่องนี้ จึงจัดให้มีการส่งเสริมการทอผ้าลายพื้นเมืองเชียงแสนเพื่อการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้าน ...ที่สำคัญคือการสืบทอดให้เยาวชนได้เห็นความสำคัญและความมั่งคั่งอันเป็นเอกลักษณ์เชียงแสนที่สืบทอดกันมา จึงเห็นได้ว่าทั้งงานผ้าทอและงานพิพิธภัณฑ์ดำเนินไปด้วยวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์ผ้าทอโบราณ รวมทั้งการส่งเสริมรายได้ให้คนในพื้นที่ และการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม และการท่องเที่ยว ในระยะแรกของพิพิธภัณฑ์นั้น มีการนำเสนอแง่มุมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตของชาวไทยวน เช่น การทำมาหากิน ชีวิตในครัวเรือน การทอผ้า ในระยะต่อมา ดร.อุดม สมพร ร่วมกับท่านเจ้าคุณ และสมาชิกในชุมชนเปลี่ยนแปลงการจัดแสดงที่เน้นเรื่องผ้าทอไทย-ยวนเป็นสำคัญ เมื่อราว พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๕๘ โดยได้รับงบประมาณจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำหรับสร้างอาคารเพิ่มเติม โดยพัฒนาทางเดินเชื่อมต่อกับชั้นบนของอาคารพิพิธภัณฑ์หลังแรก เพื่อจัดแสดงผ้าทอไทย-ยวนที่จัดทำขึ้นในวาระสำคัญของการฟื้นฟูวัฒนธรรมไทย-ยวนทั่วประเทศ โดยให้ช่างทอผ้าไทย-ยวนในแต่ละพื้นที่ทอผ้าด้วยลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และระบุการเรียกชื่อ ช่างทอ และจังหวัดของผู้ทอ ผ้าทั้งหมดกลายเป็นผ้าทอไทย-ยวนผืนยาวที่บันทึกความพยายามฟื้นฟูอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทย-ยวนในถิ่นฐานต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย^{๕๒}

ความเปลี่ยนแปลงในการจัดแสดง เป็นส่วนหนึ่งการทำงานของคนทำงานวัฒนธรรมในเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นล้านนา ที่ได้รับความร่วมมือกับศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) เมื่อ พ.ศ.๒๕๖๑ ภายใต้โครงการพัฒนาความรู้เพื่อจัดงานมหกรรมเมืองพิพิธภัณฑ์เชียงแสน : ปาเจียงแสนปักบ้าน พ.ศ. ๒๕๖๒ อาจารย์โกมล พาณิชย์พันธ์เป็นริ้วแรงหลัก ร่วมกับสมาชิกในเครือข่าย ในการคัดเลือกสถานที่สำหรับกิจกรรม “คลินิกพิพิธภัณฑ์” หรือการฟื้นฟูพิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่แล้วในเชียงแสน ให้กลับมาบอกเล่าเรื่องราวของท้องถิ่น ในที่สุด พิพิธภัณฑ์ผ้าไทย-ยวน วัดพระธาตุผาเงา ได้รับคัดเลือกให้เป็นสถานที่ในการดำเนินกิจกรรม เดิมภายในพิพิธภัณฑ์ มีการจัดวางเรื่องราวเกี่ยวกับผ้าไทย-ยวน แต่เน้นผ้าไทย-ยวน ราชบุรีเป็นสำคัญ เราเห็นว่าน่าจะขยายเรื่องราวเกี่ยวกับผ้าไทย-ยวนจากแหล่งอื่น ๆ นอกจากนี้ ต้องการพัฒนาการเดินเรื่องให้ smooth มากขึ้น ผนังภายในนิทรรศการไม่เปิดถึงกันหมด จึงมีการทะลุผนังให้เส้นทางเดินชมเดินถึงกันได้หมด และปรับเปลี่ยนบันไดทางขึ้น ให้มีส่วนโถงต้อนรับเมื่อผู้ชมเดินขึ้นมายังชั้นบน เพื่อเป็นบริเวณ ให้พระบรมฉายาลักษณ์สมเด็จพระเทพฯ ส่ง่างมมากขึ้น อาจารย์โกมลถ่ายทอดความตั้งใจในการพัฒนาให้

^{๕๒} พิพิธภัณฑ์ผ้าทอล้านนา, ศูนย์การเรียนรู้.พิพิธภัณฑ์ผ้าทอล้านนา, [ออนไลน์] : <https://db.sac.or.th/museum/museum-detail/๕๖๗>, สืบค้นเมื่อ วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๔.

พิพิธภัณฑผ้าไท-ยวนนี้ฉายภาพลักษณะความเป็นไท-ยวนที่พัฒนาต่อยอดจากนิทรรศการเดิม เส้นทางของการเดินเรื่องภายในนิทรรศการเริ่มต้นจากการนำเสนอเกี่ยวกับการตระเตรียมเส้นใย การทอผ้า โดยการนำเสนออุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จัดเรียงในแต่ละขั้นตอน ตั้งแต่การปลูกฝ้ายและเก็บฝ้าย การอัดฝ้าย ที่เป็นการคัดแยกเมล็ดออกจากปุยฝ้าย ปั่นด้ายและย้อมด้ายจากเปลือกไม้ ใบไม้ ดอกไม้ หรือผลไม้ ตากให้แห้งและนวดกับแป้งข้าวเจ้าเพื่อเป็นด้ายยืน ส่วนเส้นฝ้ายที่เป็นกระสวยพุ่งจะนำมาทอฝ้าย ในช่วงสำคัญ คือการตำหูกหรือทอให้เป็นผืนและตัดเย็บเป็นเครื่องแต่งกายตามต้องการ ถัดมานั้น เป็นการนำเสนอลวดลายผ้าเชียงแสนที่แตกต่างกัน อาจารย์โกมลแยกแยะให้เห็นความแตกต่างตามแหล่งที่มาของการทอผ้า “ส่วนใหญ่เป็นเทคนิคการจก เราจะเรียกผ้าเชียงแสนตามแหล่งของการผลิต สำหรับแยกแยะให้เห็นความแตกต่างในเทคนิคการทอผ้า เช่น ผ้าเชียงแสนแบบแม่แจ่ม ผ้าเชียงแสนแบบเมืองลอง ผ้าไทโยนกราชบุรีที่มีการเติมเทคนิคและลวดลาย ตัวผ้าถุงมีสองตะเข็บเพราะได้รับอิทธิพลจากลาว” นอกจากการอวดลวดลายของผ้าผืนแล้ว ยังใช้หุ่นในการนำเสนอการนุ่งผ้าที่แตกต่างกัน ทั้งการนุ่งผ้า การห่มผ้า เสื้อผ้าที่ตัดเป็นชุด ชั้นติดผนังอีกส่วนหนึ่งนำเสนอผ้าที่มีการแปรรูปเป็นย้อม หมอน ทั้งหมดนี้มีเพียงการจัดทำป้ายให้ชื่อเรียกของลวดลายผ้า โดยอาจารย์โกมลกล่าวว่า ตามประสบการณ์ของการทำพิพิธภัณฑมาอย่างยาวนาน ผู้ชมที่เป็นคนไทยไม่ต้องการอ่านตัวหนังสือมากนัก การเล่าเรื่องดูจะมีประสิทธิภาพมากกว่า จึงวางแผนในการพัฒนาให้กลุ่มแม่บ้านที่ต้องมาทอผ้าได้ดูพิพิธภัณฑสามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราวของผ้าทอในพิพิธภัณฑได้ด้วย ถัดจากห้องแสดงหลัก นำมาสู่ทางเดินเชื่อมซึ่งมีห้องจัดแสดงผ้าที่เกี่ยวข้องกับศาสนาที่แยกไว้อย่างเป็นกิจจะลักษณะ เพื่อสะท้อนให้เห็นความผูกพันของผ้าทอ พุทธศาสนา กับคนไทย-ยวน จุดของการนำเสนอนี้พัฒนาขึ้น เพื่อให้การจัดแสดงระหว่างผ้าของชาวบ้านกับผ้าสำคัญในทางศาสนาแยกไว้อย่างเป็นสัดส่วน ห้องดังกล่าวเป็นห้องกระจกที่สร้างขึ้นใหม่ โดยผู้ชมสามารถเห็นหุ่นและรูปแบบของการนุ่งผ้า ทางเดินจากห้องนี้ เชื่อมโยงไปยังอาคารที่สร้างขึ้นหลังสุด อาคารดังกล่าวนี้เป็นอาคารสองชั้น โดยมีทางเข้าจากทางเชื่อมจากอาคารแสดงหลักและประตูลงด้านหน้าอาคารได้อีกทางหนึ่ง โดยรอบเป็นหน้าต่างมีการกั้นห้องไว้เป็นสองห้อง โดยส่วนที่จัดแสดงผ้าทอไท-ยวนจากกิจกรรมการฟื้นฟูวัฒนธรรมนำเสนออยู่ที่ห้องด้านหลังของอาคาร อาจารย์โกมลกล่าวว่าการจัดแสดงในส่วนนี้อาศัยการปรับเปลี่ยนวิธีการนำเสนอผ้าที่ช่างไท-ยวนในแต่ละถิ่นร่วมทอกันไว้เป็นผืนยาว โดยการทำผืนขึ้นให้เกิดช่องว่างจากหน้าต่าง ทำให้ผู้ดูสามารถทำความเข้าใจได้ และไม่เป็นแหล่งสะสมสิ่งสกปรกหรือหนู รวมถึงการทำให้อากาศไหลเวียนได้โดยตลอด ลวดลายของผ้าได้รับการปักชื่อเรียกและนามของช่างทอ เช่น “ลายโคมหลวง ทอโดยแม่ประนอม ชาวแปง อำนาจการโดยโกมล พาณิชพันธ์ (๒๑ มีนาคม ๒๕๕๖)” เป็นข้อความที่ปรากฏอยู่ใกล้กับลายผ้าเพื่อบันทึกช่างทอและผู้ร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังมีลายเชียงแสนดอกแก้ว ลายซากำโป้ง ลายเชียงแสนดอกเขียวลายเชียงแสนหงส์น้อย ลายเชียงแสนน้อย เป็นต้น^{๘๓}

^{๘๓} พิพิธภัณฑผ้าทอผ้าล้านนา, ศูนย์การเรียนรู้.พิพิธภัณฑผ้าทอผ้าล้านนา, [ออนไลน์] : <https://db.sac.or.th/museum/museum-detail/๕๖๗>, สืบค้นเมื่อ วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๔.

รูปภาพ ศูนย์การเรียนรู้.พิพิธภัณฑ์ผ้าทอผ้าล้านนา

๕) ศูนย์การเรียนรู้ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอยะลา

ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอยะลา จัดตั้งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๓๖ พรรษา เพื่อสนองพระปณิธานที่ ต้องการให้มี “ห้องสมุดที่ดี มีหนังสือครบทุกประเภทสำหรับประชาชน”

นอกจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนาม “เฉลิมราชกุมารี” อีกด้วย นับเป็นพระกรุณาธิคุณ ล้นเกล้าฯ แก่กระทรวงศึกษาธิการและแก่พสกนิกรชาวไทยทั่วทุกถิ่น

ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอยะลา เริ่มดำเนินการก่อสร้างโดยได้รับการสนับสนุนเงินก่อสร้างจากคุณหญิงวันทนา โรจนนิล และพลเอกเกษร โรจนนิล พร้อมทั้งได้รับบริจาคอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา รวมถึงได้รับการบริจาคจากพ่อค้า ประชาชนอำเภอยะลา รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๓,๕๓๔,๖๐๐ บาท แล้วเสร็จและเปิดอย่างเป็นทางการในวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖ โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเสด็จพระราชดำเนินเป็นประธานเปิดห้องสมุดด้วยพระองค์เอง ห้องสมุดตั้งอยู่บนเนื้อที่ ๑ ไร่ บริเวณหน่วยเฉพาะกิจ ดชด.๓๒๗ อำเภอยะลา ซึ่งเป็นที่ดินราชพัสดุตรงข้ามวัดเจติยหลวง อาคารห้องสมุดเป็นอาคารสองชั้น พร้อมครุภัณฑ์ที่จำเป็น มีเนื้อที่ใช้สอยประมาณ ๓๒๐ ตาราง^{๘๔}

^{๘๔} ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอยะลา, ศูนย์การเรียนรู้ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอยะลา, [ออนไลน์] : <https://www.facebook.com/ห้องสมุดประชาชน-เฉลิมราชกุมารี-อำเภอยะลา-๑๑๕๐๑๖๑๙๘๘๓๓๓๓๑๒>, สืบค้นเมื่อ วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๔.

รูปภาพ ศูนย์การเรียนรู้.ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี”อำเภอยางชุมน้อย

รูปภาพ ศูนย์การเรียนรู้.ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี”อำเภอยางชุมน้อย

ข. รูปแบบนิตรรศการจัดแสดงความเชื่อมโยงอันแนบแน่นระหว่างวัฒนธรรมกับ ธรรมชาติ สะท้อนผ่านพื้นที่ทางจิตใจ

นิตรรศการจัดแสดงความเชื่อมโยงอันแนบแน่นระหว่างวัฒนธรรมกับธรรมชาติ สะท้อนผ่านพื้นที่ทางจิตใจ ในด้านความรู้ ความคิด ความเชื่อ ศรัทธา ส่วนในด้าน สังคม ระบบนิเวศ ประเพณี และด้านกายภาพ เช่น ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ ภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรม โดยมีกิจกรรมทาง วัฒนธรรมให้ผู้สนใจเข้าร่วมเรียนรู้และสนุกไปกับ การทดลองทำเครื่องสักการะล้านนา การอุ้มผ้า ด้วยใบสัก และการทำตุ้มโยแมงมุม ท่ามกลางบรรยากาศอันร่มรื่นและอบอุ่นไปด้วยร่องรอยอดีตอัน งดงามของวัดเจดีย์หลวง เรียนรู้วัฒนธรรม ปกป้องธรรมชาติ พื้นที่เขตเมืองเก่าเชียงใหม่ เป็น นิตรรศการเพื่อการเรียนรู้วิธีการปกป้องแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติด้วย วัฒนธรรม แสดงให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาของชาวเชียงใหม่ กับวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ^{๘๕}

นิตรรศการ เรียนรู้วัฒนธรรม ปกป้องธรรมชาติ พื้นที่เขตเมืองเก่าเชียงใหม่" ผ่าน การเล่า ภายใต้แนวคิดที่ว่า

มรดกภูมิปัญญาของเขตวัฒนธรรมเมืองเก่าเชียงใหม่ มีจำนวนมากมาย ทำหน้าที่ เชื่อมโยงผู้คนเข้าไว้ด้วยกันและยังเชื่อมโยงคนกับธรรมชาติเข้าไว้ด้วยกัน

^{๘๕} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

เขตวัฒนธรรมเมืองเก่าเชียงใหม่ กว้างไกลไปกว่าเขตที่เราเข้าใจในปัจจุบัน เพราะว่าเขตวัฒนธรรมนั้นเชื่อมโยง พื้นที่ ๓ พื้นที่ คือ พื้นที่ทางจิตใจ พื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางกายภาพ ซึ่งเชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เข้าไว้ด้วยกัน

พื้นที่ทางจิตใจ หมายถึง พื้นที่ของมรดกภูมิปัญญาที่จับต้องไม่ได้ เป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา และคุณค่า ที่ เชื่อม รััด มัด ร้อย ผู้คนเข้าไว้ด้วยกัน สร้างอัตลักษณ์ และความเป็นเมืองเก่ามานาน

พื้นที่ทางสังคม หมายถึง พื้นที่ของระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับเวลา เช่น ระบบนิเวศของเมือง ประเพณี และกิจกรรมทางสังคม

พื้นที่ทางกายภาพ หมายถึง สิ่งที่มีมองเห็นจับต้องได้ มรดกทางธรรมชาติ วัตถุทางวัฒนธรรม ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ ภาษา วรรณกรรม และศิลปกรรม

รูปภาพวัดป่าสักเชียงใหม่

เมื่อเริ่มสร้างเคยมี ต้นสัก(๑) ปลุกล้อมวัดถึง ๓๐๐ ต้น เป็นวัดสำคัญที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ.๑๙๓๐ ในสมัยของพระเจ้าแสนภู เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

รูปภาพข้าวเหนียวเขียวงู ธัญพืชท้องถิ่นในที่ราบเมืองเชียงใหม่อันอุดมสมบูรณ์

รูปภาพเครื่องสักการะล้านนา ตัวอย่างของความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับธรรมชาติที่เชื่อมโยงพื้นที่ชีวิตทั้งสามพื้นที่

๔.๒.๒ กิจกรรมการแสดงช่วงศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่

ก. การจัดแสดงสินค้าทางวัฒนธรรม

- ผ้าทอไทยลื้อ

บ้านวังลาวหมู่ ๔ ตำบลเวียง อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ผลิตถุงย่าม ซึ่งทำจากผ้าพื้นเมือง ตัดเย็บด้วยความประณีต มีคุณภาพดี สวยงามแข็งแรง ทนทานและมีให้เลือก

มากมาย มีเอกลักษณ์ของกลุ่มคือมีลวดลาย ลายดอก ตัดเย็บด้วยความชำนาญ และได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก^{๘๖}

การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ไทลื้อ คือ ผ้าซิ่นของผู้หญิงไทลื้อที่เรียกว่า “ซิ่นตา” ซึ่งเป็นผ้าซิ่นที่มี ๒ ตะเข็บมีลักษณะโครงสร้างประกอบด้วย ๓ ส่วนคือ หัวซิ่นสีแดง ตัวซิ่นลายขวางหลากสีต่อตีนซิ่นสีดำ ความเด่นอยู่ที่ตัวซิ่นซึ่งมีริ้วลายขวางสลับสีสดใส และตรงช่วงกลางมีลวดลายที่ทอด้วยเทคนิค ขิดจก เกาะหรือล้วง เป็นลายรูปสัตว์ในวรรณคดี ลายพรรณพฤกษา และลายเรขาคณิต เอกลักษณ์การทอผ้าที่สำคัญของกลุ่มชนนี้ คือ การทอผ้าด้วยเทคนิค เกาะหรือล้วง (Tapestry Weaving) หรือที่เป็นที่รู้จักกันว่า “ลายน้ำไหล” ซึ่งเป็นเทคนิคที่มีความยุ่งยากซับซ้อน แต่ทำให้เกิดลวดลาย และสีสันที่งดงามแปลกตา และเป็นอัตลักษณ์อันโดดเด่นเฉพาะกลุ่มที่แตกต่างจากผ้าซิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มอื่นๆ นอกจากผ้าซิ่นแล้ว ชาวไทลื้อยังทอผ้าชนิดอื่นๆ ด้วย เช่น ผ้าหลาบ^{๘๗}

รูปภาพ ผ้าทอไทยลื้อ

- ผ้าปักจากบ้านห้วยกว๊าน

ภูมิปัญญาของในชุมชนเมืองเก่าเชียงใหม่ จ.เชียงใหม่ เช่น ชุมชนบ้านสันธาตุ แหล่งผลิตผ้าไหมที่ใหญ่ที่สุดในเชียงใหม่ ชุมชนบ้านห้วยกว๊าน กับผ้าปักของชนเผ่าเมี่ยน (เย้า) เจ้าของตำนานลายผ้าสุนัขมังกร คติความเชื่อของคนน่าน ที่เชื่อมโยงระหว่าง นาค น้ำ (คน) น่าน รวมไปถึงเรื่องของ ผลึกเกลือ ใครจะเชื่อว่าเมื่อนำรูปทรงมาตีไซน์เป็นลายผ้าแล้วจะนำตื่นตื่นเพียงใด^{๘๘}

^{๘๖} สัมภาษณ์, นายสายัญ วงศ์เงิน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๘๗} สัมภาษณ์, นางสาวโสภภาพร ไสยแพทย์ ศึกษานิเทศก์ สพฐ. เขต ๓, ๑๖ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๘๘} สัมภาษณ์, นางสาวโสภภาพร ไสยแพทย์ ศึกษานิเทศก์ สพฐ. เขต ๓, ๑๖ เมษายน ๒๕๖๔.

รูปภาพ ผ้าปักจากบ้านห้วยกว๊าน

- ตุงพื้นบ้าน

ตุง คือ ธงแขวนในวัฒนธรรมล้านนาประเภทหนึ่ง ใช้ประกอบในการประดับหรือประกอบพิธีกรรม ตุงล้านนามีหลากหลายรูปแบบ อาจทำด้วยกระดาษ ผ้า ไม้หรือโลหะ ในจังหวัดเชียงรายมีความเชื่อและการทำ “ตุงค่าคิง” (ตุงก้าคิง) หรือตุงที่ขนาดความยาวเท่ากับความสูงของผู้ทำหรือผู้อุทิศ (ค่า-เท่ากับ/คิง-ตนเอง) โดยถือว่าเป็นการทำเพื่อการเสด็จเคราะห์หรือจัดทำขึ้นในช่วงพิธีสงกรานต์หรือช่วงปีใหม่ของล้านนา^{๘๘}

^{๘๘} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน วัฒนธรรมเชียงใหม่ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๑๖ เมษายน ๒๕๖๔.

รูปภาพ ตุ่งพื้นบ้าน

- ผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน

ในสมัยโบราณบรรดาสรรพวิชาทั้งหลายจะบันทึกไว้ในใบลาน เรียกว่า "จาร" มีความเชื่อว่า การสร้างหนังสือ (คัมภีร์ใบลาน) ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาจะได้อันสืบอันยิ่งใหญ่ด้วยเหตุนี้พุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นอีสานจึงชวนช่วยสร้างหนังสือ และเมื่อมีการสร้างคัมภีร์ใบลาน จำเป็นจะต้องมีการเก็บรักษาไว้ให้ดี จึงมีธรรมเนียมนิยมสร้างผ้าห่อหนังสือ หรือผ้าห่อคัมภีร์ใบลานถวายวัด โดยเหล่าหญิงสาวและแม่บ้านจะเป็นผู้ที่นำผ้าทอของตนเองมาห่อคัมภีร์ไว้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดงานศิลปหัตถกรรมขึ้นอย่างหนึ่งคือ ผ้าห่อคัมภีร์ สำหรับห่อหุ้มคัมภีร์ใบลาน ซึ่งผ้าห่อคัมภีร์นี้จะเกิดจากฝีมือของบรรดาหญิงสาวและแม่บ้านในชุมชนนั้นๆ เนื่องจากในวัฒนธรรมไทยผู้หญิงจะไม่มีสิทธิ์ในการจารพระธรรมลงบนใบลาน ซึ่งถือว่าเป็นการได้อานิสงค้อย่างสูง ดังนั้นผู้หญิงจึงต้องทดแทนด้วยการทอผ้าห่อคัมภีร์ขึ้นมา โดยผู้ทอจะทำให้มีขนาดกว้างยาวพอดีกับ "ลานยาว" (ความยาวของใบลาน) และจะทออย่างประณีตงดงาม มีลวดลายสีสันตามความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการของผู้ทอ มีทั้งผ้าไหมและผ้าไหม ไม่จำกัด ลวดลาย และนำไปถวายเพื่อใช้ในการห่อคัมภีร์ และจะเป็นการได้อานิสงค์เท่าเทียมกับฝ่ายชาย^{๙๐}

รูปภาพ ผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน

ข. การจัดแสดงจำหน่ายผลงานหัตถกรรม - เลื้อผ้าพื้นเมือง

^{๙๐} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

เนื่องมาจากเชียงแสนหรือเมืองหิรัญยาง เป็นเมืองของอาณาจักรล้านนา มีกษัตริย์ปกครองสืบกันมา มีความเจริญทางการเมือง เศรษฐกิจ และพุทธศาสนา มีอารยธรรมสูงส่ง ทั้งด้านภาษา ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

เมื่อถึงพุทธศักราช ๒๓๔๗ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งได้โปรดให้กรมหลวงเทพหริรักษ์และพระยายมราชได้ยกทัพมาตีเมืองเชียงแสน และกวาดต้อนผู้คน ๒๓๐๐๐ คน ลงไปไว้เมืองเชียงใหม่ส่วนหนึ่ง เมืองน่านส่วนหนึ่ง เมืองลำปาง เมืองหลวงพระบาง ส่วนที่เหลือไป กรุงเทพ โปรดให้อยู่ที่เมืองราชบุรี และเมืองสระบุรี เมื่อไปก็ได้นำเอกลักษณ์ศิลปะทอผ้าเชียงแสนไปเผยแพร่ที่เมืองนั้นๆด้วย

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๙ พระครูไพศาลพัฒนาภิริต เจ้าอาวาสวัดพระธาตุผาเงา ได้ศึกษา ประวัติเมืองเชียงแสน ทำให้ทราบว่าในสมัยอดีตมีการทอผ้าลวดลายเชียงแสนมาแต่ดั้งเดิม แต่ปัจจุบันได้สูญหายไปแล้ว ท่านพระครูไพศาลพัฒนาภิริตจึงได้ก่อสร้างพิพิธภัณฑ์ ขึ้นเพื่อรวบรวมผ้าทอเชียงแสนและถิ่นใกล้เคียง จึงได้สืบแหล่งทอผ้าเชียงแสนพบว่า ปัจจุบันมีการทออยู่ที่ราชบุรี จึงได้เดินทางพร้อมด้วยสมาชิก เพื่อไปศึกษาลายผ้า และ นำมาเป็นตัวอย่างในการฝึกทอผ้าที่อำเภอแม่แจ่ม จึงได้จัดตั้งกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง เชียงแสน มีสมาชิก ๑๐๐ คน หลังจากนั้นในปี ๒๕๔๐ ศูนย์ ก.ศ.น. เชียงแสน ได้งบประมาณ ซื้อวัสดุและจัดหาครูมาสอน ทำให้กลุ่มอาชีพมีความเข้มแข็งขึ้นตามลำดับ สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่สมาชิกใหม่ที่มีความสนใจได้

เอกลักษณ์/จุดเด่นผลิตภัณฑ์

ลักษณะที่โดดเด่นของผ้าทอพื้นเมือง ลวดลายเชียงแสน คือลวดลายการทอและการจรด ลวดลายจะไม่เหมือนใคร ลวดลายดั้งเดิมสืบทอดจากปู่ย่า ของคนเชียงแสน มีอยู่ ๕ ลายด้วยกัน ประกอบด้วย

๑. ลายกาแล
๒. ลายขอพันเสาร์
๓. ลายไข่ปลา
๔. ลายมะลิ
๕. ลายเสื่อย่อย เนื้อผ้าแน่นสีไม่ตก^{๙๑}

^{๙๑} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

รูปภาพ เสื้อผ้าพื้นเมืองลายเชียงแสน

- เครื่องประดับของชนเผ่า

เชียงรายเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่สุดเขตแดนทางภาคเหนือของประเทศไทยภูมิประเทศส่วนใหญ่รายล้อมไปด้วยภูเขาสูงและยังเป็นดินแดนที่มีประชากรชาวเขาหลากหลายเผ่าพันธุ์อาศัยอยู่ ทั้งชาวอาข่า ชาวม้ง ชาวเย้าและชาวไทยลื้อ ซึ่งตามปกติแล้ววิถีชีวิตของชาวเขามักอาศัยอยู่รวมกันเป็นชุมชนและยึดการทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก แต่ก็มีบางเผ่าพันธุ์อย่างชาวเขาเผ่าอาข่าและเผ่าเย้า (เผ่าเมี่ยน) ที่นำเอาภูมิปัญญาการทำเครื่องประดับเงินออกมาใช้สร้างรายได้จนเป็นที่รู้จักในวงกว้าง มีเครื่องประดับเช่น เครื่องประดับเงินของชนเผ่าอาข่า เครื่องประดับเงินของชนเผ่าเย้า เป็นต้น อัตลักษณ์ทางลวดลายที่ปรากฏอยู่บนชิ้นงานจึงมักเป็นสิ่งที่รอบตัวทั่วไปอันเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต แต่แฝงไปด้วยความหมายโดยนัยที่เป็นพลังเชิงบวกแก่ผู้สวมใส่ อาทิ ลายปลา สื่อถึงความมั่งมีและอุดมสมบูรณ์ลายผีเสื้อ สื่อถึงความงามและอุดมสมบูรณ์ลายดอกเบญจมาศ สื่อถึงความมีชีวิตชีวาและความเจริญรุ่งเรืองหรือการทำกำไรห้อยระย้าอันสื่อถึงความมีชื่อเสียงและความดีงาม เนื่องจากเป็นวัตถุที่เมื่อกระทบกันแล้วจะเกิดเป็นเสียงดังอันไพเราะนอกจากนี้ ยังมีการทำเครื่องเงินในลักษณะของกระดุม ลูกกระพรวน และลูกปัดเพื่อใช้ตกแต่งลงบนผ้าพื้นเมืองโดยเฉพาะด้วย สำหรับชนเผ่าเย้า (เมี่ยน) แห่งบ้านขุนแม่บง มีการผลิตเครื่องประดับเงินโดยนิยมนำพื้นผิวของโลหะให้มีความมันวาว ส่วนใหญ่มักทำเป็นสร้อยคอ กระดุมเสื้อ และเครื่องประดับเงินที่มีลักษณะเป็นแผงมีพู่ห้อยเพื่อให้เข้ากับวัฒนธรรมการแต่งกายของชนเผ่า รวมทั้งมีการผลิตสร้อยข้อมือ และต่างหูที่เน้นลวดลายทางธรรมชาติเกี่ยวกับดอกไม้และใบไม้ด้วย เป็นต้น^{๑๒}

^{๑๒} เชียงรายดินแดนแห่งวัฒนธรรมเครื่องประดับเงินชนเผ่า, เครื่องประดับของชนเผ่า, [ออนไลน์] : <https://www.thaitextile.org/th/insign/detail.๙๗๔.๑.๐.html>, สืบค้นเมื่อ วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๔.

รูปภาพ เครื่องประดับของชนเผ่า

- ผ้ามัดหมี่แบบดั้งเดิมและผ้าขาวม้า

การทอผ้ามัดหมี่เป็นภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยพวนอำเภอบ้านหมี่ ที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจากแขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อประมาณสองร้อยกว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งนอกจากจะนิยมทอกันไว้ใช้ในชีวิตประจำวันสำหรับตนเอง และสมาชิกภายในครัวเรือนแล้ว ยังมีการทอขึ้นเพื่อใช้ในพิธีกรรมประเพณีต่าง ๆ ความเชื่อทางศาสนาและสังคมด้วย คำว่า “ผ้ามัดหมี่” เป็นชื่อที่เรียกกรรมวิธีการทอผ้าอย่างหนึ่ง ที่นำเอาเส้นด้ายมามัดเป็นเปลาะๆ ตามลายแล้วนำไปย้อมสีให้เกิดสีสันทึบและลวดลายตามที่ต้องการเรียกวิธีการมัดย้อมแบบบ้านหมี่ ต่อมาจึงเหลือเพียง “มัดหมี่” ผ้าที่ทอจากเส้นด้ายที่มัดหมี่ จึงเรียกว่า “ผ้ามัดหมี่” ซึ่งความงดงามและความเป็นเอกลักษณ์ของผ้ามัดหมี่ คือ รอยสีที่ค่อย ๆ ซึมในเนื้อผ้าที่ติดกับลวดลาย ทำให้ได้ลวดลายที่แปลกตา เพิ่มความงดงามและความมีเสน่ห์ให้แก่ผ้ามัดหมี่ ในสมัยก่อนจะทอกันในเวลาที่ว่างเว้นจากฤดูทำนา ผ้าที่นำมาทอจะเป็นผ้าชิ้นลายมัดหมี่ ผ้าขาวม้า และเครื่องนุ่งห่ม เพื่อใช้ในครัวเรือน^{๑๓}

^{๑๓} สัมภาษณ์, สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุวีรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

รูปภาพ ผ้ามัดไหมหมี่แบบดั้งเดิมและผ้าขาวม้า

- เครื่องใช้ และอุปกรณ์ จักสาน

เครื่องจักสานเป็นเครื่องใช้ของคนไทย ที่มีใช้กันทั่วไปแทบทุกครัวเรือนมาตั้งแต่สมัยโบราณ เครื่องจักสานนั้น นอกจากจะสานเป็นภาชนะต่างๆแล้ว ยังสานเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันอีกมากมายหลายชนิด ได้แก่ สานเป็นเครื่องดัก กุ้ง ปู ปลา ได้แก่ ลอบ ไซ ตุ่ม สุ่ม ชะนาง อีจู้ เป็นต้นเครื่องจักสานสำหรับสวมศีรษะ เพื่อป้องกันแดดและฝน เช่น กอบ หมวก เปี้ยว เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องรองนั่ง ปูนอน เช่น เสื่อลำแพน เสื่อกระจูด เสื่อใบลำเจียก เครื่องจักสานที่ใช้เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค ได้แก่ กระชอน กะโล่ ก่องข้าว หวด กระจิบ ผาซี เป็นต้น วัตถุดิบหรือสิ่งที่นำมาทำเครื่องจักสานของไทยมีหลายชนิดแตกต่างกันไป เช่น ในภาคเหนือ มักทำเครื่องจักสานไม้ไผ่ โดยการนำไม้ไผ่มาจักเป็นตอก สานเป็นสิ่งต่างๆ แต่ในภาคใต้มักทำเครื่องจักสานจากต้นกระจูด ใบลำเจียก และย่านลิเภา เพราะเป็นวัตถุดิบที่มีมากในภาคใต้ ส่วนภาคกลางและภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนมากทำเครื่องจักสานไม้ไผ่มากกว่าอย่างอื่น^{๙๔}

เครื่องจักสานเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยที่มีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของคนไทยมาช้านาน แม้ทุกวันนี้จะมีภาชนะเครื่องใช้ที่ทำด้วยพลาสติกและวัตถุดิบอย่างอื่นมาใช้แทนเครื่องจักสานบางชนิดก็ตาม แต่เครื่องจักสานหลายชนิด ก็ยังเป็นของใช้พื้นบ้านของชาวชนบทที่มีคุณสมบัติพิเศษที่ไม่สามารถใช้สิ่งอื่นทดแทนได้ เช่น ก่องข้าว กระจิบข้าว และเครื่องจักสานสำหรับจับและดักสัตว์น้ำบางชนิด ได้แก่ ลอบ ไซ ลัน อีจู้ เป็นต้น

นอกจากเครื่องจักสานจะเป็นเครื่องใช้พื้นบ้านของคนไทยมาแต่อดีตแล้ว เครื่องจักสานยังเป็นงานศิลปหัตถกรรม และหัตถกรรมที่บรรพชนไทยทำขึ้นตามสภาพสิ่งแวดล้อม

^{๙๔} สัมภาษณ์ นางสาวธนิกานต์ วรรณรमानนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงใหม่, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๔.

ชนบประเพณีและวัฒนธรรม ดังนั้น เครื่องจักสานไทย ซึ่งเกิดจากความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาของคนไทย สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทย จากอดีตสืบมาจนปัจจุบัน

รูปภาพ เครื่องใช้ และอุปกรณ์การสื่อสาร

- เครื่องดนตรีพื้นเมือง

ดนตรีพื้นบ้านเป็นเสียงดนตรีที่ถ่ายทอดกันมาด้วยวาจาซึ่งเรียนรู้ผ่านการฟังมากกว่าการอ่านและเป็นสิ่งที่พูดต่อกันมาแบบปากต่อปากโดยไม่มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรจึงเป็นลักษณะกาสืบทอดทางวัฒนธรรมของชาวบ้านตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันซึ่งเป็นกิจกรรมการดนตรีเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงานและช่วยสร้างสรรค์ความรื่นเริงบันเทิงเป็นหมู่คณะและชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นซึ่งจะทำให้เกิดความรักสามัคคีกันในท้องถิ่นและปฏิบัติสืบทอดต่อมายังรุ่นลูกรุ่นหลาน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางพื้นบ้านของท้องถิ่นนั้น ๆ สืบต่อไป

เครื่องดนตรีล้านนาเป็นอีกหนึ่งวัฒนธรรมที่สวยงามของทางภาคเหนือ ซึ่งการเล่นเครื่องดนตรีล้านนาส่วนใหญ่จะบรรเลงประกอบการแสดงต่าง ๆ หรือ ตามงานเทศกาลของชาวล้านนา ไม่ว่าจะเป็น งานขันโตก และ งานอื่น ๆ โดยปกติเครื่องดนตรีล้านนาเป็นเครื่องดนตรีที่ประกอบขึ้นโดยใช้เทคโนโลยีพื้นบ้าน มีลักษณะเรียบง่ายและประดิษฐ์จากวัสดุธรรมชาติหรือไม่ก็เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้เครื่องดนตรีล้านนา เป็นอีกหนึ่งเครื่องดนตรีที่มีความโดดเด่น และมีลักษณะเฉพาะตัวเป็นเอกลักษณ์ วันนี้เราเลยขอหยิบเครื่องดนตรีล้านนา ๒ ชนิดที่เรียกว่าทั้งเสียงเพราะ และมีเสน่ห์ไม่แพ้เครื่องดนตรีสมัยใหม่

ในนิทรรศการจะมูมที่มีเครื่องดนตรีพื้นบ้านของชาวเชียงใหม่ โดยเป็นเครื่องดนตรีของชาวล้านนาดั้งเดิม ตัวอย่างเช่น สะล้อหรือ ทะล้อ ซึง ขลุ่ย ปี่ กลองสะบัดชัย ปี่แน กลองเต่งถึง กลองตั้งโนง พิณเป็ยะ ตะหลดปด เป็นต้น^{๕๕}

^{๕๕} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

รูปภาพ เครื่องดนตรีพื้นบ้าน

ค. การจัดแสดงกิจกรรมกลุ่มชาติพันธุ์

การสืบสานวัฒนธรรมชนเผ่าขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชนเผ่า โดยการย้อนรอยประวัติศาสตร์การสืบค้นวิถีชีวิตนำสู่การสืบสาน การต่อยอด เกิดการอนุรักษ์ การศึกษา การท่องเที่ยว ตลอดจนสร้างจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าและความภูมิใจเรื่องราวอารยธรรมในอดีต เกิดความรับผิดชอบร่วมกันในการดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของชุมชนสืบไป นักท่องเที่ยวจะได้มาสัมผัสความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ได้แก่นชนพื้นเมือง ลาหู่ อีสาน อาข่า ลัวะ ไทลื้อ ไทใหญ่ จีน อิวเมี่ยน ซึ่งความหลากหลายทางชาติพันธุ์ได้กลายเป็นดินแดนแห่งวิถีชีวิตประเพณีศิลปวัฒนธรรมมีความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและน่าสนใจ ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัสและเรียนรู้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยมีการจัดแสดงกิจกรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนี้ คือ

- ๑). จัดแสดงหมู่บ้านจำลองวิถีชีวิตชาติพันธุ์
- ๒). การจัดนิทรรศการ นำเสนอวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ พิธีกรรม ภูมิปัญญา อาหาร และการละเล่นพื้นบ้าน ของกลุ่มชาติพันธุ์
- ๓). การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน ของกลุ่มชาติพันธุ์ในเชียงใหม่
- ๔). การจัดแสดงศิลปวัฒนธรรม และดนตรีชาติพันธุ์ในเชียงใหม่

จ. การจัดกิจกรรมด้านการสอนงานศิลปะและวัฒนธรรม

- การปั้นการแกะสลัก

การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ได้จัดนิทรรศการ “ของดีเมืองเชียงใหม่ : ศิลปวัฒนธรรม ภาษา และภูมิปัญญาท้องถิ่น” ซึ่งมีเนื้อหาการจัดแสดงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ด้านโบราณคดี จารึกเชียงใหม่ เอกสารโบราณล้านนา พระพุทธรูปเชียงใหม่ วิถีชีวิต และการแต่งกายของ

ชาวเชียงใหม่ ทั้งในในอดีตและปัจจุบัน นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมการสาธิตการปั้นพระพุทธรูปศิลปะ เชียงแสนอีกด้วย^{๙๖}

รูปภาพ การปั้นการแกะสลัก

- การต้องดกต้องลาย

การต้องดก เป็นศิลปะหัตถกรรมที่สนองต่อความเชื่อ วิถีชีวิตชุมชนระดับ พื้นบ้านไปจนถึงราชสำนักโดยการศึกษาอยู่ในวัดถือว่าเป็นผู้ที่จะสามารถศึกษาได้ต้องบวชเรียน ก่อน โดยส่วนใหญ่จะสนองต่อความเชื่อต่อพระพุทธศาสนาและการตกแต่งในพิธีต่างๆ การทำลวดลาย ประดับตุ้มไชย การต้องลายดอกประดับโคมไฟ การถวายนาน(ตาน)ปราสาทเพื่ออุทิศไปให้ผู้วายชนม์ ของชาวไทยลื้อ การสร้างปราสาทพระเจ้าหรือ เครื่องไทยทาน(คร้วตาน) ปราสาทศพ ในที่นี้จะ กล่าวถึงงานที่เป็นลักษณะหัตถกรรมพื้นบ้านมีลักษณะเฉพาะที่ต่างไปจากงานหัตถกรรม และ ศิลปกรรมชั้นสูงทั้งนี้เพราะกลุ่มชนแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน มีการดำรงสภาพท้องถิ่นอย่างอิสระ ดังนั้นหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้านจึงมีขอบข่ายและคุณสมบัติเฉพาะ^{๙๗}

การต้องดกเป็นงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านทางภาคเหนือในปัจจุบัน เป็น งานที่มีคุณค่าทั้งทางด้านที่เป็นมรดกทางการช่าง และศิลปหัตถกรรมของท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาแต่ อดีต และเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ วิถีชีวิตของชาวเหนือ หรือในแถบดินแดนล้านนาแต่น่า เสียหายว่าสิ่งเหล่านี้กำลังถูกละเลย ทอดทิ้งจึงเป็นน่าห่วงว่างานต้องดก ที่มีคุณค่ากำลังจะสูญ หายไปจากวิถีชีวิตของชาวล้านนา คนรุ่นหลังจะไม่มีโอกาสได้ศึกษางานที่มีคุณค่าและผูกพันกับชีวิต ของผู้คนในถิ่นที่เคยเป็นแหล่งของวัฒนธรรมอันดีงามสืบทอด

^{๙๖} สัมภาษณ์, พระอภิชาติ รัตโก เจ้าอาวาสวัดสบกก และคณะ, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๙๗} สัมภาษณ์, นายทองศักดิ์ หน่อสุวรรณ เกษตรอำเภอยางเชียงใหม่ อำเภอเชียงใหม่, ๑๖ เมษายน ๒๕๖๔.

รูปภาพ การตัดดอกตองลาย

- การตัดตองไส้หมู

ตองไส้หมู มีลักษณะเป็นพวงประติษฐ์ รูปร่างคล้ายจอมแหหรือปรางค์ ทำจากกระดาษสีหรือกระดาษแก้วสีต่างๆอย่างน้อยแผ่นละสี่ มาวางซ้อนกันแล้วพับทแยงมุมหลาย ๆ ทบ ใช้กรรไกรตัดสลักกันเป็นลายฟันปลาจนถึงส่วนปลายสุด เมื่อคลี่ออกและจับหงายขึ้น จะเห็นเป็นพวงกระดาษที่สวยงามการนำตองไส้หมูไปใช้ ทำได้โดยนำไปผูกติดกับคันตุงยาวประมาณ ๑ เมตร ใช้ถักร่วมขบวนแห่คร้วตานเข้าวัด ใช้ประดับคร้วตาน หรือปักเจดีย์ทรายที่วัดในเทศกาลสงกรานต์ แต่ในบางท้องที่จะใช้ตกแต่งปราสาทศพเพื่อความสวยงาม โดยประติษฐ์เป็นพวงใหญ่ๆ ใช้กระดาษว่าว สีขาวและสีดำ หรือสีขาวและสีม่วง ศิลปะการตัดกระดาษให้เป็น “ตองไส้หมู” เป็นองค์ความรู้ที่มีมาแต่โบราณ ซึ่งชาวล้านนาจะใช้ในพิธีทางศาสนา หรือกิจกรรมทางประเพณีของชาวล้านนา โดยเฉพาะชนกลุ่มไท ได้แก่ ไทยวน ไทลื้อ ไทเขิน ไทยอง ไทใหญ่ เป็นต้น^{๔๘}

ประเพณีปีใหม่ (สงกรานต์) ในพิธีกรรม หรือประเพณีดังกล่าว ชาวล้านนา จะจัดเตรียมข้าวของต่างๆ สำหรับใช้ในพิธีใน “วันแตงดา” คือวันสุกดิบ หรือวันเตรียมข้าวของ ซึ่งจะจัดทำก่อนหน้างานประมาณ ๑ วัน สล่าตัดตองไส้หมู (สล่า แปลว่า ช่าง) หรือผู้ที่สามารถตัดตองไส้หมูได้ ก็จะนำกระดาษสีต่างๆ มาตัดให้เป็นตองไส้หมู แล้วนำไปผูกกับไม้ไผ่ซึ่งเหลาเป็นแท่งกลม ยาวประมาณ ๑ เมตร หรือนำไปผูกกับก้าน “ต้นเขือง” (ต้นเต้าร้าง) เพื่อเตรียมไปปักยังเจดีย์ทรายภายในลานวัดในวันพญาวัน หรือวันมหาสงกรานต์ ซึ่งส่วนใหญ่จะตรงกับวันที่ ๑๕ เมษายน ของทุกปี

^{๔๘} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

รูปภาพ การตัดตุ๊กไส้หมู

- การสานไม้ไผ่

งานจักสานหรือเครื่องจักสานจะมีอยู่น้อย แต่ก็ยังคงมีอยู่ทั่วไป ทุกภาคในประเทศไทยนอกเหนือจากประโยชน์ใช้สอยแล้ว งานจักสานยังสะท้อน วัฒนธรรม สะท้อนความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาของชาวบ้านได้อีกด้วย ในขณะที่สภาพสังคม เศรษฐกิจปัจจุบันที่เปลี่ยนไปจากเดิม การไปมาหาสู่กันระหว่างเมืองกับชนบทติดต่อกันได้สะดวก รวมถึงความเจริญก้าวหน้าทางกระแสวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมเดิมทำให้สภาพความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีผลกระทบทำให้งานจักสานหรืออาชีพจักสานลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ จนถึงเพื่อการส่งเสริมความรู้ด้านงานจักสานแก่ผู้สนใจในอาชีพ ได้สืบทอดงานจักสานให้คงอยู่ต่อไป การประกอบอาชีพในทุกวันนี้มีหลากหลายทางมีการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องมากมายและมีความสะดวกสบายมากขึ้นอยากกินปลาก็เดินไปซื้ออยู่ตลาด จนคนในยุคปัจจุบันไม่รู้จักกรรมวิธีขั้นตอนในอุปกรณ์ในการประยุกต์เลือกนำภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ได้จากไม้ไผ่เอาวัสดุธรรมชาติอย่างไม้ไผ่มาใช้ในการทำมาหากินไม่รู้จักอุปกรณ์พื้นบ้านอีสาน ที่ปู่ย่าจากรสานขึ้น อย่างเช่น สุ่มไก่ การสานกระดิ่ง กระติบข้าว อีโห่งใช้ร่อนปลา กระชังใส่ปลาซึ่งอุปกรณ์บางอย่างเราก็ไม่รู้จัก จึงจำเป็นอย่างมากที่เราควรจะศึกษาขั้นตอนในการทำอุปกรณ์พื้นบ้านต่างๆเพื่อจะได้สืบสานต่อไปคู่ไว้ให้อยู่กับคนไทยไปยาวนาน^{๙๙}

^{๙๙} สัมภาษณ์, พระอภิชาติ รัตโก เจ้าอาวาสวัดสบกก และคณะ, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๔.

รูปภาพ การสานไม้ไผ่

- การทำเครื่องจักสาน

เครื่องจักสานเป็นเครื่องใช้ของคนไทย ที่มีใช้กันทั่วไปแทบทุกครัวเรือนมาตั้งแต่สมัยโบราณ เครื่องจักสานนั้น นอกจากจะสานเป็นภาชนะต่างๆแล้ว ยังสานเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันอีกมากมายหลายชนิด ได้แก่ สานเป็นเครื่องดัก กุ้ง ปู ปลา ได้แก่ ลอบ ไซ ตุ่ม สุ่ม ชะนาง อีจู้ เป็นต้นเครื่องจักสานสำหรับสวมศีรษะ เพื่อป้องกันแดดและฝน เช่น กอบ หมวก เปี้ยว เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องรองนั่ง ปูนอน เช่น เสื่อลำแพน เสื่อกระจูด เสื่อใบลำเจียก เครื่องจักสานที่ใช้เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค ได้แก่ กระซอน กะโล่ ก่องข้าว หวด กระจับ ฝาชี เป็นต้น วัตถุดิบหรือสิ่งทีนำมาทำเครื่องจักสานของไทยมีหลายชนิดแตกต่างกันไป เช่น ในภาคเหนือ มักทำเครื่องจักสานไม้ไผ่ โดยการนำไม้ไผ่มาจักเป็นตอก สานเป็นสิ่งต่างๆ แต่ในภาคใต้มักทำเครื่องจักสานจากต้นกระจูด ใบลำเจียก และย่านลิเภา เพราะเป็นวัตถุดิบที่มีมากในภาคใต้ ส่วนภาคกลางและภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนมากทำเครื่องจักสานไม้ไผ่มากกว่าอย่างอื่น

วัตถุดิบทีนำมาทำเครื่องจักสานในประเทศไทย มีหลายชนิด ได้แก่ ไม้ไผ่ หวาย ใบตาล ใบมะพร้าว ใบจาก กระจูด ลำเจียก ย่าน ลิเภา ฯลฯ

การทำเครื่องจักสานจะต้องนำวัตถุดิบมาแปรรูปให้เป็นเส้นตอก เพื่อให้สานได้สะดวกและได้รูปทรงตามความต้องการ เช่น นำไม้ไผ่มาจักเป็นตอก นำหวายมาจักเป็นเส้น นำใบตาล ใบมะพร้าว ใบจาก ใบลาน มาฉีกเอาก้านใบออก แล้วจักใบให้มีขนาดตามต้องการ ก่อนที่จะนำมาสานเป็นสิ่งต่างๆ เช่น สานเป็นปลาตะเพียน ตักแตน กอก หมวก วิธีการทำเครื่องจักสานนั้นสามารถทำได้ตั้งแต่การสานอย่างง่าย ด้วยการสานขัดเป็นตาต่างๆ อย่างการสานรั้วหรือแผงเก้าอี้ เก้าเปิด จนถึงการสานเป็นภาชนะเครื่องใช้ที่มีความประณีตสวยงาม เช่น กระเป๋าถือ เขียนหมาก พานย่านลิเภาของภาคใต้ กระจาดสำหรับใส่อาหารไปทำบุญของชาวบ้านภาคกลาง และเครื่องจักสานที่ใช้ในพิธีกรรม ซึ่งสานอย่างประณีตสวยงาม เป็นต้น^{๑๐๐}

^{๑๐๐} สัมภาษณ์, นายสายัญ วงศ์เงิน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

รูปภาพ งานจักสาน

- การทดลองทำเครื่องสักการะล้านนา

เมื่อมีงานประเพณีที่แสดงความเคารพต่อผู้อาวุโส ผู้มีพระคุณหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น งานรดน้ำดำหัว งานสงฆ์พระธาตุ งานเลี้ยงผีเจ้าที่ ชาวล้านนาจะมีการจัดเตรียมเครื่องสักการบูชาเพื่อใช้ประกอบพิธี โดยเครื่องสักการะล้านนาที่ขาดไม่ได้ในงานพิธี ประกอบด้วย หมากสุ่ม หมากเบ็ง ต้นผึ้ง ต้นเทียน และต้นดอก ซึ่งเครื่องสักการะแต่ละประเภทสื่อถึงความหมายแตกต่างกัน เช่น หมากสุ่ม แสดงถึงการทานหรือทำบุญให้แก่บรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว หมากเบ็ง แสดงถึงความสามัคคี ความร่วมมือร่วมใจของคนหมู่บ้าน ต้นดอก เป็นเครื่องสักการะสำหรับถวายให้พระพรหมทั้ง ๔ เพื่อให้ปกป้องรักษางานที่จัดขึ้นให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น เป็นต้น

ส่วนประกอบและวิธีการทำเครื่องสักการะล้านนา มีขั้นตอนการทำ ดังนี้ หมากสุ่ม ได้จากการนำหมากแห้งผ่าเป็นซีก นำมาร้อย และเสียบกับโครงไม้ไผ่หรือโครงหวกกล้วยให้เป็นพุ่ม หมากเบ็ง จะเป็นการนำใบตาลหรือใบมะพร้าวมาสานเป็นดอกไม้แล้วนำหมากมาใส่ไว้ตรงกลางดอก ต้นผึ้ง เป็นการนำขี้ผึ้งมาทำเป็นดอกไม้แล้วประกอบกันเป็นลักษณะคล้ายพานพุ่ม ต้นเทียน เป็นการนำเทียนแท่งมามัดเรียงกันตามโครง โดยใช้เทียนจำนวน ๑๐๘ เล่ม แล้วมาประกอบกันเป็นลักษณะคล้ายพานพุ่ม และต้นดอก จะเป็นพานดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง ที่ทำจากกระดาษเงิน กระดาษทองแล้วมาประกอบกันเป็นลักษณะคล้ายพานพุ่ม^{๑๐๑}

^{๑๐๑} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

รูปภาพ เครื่องสักการะล้านนา

- การอุ้มผ้าด้วยใบสั๊ก

ผ้าอุ้มใบสั๊ก เป็นหนึ่งในวิถีจัดการธรรมเนียมชาติด้วยวัฒนธรรมของชาวเชียงใหม่ ที่มีเสน่ห์และน่าสนใจ เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการ ‘อุ้ม’ ไปจนถึง ‘ผลลัพธ์’ ของสีที่แปรผันไปตามฤดูกาล

ความหมายของ ‘อุ้ม’ ในภาษาล้านนา คือ การบ่ม หมัก

การอุ้มผ้าด้วยใบสั๊ก เป็นการนำใบสั๊กมาหมักกับน้ำประมาณ ๒-๓ วัน จากนั้นนำใบสั๊กมาจัดวางบนผ้าฝ้ายสีขาว (เน้นว่าควรเป็นผ้าฝ้ายแท้จะดูดซับสีได้ดี) ตามตำแหน่งที่ต้องการ แล้วม้วนผ้าและใบไม้รวมกันมัดด้วยเชือกให้แน่น นำไปอุ้มอีกครั้งด้วยการนั่งเป็นเวลาพอสมควร แล้วอุ้มต่อในอุณหภูมิปกติอีก ๒-๓ วัน เรียกได้ว่าบ่ม หมักกันจนได้ที่ แล้วจึงมาถึงขั้นตอน ลุ้นกันอีกที่ว่าผลลัพธ์ของสีและลายที่วางไว้จะออกมาเป็นเช่นไร เพราะใบสั๊กในแต่ละฤดูจะให้เฉดสีที่ไม่เหมือนกันเลยต้นสั๊กกับเมืองเชียงใหม่เป็นของคู่กันมานับตั้งแต่การสถาปนาเมืองเชียงใหม่ในสมัย พญาแสนภู ต้นสั๊กถือเป็นไม้มงคลประจำเมือง เป็นวัสดุที่สำคัญในการก่อสร้างศาสนสถาน และศาสนาวัดต่างๆ ภายในเมืองเชียงใหม่ตั้งแต่สมัยอดีต

ส่วนใบสั๊กเป็นวัตถุดิบชั้นดีที่ชาวเชียงใหม่นำมาใช้ในการทำรูป รวมไปถึง การอุ้มผ้า ปัจจุบันมีกลุ่มบ้านฮ่อมผญาล้านนาเชียงใหม่ นำภูมิปัญญาที่ได้รับสืบทอดมาต่อยอดเป็น ผลิตภัณฑ์ผ้าพิมพ์ลายใบสั๊ก มีทั้งผ้าคลุมไหล่ กระเป๋า เสื้อ กางเกงที่น่าสวมใส่กล่าวได้ว่าเป็นงาน ดีไซน์ที่เปี่ยมไปด้วยเสน่ห์ของเชียงใหม่ เมืองเก่าที่อยู่เคียงคู่กับต้นสั๊กมาจวบจนปัจจุบันนี้^{๑๐๒}

^{๑๐๒} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

รูปภาพ ผ้าที่อุ้กด้วยใบสีก

- การทำตุงใยแมงมุม

ในงานบุญประเพณีแต่ละเดือนของชาวเหนือมักจะประดิษฐ์ “ตุง” หรือ “ตุ้ง” หลากหลายรูปแบบและหลากหลายสีสันทนผืนผ้าหรือใช้วัสดุสิ่งอื่นเพื่อสื่อความหมายระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณในงานบุญประเพณีแต่ละเดือนของชาวอีสานมักจะประดิษฐ์ “ตุง” หรือ “ตุ้ง” หลากหลายรูปแบบและหลากหลายสีสันทนผืนผ้าหรือใช้วัสดุสิ่งอื่นเพื่อสื่อความหมายระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ตามความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ “ตุง” มีความเป็นมาจากเรื่องเล่าเมื่อครั้งในอดีตว่า มีพวกเหล่ามารปีศาจขึ้นไปก่อวาทะดาบนสวรรค์ จนทำให้เหล่าเทวดาตกใจกลัวเป็นอย่างมาก ทำให้เจ้าแห่งสวรรค์สร้าง “ตุง” ขึ้นมา เพื่อให้เหล่าเทวดาได้มองเห็น “ตุง” แล้วเกิดความกล้าหาญไม่หวาดกลัวเหล่ามารปีศาจอีกต่อไป “ตุง” จึงเป็นเหมือนตัวแทนในการขับไล่มารร้ายไปจากสวรรค์นั่นเอง ทำให้ในกาลต่อมามนุษย์จึงได้ประดิษฐ์ “ตุง” เพื่อเป็นสื่อกลางในการติดต่อระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การติดต่อสื่อสารระหว่างมนุษย์กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว อีกทั้งเพื่อเป็นพุทธบูชา อีกทั้งเป็นปัจจัยการส่งกุศลให้แก่ตนเองในชาติหน้าจะได้เกิดบนสวรรค์ต่อไป “ตุง” จึงนับได้ว่าเป็นเครื่องสักการะ เพื่อใช้พิธีกรรมทางพุทธศาสนา ในบุญเฉลิมฉลอง หรือชบวนแห่ต่าง ๆ การประดับประดาในงานพิธีต่าง ๆ เพื่อความสวยงามตระการตา โดยมีความแตกต่างกันตามความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมของท้องถิ่น ซึ่งโดยทั่วไปตุงจะมีลักษณะคล้ายกับธงมีความยาวประมาณ ๑ - ๓ เมตร อาจทอด้วยผ้าฝ้ายเป็นลายขิด ลวดลายสัตว์ คน ต้นไม้ หรือพระพุทธรูป เพื่อถวายพระสงฆ์เป็นพุทธบูชา

ตุงใยแมงมุม เป็นสัญลักษณ์ของความเชื่อเกี่ยวกับโชคลางของชาวอีสาน และประเทศอื่น ๆ ในดินแดนอุษาคเนย์ ซึ่งมีความเชื่อพื้นฐานจากวัฒนธรรมของผี พราหมณ์และพุทธ ที่หลอมรวมเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นของภูมิภาค ตุงใยแมงมุม มีทั้งแบบสีด้านหรือหกด้าน ทำมาจากเส้นไหมหรือเส้นด้ายที่มีหลากหลายสีสันทนกับไม้ไผ่ที่เหลาแล้ว แต่จะกำหนดขนาด มัดและมัดวนจน

เป็นวงรอบคล้ายใยแมงมุมที่โยงไปโยงมา การที่แมงมุมมีใยนี้เองที่ชาวบ้านใช้แทนการเชื่อมโยง วิญญาณ บุญกุศล ไปสู่ภพหลังความตายได้ โดยเป้าหมายคือสวรรค์นั่นเอง เมื่อเสร็จแล้วก็นำมาร้อย เข้าด้วยกันกลายเป็นสายเดียวกันหรือตามรูปแบบต่างๆ ที่ออกแบบให้สวยงาม แล้วนำไปตกแต่ง มณฑลพิธีหรือพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์^{๑๐๓}

รูปภาพ ตุ้งใยแมงมุม

ฉ. การจัดกิจกรรมวัฒนธรรมด้านอาหาร

- ข้าวซอย

เป็นอาหารพื้นบ้านทางภาคเหนือ มีลักษณะคล้ายเส้นบะหมี่ในน้ำแกงกะหรี่ เชื่อกันว่าเป็นวัฒนธรรมอาหารที่ได้รับอิทธิพลมาจากการค้าขายกับพ่อค้าชาวจีนฮ่อหรือชาวจีนที่นับถือศาสนาอิสลามในช่วงกลางยุคศวรรษที่ ๑๙ ที่เข้ามาค้าขายในดินแดนสิบสองปันนาไปจนถึงยูนนาน ข้าวซอยจีนฮ่อจึงเข้ามาอยู่ในวัฒนธรรมของชาวสิบสองปันนาในสมัยนั้น และได้มีการพัฒนาให้เข้ากับลิ้นคนไทยมากขึ้น ด้วยการปรับสูตรใส่กะทิ โรยต้นหอมผักชี รับประทานคู่กับเครื่องเคียงอย่างพริกผัดน้ำมัน มะนาว หอมแดงซอย รวมทั้งผักกาดดอง กลายเป็นข้าวซอยแสนอร่อยที่เรา รู้จักกันในปัจจุบัน ข้าวซอยแบบดั้งเดิมจึงมีเพียงข้าวซอยไก่และข้าวซอยเนื้อเท่านั้น^{๑๐๔}

^{๑๐๓} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๐๔} สัมภาษณ์, สัมภาษณ์, นายสายัญ วงศ์เงิน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

รูปภาพ ข้าวซอย

- ข้าวเหนียว

ชาวล้านนารับประทานข้าวเหนียว หรือข้าวหนึ่ง เป็นอาหารหลัก ทำมาจากข้าวเหนียว นำมาแช่ให้ข้าวอ่อนตัว ประมาณ ๑ คืน หรือ ๒-๓ ชั่วโมงก็ได้ แล้วนำมาึ่งจนสุก ใช้รับประทานกับอาหารทั้ง ๓ มื้อ ถ้าต้องการเก็บข้าวให้อุ่นทั้งวัน ให้เก็บในภาชนะที่เก็บความร้อน เช่น กระติกน้ำแข็ง โดยใช้ผ้าขาวรองพื้นก่อน^{๑๐๕}

รูปภาพ ข้าวหนึ่ง

^{๑๐๕} สัมภาษณ์, สัมภาษณ์, นายสายัญ วงศ์เงิน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

- อาหารจัดแบบขันโตก

ในการจัดสำหรับอาหาร นอกจากจะใช้ขันโตกเป็นภาชนะสำหรับจัดตั้งสำหรับกับข้าวไว้รับประทานกันตามปกติในชีวิตประจำวันแล้ว ยังนิยมใช้รับแขกอีกด้วย และกลายมาเป็นประเพณีนิยมในการเลี้ยงขันโตกในปัจจุบัน ที่เรียกว่า ขันโตกดินเนอร์ ซึ่งอาจารย์ไกรศรีนิมมานเหมินท์ คหบดีที่ได้รับการยกย่องเป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมของภาคเหนือ (ปัจจุบันถึงแก่กรรมแล้ว) เป็นผู้ริเริ่มการจัดขันโตกดินเนอร์ โดยรื้อฟื้นการจัดอาหารแบบขันโตก มาเลี้ยงรับรองแขกในตอนเย็น โดยเริ่มจัดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙ เพื่อเลี้ยงส่ง ฯพณฯ สัญญา ธรรมศักดิ์ หัวหน้าผู้พิพากษาภาค ๕ ในสมัยนั้น ณ บ้านพักของอาจารย์ไกรศรี ที่ถนนฟ้าฮ่าม จังหวัดเชียงใหม่ นับแต่นั้นเป็นต้นมา งานเลี้ยงขันโตกดินเนอร์ จึงกลายมาเป็นประเพณีนิยมแพร่หลายมาจนปัจจุบัน

อาหารที่เป็นสำหรับสำหรับการจัดขันโตก ที่นิยมกัน เช่น ลาบ แกงอ่อม ใส่อั่ว แคบหมู แกงฮังเล น้ำพริกหนุ่ม น้ำพริกอ่อน พร้อมผักจิ้ม อาหารหวาน เช่น ข้าวแต่น ขนมนจีอก^{๑๐๖}

รูปภาพ อาหารจัดแบบขันโตก

- อาหารไทยใหญ่

อาหารไทยใหญ่ใช้ผักเป็นวัตถุดิบหลักในการประกอบอาหาร มีชื่อเรียกแบ่งตามวิธีการทำ เช่น อุ๊บ แอบ จี โโก เป็นต้น “ถั่วเน่า” หรือถั่วเหลืองหมัก เครื่องปรุงสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของอาหารไทยใหญ่ มีทั้งถั่วเน่าแผ่น เรียกว่า ถั่วเน่าแชบ และถั่วเหลืองที่หมักและบดละเอียดโดยจะเก็บไว้ในลักษณะคล้ายการเก็บน้ำพริกตาแดงจะไม่ทำให้แห้ง ใช้แทนกะปิ เรียกว่า ถั่วเน่าเมอะ อาหาร

ข้าวสั้ม เป็นการนำข้าวที่ปรุงรสด้วยขมิ้นและเครื่องต่างๆไปคลุกกับมะเขือเทศลูกเล็กๆ (มะเขือสั้ม) เต็มปลาลงไป คลุกให้เข้ากัน จากนั้นปั้นเป็นลูกพร้อมเสิร์ฟ

^{๑๐๖} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

จิ้น แปลว่า เนื้อ เช่น จิ้นหมู คือ เนื้อหมู / ลุง แปลว่า การปั้นให้เป็นก้อนกลม จิ้นลุง อาหารที่ชาวบ้านกินกันอย่างแพร่หลาย นิยมทานคู่กับข้าวส้ม จิ้นลุง จะใช้หมูสับมาผสมกับเครื่องเทศ สมุนไพร เครื่องแกง แล้วปั้นเป็นลูกกลมๆ มีรสชาติเผ็ดนิดๆ รสชาติคล้ายไส้อั่ว

อู๊บกั๊ก คือ แกงไก่น้ำขลุกขลิก เป็นการนำไก่ที่คลุกกับผงขมิ้นและพริกป่นไปทอด แล้วนำไปเคี่ยวในน้ำซุ๊ปที่ปรุงรสด้วยเครื่องเทศและสมุนไพร^{๑๐๗}

รูปภาพ อาหารไทยใหญ่

- น้ำพริกหนุ่ม

น้ำพริกหนุ่ม ที่ใครหลายคนต่างชื่นชอบมีสาเหตุที่มา คือ “พริกหนุ่ม” ที่นำมาทำเป็นน้ำพริกหนุ่มนั้น จริงๆแล้วไม่ใช่พริกที่ยังไม่แก่ แต่เป็นชื่อพันธุ์ของพริก ชื่อพันธุ์ “พันธุ์หนุ่ม” โดยคุณสมบัติของพริกหนุ่มนั้น ไม่ว่าจะแก่หรือหนุ่ม ก็จะมีสีเขียวไม่เปลี่ยนแปลง และความเผ็ดก็จะเผ็ดน้อยกว่าพริกชี้ฟ้า เผ็ดกว่าพริกหยวกเล็กน้อย ลักษณะพิเศษของพริกหนุ่มที่ไม่สามารถเอาพริกชี้ฟ้าหรือพริกหยวกมาแทนได้ก็คือ เมื่อเอามาปิ้งหรือหมกในไฟป่นขี้เถ้า เพื่อให้สุก สามารถลอกเปลือกออกได้ ซึ่งแตกต่างจากพริกชี้ฟ้าที่ลอกเปลือกไม่ได้

น้ำพริกหนุ่ม เป็นน้ำพริกที่มีลักษณะข้น เป็นอาหารพื้นบ้านรู้จักกันทั่วไป มีจำหน่ายแพร่หลายแก่นักท่องเที่ยว นิยมซื้อเป็นของฝาก รับประทานกับแคบหมู ผักลวกหรือผักสด ส่วนมากใช้พริกหนุ่มที่ยังไม่แก่จัดนำมาอย่างและโขลกส่วนผสมและเกลือ บางสูตรใส่ปลาร้าสับ และกะปิห่อใบตองย่างไฟ บางสูตรใส่น้ำปลากับเกลือ^{๑๐๘}

^{๑๐๗} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

รูปภาพ น้ำพริกหนุ่ม

.น้ำสมุนไพโรไทย

น้ำสมุนไพโรไทยที่นิยมทำมาขายในภาคห้มีส่วนใหญ่จะเป็นน้ำผลไม้หรือสมุนไพโรที่หาได้ตามท้องถิ่นที่หาได้ง่าย เช่น น้ำลำไย น้ำมะตูม น้ำกระเจี๊ยบ น้ำใบเตย น้ำเก็กฮวย เป็นต้น โดยจะบรรจุในหม้อดินเผา ส่วนแก้วน้ำที่ใช้จะเป็นแก้วที่ทำจากกระบอกไม้ไผ่^{๑๐๙}

รูปภาพ น้ำสมุนไพโร

การแสดงผลงาน ทางด้านด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทอผ้าพื้นเมืองลายเชียงแสน ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน กลุ่มหัตถกรรมทอตุ้ง การปั้นและการแกะสลัก ๓. แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลเวียง ศูนย์

^{๑๐๙} สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุวีรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

การเรียนรู้ชุมชนตำบลศรีดอนมูล หอพิพิธินทัศน์ (พิพิธภัณฑสถาน) โดยมีการนำเสนอและประชาสัมพันธ์ผ่านทางแอปพลิเคชัน^{๑๑๐}

อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว วัฒนธรรม โบราณสถานที่มีมากในเขตนอกเมือง และในเมือง การเข้ามาจัดการพัฒนาของชุมชนเพื่อจัดการประชาสัมพันธ์ โบราณที่เสื่อมโทรม จะทำให้เศรษฐกิจในแนวชายแดนได้กลับมาคึกคักและมีการค้าขายทั้งในประเทศ และต่างประเทศ การพร้อมรับนักท่องเที่ยวจึงตลอดถึงการใช้เส้นทางน้ำโขงเป็นแหล่งท่องเที่ยวพาณิชย์ เรือเร็วในการบริการนักท่องเที่ยวชมภูมิทัศน์ทางน้ำ

การพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ และทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ทางอำเภอเชียงแสนได้มีการเขามามีบทบาทในการอนุรักษ์ถนอมวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบในการส่งเสริม การท่องเที่ยวที่ใช้การบริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาทั้งท่าเรือพาณิชย์ ท่าเรือโดยสาร ลาว ไทย เมียนมาร์ ในการปรับปรุงหรือพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงจะต้องมีการจัดการแหล่งที่อยู่อาศัยบริเวณรอบๆ โบราณสถานที่อยู่ติดกับชุมชน ด้านการค้าขาย การเศรษฐกิจ การปกครอง และการประกอบกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน จึงจะต้องยึดหลักการผสมผสานชุมชน โบราณสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ให้เป็นพื้นที่อย่างมีระเบียบ การจัดการพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ การจัดการบูรณะ บำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพเดิม การสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่จะต้องไม่ลบล้างหรือบังทัศนียภาพของโบราณสถาน การบริการชุมชนโดยการจัดแบ่งเขตพื้นที่ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ดังนี้^{๑๑๑}

ก. เขตพื้นที่ชุมชน ภาครัฐ เอกชน จะต้องมีการจัดเตรียมการบริหารจัดการควบคุมพื้นที่และรูปแบบ โรงเรียน อาคาร ถนน ร้านอาหาร สถานที่บริการ และสถานที่ราชการ ที่จะต้องมีการดูแลการลู่ล้าโบราณสถานที่ยังคงสภาพเดิมอยู่ทั้งการย้ายบ้านเรือน สิ่งก่อสร้างที่ชุมชนก่อสร้างขึ้นมาใหม่

การส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะต้องมีการวางแผนการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน การประชาสัมพันธ์ด้านการให้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวในการช่วยกันอนุรักษ์โบราณสถานประกอบกับการให้ความรู้ในเมืองประวัติศาสตร์ของอาณาจักรล้านนา ด้านภาษา ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านวิถีชีวิตท้องถิ่น ด้านการแต่งกาย ซึ่งการให้ข้อมูลเบื้องต้นจะทำให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจในกระบวนการสืบสานวัฒนธรรมล้านนาในอดีตสู่ปัจจุบัน ศูนย์เรียนรู้เพื่อเป็นการนำเสนอข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของเมืองเชียงแสน การบริการด้านการท่องเที่ยวที่จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจถึงการสัมผัสธรรมชาติทางประวัติศาสตร์ เช่น การแสดงศิลปวัฒนธรรมชุมชน การนำเสนอในรูปแบบต่างๆ ที่ชุมชนได้สะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์เมืองเชียงแสน การบริการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ได้สนับสนุน ดังนี้^{๑๑๒}

^{๑๑๐} สัมภาษณ์, นายสายัญ วงศ์เงิน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๑๑} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๑๒} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

๑. ป้ายโบราณสถาน
๒. ศูนย์บริการการท่องเที่ยว
๓. แผ่นพับใบปลิวการท่องเที่ยวเมืองเชียงใหม่
๔. ของที่ระลึก
๕. งานส่งเสริมวัฒนธรรมเชียงใหม่
๖. การสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณี

ส่วนการอนุรักษ์พื้นที่โบราณสถานทางประวัติศาสตร์ โดยชุมชนมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการร่วมกับภาครัฐ และผู้ประกอบการท่องเที่ยว ดังนี้

๑. การก่อสร้างโครงการใหม่
๒. การปรับปรุงโบราณสถานที่สำคัญในเมือง และนอกเมืองเชียงใหม่
๓. การย้ายสถานที่ราชการออกจากโบราณสถาน
๔. การปรับปรุงภูมิทัศน์โบราณสถานที่ต้องย้ายบ้านเรือนที่บุกรุกออกนอกสถานที่
๕. การจัดถนนชุมชนให้สอดคล้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยววัฒนธรรมรูปแบบใหม่

ข. เขตพื้นที่เกษตรกรรม ในภาพรวมส่วนใหญ่พื้นที่ทำการเกษตรของคนในพื้นที่จะอยู่รอบนอกหรืออยู่ห่างไกลกับโบราณสถาน เพราะประชาชนส่วนใหญ่จะทำไร่ ทำนา ทำสวน ตลอดถึงการเลี้ยงสัตว์พื้นที่เหมาะในการเกษตรจึงต้องพึ่งพาแหล่งน้ำ ทำเลที่เหมาะสมจึงไม่ได้เป็นอุปสรรคกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่^{๑๓๓}

ค. เขตพื้นที่ป่าสงวน เชียงใหม่มีกฎเขตด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือซึ่งเป็นทัศนียภาพที่สวยงามและเป็นจุดขายให้กับนักท่องเที่ยวที่ได้มาชมซึ่งเป็นพื้นที่อุทยานของกรมป่าไม้ พื้นที่ส่วนใหญ่ของโบราณสถานจะมีส่วนราชการเข้ามาดูแลในการบุกรุกของประชาชนในการใช้เป็นพื้นที่อาศัย เพราะอยู่ใกล้กับความเจริญของเมืองเชียงใหม่ทั้งที่เป็น คูเมือง กำแพงเมือง สถานโบราณ การบริหารจัดการของชุมชนและภาครัฐได้จัดการจัดโซนให้กับชุมชนได้ใช้เพื่อให้สอดคล้องกับความเจริญเติบโตของเมืองเชียงใหม่อย่างมีระเบียบตามแผนการพัฒนารองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น^{๑๓๔}

ง. เขตพื้นที่สาธารณะ ได้มีการบริการจัดการให้อยู่ในพื้นที่เหมาะสมทั้ง ถนน อาคาร ร้านค้า สถานที่เอกชน และสถานที่ราชการ การจะขออนุญาตในการก่อสร้างจะต้องมีกระบวนการที่ชัดเจน รูปแบบที่ใช้พื้นที่ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ทราบถึงจุดประสงค์ในการก่อสร้างเพื่อที่จะให้การจัดการเป็นไปตามระเบียบ^{๑๓๕}

การออกแบบหน้าจอแอปพลิเคชัน

การออกแบบแอปพลิเคชันได้ยึดหลักการในการออกแบบ User Interface ที่ประกอบไปด้วย Visibility, Development และ Acceptance.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์, นายทองศักดิ์ หน่อสุวรรณ เกษตรอำเภอเชียงใหม่ อำเภอเชียงใหม่, ๑๖ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์, นายนิวัฒน์ ร้อยแก้ว นักอนุรักษ์ลุ่มน้ำโขง, ๑๖ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

๑. **Visibility** คือ มีความชัดเจนที่จะบ่งบอกถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแอปพลิเคชัน โดยคำนึงการใช้งาน และมี Concept ที่ชัดเจน

๒. **Development** ต้องคำนึงถึง ความสามารถในการปรับแต่งและข้อจำกัดของ platform เช่น การรองรับ การสร้างต้นแบบที่รวดเร็ว มีคลังข้อมูล และมีชุดเครื่องมือที่รองรับ เพื่อที่จะสามารถต่อยอดและพัฒนาต่อไปได้

๓. **Acceptance** หมายถึง ยอมรับในข้อตกลงสิทธิบัตร และนโยบายองค์กร ไม่ขัดกับข้อบังคับ (Apple Store, Google Play)

พื้นฐานหลักการออกแบบแอปพลิเคชัน เพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๑. **Communication** ความสอดคล้องกันระหว่าง ผู้ใช้และฟังก์ชันการใช้งาน เช่น พฤติกรรมการใช้งาน interactive ต่าง ๆ

๒. **Economization** การลดจำนวนขั้นตอนการทำงานของ User Interface ให้น้อยที่สุด แต่ต้องครอบคลุมที่สุด

๓. **Organization** หมายถึง User Interface จะต้องมีการสร้างการที่จะใช้งานและ Concept ที่ชัดเจน^{๑๑๖}

การสนทนากลุ่มย่อยได้ดำเนินการเมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๓ วัดพระธาตุผาเงา ตำบลเวียง อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ วัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่มมีดังนี้

๑. เพื่อต้องการทราบถึงแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่และคู่มือการใช้แอปพลิเคชันจากการใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยวโบราณสถานเมืองเชียงใหม่

๒. การระดมความคิดเพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่เมื่อนำมาใช้ประโยชน์ในชุมชนแล้วยังนำมาจัดเข้ากับการจัดการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

๓. การจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ในชุมชนเป็นศูนย์เรียนรู้ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิดเห็น กระบวนการขับเคลื่อน ประสบการณ์ ทางด้านการท่องเที่ยวโบราณสถานเมืองเชียงใหม่ การจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ในชุมชน การสร้างองค์ความรู้ใหม่ การสร้างเครือข่าย การเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้มาใช้ประโยชน์กับชุมชนในปัจจุบัน^{๑๑๗}

จากการได้สนทนากลุ่มย่อยจึงได้พิจารณา และได้ผลสรุปของชุมชนที่จะต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การวางแผนร่วมกัน และผลกระทบ การเปิดเวทีให้ความคิดเห็นที่มีความหลากหลายของชุมชน ความเชื่อมโยงในการประสานงาน ผลงานที่ได้ผลิตในชุมชนจะต้องมีการกำหนดให้ชัดเจน หน้าที่จะต้องทำอะไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบ จะส่งผลกระทบอะไรเมื่อมีการปฏิบัติตามแผน การกำหนดเงื่อนไขจะต้องมีระบบที่เข้าควบคุมตัวแปรทุกขั้นตอน ดังนี้

๑. กำหนดทุกประเด็นการปฏิบัติงานให้ชัดเจน

๒. กำหนดการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ในชุมชน

^{๑๑๖} สัมภาษณ์, สัมภาษณ์, นายสายัญ วงศ์เงิน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๑๗} สัมภาษณ์, สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

การเชื่อมโยงให้มีความสอดคล้องในแต่ละสัปดาห์

จากการสัมภาษณ์ในการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ของแต่ละท่านได้นำมาวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของการบริหารการท่องเที่ยวของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ การใช้เทคนิค SWOT ดังนี้

จุดแข็ง

๑. เป็นบริการจัดการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ในชุมชนที่เข้าร่วมโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ

๒. มีการใช้งานบริการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ในชุมชนด้วยแอปพลิเคชันอย่างต่อเนื่องให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของนักท่องเที่ยวในการบริโภคข้อมูลข่าวสารที่ได้นำเสนอทุกมิติของการส่งเสริมการท่องเที่ยวโบราณสถานและชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ

๓. เข้าถึงนักท่องเที่ยวโดยตรงที่เข้าร่วมโครงการ โดยการศึกษาการท่องเที่ยวผ่านระบบเครือข่ายทางตรงอย่างสม่ำเสมอจะทำให้สามารถเลือกใช้บริการที่ตรงกับความต้องการของตนเอง

๔. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม โบราณสถานสะดวก

๕. แหล่งท่องเที่ยวเมืองเชียงใหม่มีความโดดเด่น และแตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ

๖. มีที่พักบริการให้กับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ

๗. มีป้ายบอกทาง และป้ายโบราณสถานอธิบายความเป็นมาของสถานที่

๘. แหล่งท่องเที่ยวมีความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว

๙. มีร้านค้าบริการของที่ระลึกเพียงพอ

๑๐. มีร้านอาหารเพียงพอ

๑๑. การคมนาคมหรือเส้นทางเชื่อมต่อแหล่งท่องเที่ยวสะดวก

จุดอ่อน

๑. มีการให้บริการชุมชนยังไม่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวจะทำให้ผู้ที่มาท่องเที่ยวโบราณสถานขาดความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตัวในการท่องเที่ยวโบราณสถานอย่างถูกต้อง

๒. การลงทุนงบประมาณในการจัดหาอุปกรณ์อำนวยความสะดวกทางด้านการท่องเที่ยวโบราณสถานเมืองเชียงใหม่ยังมีน้อยเนื่องจากงบประมาณในการจัดซื้อจัดจ้างอุปกรณ์ยังไม่มี

๓. การจูงใจนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ยังมีน้อยเพราะสาเหตุของการเป็นอยู่ของครอบครัว เศรษฐกิจ และสังคมในพื้นที่ยังขาดความรู้การร่วมสร้างสรรค์

๔. ไม่มีแผนที่ในการอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวชัดเจน

๕. ข้อมูลการท่องเที่ยวจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนไม่มี

๖. ไม่มีกิจกรรมสร้างความรู้ รื่นเริง ให้กับนักท่องเที่ยว

๗. การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวยังไม่มีระบบที่ชัดเจน

๘. บ้านเรือนในชุมชนบุกรุกแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานไม่สะดวกในการแบ่งเขตให้ชัดเจน

๙. แหล่งท่องเที่ยวบางจุดมีห้องน้ำไม่เพียงพอ

๑๐. ขาดผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณสถานในพื้นที่ต่างๆ

๑๑. การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวไม่มีความหลากหลาย^{๑๑๘}

อุปสรรค

๑. การบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนในการให้บริการนักท่องเที่ยวอาจทำให้ไม่สะดวก และเป็นไปตามวิถีของนักท่องเที่ยวเท่าที่จะเป็น

๒. การเพิ่มพื้นที่ใช้งานของศูนย์กระจายข้อมูลข่าวสารซึ่งอาจจะขยายได้ในพื้นที่จำกัด

๓. บรรยากาศและสภาพแวดล้อมการจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่ดีในพื้นที่ค่อนข้างมีน้อย

๔. การจัดระเบียบชุมชนกับโบราณสถานยังไม่สามารถทำให้ชัดเจน

๕. ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน

๖. ขาดการสนับสนุน ส่งเสริมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๗. กฎหมายระหว่างประเทศไม่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเมืองเชียงใหม่

๘. การท่องเที่ยวเมืองเชียงใหม่เป็นการกระจายรายได้ให้ชุมชนไม่ทั่วถึง

๙. ประชาชนในชุมชนไม่มีความรู้ ความสามารถในการท่องเที่ยวโบราณสถาน

ประวัติศาสตร์

๑๐. การปรับภูมิทัศน์ริมฝั่งแม่น้ำโขงยังไม่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวทางธรรมชาติเนื่องจากการสิ่งปลูกสร้างไม่มีระเบียบ^{๑๑๙}

โอกาส

๑. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่เป็นพื้นที่เหมาะในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีส่วนร่วมในพื้นที่จังหวัดเชียงราย

๒. สภาพแวดล้อมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่สามารถจะจัดได้ทั้งทางบกและทางน้ำ ประกอบกับการพื้นที่เหมาะกับการท่องเที่ยวที่สามารถท่องเที่ยวหลายรูปแบบทั้งการเดินทาง นั่งรถเที่ยว หรือนั่งเรือเที่ยว เป็นต้น

๓. พื้นที่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่จะต้องมีการวางแผนให้สอดคล้องกับนวัตกรรมวิถิชุมชน และสามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวครบวงจรได้โดยการร่วมมือของคนในชุมชนทุกคน

๔. เป็นเขตพื้นที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้านสามารถกระตุ้นเป็นจุดเด่นในการตลาดได้ดี

๕. มีการท่องเที่ยวหลายรูปแบบทั้งทางบก และทางน้ำ

๖. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีนโยบายสนับสนุน ส่งเสริมการท่องเที่ยวโบราณสถานในชุมชน

๗. ความร่วมมือของภาครัฐ และเอกชนในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวชุมชน

๘. ให้อำเภอเชียงใหม่เป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจเสรี

๙. กรมศิลปกรพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน ประวัติศาสตร์ให้เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป^{๑๒๐}

^{๑๑๘} สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๑๙} สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๒๐} สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

การบริหารการท่องเที่ยวของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ การใช้เทคนิค SWOT ได้นำมาวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ดังนี้

จุดแข็งของการบริหารจัดการพัฒนาเพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ในภาพรวมแล้วโอกาสในการพัฒนาจะต้องมีส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กำหนดนโยบาย แผนงาน ให้สอดคล้องกับการส่งเสริม สนับสนุนชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว การจัดแผนผังเมืองเป็นการจัดบ้านเรือนชุมชนให้เป็นระเบียบไม่บุกรุกโบราณสถาน วัด ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว การสร้างแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักกับคนทั่วไปแล้วจะต้องเป็นอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยววัฒนธรรม โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ การปลูกจิตสำนึกประชาชนในชุมชน การปรับภูมิทัศน์ การรักษาโบราณสถาน วัด และแหล่งประวัติศาสตร์จะต้องร่วมมือกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ กรมศิลปากร เพื่อเข้ามาบริหารจัดการบริเวณสถานที่ท่องเที่ยว เช่น การส่งเสริมการตลาด การพัฒนาประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวทุกมิติ การจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยววัฒนธรรม จัดกิจกรรมบนถนน การสร้างความรื่นเริง และการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว^{๑๒๑}

การจัดกิจกรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการลดปัญหาที่เกิดจากอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้นจะต้องจากกฎหมายระหว่างประเทศที่มีข้อจำกัดในการที่จะทำให้นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวน้อย การเสนอให้กับทางรัฐบาลในการปรับปรุงแก้ไขเพื่อพิจารณาแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนจึงจะต้องมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ต่อการบริหารจัดการทั้งแผนการท่องเที่ยว การสร้างรายได้ให้ชุมชน การกระจายรายได้ให้ทั่วถึงทุกพื้นที่ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ การอนุรักษ์โบราณสถาน วัด และแหล่งประวัติศาสตร์ การส่งเสริมบุคลากรในการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความรู้ด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ท่องเที่ยวตลอดจนจัดกิจกรรมเสริมให้ความรู้ เวทีเสวนาการท่องเที่ยวชุมชนกับเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ท่องเที่ยว^{๑๒๒}

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

การบริหารจัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะต้องร่วมมือกันทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ และเอกชนในด้านนโยบาย แผนงาน การจัดการทางด้านภูมิทัศน์จะต้องดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสะอาด การจัดการห้องห้องชุมชน สถานที่พักผ่อน ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก สถานที่จอดรถนักท่องเที่ยว ความปลอดภัยชีวิตและทรัพย์สิน การจัดระเบียบตลาดชุมชนจะต้องมีระเบียบและสะอาด ถนนวัฒนธรรม การปรับปรุงสถานที่ประกอบการท่องเที่ยว สภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวทั้งไม้ดอกไม้ประดับ

ด้านแหล่งท่องเที่ยวเมืองเชียงใหม่จะต้องมีความปลอดภัย มีความสงบร่มรื่น สถานที่ท่องเที่ยวเป็นแหล่งที่ประทับใจของนักท่องเที่ยวที่ได้มาเยี่ยมชม การสืบสานการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชน ด้านภาษา อาหารพื้นบ้าน การแต่งกาย และนวัตวิถีชุมชนมีสภาพความสมบูรณ์และสวยงามเป็นธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ศิลปะ สถาปัตยกรรม เอกลักษณ์ของล้านนาที่คงสภาพไว้ดั้งเดิม เช่น อุทยานประวัติศาสตร์ในสมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา ซึ่งจุดเด่นของอำเภอเชียง

^{๑๒๑} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๒๒} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

แสน จังหวัดเชียงราย สามารถติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านได้หลายประเทศ เช่น ประเทศจีน ประเทศเมียนมาร์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทำเรื่อน้ำโขงเป็นศูนย์กลางการค้าขายระหว่างประเทศสามารถประชาสัมพันธ์ในการท่องเที่ยวในภูมิภาคนี้ได้เป็นอย่างดี การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานให้มีความสงบ ไม้วุ่นวาย ความปลอดภัย ให้เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีความศักดิ์สิทธิ์ในเขตพื้นที่ล้านนาตะวันออก ที่มีจุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี^{๑๒๓}

จากการพัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ ด้วยแอปพลิเคชันสรุปได้ว่าการส่งเสริมการท่องเที่ยวเศรษฐกิจใหม่เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย กรมศิลปากร และทุกภาคส่วนจะต้องร่วมมือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง สถานที่ท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ โบราณสถาน วัด ให้มีความสงบ ร่มรื่น สะอาด จัดพื้นที่ถ่ายภาพ พื้นที่วิวริมแม่น้ำโขงเป็นระยะ การสร้างระเบียบห้องพัก ร้านค้าชุมชน การบริการให้กับนักท่องเที่ยวอย่างดี การบริหารจัดการของพื้นที่ชุมชนจะต้องเชิญชวนประชาชนได้พร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาจากความยิ้มแย้มแจ่มใส การให้บริการข้อมูล ข่าวสาร วัฒนธรรมถิ่นฐาน ตลอดจนจัดมัคคุเทศก์ในการให้บริการนักท่องเที่ยว^{๑๒๔}

๔.๓ การเผยแพร่องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ไปสู่สาธารณะชน

มีการประชาสัมพันธ์การเผยแพร่องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานด้วยวิธีการดังนี้คือ^{๑๒๕}

๑. มีการประชาสัมพันธ์ทั้งในระบบออนไลน์ และ ออฟไลน์

ก. ออนไลน์ คือ มีการนำเสนอทั้งโปสเตอร์ แผ่นพับ โบว์ชัวร์ คลิปเสียง คลิปวิดีโอผ่านช่องทางเฟสบุ๊ก ยูทูป เว็บไซต์ แอปพลิเคชัน ในงานวิจัยเล่มนี้ได้นำเสนอแผ่นพับ ดังนี้คือ

^{๑๒๓} สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๒๔} นางสาวธนิกานต์ วรรณมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน, ๑๙ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๒๕} สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงแสน, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

ข. ออฟไลน์ คือ มีการนำเสนอในรูปแบบโปสเตอร์ โบชัวร์ ปฏิทิน (ล้านนา) หนังสือ สวดมนต์ หนังสือธรรมะ ผ่านช่องทาง วัด บ้าน โรงเรียน ราชการ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน วิชาชีพ ต่างๆ เป็นต้น ในงานวิจัยเล่มนี้ได้นำเสนอคู่มืองานวิจัย ดังนี้คือ

คู่มืองานวิจัย

คู่มือ งานวิจัยเรื่อง :

**ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม
เชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย**
Art and culture of Chiang Saen, Chiang Rai Province.

โดย

พระครูศรีรัตนการ, ๘๙.๘ร.

พระครูกิตติพัฒนานุยุต, ๘๙.๘ร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย พ.ศ. 2564
 ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม MCU RS 800764006

ชุดองค์ความรู้ งานวิจัยเรื่อง :

ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม
เชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ เชียงราย

Art and culture of Chiang Saen, Chiang Rai Province.

โดย
พระครูธีรรัตนการ, ผศ.ดร.
พระครูกิตติพัฒนานุยุต, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย พ.ศ. 2564

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม MCU RS 800764006

๒. มีการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น มัคคุเทศก์ ค่าบริการเข้าชมสถานที่ต่างๆ ห้องน้ำ สถานที่จอดรถ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก และการบริการข้อมูลข่าวสาร

๓. การจัดกิจกรรม ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี พื้นบ้าน

๔. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐ และเอกชน

๕. การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชนอย่างต่อเนื่อง

๖. การสนับสนุน ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาในพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรม เช่น จัดนิทรรศการ เป็นต้น

๗. ให้ความรู้ ความเข้าใจ ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนให้กับคนในพื้นที่

๘. การจัดการวางแผนร่วมกันของทุกภาคส่วนในการบริหารความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น^{๑๒๖}

จากการได้สนทนากลุ่มย่อยจึงได้พิจารณา และได้ผลสรุปของชุมชนที่จะต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การวางแผนร่วมกัน และผลกระทบ การเปิดเวทีให้ความคิดเห็นที่มีความหลากหลายของชุมชน ความเชื่อมโยงในการประสานงาน ผลงานที่ได้ผลิตในชุมชนจะต้องมีการกำหนดให้ชัดเจน หน้าที่จะต้องทำอะไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบ จะส่งผลกระทบอะไรเมื่อมีการปฏิบัติตามแผน การกำหนดเงื่อนไขจะต้องมีระบบที่เข้าควบคุมตัวแปรทุกขั้นตอน ดังนี้

๓. กำหนดทุกประเด็นการปฏิบัติงานให้ชัดเจน

๔. กำหนดการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ในชุมชน

๕. การเชื่อมโยงให้มีความสอดคล้องในแต่ละสัปดาห์

สนทนากลุ่มย่อยในครั้งนี้มีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยวิธีการเจาะจงที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีการระดมความคิดเห็น ความต้องการของชุมชนที่จะพัฒนาสิ่งที่เป็นต้นทุนของชุมชนเพื่อการอยู่ได้ด้วยตนเองในเรื่องการพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ในหลายทัศนะได้สรุปบทสัมภาษณ์ความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องการทำ SWOT การส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้แก่

๑) พระพุทธิญาณมุนี รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๒) พระอภิชาติ รัตโก เจ้าอาวาสวัดสบกก วัดนอกเมืองอำเภอเชียงใหม่

๓) นายทองศักดิ์ หนองสุวรรณ เกษตรอำเภอเชียงใหม่ อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๔) นางสาวแสงอัมพา หริมูลวงศ์ ศึกษานิเทศก์ สพฐ. เขต ๓ จังหวัดเชียงใหม่

๕) นางสาวโสภภาพร ไสยแพทย์ ศึกษานิเทศก์ สพฐ. เขต ๓ จังหวัดเชียงใหม่

๖) นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน วัฒนธรรมเชียงใหม่ อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๗) นายนิวัฒน์ ร้อยแก้ว นักอนุรักษ์ลุ่มน้ำโขง อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๘) นายนิรันดร์ กุณะ ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๙) นายสายัญ วงศ์เงิน ประชาชนที่ได้นำแอปพลิเคชันและคู่มือในการบริหารจัดการท่องเที่ยว

^{๑๒๖} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

๖) นางแพรว ดอนชัย กลุ่มรักสุขภาพ ตำบลป่าอ้อดอนชัย อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

ทัศนคติในการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ของแต่ละท่านสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นไปได้และประโยชน์จากการบริหารจัดการร่วมกันของชุมชน ภาครัฐ และเอกชน ดังนี้

๑. พระพุทธิญาณมุนี รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย ให้การสนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี อำเภอเชียงแสน เพื่อให้สืบรุ่นลูกหลานที่ผ่านมาในอดีตได้มีการพัฒนาเชิงรุกกันหลายครั้ง การอนุรักษ์ลุ่มแม่น้ำโขงตลอดจนการไหลเรือไฟ สงกรานต์ จนถึงบัดนี้การพัฒนาในรูปแบบเชียงแสนยังไม่เกิดขึ้นตามที่ได้วางแผนกันไว้จึงต้องอาศัยบุคลากรรุ่นหลังได้ช่วยกันผลักดันและมีการนำสู่ปฏิทินการท่องเที่ยวเมืองเชียงแสน เพื่อให้เกิดรายได้ชุมชน การกระจายงานในพื้นที่ชุมชนตลอดจนการนำประเพณีวัฒนธรรมเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนในระดับพื้นที่^{๑๒๗}

๒. พระอภิชาติ รัตโก เจ้าอาวาสวัดสภก และคณะได้รับการสนับสนุนกลุ่มรักน้ำโขงในการอบรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มที่มีแนวคิดใหม่ ที่มีความใส่ใจเรื่องโบราณสถานในชุมชนนอกเมืองเชียงแสน นวัตกรรมด้านการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สามารถทำให้ชุมชนมีรายได้ช่วยเหลือตนเองและครอบครัว สร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว ความอบอุ่นในการอยู่กันพร้อมหน้า การส่งเสริมให้เกิดการสนับสนุนและให้ความร่วมมือการท่องเที่ยวเมืองเชียงแสนขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยว ศึกษาดูงานเป็นแหล่งให้ความรู้กับนักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้ได้ตลอดเวลา^{๑๒๘}

๓. นายทองศักดิ์ หน่อสุวรรณ เกษตรอำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงแสน ให้ข้อคิดด้านการเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวที่จะสามารถนำรายได้ทางการเกษตรที่มีอยู่ในพื้นที่นำมาแปรรูปเป็นของฝาก อาหารพื้นบ้าน ตลอดจนการพัฒนาเกษตรกิจพอเพียงเข้าสู่ตลาดใบตองที่จะส่งเสริมการขายในถนนคนเดินเมืองเชียงแสนจะทำให้ประชาชนมีการพัฒนาสินค้า และการนำเสนอสินค้ารูปแบบใหม่^{๑๒๙}

๔. นางสาวแสงอัมพา หริมูลวงศ์ ศึกษาพิเศษ สพฐ. เขต ๓ กล่าวถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวในบริบทที่ต้องพึ่งพิงพุทธบูรณาการ จากการนำความเชื่อ ความศรัทธาของพระพุทธศาสนา นำมาบริหารจัดการในรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ การจัดการด้วยกาบริหารด้วยชุมชนจะทำให้เกิดความร่วมมือร่วมวางแผนกำหนดทิศทางในการทำงานให้ชัดเจนขึ้น^{๑๓๐}

๕. นางสาวโสภภาพร ไสยแพทย์ ศึกษาพิเศษ สพฐ. เขต ๓ การส่งเสริมการแต่งกายในโรงเรียน สังกัด สพฐ. เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้อำเภอเชียงแสนมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ประกอบกับการที่เสื้อผ้าทอในการตัดชุดแต่งการให้นักเรียนจะทำให้ชุมชนที่ประกอบการทอผ้ามีรายได้เพิ่มมากขึ้น^{๑๓๑}

^{๑๒๗} สัมภาษณ์, พระพุทธิญาณมุนี รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย, ๑๔ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๒๘} สัมภาษณ์, พระอภิชาติ รัตโก เจ้าอาวาสวัดสภก และคณะ, ๑๘ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๒๙} สัมภาษณ์, นายทองศักดิ์ หน่อสุวรรณ เกษตรอำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงแสน, ๑๖ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๓๐} สัมภาษณ์, นางสาวแสงอัมพา หริมูลวงศ์ ศึกษาพิเศษ สพฐ. เขต ๓, ๑๖ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๓๑} สัมภาษณ์, นางสาวโสภภาพร ไสยแพทย์ ศึกษาพิเศษ สพฐ. เขต ๓, ๑๖ เมษายน ๒๕๖๔.

๕. นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน วัฒนธรรมเชียงใหม่ อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในอดีตสู่ปัจจุบันในเรื่องความเป็นมาของโบราณสถานเมืองเชียงใหม่ที่ได้มีการสนับสนุน ส่งเสริมการท่องเที่ยว ในรูปแบบต่างๆ ที่จะนำนักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสเมืองโบราณ การริเริ่มถนนคนเดิน ถนนใบตอง ตลอดจนการกำหนดวันในการพบปะแลกเปลี่ยนสินค้าพื้นบ้านในชุมชน และนักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามาในเมืองเชียงใหม่ในวันศุกร์ทุกสัปดาห์เรื่อยมา การท่องเที่ยวจะต้องอาศัยปัจจัยอีกหลายด้านในเรื่องความยั่งยืน ความต่อเนื่องของการส่งเสริมของภาครัฐ และเอกชนที่จะนำกระบวนการสร้างเมืองท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตลอดถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกอาชีพและงบประมาณในแต่ละปีจัดสรรลงพื้นที่อย่างสอดคล้องกับสภาพจริงของการท่องเที่ยวชุมชน^{๑๓๒}

๖. นายนิวัฒน์ ร้อยแก้ว นักอนุรักษ์ลุ่มน้ำโขงได้ให้ข้อคิดเห็นในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในเมืองเชียงใหม่จะต้องมีทั้งการท่องเที่ยวทางบกที่มีโบราณสถาน วัดร้าง วัดที่สำคัญทางเศรษฐกิจแล้วยังต้องพึ่งพาลำน้ำโขงในการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางน้ำที่สามารถไปเที่ยวในประเทศพื้นบ้านที่มีการค้าขายตามแนวชายแดนได้อย่างปลอดภัย และสามารถซื้อสินค้าต่างประเทศซึ่งเป็นอาหาร ของที่ระลึกกลับมาฝั่งไทยได้^{๑๓๓}

๗. นายนิรันดร์ กุณะ ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มีหลากหลายชนเผ่าทั้ง ไทลื้อ ไทใหญ่ และลาว กลุ่มชนเหล่านี้เป็นบุคลากรที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยววันวิถีชุมชน การท่องเที่ยวจะต้องอาศัยกลุ่มชาติพันธุ์ในการสืบสาน บอกเล่าในความเป็นมาของบรรพบุรุษที่ได้มาอยู่อาศัยในชุมชนเมืองเชียงใหม่ตลอดจนของใช้ส่วนตัว เครื่องมือทำการเกษตร การประมง เป็นต้น^{๑๓๔}

๘. นายสายัญ วงศ์เงิน ประชาชนที่ได้นำแอปพลิเคชันและคู่มือในการบริหารจัดการท่องเที่ยวของตนเองและคณะได้ใช้ในการตัดสินใจในการท่องเที่ยวโบราณสถาน วัด วัดร้าง จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันในชุมชน^{๑๓๕}

๖. นางแพรว ดอนชัย นักท่องเที่ยวได้สืบค้นหาแหล่งความรู้จากเว็บไซต์ แอปพลิเคชันในการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น จะได้นำวางแผนในการท่องเที่ยวเมืองเชียงใหม่ในระยะเวลาที่เหมาะสมกับแต่ละสถานที่ที่จัดให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษา^{๑๓๖}

จากการศึกษาเรื่อง การเผยแพร่องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ไปสู่สาธารณชน สรุปได้ว่าการประชาสัมพันธ์การเผยแพร่องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงาน ด้วยวิธีการดังนี้ คือมีการจัดทำชุดความรู้ และ แผ่นพับ โบชัวร์ เพื่อการประชาสัมพันธ์และโปรโมทเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

^{๑๓๒} สัมภาษณ์, นายบุญส่ง เชื้อเจ็ดตน วัฒนธรรมเชียงใหม่ อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๑๖ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๓๓} สัมภาษณ์, นายนิวัฒน์ ร้อยแก้ว นักอนุรักษ์ลุ่มน้ำโขง, ๑๖ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๓๔} สัมภาษณ์, นายนิรันดร์ กุณะ, ผู้นำชุมชนบ้านสบกก กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ของอำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๓๕} สัมภาษณ์, นายสายัญ วงศ์เงิน, ๑๐ มีนาคม ๒๕๖๔.

^{๑๓๖} สัมภาษณ์, นางแพรว ดอนชัย นักท่องเที่ยว, ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔.

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษางานวิจัยชิ้นนี้ทำให้ได้องค์ความรู้ดังนี้คือ

๑. มีรูปแบบการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ เช่น รูปแบบการจัดศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเชียงใหม่ ศูนย์การเรียนรู้พิพิธภัณฑ์แห่งชาติเชียงใหม่ ศูนย์การเรียนรู้หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดพระธาตุผาเงา ศูนย์การเรียนรู้ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอเชียงใหม่ โดยอาศัยความร่วมมือของวัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน ราชการ ส่วนงานภาครัฐและเอกชน ที่ส่งเสริมและสนับสนุน

๒. มีรูปแบบนิทรรศการจัดแสดงความเชื่อมโยงอันแนบแน่นระหว่างวัฒนธรรมกับธรรมชาติ สะท้อนผ่านพื้นที่ทางจิตใจทั้งในประเทศไทย ลาว จีน

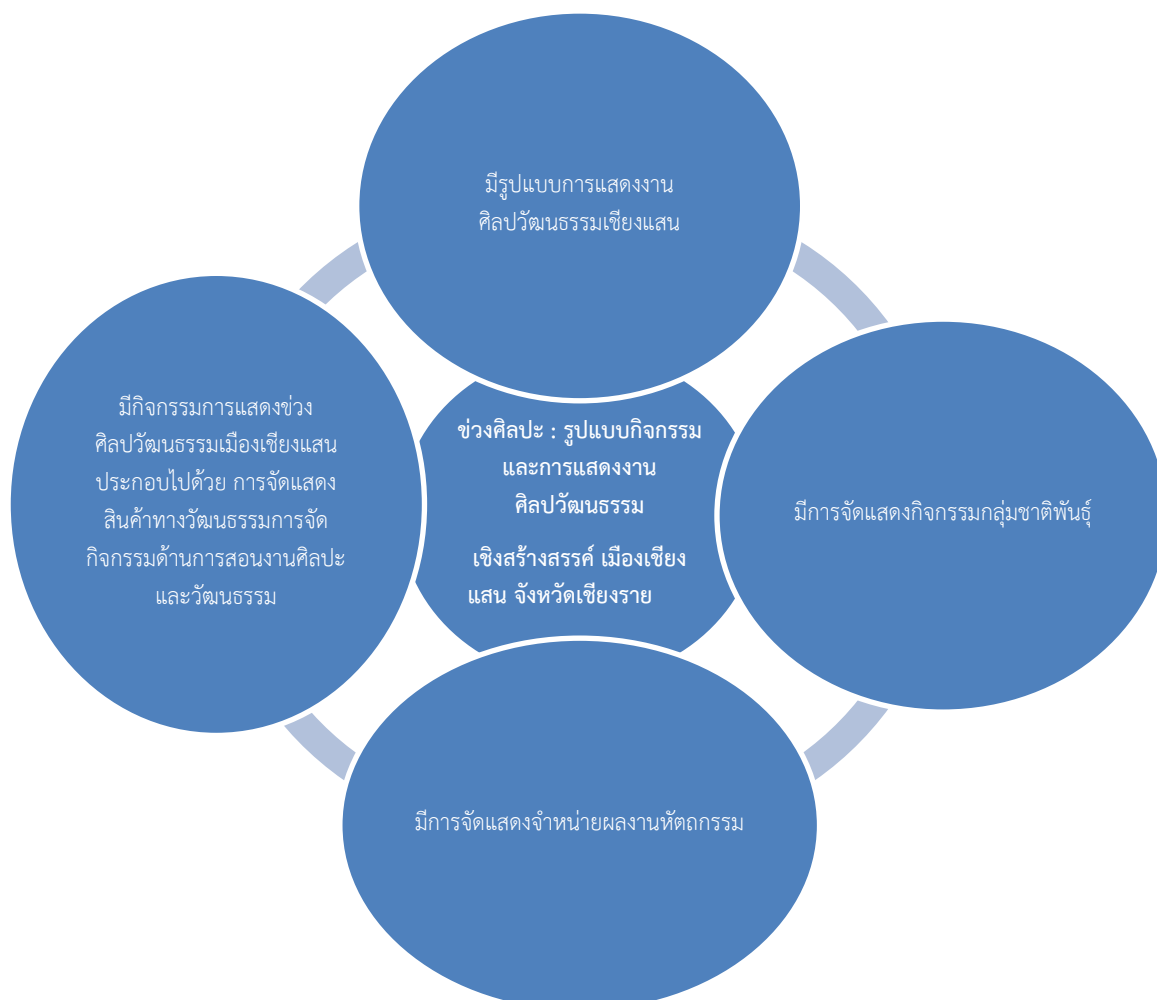
๓. มีกิจกรรมการแสดงช่วงศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ ประกอบไปด้วย การจัดแสดงสินค้าทางวัฒนธรรมการจัดกิจกรรมด้านการสอนงานศิลปะและวัฒนธรรม

๔. มีการจัดแสดงจำหน่ายผลงานหัตถกรรม ประกอบไปด้วย เสื้อผ้าพื้นเมือง เครื่องประดับของชนเผ่า ผ้ามัดไหมหมีแบบดั้งเดิมและผ้าขาวม้า เครื่องใช้ และอุปกรณ์ จักสาน เครื่องดนตรีพื้นเมือง

๕. มีการจัดแสดงกิจกรรมกลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบไปด้วยจัดแสดงหมู่บ้านจำลองวิถีชีวิตชาติพันธุ์ การจัดนิทรรศการ นำเสนอวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ พิธีกรรม ภูมิปัญญา อาหารและการละเล่นพื้นบ้าน ของกลุ่มชาติพันธุ์ การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน ของกลุ่มชาติพันธุ์ในเชียงใหม่ การจัดแสดงศิลปวัฒนธรรม และดนตรีชาติพันธุ์ในเชียงใหม่

๖. มีการจัดกิจกรรมด้านการสอนงานศิลปะและวัฒนธรรม

แผนผังการแสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุปได้ว่าองค์ความรู้ที่ได้จากการทำงานวิจัยเรื่องช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม เชียงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ เชียงราย พบว่า มีการจัดทำช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ เชียงราย เช่น ด้วย การจัดแสดงสินค้าทางวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมด้านการสอนงานศิลปะและวัฒนธรรม

๔.๕ ผลจากการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย

การประชุมกลุ่มย่อยงานวิจัย เรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ เชียงราย โดยได้รับการสนับสนุนงานวิจัยจาก ประมาณด้าน วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม Full Proposal ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๖๔ จัดโดย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย ณ วัดพระธาตุผาเงาอำเภอ เชียงแสน จังหวัดเชียงราย ได้รับเมตตาจากพระรัตนมุนี,ผศ.ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย เป็นประธานพิธี โดยในการประชุมได้จัดให้มีการเสวนากลุ่มย่อย

งานวิจัย เรื่อง "The City Of Art : รูปแบบการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่" คณะวิทยากรร่วมการเสวนา ประกอบด้วย พระพุทธิญาณมุนี รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่^{๑๓๗}, พระครูพิศาลธรรมาทร เจ้าคณะอำเภอเชียงใหม่, นายปกรณ์ สุริวรรณ นายอำเภอเชียงใหม่^{๑๓๘}, ร้อยโท กิตติชัย เจริญยิ่ง ปลัดเทศบาลตำบลเวียง ปฏิบัติหน้าที่นายกเทศมนตรีตำบลเวียง, นางสาวธนิษานต์ วรรณมานนท์ หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงแสน^{๑๓๙}, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์ วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และนายณัฐรุจ คำคุณเมือง ผู้อำนวยการกลุ่มส่งเสริม สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ เป็นผู้ดำเนินรายการ ในการประชุมครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยคณาจารย์ ผู้บริหาร นิสิต สามเณร วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ ผู้แทนหน่วยงาน อุบาสก-อุบาสิกา เข้าร่วมประชุม จำนวน ๘๐ คน โดยสรุปดังนี้คือ ต้องการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ช่วงศิลปวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นทรัพยากรมนุษย์ให้ด้านการให้ความรู้ ความสามารถ เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะทำให้การท่องเที่ยววัฒนธรรมได้มีการพัฒนาสอดคล้องความต้องการของนักท่องเที่ยวและประสบความสำเร็จ การมีส่วนร่วมของชุมชน การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ซึ่งภาครัฐ ผู้ประกอบการ และผู้ที่เกี่ยวข้อง จะต้องช่วยกันในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยให้มีรูปแบบการจัดช่วงดังนี้คือ

จัดทำช่วงวัฒนธรรมล้านนา (มหกรรมผ้าพื้นถิ่นล้านนาและกลุ่มชาติพันธุ์) กิจกรรมภายใน ช่วงวัฒนธรรมล้านนา ประกอบด้วย

๑) จัดทำเวทีกลางแบบล้านนา บ้ายเวที (Back drop) และประดับตกแต่งเวทีกลาง ขนาดไม่น้อยกว่า ๕ x ๘ เมตร ยกพื้นสูงไม่น้อยกว่า ๐.๔๐ เมตร ติดตั้งซ็องงาน ตราสัญลักษณ์ ระดับเวทีโดยเน้นภาพที่แสดงถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม รวมทั้งจัดชุดรับแขก ที่นั่งหน้าเวทีสำหรับรับรอง ประธานและแขกผู้มีเกียรติ แทนกล่าว รายงาน ๒ ชุด พร้อมระบบแสง สี เสียง (เครื่องเสียงชุดใหญ่) สามารถใช้งานร่วมกับแผ่นซีดี/แฟลชไดร์และจัดทำที่ปักสำหรับนักแสดงบริเวณด้านหลังเวที จำนวน ๑ จุด และเจ้าหน้าที่กำกับเวที จำนวน ๒ คน ตลอดการจัดงาน ๑๐ วัน

๒) จัดการแสดงศิลปวัฒนธรรมบนเวที ตลอดการจัดงาน ๑๐ วัน

๓) จัดทำบูธสาธิตแลกเปลี่ยนเรียนรู้และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม

๔) จัดทำและติดตั้งป้ายชื่อบูธต่างๆ ขนาดตามความเหมาะสมของพื้นที่

๕) จัดทำและติดตั้งป้ายชื่อ ข้อมูลแสดงขั้นตอนและวิธีการผลิต ของผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ขนาด ๘๐ X ๑๒๐ เซนติเมตร จำนวน ๕๐ ป้าย พร้อมกรอบติดตั้งบริเวณด้านหน้าแต่ละบูธ ติดตั้งไฟฟ้าแสงสว่าง และปลั๊กไฟภายในบูธ ให้เพียงพอเหมาะสมกับพื้นที่

๖) จัดแคร์สำหรับวางสินค้าและเก้าอี้ที่นั่งที่เข้าชุดกัน (แคร์ ๑ ตัว เก้าอี้ที่นั่ง ๒ ตัว) จำนวน ๕๐ บูธ ภายในช่วงวัฒนธรรม ให้เพียงพอเหมาะสมกับพื้นที่

^{๑๓๗} สัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มย่อย, พระพุทธิญาณมุนี, รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๓๘} สัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มย่อย, นายปกรณ์ สุริวรรณ, นายอำเภอเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

^{๑๓๙} สัมภาษณ์ และประชุมกลุ่มย่อย, นางสาวธนิษานต์ วรรณมานนท์, หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔ .

๗) ออกแบบติดตั้ง ชุมประตู่เข้างานแสดงชื่อโครงการ จำนวน ๑ ชุม ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ล้านนา ตามขนาดความเหมาะสมกับพื้นที่ พร้อมประดับตกแต่ง และติดตั้งไฟฟ้าแสงสว่างให้สวยงาม

๘) จัดทำบูธกองอำนาจการ จำนวน ๑ จุด พร้อมจัดโต๊ะและเก้าอี้ จำนวน ๓ ชุด และคอมพิวเตอร์พร้อมปริ้นเตอร์ จำนวน ๑ ชุดรวมถึงวัสดุอุปกรณ์สำนักงานพร้อมติดตั้งพัดลมไอน้ำ จำนวน ๒ ตัว ตลอดการจัดงาน

๙) จัดเตรียมอาหารว่างและน้ำดื่มให้กับนักแสดง ให้เพียงพอเหมาะสมตลอดการจัดงาน

กิจกรรมระหว่างจัดงาน

๑) จัดการแสดงสาธิตภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดเชียงราย ระหว่างเวลา ๑๐.๐๐ น. - ๒๐.๐๐ น. เป็นผู้ประสานภูมิปัญญาและ การแสดงทางศิลปวัฒนธรรม / การสาธิต / การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม จากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ทั้ง ๔ จังหวัด และผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายตามจำนวนที่ผู้ว่าจ้างเห็นชอบ พร้อมแนบเอกสารหลักฐานการจ่ายค่าตอบแทนดังกล่าวให้แก่ผู้ว่าจ้างเมื่อส่งมอบงาน

๒) จัดกิจกรรมแสดงและสาธิตวิถีชีวิต “กาดหมั่ว”

๓) จัดหาพิธีกรดำเนินรายการ ไม่น้อยกว่าวันละ ๑ คน

๔) จัดทำแบบจัดเก็บรายได้ พร้อมจัดเก็บรายได้/สรุปยอดจำหน่าย และรายงานผู้รับจ้างทุกวันตลอดการจัดงาน

๕) บันทึกถ่ายภาพนิ่ง/ภาพเคลื่อนไหว ตลอดการจัดงาน

๖) สรุปผลการจัดงาน ผลการดำเนินงานด้านต่าง ๆ พร้อมทั้ง Presentation ประมวลภาพทั้งในลักษณะภาพนิ่งรูปแบบเอกสาร และจัดทำสรุป Presentation ภาพเคลื่อนไหว จำนวน ๒ ชุด (ความยาว ๓ นาที) โดยจัดทำเป็นรูปเล่ม พิมพ์ ๔ สี จำนวน ๒ เล่ม ชาว-ดำ จำนวน ๓ เล่มและบันทึกลงแผ่นดีวีดี จำนวน ๕ แผ่น ให้ผู้ว่าจ้าง ภายใน ๑๐ วัน นับตั้งแต่วันสิ้นสุดงาน

๗) ผู้รับจ้างต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ๔ จังหวัด ตามระเบียบของทางราชการกำหนด

๘) ผู้รับจ้างต้องจัดเจ้าหน้าที่ประสานงาน บริการข้อมูลอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่ผู้ว่าจ้างและ ผู้มาร่วมงาน ไม่น้อยกว่าวันละ ๒ คน ตลอดการจัดงาน

๙) ผู้รับจ้างต้องจัดเจ้าหน้าที่สำหรับจัดลำดับการแสดงบนเวที ไม่น้อยกว่าวันละ ๒ คน ตลอดการจัดงาน

๑๐) ผู้รับจ้างต้องทำความสะอาด/เก็บขยะ และนำไปทิ้งให้เรียบร้อยทุกวันตลอดการจัดงาน^{๑๔๐}

การพัฒนาและการเพิ่มมูลค่าการตลาด และการประชาสัมพันธ์เดินทางเชิงวัฒนธรรม เชียงนิเวศ และเชิงสุขภาพอย่างสร้างสรรค์ ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริม ยกระดับจังหวัดเชียงราย

^{๑๔๐} สัมภาษณ์, นายพิสันต์ จันทร์ศิลป์, วัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย, ๑๕ เมษายน ๒๕๖๔.

เป็นเมืองศิลปะเพื่อการท่องเที่ยว สามารถนำทุนและทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม มาสร้างสรรค์ให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ยังเป็นการเสริมสร้างการเรียนรู้ ถ่ายทอดศาสตร์ ศิลป์ ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่นให้แก่เด็ก เยาวชน ประชาชน และผู้สนใจ ให้เกิดการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสานงานศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป^{๑๔๑}

^{๑๔๑} สัมภาษณ์, สัมภาษณ์, นายปกรณ์ สุริวารณ, นายอำเภอเชียงใหม่, ๑๐ เมษายน ๒๕๖๔.

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ ๑. เพื่อศึกษาช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ๒. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปะวัฒนธรรมเชียงใหม่ ด้วยแอปพลิเคชัน ๓. เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ไปสู่สาธารณชน เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ภาคเอกสารเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ เพื่อศึกษาช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า การจัดช่วงศิลปะวัฒนธรรมของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยวส่งเสริมการสร้างสรรคสินค้าและบริการ ให้โดดเด่นและมีคุณค่า มุ่งเน้นเกษตรมูลค่าเพิ่ม ผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ หัตถอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ศิลปะวัฒนธรรม การท่องเที่ยวในการเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขัน เพื่อสร้างเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวของเมืองเชียงใหม่ ในเสริมสร้างพัฒนาบุคลากรทางการท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวของเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ที่มีอารยธรรมล้านนา เพิ่มสมรรถนะบุคลากรทางการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีความพร้อมทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน ในการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ ผู้พิการ เพื่อเป็นการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว ในแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเดิม และแหล่งท่องเที่ยวใหม่ เพื่อเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของเมืองเชียงใหม่ สามารถเดินทางเกิดการเชื่อมโยงในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน อีกทั้งสนับสนุนให้เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว การท่องเที่ยว ศูนย์กลางการให้บริการแก่ผู้ประกอบการ นักลงทุน ธุรกิจการท่องเที่ยวระดับนานาชาติ รวมถึงเร่งสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยว โลจิสติกส์ทางการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัยนักท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวของผู้พิการ และผู้สูงอายุ ในแหล่งท่องเที่ยวใหม่ และแหล่งท่องเที่ยวเดิมที่เสื่อมโทรม เพื่อยกระดับ และรักษาให้เกิดความยั่งยืน ด้านศิลปะวัฒนธรรม ความสำคัญ และภาคภูมิใจในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของตนเองและเป็นตัวอย่างในการสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ชุมชนอื่นๆ ประกอบไปด้วย

๑. การจัดบูธนิตรรศการ
๒. การจัดแสดงจำหน่ายผลงานหัตถกรรม และสินค้าทางวัฒนธรรม
๓. การแสดงผลงาน ทางด้านด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
๔. แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

๕.๑.๒ เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงแสน ด้วยแอปพลิเคชัน

ผลการวิจัยพบว่า มีการพัฒนาผ่านแอปพลิเคชัน ดังนี้คือกิจกรรมและการแสดงงานช่วงศิลปวัฒนธรรมเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ประกอบไปด้วยดังนี้คือ ๑. กิจกรรมการแสดงช่วงศิลปวัฒนธรรม เช่น การจัดบูธนิตรรศการ การจัดแสดงจำหน่ายผลงานหัตถกรรม และสินค้าทางวัฒนธรรม ๒. การแสดงผลงาน ทางด้านด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทอผ้าพื้นเมืองลายเชียงแสน ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน กลุ่มหัตถกรรมทอตุ่ง การปั้นและการแกะสลัก ๓. แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลเวียง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลศรีดอนมูล หอพิพิธภัณฑสถาน (พิพิธภัณฑสถาน) โดยมีการนำเสนอและประชาสัมพันธ์ผ่านทางแอปพลิเคชัน

การพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ และทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ทางอำเภอเชียงแสนได้มีการเขามามีบทบาทในการอนุรักษ์ขนานวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบในการส่งเสริม การท่องเที่ยวที่ใช้การบริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาทั้งท่าเรือพาณิชย์ ท่าเรือโดยสาร ลาว ไทย เมียนมาร์ ในการปรับปรุงหรือพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงจะต้องมีการจัดการแหล่งที่อยู่อาศัยบริเวณรอบๆ โบราณสถานที่อยู่ติดกับชุมชน ด้านการค้าขาย การเศรษฐกิจ การปกครอง และการประกอบกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน จึงจะต้องยึดหลักการผสมผสานชุมชน โบราณสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ให้เป็นพื้นที่อย่างมีระเบียบ การจัดการพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ การจัดการบูรณะ บำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพเดิม การสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่จะต้องไม่ลู่กล้าหรือบังทัศนียภาพของโบราณสถาน ประกอบไปด้วย ดังนี้คือ

๑. รูปแบบการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงแสน เช่น รูปแบบการจัดศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนเมืองเชียงแสน ศูนย์การเรียนรู้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน ศูนย์การเรียนรู้หอวัฒนธรรมนิทัศน์ วัดพระธาตุดาเวา ศูนย์การเรียนรู้ห้องสมุดประชาชน “เฉลิมราชกุมารี” อำเภอเชียงแสน

๒. รูปแบบนิตรรศการจัดแสดงเชื่อมโยงอันแนบแน่นระหว่างวัฒนธรรมกับธรรมชาติ สะท้อนผ่านพื้นที่ทางจิตใจ

๓. กิจกรรมการแสดงช่วงศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงแสน
๔. การจัดแสดงจำหน่ายผลงานหัตถกรรม
๕. การจัดแสดงกิจกรรมกลุ่มชาติพันธุ์
๖. การจัดกิจกรรมด้านการสอนงานศิลปะและวัฒนธรรม

๕.๒.๓ เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงาน ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ไปสู่สาธารณะชน

ผลการวิจัยพบว่า มีการประชาสัมพันธ์การเผยแพร่องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรม และการแสดงงาน ด้วยวิธีการดังนี้คือ

๑. มีการประชาสัมพันธ์ทั้งในระบบออนไลน์ และ ออฟไลน์

ก. ออนไลน์ คือ มีการนำเสนอทั้งโปสเตอร์ แผ่นพับ โบว์ชัวร์ คลิปเสียง คลิปวิดีโอ ผ่านช่องทางเฟสบุ๊ก ยูทูป เว็บไซต์ แอปพลิเคชัน

ข. ออฟไลน์ คือ มีการนำเสนอในรูปแบบโปสเตอร์ โบว์ชัวร์ ปฏิทิน (ล้านนา) หนังสือ สวดมนต์ หนังสือธรรมะ ผ่านช่องทาง วัด บ้าน โรงเรียน ราชการ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน วิชาหกิจ ต่างๆ เป็นต้น

๒. มีการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น มัคคุเทศก์ ค่าบริการเข้าชมสถานที่ต่างๆ ห้องน้ำ สถานที่จอดรถ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก และการบริการข้อมูลข่าวสาร

๓. การจัดกิจกรรม ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี พื้นบ้าน

๔. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐ และเอกชน

๕. การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวชุมชนอย่างต่อเนื่อง

๖. การสนับสนุน ส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาในพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรม เช่น จัดนิทรรศการ เป็นต้น

๗. ให้ความรู้ ความเข้าใจ ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนให้กับคนในพื้นที่

๘. การจัดการวางแผนร่วมกันของทุกภาคส่วนในการบริหารความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น

๕.๒ อภิปรายผล

จากการศึกษาบทความวิจัยเรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงาน ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีงานวิจัยที่สอดคล้อง ของ มานิตย์ ไชยภิติ งานวิจัยเรื่อง การสร้างคุณค่าวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเวียงเชียงใหม่ อำเภอเวียงแสน จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเวียงเชียงใหม่ที่พบในปัจจุบันนั้นหลอมรวมมาจากความหลากหลายของกลุ่มประชาชนที่โยกย้ายเข้ามาอยู่เวียงเชียงใหม่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ โดยมีแม่น้ำโขงเป็นจุดศูนย์กลาง ก่อนจะเข้าสู่ยุคเร่งรัดพัฒนาชนบทส่งผลให้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาต่าง ๆ เปลี่ยนไปจาก ๒ ปัจจัยคือ (๑) ปัจจัยภายใน อันเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนอาชีพของประชาชนซึ่งต้องรีบเร่งทำมาหากิน ให้ความสำคัญกับประเพณีพิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ น้อยลง (๒) ปัจจัยภายนอก เป็นผลมาจากโครงการพัฒนาที่มุ่งยกระดับให้เชียงใหม่เป็นพื้นที่เศรษฐกิจการค้าชายแดนนับตั้งแต่ต้นนโยบายการเปลี่ยนนามรบเป็นสนามการค้า มาจนถึงการเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษโดยการวิจัยในครั้งนี้ ได้ใช้กิจกรรมการจัดกาดก๋อมและการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชียงใหม่ใน ๕ ด้าน คือ (๑) คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดีที่เป็นแหล่งเรียนรู้และสาธารณสมบัติที่สำคัญ ของชาติ (๒) คุณค่าเชิงวัฒนธรรมและ

สัญลักษณ์อันถิ่นฐานบ้านเกิดแห่งบรรพชนของชาวยวนและต้นกำเนิดพุทธศิลป์เชียงแสน (๓) คุณค่าเชิงสังคม ในฐานะเป็นเมืองโบราณที่ยังมีชีวิต เป็นเมืองท่าที่สานสายสัมพันธ์ระหว่างประชาชนสองฝั่งแม่น้ำโขงและเมืองห้าเชียง (๔) คุณค่าเชิงความเชื่อ ศาสนา การวางผังที่ตามจักรวาลคติและ (๕) คุณค่าเชิงความงามที่มีมนต์เสน่ห์จากความงามของแหล่งโบราณคดีท่ามกลางสภาพธรรมชาติทั้งภูเขา ทุ่งนาและแม่น้ำโขง นำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยกลุ่มคุณค่าเชียงแสน ที่นำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่พบมาออกแบบเป็นกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวชมเมืองโดยรถรางจักรยาน และฐานกิจกรรมสร้างประสบการณ์คุณค่าเชียงแสน เช่น บ้านขนมบ้านชะปะอาหาร บ้านร้อยชิง บ้านหอมเมือง บ้านสวยดอก เป็นต้น

ประสิทธิ์ สว่างศรี งานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการพื้นที่โบราณสถานเมืองเชียงแสนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า เมืองเชียงแสนเป็นพื้นที่เมืองโบราณที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งในทางโบราณคดี และเอกสารทางประวัติศาสตร์ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากซากทางโบราณคดี มีจำนวนวัดทั้งที่เป็นวัดร้างและวัดที่ถูกนำกลับมาบูรณะใช้ใหม่ จำนวนทั้งสิ้น ๗๖ แห่งในพื้นที่กำแพงเมืองเชียงแสนซึ่งมีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ ๒.๕ ตารางกิโลเมตร ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือประเด็นทางด้านที่ดิน เนื่องจากจำนวนของแหล่งโบราณสถานกระจายตัวอยู่ทั่วไปในเมือง ในพื้นที่ดินบางส่วนเป็นกรรมสิทธิ์ของกรมธนารักษ์โดยมีกรมศิลปากรเป็นผู้ดูแล (จำนวนวัดร้างทั้งสิ้น ๒๕ แห่งมีประเด็นการบุกรุกที่ดินของชาวชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๘๙ ของจำนวนหลักฐานทางโบราณคดีในทั้งหมด จากข้อมูลของโครงการบูรณะและอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์เชียงแสน ปี พ.ศ. ๒๕๔๘) และบางส่วนเป็นที่ดินส่วนบุคคล ซึ่งประเด็นความขัดแย้งในเชิงของที่ดินนี้เป็นหนึ่งในปัญหาหลักของการอนุรักษ์และจัดการมรดกทางโบราณคดีเหล่านั้น ปัจจุบันกรมศิลปากรและเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน มีนโยบายที่จะคลี่คลายประเด็นปัญหาดังกล่าวเพื่อสร้างกระบวนการจัดการร่วมกันระหว่างชุมชน หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องหรือองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ อันจะก่อให้เกิดการผลักดันเข้าสู่การเป็นมรดกโลกในรูปแบบของมรดกที่ยังคงมีชีวิต (Living Heritage) การศึกษาในครั้งนี้จึงมีเป้าหมายในการค้นหาแนวทางการจัดการร่วมกันดังกล่าวระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องและชุมชนที่มีผลกระทบ เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป กรอบแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้สามารถจำแนกออกได้เป็น ๔ แนวคิดและวรรณกรรมหลักคือ แนวคิดการอนุรักษ์ในระดับนานาชาติ พัฒนาการแนวคิดและการปฏิบัติ

สุณีย์ บริสุทธิ์ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การส่งเสริมความตระหนักของชุมชนเชียงแสนต่อคุณค่าด้านโบราณสถานเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่า แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานไว้อย่างยั่งยืนสืบไปถึงลูกหลาน อีกทั้งยังมีแนวทางให้ชาวเชียงแสนสามารถสร้างรายได้ จากโบราณสถาน ในรูปแบบของการให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา อันยาวนานของเชียงแสน และมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ทางโบราณคดีได้ด้วยตนเอง และมีความเข้าใจอย่างถูกต้องว่าเงินรายได้จากการท่องเที่ยวมีได้ เป็นเป้าหมายสูงสุดของคนชุมชน การท่องเที่ยวเป็นเพียงเครื่องมือในการสร้างรายได้ เพื่อนำไปสู่ การธำรงรักษาโบราณสถานให้คงอยู่ได้นานเท่านาน โดยมีการจัดการผลตอบแทนที่กระจาย อย่างทั่วถึง ผลจากการวิจัยจะช่วยลดปัญหาการบุกรุกโบราณสถาน และก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีแห่ง

ใหม่ที่น่าเสนอคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่มีอายุกว่า ๑,๐๐๐ ปี ประชากรที่ศึกษาจำนวน ๓,๗๕๙ คน เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย หมู่ ๒ และหมู่ ๓ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเลือกจากผู้นำชุมชนกลุ่มหลัก ๗ กลุ่มและจากกลุ่มอื่นๆ อีกกว่า ๙ กลุ่ม กระบวนการศึกษาวิจัยในการศึกษามี ๕ ด้านได้แก่ ๑) การสำรวจ ศึกษา และจัดเก็บข้อมูลบริบทของพื้นที่ ศึกษาจากเอกสาร สัมภาษณ์เจาะลึกและประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) ๒) การสำรวจปัญหา และค้นหาความต้องการของชุมชน จัดทำผัง Mind map ระดมความคิดเห็น และให้ชุมชนคัดเลือกแกนนำที่เป็นตัวแทน ๓) การอบรมตัวแทนชุมชน ใช้วิธีการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม (Activity Based) ๔) ใช้วิธีการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม (Activity Based) และ ๕) จัดเวทีเพื่อให้แกนนำได้นำเสนอกิจกรรมต่างๆ ต่อประชาคม ทั้งนี้การวิเคราะห์ และประเมินผลออกมาในเชิงพรรณนา

เอกสิทธิ์ เรือนทอง ได้ทำงานวิจัยเรื่อง พัฒนาการของแผนผังโบราณสถานในเมืองโบราณ เชียงแสนและเชียงแสนน้อย พบว่า แผนผังของโบราณสถานในเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อย ทั้ง ๔๕ แห่ง ในพื้นที่ อ.เชียงแสน จ.เชียงราย ซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ๆ นั้น สามารถสรุปได้ว่าทุกกลุ่มแผนผังมีความสัมพันธ์กันและมีพัฒนาการร่วมกันเป็นลำดับมา และยังคงพบโบราณสถาน ทั้ง ๔ ผังในสมัยสุดท้ายของเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อยที่ศึกษา ซึ่งทำให้สามารถสรุป พัฒนาการแผนผังโบราณสถานเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อย ได้เป็น ๒ ระยะใหญ่ ๆ ได้คือ ระยะที่ ๑ ผังที่มีพัฒนาการขึ้นในช่วงสมัยล้านนา (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒) ได้แก่ผังกลุ่มที่ ๑, ๒ และกลุ่มที่ ๑ ผังอาคารหลักวางตามแนวแกน(ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เป็นต้นมา) น่าจะเป็นผังที่มีมาแล้วตั้งแต่ช่วงแรกสร้างเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อยที่ศึกษา อย่างน้อยตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เป็นต้นมาและยังคงพบการสร้างวัดตามลักษณะผังกลุ่มที่ ๑ ตลอดมาจนกระทั่งเมืองโบราณที่ศึกษาถูกทิ้งร้างไป กลุ่มที่ ๒ ผังที่มีอุโบสถ(ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ เป็นต้นมา) เป็นผังที่มีพัฒนาการมาจากผังกลุ่มที่ ๑ โดยแบ่ง เป็น ๒ รูปแบบใหญ่ ๆ คือ รูปแบบที่ ๑ การสร้างอุโบสถขนาดเล็กเพิ่มเติมเข้าไปในผังโบราณสถานตามลักษณะผังกลุ่มที่ ๑ ที่สร้างมาแต่เดิมและรูปแบบที่ ๒ การปรับเปลี่ยนวิหารหลักของผังโบราณสถานตามลักษณะผังกลุ่มที่ ๑ เดิมให้เป็นอุโบสถหรือสร้างอุโบสถขึ้นเป็นอาคารหลักของผัง ซึ่งมีช่วงเวลาในการปรากฏขึ้นใกล้เคียงคาบเกี่ยวกันคือในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ และในราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ และน่าจะมีการใช้อุโบสถทั้ง ๒ รูปแบบตลอดมาจนกระทั่งทิ้งร้างไป กลุ่มที่ ๓ ผังที่มีหมู่อาคาร(ราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ เป็นต้นมา) ผังดังกล่าว น่าจะเป็นผังที่มีพัฒนาการมาจากผังกลุ่มที่ ๑ หรือผังกลุ่มที่ ๒ โดยการต่อเติมอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้า ที่มีอยู่เดิมให้มีลักษณะเป็น "หมู่ อาคาร " หรือสร้างอาคารในลักษณะ"หมู่อาคาร " ขึ้นทั้งหลังเพิ่มเติมเข้าไปในผังของโบราณสถานบางแห่ง โดย น่าจะมีขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงหรือร่วมสมัยกัน กับการปรากฏขึ้นของผังกลุ่มที่ ๒ รูปแบบที่ ๒ "การสร้างอุโบสถแทนที่วิหารหลักของผังโบราณสถาน " โดยการปรับเปลี่ยนวิหารหลักของผังที่สร้างมาแต่เดิมให้กลายเป็นอุโบสถหลักของผังแทน ผังโบราณสถานทั้ง ๓ กลุ่มดังกล่าว มีพัฒนาการร่วมกันเป็นลำดับมาและเป็นผังที่พบได้ในโบราณสถานของเมืองโบราณร่วมสมัยล้านนา เช่น เมืองโบราณเวียงท่ากานและเวียงกุมกาม ในพื้นที่ อ.สันป่าตองและ อ.สารภี จ.เชียงใหม่ ด้วย โดยพบหลักฐานช่วงเวลาการปรากฏขึ้นของผัง ทั้ง ๓ กลุ่ม ใกล้เคียงกัน คือ ตั้งแต่ช่วงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงปลายพุทธ

ศตวรรษที่ ๒๑ และพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เช่นกัน ส่วนโบราณสถานในเมืองโบราณสุโขทัยนั้น พบหลักฐานรูปแบบผังที่สอดคล้องกันเพียง ๒ ผัง คือ ผังกลุ่มที่ ๑ "ผังที่มีอาคารหลักตามแนวแกนทิศ" และผังกลุ่มที่ ๒ "ผังที่มีอุโบสถ" เท่านั้น ซึ่งผังทั้ง ๒ กลุ่มนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นผังที่ใช้ในการสร้างโบราณสถานโดยทั่วไปในเมืองโบราณร่วมสมัยอื่น ๆ ของล้านนา สุโขทัย หรืออยุธยา ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ก็ว่าได้

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง ได้ทำงานวิจัยเรื่อง จากเชียงของถึงเชียงแสน : จากเมืองชายแดนให้เป็นเมืองสุนทรียภาพ ผลการวิจัย พบว่า ในพื้นที่เมืองชายแดน สองเมืองคือเมืองเชียงของ และเมืองเชียงแสน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรูปแบบเมืองชายแดนที่กำลังเผชิญหน้า กับความเปลี่ยนแปลงจากการเชื่อมต่อระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียน โดยมีระเบียบวิธีวิจัย การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการจัดทำแนวทางเมืองสุนทรียภาพ โดยใช้แนวคิดเมืองสุนทรียภาพที่มีองค์ประกอบของทุนทางสังคมและวัฒนธรรมสามลักษณะคือสุนทรียภาพเชิงประสาทสัมผัส (Sensory Aesthetics) สุนทรียภาพเชิงรูปทรง (Formal Aesthetics) สุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Aesthetics) ผลการศึกษาพบว่า เมืองเชียงของมีศักยภาพดั้งเดิมของเมืองสุนทรียภาพ แบบเชิงคู่ ในเรื่องที่ต้องมีการสร้างเมืองใหม่ควบคู่ไปด้วย โดยให้ความสำคัญกับการแสดงออกทางสังคมในรูปแบบการใช้เวลาว่างที่เชื่อมโยงกับแม่น้ำโขง ส่วนเมืองเชียงแสนนั้นเป็นรูปแบบเมืองสุนทรียภาพแบบเชิงซ้อนที่มีการทับซ้อนระหว่างเมืองที่เป็นโบราณสถานและเมืองใหม่ โดยเสนอรูปแบบที่การสร้างและเปิดพื้นที่ระหว่างเมืองเก่ากับเมืองใหม่ ให้เป็นมิตรและกลมกลืนระหว่างกันในงานวิจัยยังพบว่าเส้นทางการท่องเที่ยวระหว่างสองเมืองนี้มีศักยภาพที่ต้องพัฒนาโดยสร้างแนวคิดการแปลงเส้นเขตแดนเป็นทุนระหว่างประเทศให้ความหมายของเส้นเขตแดนระหว่างรัฐเป็นมิตรกับมนุษย์ที่สามารถเรียนรู้และท่องเที่ยวได้ ไม่ใช่เป็นเส้นเขตแดนที่แสดงอำนาจอริฐเท่านั้น

ยุทธนา พยุยงค์ ได้ทำวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ความสำคัญทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการของเมืองเชียงแสน นโยบายและโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการวิเคราะห์ปัญหา แนวโน้ม และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเชียงแสนที่เหมาะสม เพื่อให้สามารถดำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถาปัตยกรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบของเมืองมาแต่เดิม เมืองเชียงแสนเป็นเมืองโบราณที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานมา ๖๗๔ ปี (สร้างเมื่อปีพุทธศักราช ๑๘๗๑) ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของชาติ ปัจจุบันยังคงหลงเหลือร่องรอยของแหล่งอารยธรรม และองค์ประกอบที่สำคัญต่างๆ ของเมืองโบราณอยู่เป็นจำนวนมาก ได้แก่ กำแพงเมือง ป้อมประตูเมืองคูเมือง และโบราณสถานที่สำคัญต่างๆ กระจายตัวอยู่ทั่วไปทั้งภายในและภายนอกเมืองถึง ๑๓๙ แห่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่วิถีชีวิต และความเจริญรุ่งเรืองของเมืองเชียงแสนในยุคสมัยต่างๆ ที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันปัญหาจากการพัฒนาเมืองในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายในเมือง มีการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การก่อสร้างอาคาร และสิ่งปลูกสร้างต่างๆ รุกล้ำพื้นที่สาธารณะและพื้นที่โบราณสถาน รวมทั้งเกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายขึ้นภายในเมืองเป็นจำนวนมาก มีทั้งกิจกรรมที่สนับสนุนและกิจกรรมที่ขัดแย้งกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เชียงแสน

ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เป็นไปอย่างไร้ทิศทาง ขาดการคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสัณฐานของเมือง เป็นผลทำให้เกิดความทรุดโทรม ทำลายเอกลักษณ์และคุณค่าของเมืองโบราณ การที่จะอนุรักษ์และรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าของเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ให้คงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรณรงค์ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีจิตสำนึก มีความรักและความห่วงใยในมรดกวัฒนธรรมของตน ควบคู่ไปกับการกำหนดมาตรการในการควบคุมการพัฒนาทางกายภาพของเมืองอย่างเหมาะสม ได้แก่ การควบคุมทางด้านผังเมือง ภูมิสถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมด้วยจะต้องคำนึงถึงการรักษาความสมดุลระหว่างการคงสภาพทางประวัติศาสตร์และบทบาทของเมืองเอาไว้ เพื่อเป็นการกำหนดทิศทางในการพัฒนาและการลงทุนในเมืองให้เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม พร้อมทั้งสามารถรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าของความเป็นเมืองโบราณให้ยั่งยืนต่อไป ปาณิสรา ดาวเรือง งานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเมืองชายแดน : กรณีศึกษา เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างทางกายภาพ เศรษฐกิจ ประชากรและการเปลี่ยนแปลง ศักยภาพและการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจรายสาขาโดยเฉพาะด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวตลอดจนการสนองตอบของประชาชนศึกษาปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ศักยภาพในการพัฒนา และบทบาทในอนาคตของเมืองเชียงใหม่ในฐานะเมืองชายแดนและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเมืองเชียงใหม่เพื่อรองรับการขยายตัวในอนาคต จากการศึกษาพบว่า เมืองเชียงใหม่มีบทบาทสำคัญโดยเป็นเมืองพาณิชย์กรรม เมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เมืองการค้าชายแดน และเขตเศรษฐกิจพิเศษในภาคเหนือตอนบนเนื่องจากความได้เปรียบทางด้านที่ตั้งการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ การขยายตัวของความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาค ในกรอบสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจและหกเหลี่ยมเศรษฐกิจเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดเชียงราย นอกจากนี้ยังมีนโยบายภาครัฐที่สนับสนุนเศรษฐกิจของเมืองให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษฯ ทำให้เมืองเชียงใหม่ได้รับการสนับสนุนในเรื่องการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะการทำการค้ากับประเทศจีนตอนใต้ ซึ่งท่าเรือเชียงใหม่เป็นท่าเรือที่ใช้ติดต่อขนส่งสินค้าทางแม่น้ำโขงที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้นและแนวโน้มที่จะขยายตัวในอัตราสูงมากขึ้น ดังนั้น เมืองเชียงใหม่จำเป็นต้องมีการปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการเจริญเติบโตของเมือง การจัดตั้งเขตการลงทุนพิเศษ ปรับและแก้ไขกฎหมายในและระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามการพัฒนาเมืองเชียงใหม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับแผนแม่บทโครงการบูรณะและอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ เนื่องจากเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองโบราณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์

ประวุฒิ แยมผลงาม ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การวางแผนอนุรักษ์ และพัฒนาบริเวณวัด ในเมืองเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า วัดในเมืองเชียงใหม่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการเป็นเมือง และวิถีชีวิตของชาวเชียงใหม่อย่างเหนียวแน่น โดยวัดสำคัญในระดับเมืองที่มีพัฒนาการของวัดมาจนถึงในยุคปัจจุบันนี้ ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กับเมืองในเชิงการเมืองการปกครอง และสังคมมาโดยตลอด ส่วนวัดประจำชุมชนในแต่ละชุมชนนั้นทำหน้าที่เป็น "ศูนย์กลางชุมชน"ของกลุ่มหรือพวกพ้องซึ่งบทบาทนี้ในปัจจุบันยังคงเห็นได้อย่างชัดเจน ในปัจจุบันนี้จากสภาพสังคม และเศรษฐกิจ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ส่งผลกระทบต่อวัดในหลายด้านรวมถึงบทบาทของพระสงฆ์ด้วยจากสภาพปัญหาหลักต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับวัด จัดแบ่งได้เป็น ๓ กลุ่มหลักคือสภาพ ปัญหาผังบริเวณ สภาพปัญหาองค์ประกอบทาง

สถาปัตยกรรม และปัญหาสภาพแวดล้อม บริเวณวัด ผลการวิจัยจากจำนวนวัดทั้งหมด ๕๐ วัดในพื้นที่ศึกษา ๙๐% ของวัดทั้งหมดนั้นจัดอยู่ในกลุ่มมีปัญหาในด้านสภาพแวดล้อมบริเวณวัดทั้งสิ้น ในการเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณวัด ได้เสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนา ๒ แนวทางหลัก คือ แนวทางในการพัฒนาเมือง และแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณวัด โดยในระดับนโยบายเสนอกรอบค่านโยบายระดับชาติ ระดับจังหวัดและระดับเมืองเน้นให้มีการส่งเสริมและจัดทำเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเทศบาลเมือง เน้นถึงการตระหนักและสร้างจิตสำนึก รวมถึงการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การรักษามรดกทางวัฒนธรรม ในส่วนเป้าหมายและแนวทางในการปรับปรุงสภาพองค์ประกอบและสภาพแวดล้อมในระดับย่านและบริเวณวัด ได้เสนอมาตรการในระยะต่าง ๆ ซึ่งคำนึงถึงการรักษาสภาพแวดล้อมที่ดีและเอกลักษณ์เฉพาะของวัดแบบล้านนาไว้ และตัวอย่างการปรับปรุงวัดในย่านพาณิชยกรรมโดยเชื่อมพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมหลักและย่านประวัติศาสตร์ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ของเมืองเข้าด้วยกัน และในช่วงท้ายของการศึกษาได้เสนอวงจรรักษาศึกษาวัดในเมืองเชียงใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมคุณค่าของวัด และเป็นการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ถึงมรดกทางวัฒนธรรม

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษางานวิจัยเรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีข้อเสนอแนะดังนี้คือ

๕.๓.๑ ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับช่วงศิลปวัฒนธรรม และ คุณค่าในด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างความภูมิใจในตัวเองและเป็นการสร้างเครือข่ายด้านศิลปะวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงราย

๕.๓.๒ ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับ ช่วงศิลปวัฒนธรรมโดยร่วมกับหน่วยงานเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรัฐประจำปี ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____ . พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย. ปกรณวิเสสภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๙.

_____ . อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____ . ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชา

สังคมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และศิลปวัฒนธรรม, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, ศักยภาพในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน นวัตกรรม ข้อมูล ทักษะมนุษย์, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๖ เชียงใหม่, การส่งเสริมการท่องเที่ยวอำเภอ เชียงแสนจังหวัดเชียงราย, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค) ๒๕๕๘.

ศักรินทร์ มงคลอิทธิ, รูปแบบและกระบวนการพัฒนาการพัฒนาเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย,

(กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค) ๒๕๕๘.

วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, การอนุรักษ์และจัดการมรดกทางวัฒนธรรม: โครงการความร่วมมือระหว่าง
๕ มหาวิทยาลัย และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, กระทรวงมหาดไทย),
๒๕๖๐.

ยุทธนา พยุยงค์, การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย, เชียงใหม่ :
โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๐.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์ :

ประสิทธิ์ สว่างศรี, “แนวทางการจัดการพื้นที่โบราณสถานเมืองเชียงใหม่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม
ของชุมชนและท้องถิ่น”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรมบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๘.

สุนีย์ บริสุทธิ์, “การส่งเสริมความตระหนักของชุมชนเชียงใหม่ต่อคุณค่าด้านโบราณสถานเมืองเชียง
แสน จังหวัดเชียงราย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์.
สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

เอกสิทธิ์ เรือนทอง, “พัฒนาการของแผนผังโบราณสถานในเมืองโบราณเชียงใหม่และเชียงใหม่
น้อย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง, “จากเชียงใหม่ถึงเชียงใหม่ : จากเมืองชายแดนให้เป็นเมืองสุนทรียภาพ”,
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

ปาณิสรา ดาวเรือง, “แนวทางการพัฒนาเมืองชายแดน : กรณีศึกษาเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย”,
วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

ประวุฒิ แยมผลงาม, “การวางแผนอนุรักษ์ และพัฒนาบริเวณวัดในเมืองเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

มานิตย์ ไชยภิติ, “การสร้างคุณค่าวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการท่องเที่ยว
โดยชุมชนสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเวียงเชียงใหม่ อำเภอเวียงชัย จังหวัด
เชียงราย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่ง

แวดล้อม, “การสร้างคุณค่าวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเวียงเชียงใหม่ อำเภอเวียงแสน
จังหวัดเชียงราย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ** สาขาวิชาประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

สุรัชย์ อุฬารวงศ์, “การศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดระเบียบทางสังคมของชุมชนเชียงใหม่กับ
การจัดระเบียบทางสังคมที่ปรากฏในมังรายศาสตร์”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ**
สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

ทงศักดิ์ เลิศพิพัฒน์วรกุล, “เมืองเชียงใหม่ 2557”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ** สาขาวิชา
ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

ปนัดดา จีนประชา, “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไทลื้อสองฝั่งโขงโดยเส้นทางจักรยาน”, **วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารธุรกิจ** สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

อรรรรณ บุญพัฒน์, “การสร้างอัตลักษณ์ของผ้าทอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย สู่การเพิ่มมูลค่าสินค้า
ทางการท่องเที่ยว”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ** สาขาวิชาประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

ชนกพร ไผ่สีหิทธิกุล, “การอนุรักษ์ชุมชนและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำกก
จังหวัดเชียงราย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ** สาขาวิชาประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๙.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

บทความวิจัย

ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม

เชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

Arts Square : a plan for activities and demonstrations of creative arts and culture in the city of Chiang Saen in Chiang Rai province

พระครูศรีรัตนากร, ผศ.ดร., พระครูกิตติพัฒนานนุยุต, ผศ.ดร.

Phrakrusrirattanakorn, Asst. Prof., Phrakrukittapattananuyut, Asst. Prof

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย

Thanit_loonlawan@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้คือ ๑. เพื่อศึกษาช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงราย ๒. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ด้วยแอปพลิเคชัน ๓. เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงราย ไปสู่สาธารณชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ภาคเอกสารเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผลการวิจัยพบว่า มีช่วงศิลปวัฒนธรรมของอำเภอเชียงใหม่ เช่น การสืบชะตาเมือง กิจกรรมการแสดงเช่น ฟ้อนรำ ดนตรีพื้นเมือง กลองสะบัดชัย การแสดงของชนเผ่า กาดมั่วคริวแลง เป็นต้น

คำสำคัญ : ช่วงศิลปะ, รูปแบบกิจกรรม, การแสดงงาน, ศิลปวัฒนธรรม, เชียงสร้างสรรค์

Abstract

Research paper concerning an Arts Square: a plan for activities and demonstrations of creative arts and culture in the city of Chiang Saen in Chiang Rai province. The objectives are as follows. ๑. To study an open area for creative arts and culture in Chiang Saen, Chiang Rai province. ๒. To develop a plan for activities and demonstrations of arts and culture in Chiang Saen using an App. ๓. To spread knowledge of Arts Square: a plan for activities and demonstrations of creative arts and culture in the city of Chiang Saen in Chiang Rai province to the general public. The paper uses Qualitative Research including documentary information and field work. The documentary aspect involves collecting information from documents and relevant research. The field work collects information through questionnaires, conversations, in-depth interviews and focus group discussions. The research results show an Art and Culture Square in Chiang Saen district, such as a city renewal ceremony, activities and shows such as dancing, folk music and drums, hill tribes shows, markets and so on.

Keywords : Arts Square, plan for activities, demonstrations, culture, creative arts

บทนำ

อำเภอเชียงแสนภาคเหนือ หรือล้านนาดินแดนแห่งความหลากหลายทางประเพณีและวัฒนธรรมที่มีความน่าสนใจไม่น้อยไปกว่าภาคอื่นของไทย เพราะเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยเสน่ห์มนตร์ขลัง ชวนให้หน้าขึ้นไปสัมผัสความงดงามเหล่านี้ยิ่งนัก ส่วนบรรดานักท่องเที่ยวที่ไปเยี่ยมชม ต่างก็ประทับใจกับสถานที่ท่องเที่ยวมากมายและน้ำใจอันล้นเหลือของชาวเหนือ วัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยเฉพาะวัฒนธรรมของชาวล้านนาที่ยังคงยึดมั่น ในขนบธรรมเนียมประเพณี ของพระพุทธศาสนา ที่แสดงออกถึงมิตรไมตรีและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีการสืบทอดมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จึงถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งที่คนคนท้องถิ่นในภาคเหนือยังรักษาไว้จนถึงปัจจุบัน ในที่นี้จะกล่าวถึงตัวอย่างวัฒนธรรมที่สำคัญ ด้านอาหาร โดยตัวอย่างของวัฒนธรรมในด้านนี้ ได้แก่ ประเพณีเลี้ยงข้าวแลงขันโตกหรือกินข้าวแลงขันโตก เป็นประเพณีของชาวล้านนาผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัด ทางภาคเหนือตอนบน ด้านศาสนาและลัทธิความเชื่อ ตัวอย่าง

วัฒนธรรมในด้านนี้ ได้แก่ งานทำบุญทอดผ้าป่าแถว งานทำบุญตานก่วยสลาก งานประเพณีการสืบชะตาหรือการต่ออายุได้รับอธิพลจากพระพุทธศาสนากระทำขึ้นเพื่อยืดชีวิตด้วยการทำพิธีเพื่อให้เกิดพลังรอดพ้นความตายได้ เป็นประเพณีที่คนล้านนานิยม ประเพณี “ยี่เป็ง” เป็นประเพณีลอยกระทงตามประเพณีล้านนาที่ จัดทำขึ้นในวันเพ็ญเดือน ๒ ของชาวล้านนา เป็นภาษาคำเมืองในภาคเหนือ คำว่า “ยี่” แปลว่า สอง และคำว่า “เป็ง” ตรงกับคำว่า “เพ็ญ” หรือพระจันทร์เต็มดวง ซึ่งชาวไทยในภาคเหนือจะนับเดือนทางจันทรคติเร็วกว่าไทยภาคกลาง ๒ เดือน ทำให้เดือนสิบสองของไทยภาคกลาง ตรงกับเดือนยี่ เดือน ๒ ของไทยล้านนา ประเพณียี่เป็งจะเริ่มตั้งแต่วันขึ้น ๑๓ ค่ำ ซึ่งถือว่าเป็น “วันดา” หรือวันจ่ายของเตรียมไปทำบุญเลี้ยงพระที่วัด ครั้นถึงวันขึ้น ๑๔ ค่ำ พ่ออุ๊ยแม่อุ๊ยและผู้มีศรัทธาก็จะพากันไปถือศีล ฟังธรรม และทำบุญเลี้ยงพระที่วัด มีการทำกระทงขนาดใหญ่ตั้งไว้ที่ลานวัด ในกระทงนั้นจะใส่ของกินของใช้ ใครจะเอาของมาร่วมสมทบด้วยก็ได้เพื่อเป็นทานแก่คนยากจน ครั้นถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ จึงนำกระทงใหญ่ที่วัดและกระทงเล็ก ๆ ของส่วนตัวไปลอยในลำน้ำ การถ่ายทอดวัฒนธรรมได้อย่างสมบูรณ์ ครู เป็นบุคลากรที่จัดการดำเนินงานต่าง ๆ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง คนไทยที่ไม่เข้าใจ ไม่เห็นคุณค่า ไม่ภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นตน ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นวิกฤติทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๖ เชียงใหม่, ๒๕๕๘ : ๓๒)

การส่งเสริมการท่องเที่ยวอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เรื่องวัฒนธรรมล้านนา ที่เป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย เป็นรากฐานการสร้างสรรค์ความสามัคคี และความมั่นคงของชาติ เป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรี เกียรติยศและความภาคภูมิใจร่วมกันของคนไทย ฉะนั้นจำเป็น อำเภอเชียงแสนภาคเหนือ หรือล้านนาดินแดนแห่งความหลากหลายทางประเพณีและวัฒนธรรมที่มีความน่าสนใจไม่น้อยไปกว่าภาคอื่นของไทย เพราะเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยเสน่ห์มนตร์ขลัง ชวนให้น่าขึ้นไปสัมผัสความงดงามเหล่านี้ยิ่งนัก ส่วนบรรดานักท่องเที่ยวที่ไปเยี่ยมชม ต่างก็ประทับใจกับสถานที่ท่องเที่ยวมากมายและน้ำใจอันล้นเหลือของชาวเหนือ วัฒนธรรม ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยเฉพาะวัฒนธรรมของชาวล้านนาที่ยังคงยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี ของพระพุทธศาสนา ที่แสดงออกถึงมิตรไมตรีและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีการสืบทอดมา เป็นระยะเวลาอันยาวนาน จึงถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ที่สำคัญยิ่งที่คนคนท้องถิ่นในภาคเหนือยังรักษาไว้จนถึงปัจจุบัน ในที่นี้จะกล่าวถึงตัวอย่างวัฒนธรรมที่สำคัญ ด้านอาหาร โดยตัวอย่างของวัฒนธรรมในด้านนี้ ได้แก่ ประเพณีเลี้ยงข้าวแลงขันโตกหรือกินข้าวแลงขันโตก เป็นประเพณีของชาวล้านนาผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดทางภาคเหนือตอนบน ด้านศาสนาและลัทธิความเชื่อ ตัวอย่างวัฒนธรรมในด้านนี้ ได้แก่ งานทำบุญทอดผ้าป่าแถว งานทำบุญตานก่วยสลาก งานประเพณีการสืบชะตาหรือการต่ออายุได้รับอธิพลจากพระพุทธศาสนา

กระทำขึ้นเพื่อยึดชีวิตด้วยการทำพิธีเพื่อให้เกิดพลังรอดพ้นความตายได้ เป็นประเพณีที่คนล้านนา นิยม ประเพณี “ยี่เป็ง” เป็นประเพณีลอยกระทงตามประเพณีล้านนาที่จัดทำขึ้นในวันเพ็ญเดือน ๒ ของชาวล้านนา เป็นภาษาคำเมือง ในภาคเหนือ คำว่า “ยี่” แปลว่า สอง และคำว่า “เป็ง” ตรงกับคำว่า “เพ็ญ” หรือพระจันทร์เต็มดวง ซึ่งชาวไทยในภาคเหนือจะนับเดือนทางจันทรคติเร็วกว่าไทยภาคกลาง ๒ เดือน ทำให้เดือนสิบสองของไทยภาคกลาง ตรงกับเดือนยี่ เดือน ๒ ของไทยล้านนา ประเพณี ยี่เป็งจะเริ่มตั้งแต่วันขึ้น ๑๓ ค่ำ ซึ่งถือว่าเป็น “วันดา”หรือวันจ่ายของเตรียมไปทำบุญเลี้ยงพระที่วัด ครั้นถึงวันขึ้น ๑๔ ค่ำ พ่ออุ๊ยแม่อุ๊ยและผู้มีศรัทธาก็จะพากันไปถือศีล ฟังธรรม และทำบุญเลี้ยงพระที่วัด มีการทำกระทงขนาดใหญ่ตั้งไว้ที่ลานวัด ในกระทงนั้นจะใส่ของกินของใช้ ใครจะเอาของมาร่วมสมทบด้วยก็ได้เพื่อเป็นทานแก่คนยากจน ครั้นถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ จึงนำกระทงใหญ่ที่วัดและกระทงเล็ก ๆ ของส่วนตัวไปลอยในลำน้ำ การถ่ายทอดวัฒนธรรมได้อย่างสมบูรณ์ ครู เป็นบุคลากรที่จัดการดำเนินงานต่าง ๆ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง คนไทยที่ไม่เข้าใจ ไม่เห็นคุณค่า ไม่ภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นตน ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นวิกฤติทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง (สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๖ เชียงใหม่, ๒๕๕๘ : ๗๖)

การส่งเสริมการท่องเที่ยวอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เรื่องวัฒนธรรมล้านนาที่เป็นเอกลักษณ์ ของความเป็นชาติไทย เป็นรากฐานการสร้างสรรค์ความสามัคคี และความมั่นคงของชาติ เป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรี เกียรติยศและความภาคภูมิใจร่วมกันของคนไทย ฉะนั้นจำเป็นจะต้องส่งเสริมให้ วัฒนธรรมไทยมีความเจริญก้าวหน้า เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางสังคม และคุณภาพชีวิตคนไทย การรักษาและป้องกันวัฒนธรรม คือ การรักษาจิตวิญญาณ ของความเป็นชาติและการที่จะให้คนในพื้นที่ตระหนักถึงโบราณสถานซึ่งเป็นมรดกล้านนา ของจังหวัดชายแดน การจัดการยุทธศาสตร์ทางตลาดที่จำเป็นเป็นในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเพื่อให้เกิดรูปธรรมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดมีความจำเป็นจะต้องให้ชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการด้านแผนงาน ดำเนินงานต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพของพื้นที่และความพร้อมของประชาชน การศึกษาวิจัย จะต้องกระตุ้นให้การมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามามีบทบาทรับผิดชอบและเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวทำให้เกิดการร่วมมือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย

เมืองเชียงแสนปัจจุบันมีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจมากมาย แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ เช่น เมืองโบราณ เชียงแสน เมืองโบราณเชียงแสนน้อย วัดเจดีย์หลวง วัดพระธาตุจอมกิตติ วัดพระธาตุ ผาเงา วัดป่าสัก วัดพระเจ้าล้านทอง วัดพระยืน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน น้ำตกบ้านไร่ สบรวกหรือสามเหลี่ยมทองคำ เวียงเชียงเมียงหรือเวียงสบรวก พระธาตุคอกยปูเข้า หอผืน อุทยานสามเหลี่ยมทองคำ พิพิธภัณฑสถานบ้านผืน เวียงหนองล่อง ทะเลสาบเชียงแสน และยังเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติ

พันธุ์ต่างๆ เช่น ไทยวน ไทลื้อ อุโล้อาชาดอยสะงั้ มังขาวบ้านธารทอง เข้าบ้านห้วยกว๊าน ส่วนประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวเชียงแสน เช่น ปอยหลวง ทานสลาก สืบชะตาเมือง ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ รูปแบบและกลไกการดำเนินงานการสาธารณสุขมูลฐานได้พัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม และการพัฒนาหมู่บ้านการดำเนินงานเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่มีอย่างต่อเนื่องและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ วัฒนธรรมพื้นบ้านของคนเมืองจากการแสดงฟ้อนรำที่อ่อนช้อย ภาษาพูดที่ไพเราะเสนาะหูและการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ด้วยแล้วสำหรับกับข้าวของคนเมืองก็ดูจะเป็นวัฒนธรรมการกิน อย่างหนึ่งที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เพราะอาหารเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวเมืองมีอาหารท้องถิ่นที่ขึ้นชื่ออยู่หลายอย่าง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะนิยมรับประทานข้าวเหนียวเป็นอาหารหลักยังมีอาหารประเภทลาบ หลู้ และส้า เป็นการยำที่ใช้เครื่องปรุงได้แก่ พริก เกลือ เครื่องเทศ เป็นต้น โดยอาหารจะถูกนำไปใส่ในสำหรับที่คนพื้นเมืองเรียกว่า "ขันโตก" ขันโตก ได้ชื่อว่าเป็นภาชนะที่ใส่อาหารคาวหวานไว้รับประทานของคนล้านนา เป็นเครื่องแสดงออกถึงหน้าตาอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะเมื่อมีแขกจากต่างถิ่นมาเยี่ยมเยือนที่บ้าน เป็นธรรมเนียมของเจ้าของบ้านที่จะต้องเชื้อเชิญแขกผู้มาเยือนร่วมวงรับประทานอาหาร ขันโตก วัฒนธรรมพื้นเมืองผู้นำท้องถิ่นให้การอบรมในการถ่ายทอดวัฒนธรรมให้กับประชาชน

ผู้วิจัยสนใจในการที่จะศึกษา ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสนจังหวัดเชียงราย โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับช่วงศิลปะเชิงสร้างสรรค์ และพัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ตลอดจนถึงนำช่วงศิลปะ และ รูปแบบกิจกรรมการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ไปสร้างชุดความรู้และเผยแพร่สู่สาธารณะชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
๒. เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงแสน ด้วยแอปพลิเคชัน
๓. เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ไปสู่สาธารณะชน

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ภาคเอกสารเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนภาคสนามเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ได้แบ่งวิธีดำเนินการ เป็นขั้นตอนรายละเอียดดังนี้

๑. พื้นที่การวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ได้ทำการศึกษาจาก พื้นที่การวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้คือ วัดพระธาตุเจดีย์หลวง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

๒. ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่เกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลในการวิจัย ได้แก่

๑. ภาครัฐ	จำนวน ๑๐	คน
๒. องค์กรปกครองท้องถิ่น	จำนวน ๑๐	คน
๓. พระสงฆ์	จำนวน ๑๐	รูป
๔. เครือข่าย	จำนวน ๑๐	รูป
รวมทั้งหมด	จำนวน ๔๐	รูป/คน

๓. เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบไปด้วยดังนี้คือ

๑. แบบสัมภาษณ์

- ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม ประวัติและความเป็นมาของเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย

- กำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

- กำหนดประเด็นที่ต้องการทราบ เช่น

ก. ข่วงศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มีความสำคัญอย่างไรบ้าง ?

ข. พัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ด้วยแอปพลิเคชันมีวิธีการพัฒนา ในรูปแบบไหน อย่างไรบ้าง ?

ค. องค์ความรู้ ข่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ควรมีรูปแบบ และวิธีการเผยแพร่สู่สาธารณชนได้อย่างไรบ้าง?

- นำแบบสัมภาษณ์ที่ร่างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา เพื่อให้เกิดความถูกต้อง และตรงประเด็นมากยิ่งขึ้น

- ทดลองใช้เครื่องมือ เพื่อให้รู้ว่าผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ได้ตอบคำถามตรงประเด็นหรือไม่ อย่างไรบ้าง

- ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์

๒. สันทนากลุ่ม

- กำหนดประเด็นที่ต้องการสนทนา เช่น

ก. ข่วงศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มีความสำคัญ อย่างไรบ้าง ?

ข. พัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ด้วย แอปพลิเคชันมีวิธีการพัฒนา ในรูปแบบไหน อย่างไรบ้าง ?

ค. องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ควรมีรูปแบบ และวิธีการเผยแพร่ สู่สาธารณชนได้อย่างไรบ้าง?

- แนวคำถามที่จะต้องกำหนดไว้ล่วงหน้า
- การคัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ต้องมีความรู้และความสามารถตรงกับงานวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย
- บุคลากรที่จะดำเนินการสนทนากลุ่ม เช่น ผู้ให้ข้อมูลในภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น พระสงฆ์ เครือข่าย
- อุปกรณ์ที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม เช่น คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก และ โปรเจคเตอร์

๓. ชุดปฏิบัติการ

- กำหนดประเด็นที่ต้องทำดังนี้ เช่น

๑. เก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเช่น ศึกษารวบรวมเอกสารแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพิธีกรรมและประเพณีที่สำคัญภาคเหนือ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับช่วงศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างแอปพลิเคชัน

๒. ลงพื้นที่คุยกับภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น พระสงฆ์ เครือข่าย เพื่อให้ได้เห็นถึงช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

๓. พัฒนากิจกรรมถนนศิลปวัฒนธรรม เช่น การสืบชะตาเมือง กิจกรรมการแสดงเช่น ฟ้อนรำ/ดนตรีพื้นเมือง/กลองสะบัดชัย/ การแสดงของชนเผ่า กาดมั่วครัวแลง

๔. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ เรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured or guided interviews) โดยมีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

๑) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย พัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ด้วยแอปพลิเคชันเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างการพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

๒) ศึกษาข้อมูลช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ประกอบไปด้วย

๒.๑ ศึกษาความรูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย โดยวิเคราะห์หลักการ แนวคิดประกอบการสร้าง รูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ที่มีการปฏิบัติที่เป็นเลิศ เพื่อต้องการทราบสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงสำหรับใช้เป็นแนวทางในการออกแบบมีวิธีการศึกษาเอกสารแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและศึกษาปัญหา สภาพปัญหาปัจจุบันรวมถึงรูปแบบความต้องการของชุมชนต่อการกำหนดบทบาททิศทางของการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ศึกษาแนวทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศในการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ นำข้อมูลที่ได้มาดำเนินการสร้างเครื่องมือการวิจัยการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

๒.๒ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ การปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่น ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชน อันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

๒.๓ ศึกษารูปแบบการฟื้นฟู โดยการเลือกสรรศิลปวัฒนธรรมที่กำลังสูญหาย หรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม

๒.๔ แนวทางการพัฒนา ริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงศิลปวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มการพัฒนาอาชีพควรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

๒.๕ วิธีการถ่ายทอด โดยการนำศิลปวัฒนธรรมที่ผ่านมามีเอกลักษณ์มาเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุ และผลอย่างรอบคอบและรอบด้าน แล้วไปถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม โดยผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และการจัดกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ

๒.๖ ส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและ พัฒนาศิลปวัฒนธรรมของชุมชนต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

๒.๗ การเผยแพร่แลกเปลี่ยน โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่และ แลกเปลี่ยนศิลปวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นต่างๆ ด้วยสื่อ และวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวาง

๓) กำหนดข้อคำถามการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และร่างข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์แบบกึ่ง โครงสร้าง โดยแบ่งออกเป็น ๓ ข้อคำถาม ประกอบด้วย

คำถามข้อที่ ๑ ช่วงศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มีความสำคัญ อย่างไรบ้าง ?

คำถามข้อที่ ๒ พัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ ด้วยแอปพลิเคชันมีวิธีการพัฒนา ในรูปแบบไหน อย่างไรบ้าง ?

คำถามข้อที่ ๓ องค์กรความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงาน ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ควรมีรูปแบบ และวิธีการเผยแพร่ ผู้ สำนวนชนได้ อย่างไรบ้าง?

๔) นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ คน เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ผลการวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดประสงค์

๕) แก้ไขการพิมพ์ผิดและปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและนำไปใช้

๕. การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บข้อมูลในการศึกษาเรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงาน ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารและภาคสนาม ภาคเอกสารเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์มีขั้นตอนดังนี้

๑) ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัย ในลักษณะการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ได้แก่ ส่วนที่เป็นคำอธิบายจากเอกสาร หนังสือ ตำรา ที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับช่วงศิลปะวัฒนธรรม เชียงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย และ พัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงาน ศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ด้วยแอปพลิเคชัน

๒) เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบและกระบวนการพัฒนางานวิจัยโดย สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) จากการมีส่วนร่วมของหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อสรุปประเด็นการนำไปสู่การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

๓) สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางด้าน เทคโนโลยี ประชาสัมพันธ์ ผู้นำชุมชน เพื่อระดมแนวคิด มุมมองที่มีผลต่อการเก็บข้อมูลจากการ สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และนำไปสู่การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อให้ ได้มาซึ่งช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย

๔) เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อหาข้อมูลสรุปในเชิงสถิติจากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อนำไปสู่การประมวลผลข้อมูล และศึกษาเชิงความสัมพันธ์ถึงมุมมองของ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ซึ่ง

เก็บรวบรวมจากแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ปราชญ์
ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน

๕) นำเสนอผลงานวิจัย ทั้งในระดับชาติ และนานาชาติ

๖. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลประกอบไปด้วยดังนี้คือ

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการ
วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ผู้วิจัยได้รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ทั้งด้าน
เอกสารแบบสัมภาษณ์และภาคสนาม แล้วจับประเด็นเนื้อหาสาระไปพร้อมกับการนำมาสรุปเป็น
ผลการวิจัยเป็นรูปแบบความเรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนำเสนอ

๒) การตรวจสอบข้อมูล หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว จะต้องทำการ
ตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ ข้อมูล โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ได้แก่

๒.๑ การตรวจสอบ ด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่ง
บุคคลที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ ถ้าข้อมูลต่างสถานที่จะ
เหมือนกันหรือไม่ และถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

๒.๒ การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตหรือสัมภาษณ์

๒.๓ การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กัน
เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม กรณีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล
มีรายละเอียดดังนี้

๓) สรุปแนวทางหรือรูปแบบในการพัฒนา ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงาน
ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย รวมถึงปัญหาและข้อเสนอแนะที่ได้จาก
กลุ่มสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ก่อนจะมีการประมวลผล
และพัฒนาเป็นรูปแบบมีส่วนร่วมกึ่งมาตรฐาน (ขั้นการพัฒนาตัวแบบ (Develop Model) เพื่อนำเข้า
สู่การวิจัยเชิงเอกสารและคุณภาพ นวัตกรรม

๗. สรุปกระบวนการวิจัย

กระบวนการวิจัยเรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงราย สามารถสรุปได้ดังนี้คือ

๑. ศึกษารวบรวมเอกสารแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพิธีกรรมและประเพณีที่สำคัญภาคเหนือ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับช่วงศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างแอปพลิเคชัน

๒) เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบและกระบวนการพัฒนางานวิจัยโดยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) จากการมีส่วนร่วมของหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อสรุปประเด็นการนำไปสู่การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๖๓

๓) สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยี ประชาชนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน เพื่อระดมแนวคิด มุมมองที่มีผลต่อการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และนำไปสู่การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อให้ได้มาซึ่ง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงราย ในเดือนธันวาคม ๒๕๖๓

๔) ลงพื้นที่ทำกิจกรรมในช่วงเดือนธันวาคม ๒๕๖๓

๕) เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อหาข้อมูลสรุปในเชิงสถิติจากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อนำไปสู่การประมวลผลข้อมูล และศึกษาเชิงความสัมพันธ์ถึงมุมมองของ รูปแบบการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงราย ซึ่งเก็บรวบรวมจากแบบสอบถาม แสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ประชาชนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ในเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

๖) สรุปผลการวิจัยที่ได้คือ มีช่วงศิลปวัฒนธรรมของอำเภอเชียงแสน ดังนี้คือ การสืบชะตาเมือง กิจกรรมการแสดงเช่น ฟ้อนรำ/ดนตรีพื้นเมือง/กลองสะบัดชัย/ การแสดงของชนเผ่า กาดมั่วคร้าวแลง ในเดือนมีนาคม ๒๕๖๓

๗) นำเสนอผลงานวิจัย ทั้งในระดับชาติ และนานาชาติ

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาบทความวิจัยเรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงแสนจังหวัดเชียงราย สามารถสรุปได้ ดังนี้คือ

ช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า กรมส่งเสริมวัฒนธรรมจึงได้จัดทำโครงการชุมชนต้นแบบสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๘ ขึ้น เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนด้วยการนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนมาต่อยอดพัฒนาสร้างสรรค์ในรูปแบบผลิตภัณฑ์ การบริการ หรือการแสดงออกทางวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ที่สามารถสร้างโอกาสและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนในการกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมความสามัคคีของชุมชน สร้างความตระหนักถึงคุณค่าความสำคัญ และภาคภูมิใจในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของตนเองและเป็นตัวอย่างในการสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ชุมชนอื่นๆ

การพัฒนาารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงแสน ด้วยแอปพลิเคชัน ผลการวิจัยพบว่า สภาพสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงในการดำรงชีวิตมาก ทั้งด้านเทคโนโลยี อินเทอร์เน็ต ที่เข้าสู่สังคมโดยเฉพาะเยาวชน ทำให้ห่างจากวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนั้นสมควรที่จะมีการสนับสนุนกิจกรรม ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้น จึงมีการจัดงานช่วงวัฒนธรรมขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริม สนับสนุน การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ภูมิปัญญาด้านการบรรเลงดนตรีพื้นบ้าน วงสะล้อ ซึง ด้านอาหารประจำท้องถิ่น ด้านการรักษาโรค และด้านความเชื่อพิธีกรรม อีกทั้งเป็นการเชื่อมความสามัคคีของคนในชุมชน ตระหนักถึงความสำคัญ ของการเห็นคุณค่าในด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างความภูมิใจในตัวเอง และเป็นการสร้างเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรม

การเผยแพร่องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ไปสู่สาธารณะชน ผลการวิจัยพบว่า เมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีการแสดงออกและการสร้างสรรค์งานในด้านต่างๆของมนุษย์ที่อิงจากความเชื่อ

ความคิด วัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น จินตนาการ และอารมณ์ความรู้สึกจนออกมาเป็นศิลปะที่งดงาม ศิลปะแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ ๑.ทัศนศิลป์ เป็นงานสร้างสรรค์ศิลปะที่รับรู้ได้ด้วยการดู เช่น สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม งานประณีตศิลป์ ๒. ศิลปะการแสดง เป็นงานศิลปะที่รับรู้ได้ โดยการชมและการฟัง เช่น ดนตรี นาฏศิลป์ จัดจุดแสดงการสาธิตทำของเล่นพื้นบ้าน และช่วงการสาธิตการละเล่นพื้นบ้านล้านนา จัดการแสดงขับซอพื้นบ้านจัดทำช่วงวัฒนธรรมภาค หมั่วคนเมือง ล้านนาเสนอการสาธิตภูมิปัญญาท้องถิ่น และจำหน่าย อาหารพื้นเมือง ขนมพื้นเมือง น้ำสมุนไพรพื้นเมือง สมุนไพรพื้นเมือง ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม เป็นต้น

การอภิปรายผล

จากการศึกษาบทความวิจัยเรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงาน ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีงานวิจัยที่สอดคล้อง ของ มานิตย์ ไชยภิติ งานวิจัยเรื่อง การสร้างคุณค่าวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเวียงเชียงใหม่ อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเวียงเชียงใหม่ที่พบในปัจจุบันนั้นหลอมรวมมาจากความหลากหลายของกลุ่มประชาชนที่โยกย้ายเข้ามาอยู่เวียงเชียงใหม่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ โดยมีแม่น้ำโขงเป็นจุดศูนย์กลาง ก่อนจะเข้าสู่ยุคเร่งรัดพัฒนาชนบทส่งผลให้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาต่าง ๆ เปลี่ยนไปจาก ๒ ปัจจัยคือ (๑) ปัจจัยภายใน อันเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนอาชีพของประชาชนซึ่งต้องรีบเร่งทำมาหากิน ให้มีความสำคัญกับประเพณีพิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ น้อยลง (๒) ปัจจัยภายนอก เป็นผลมาจากโครงการพัฒนาที่มุ่งยกระดับให้เชียงใหม่เป็นพื้นที่เศรษฐกิจการค้าชายแดน นับตั้งแต่ต้นนโยบายการเปลี่ยนสนาเป็นสนาการค้า มาจนถึงการเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษโดยการวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้กิจกรรมการจัดกาดก๋อมและการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชียงใหม่ใน ๕ ด้าน คือ (๑) คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดีที่เป็นแหล่งเรียนรู้และสาธารณสมบัติที่สำคัญ ของชาติ (๒) คุณค่าเชิงวัฒนธรรมและสัญลักษณ์ อันถิ่นฐานบ้านเกิดแห่งบรรพชนของชาวยวนและต้นกำเนิดพุทธศิลป์ เชียงแสน (๓) คุณค่าเชิงสังคม ในฐานะเป็นเมืองโบราณที่ยังมีชีวิต เป็นเมืองท่าที่สานสายสัมพันธ์ระหว่างประชาชนสองฝั่งแม่น้ำโขงและเมืองท่าเชียง (๔) คุณค่าเชิงความเชื่อ ศาสนา การวางผังที่ตามจักรวาลคติและ (๕) คุณค่าเชิงความงาม ที่มีมนต์เสน่ห์จากความงามของแหล่งโบราณคดีท่ามกลางสภาพธรรมชาติที่ภูเขา ทุ่งนาและแม่น้ำโขง นำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยกลุ่มคุณค่าเชียงใหม่

ที่นำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่พบมาออกแบบเป็นกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวชมเมืองโดยรรทาง
จักรยาน และฐานกิจกรรมสร้างประสบการณ์ คุณค่าเชิงแสน เช่น บ้านขนม บ้านชะปะอาหาร บ้าน
ร้อยชิง บ้านหอมเมือง บ้านสวยดอก เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาบทความวิจัยเรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงาน
ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีข้อเสนอแนะ ดังนี้คือ

๑. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับช่วงศิลปวัฒนธรรม และ คุณค่าในด้านศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น
สร้างความภูมิใจในตัวเองและเป็นการสร้างเครือข่ายด้านศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่

๒. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับ ช่วงศิลปวัฒนธรรมโดยร่วมกับหน่วยงานเครือข่ายทั้งภาครัฐและ
เอกชน

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรฤจเตปิฎก ๒๕๒๕. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปกรณวิเสสภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาปกรณวิเสโส. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๙.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬา
ลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____. ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาฎีกา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชา

สังคมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู สืบสาน ปกป้องคุ้มครองจารีตประเพณี ภูมิปัญญา และ
ศิลปวัฒนธรรม, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, ศักยภาพในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน นวัตกรรม

ข้อมูล ทูมมนุษย์, เชียงราย : โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๖๑.

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๖ เชียงใหม่, การส่งเสริมการท่องเที่ยวอำเภอ

เชียงแสนจังหวัดเชียงราย, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค) ๒๕๕๘.

ศักรินทร์ มงคลอิทธิ, รูปแบบและกระบวนการพัฒนาการพัฒนาเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย,

(กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค) ๒๕๕๘.

วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, การอนุรักษ์และจัดการมรดกทางวัฒนธรรม: โครงการความร่วมมือระหว่าง

๕ มหาวิทยาลัย และกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, กระทรวงมหาดไทย),

๒๕๖๐.

ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การวิจัยเรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงใหม่ มีการนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

๑.กิจกรรมด้านวิชาการการเรียนการสอน

นำผลการศึกษาค้นคว้าวิจัยไปใช้กับการบรรยายสอนในระดับปริญญาตรี ที่วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ ที่เป็นวิชาพื้นฐาน ๔ รายวิชา คือ พระพุทธศาสนากับภูมิปัญญาไทย และพระพุทธศาสนาในโลก ปัจจุบัน วัฒนธรรมไทย มนุษย์กับสังคม ซึ่งผู้วิจัยได้มอบบทความให้อาจารย์ผู้สอนทั้ง ๓ ท่าน เพื่อใช้ประกอบ ในการสอนในภาคทฤษฎีและนำไปสู่ภาคปฏิบัติ

๒.กิจกรรมด้านการเผยแพร่

๑. เผยแพร่งานวิจัยในระดับชาติ

๒. เผยแพร่งานวิจัยในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ ห้องเรียน หน่วยวิทยบริการ

๓. เผยแพร่งานวิจัยให้กับ วัด บ้าน โรงเรียน ราชการ ชุมชน ในอำเภอเชียงใหม่ และ ๑๘ อำเภอในจังหวัดเชียงใหม่

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรมีการทำงานวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมมรดกวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ สานกับประเทศอาเซียน”

๒. ควรมีการทำงานวิจัยเรื่อง “การนำศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ไปประยุกต์ใช้กับ หลักสูตรการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่”

๓. ควรมีการทำงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่สู่ระดับโลก”

๔. ควรมีการทำงานวิจัยเรื่อง “คุณค่าแท้-คุณค่าเทียม ในการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมประเพณี
ที่ดิงามของเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย”

ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์กิจกรรมที่วางแผนไว้และกิจกรรมที่ได้
ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

คำถามการวิจัย	ระเบียบวิธีวิจัย	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
<p>ช่วง ศิลปะวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มีความสำคัญ อย่างไรบ้าง</p>	<p>- เก็บข้อมูลจากเอกสารและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเช่น ช่วง ศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ - ลงพื้นที่คุยกับภาครัฐ องค์กร ปกครองท้องถิ่น พระสงฆ์ เครือข่าย เพื่อให้ได้เห็นถึง ช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชิง สร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัด เชียงใหม่</p>	<p>- สัมภาษณ์/ ประชุมกลุ่มย่อย</p>	<p>ได้ทราบถึงช่วง ศิลปะวัฒนธรรม เชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่</p>
<p>การพัฒนา รูปแบบกิจกรรม และการแสดง งาน ศิลปะวัฒนธรรม เชียงใหม่ด้วย แอปพลิเคชันมี วิธีการพัฒนา ในรูปแบบไหน อย่างไรบ้าง</p>	<p>- เก็บข้อมูลจากเอกสารและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องเช่น การ พัฒนารูปแบบกิจกรรมและการ แสดงงานศิลปะวัฒนธรรมเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ - ลงพื้นที่คุยกับภาครัฐ องค์กร ปกครองท้องถิ่น พระสงฆ์ เครือข่าย เพื่อให้ได้เห็นถึง การพัฒนารูปแบบกิจกรรมและ การแสดงงานศิลปะวัฒนธรรม เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่</p>	<p>- สัมภาษณ์/ ประชุมกลุ่มย่อย</p>	<p>มีการพัฒนา รูปแบบกิจกรรม และการแสดงงาน ศิลปะวัฒนธรรม เชียงใหม่ จังหวัด เชียงใหม่</p>

<p>องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่</p> <p>ควรมีรูปแบบและวิธีการเผยแพร่สู่สาธารณชนได้อย่างไรบ้าง</p>	<p>- เก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเช่น องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่</p> <p>- ลงพื้นที่คุยกับภาครัฐ องค์กรปกครองท้องถิ่น พระสงฆ์ เครือข่าย เพื่อให้ได้เห็นถึงองค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่</p>	<p>- สัมภาษณ์/ประชุมกลุ่มย่อย</p>	<p>ได้องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่</p>
--	--	-----------------------------------	--

สรุปจากตารางดังกล่าวข้างต้นทราบว่างานวิจัยชิ้นนี้เป็นเชิงเอกสาร และ สํารวจ ประชุมกลุ่มย่อย ประกอบไปด้วยดังนี้คือ

๑. ได้ทราบถึงช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
๒. มีการพัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
๓. ได้องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

ภาคผนวก ง

แบบสอบถาม/สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ การประชุมเสวนากลุ่มย่อย

แผนงานวิจัยเรื่อง “The City of Art : รูปแบบการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์
เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่”

และโครงการย่อยที่ ๑ : รูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์

เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โครงการย่อยที่ ๒ : การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรม

เชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โครงการย่อยที่ ๓ : ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรม

และการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

โครงการย่อยที่ ๔ : การพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

ณ วัดพระธาตุผาเงา ตำบลเวียง อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

ในวันเสาร์ ที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔ เวลา ๐๘.๐๐ น. ถึงเวลา ๑๖.๐๐ น.

ณ วัดพระธาตุผาเงา อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๑. รูปแบบการอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่
จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบไปด้วยอะไรบ้าง ?

.....

.....

.....

.....

.....

โดยผู้วิจัยเสนอไว้ว่า จะอนุรักษ์พื้นที่โบราณสถาน ประกอบไปด้วย โบราณสถานวัดเจดีย์
หลวง ในเมืองโบราณเชียงใหม่

กิจกรรมที่จะทำคือ ทำแผนผังการท่องเที่ยวไว้หน้าวัดเจติยหลวง / ทำแผนนโยบายร่วมกับเทศบาลเชียงใหม่/กิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยว มัคคุเทศก์/ที่พักนักท่องเที่ยว/ส่งเสริมชุมชนให้มีรายได้ด้านอาหาร/ของที่ระลึก/ดนตรีพื้นเมือง/ผลิตภัณฑ์ชุมชน/สร้างนักวิจัยท้องถิ่น

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒. การพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มีรูปแบบ และวิธีการ เช่นไรบ้าง ?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

โดยผู้วิจัย เสนอที่จะพัฒนาถนนศิลปวัฒนธรรมในอำเภอเชียงใหม่ ประกอบไปด้วย เริ่มต้นที่วัดพระธาตุเจติยหลวง กิจกรรมที่จะทำประกอบไปด้วย

- การทำโลโก้ สัญลักษณ์เมืองเชียงใหม่
- การทำตุ๊กล้านนา
- การทำแลนด์มาร์คไว้ถ่ายรูป

ภาคผนวก จ
รูปภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย

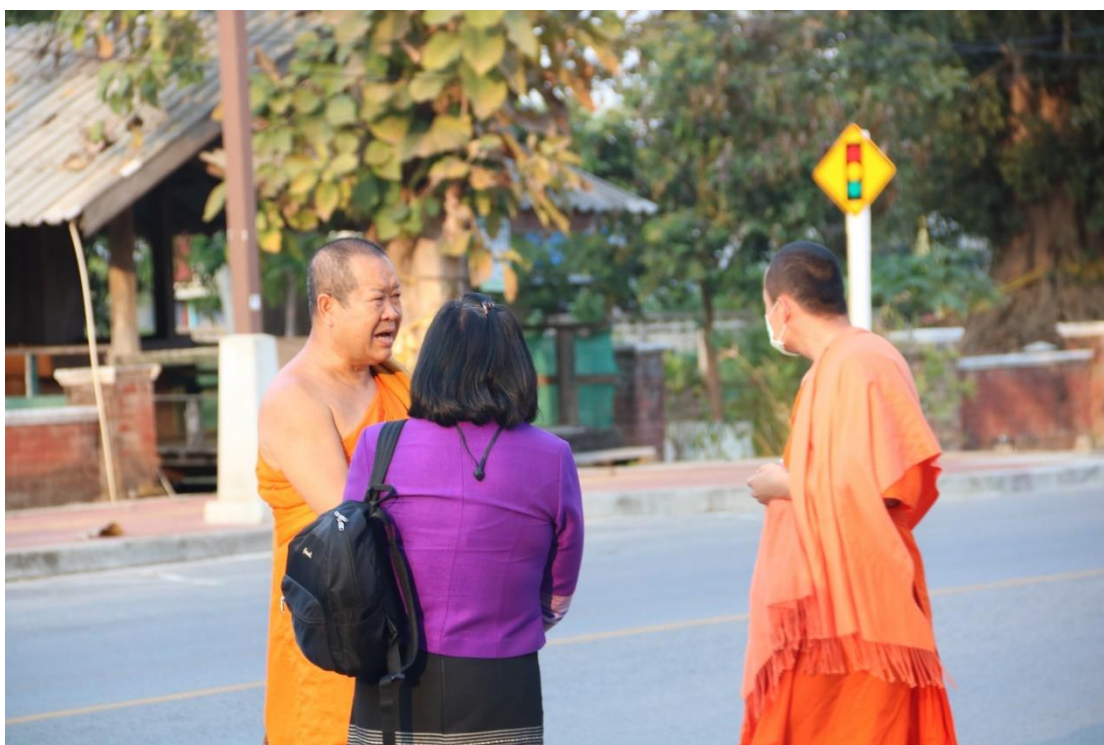
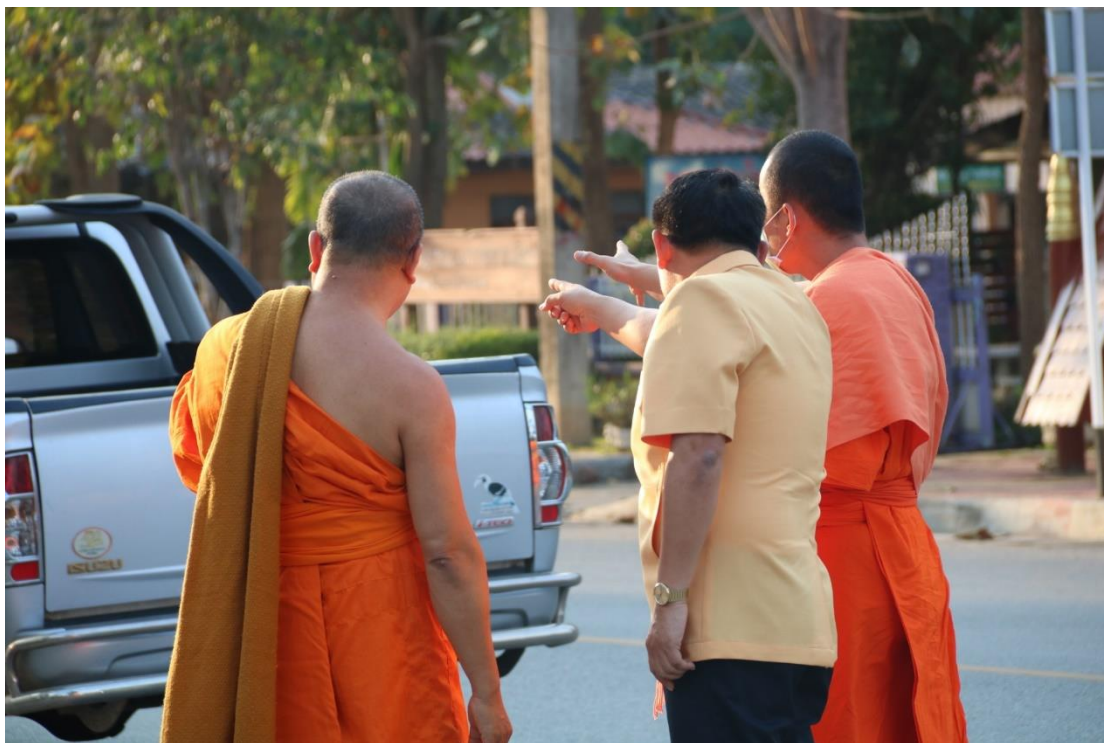

ภาคผนวก ฉ
ประวัติคณะผู้วิจัย

๑. ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

ชื่อ-นามสกุล : ดร.ฤทธิชัย แกมมาก
 หน่วยงาน : อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์เชียงราย
 ที่อยู่ : ถนนฤทธิประศาสน์ ตำบลเวียง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย
 รหัสไปรษณีย์ ๕๗๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๕๓-๗๑๕๘๗๖

๒. หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ -นามสกุล : พระครูศรีรัตนากร
 (ภาษาอังกฤษ) : Phrakrusrirattanakorn, Asst. Prof. Dr.
 ตำแหน่ง : อาจารย์
 หน่วยงาน : วิทยาลัยสงฆ์เชียงราย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 สถานที่อยู่ : ถนนฤทธิประศาสน์ ตำบลเวียง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย
 รหัสไปรษณีย์ ๕๗๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๕๓-๗๑๕๘๗๖
 โทรสาร ๐๕๓-๗๑๕ ๘๗๖
 Mobile : ๐๙๕-๖๗๙-๕๘๘๘
 E-mail : Thanit_loonlawan@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

พธ.บ. พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 พธ.ม. พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 พธ.ด. พระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสรุปโครงการวิจัย

สัญญาเลขที่ MCU RS 800764006

ชื่อโครงการ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม
เชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

หัวหน้าโครงการ พระครูศรีรัตนากร,ผศ.ดร.

ส่วนงาน สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช

วิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ โทรศัพท์ ๐๙๕-๖๗๙-๕๘๘๘

Email: Thanit_loonlawan@hotmail.com

ความเป็นมาและความสำคัญ

อำเภอเชียงใหม่ภาคเหนือ หรือล้านนาดินแดนแห่งความหลากหลายทางประเพณีและวัฒนธรรมที่มีความน่าสนใจไม่น้อยไปกว่าภาคอื่นของไทย เพราะเป็นเมืองที่เต็มไปด้วยเสน่ห์มนตร์ขลัง ชวนให้น่าขึ้นไปสัมผัสความงดงามเหล่านี้ยิ่งนัก ส่วนบรรดานักท่องเที่ยวที่ไปเยี่ยมชมต่างก็ประทับใจกับสถานที่ท่องเที่ยวมากมายและน้ำใจอันล้นเหลือของชาวเหนือ วัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว¹ โดยเฉพาะวัฒนธรรมของชาวล้านนาที่ยังคงยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีของพระพุทธศาสนา ที่แสดงออกถึงมิตรไมตรีและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน มีการสืบทอดมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จึงถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งที่คนคนท้องถิ่นในภาคเหนือยังรักษาไว้จนถึงปัจจุบัน ในที่นี้จะกล่าวถึงตัวอย่างวัฒนธรรมที่สำคัญ ด้านอาหาร โดยตัวอย่างของวัฒนธรรมในด้านนี้ ได้แก่ ประเพณีเลี้ยงข้าวแลงขันโตกหรือกินข้าวแลงขันโตก เป็นประเพณีของชาวล้านนาผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดทางภาคเหนือตอนบน ด้านศาสนาและลัทธิความเชื่อ ตัวอย่างวัฒนธรรมในด้านนี้ ได้แก่ งานทำบุญทอดผ้าป่าแก้ว งานทำบุญตักบาตรสลาก งานประเพณีการสืบทอดหรือการต่ออายุได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนากระทำให้ยืนยงชีวิตด้วยการทำพิธีเพื่อให้เกิดพลังรอดพ้นความตายได้ เป็นประเพณีที่คนล้านนานิยม ประเพณี “ยี่เป็ง” เป็นประเพณี

¹ สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๖ เชียงใหม่, เมืองเชียงใหม่ : ถนนสายวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊ค) ๒๕๕๘, หน้า ๕๕.

ลอยกระทงตามประเพณีล้านนาที่จัดทำขึ้นในวันเพ็ญเดือน ๒ ของชาวล้านนา เป็นภาษาคำเมือง ในภาคเหนือ คำว่า “ยี่” แปลว่า สอง และคำว่า “เป็ง” ตรงกับคำว่า “เพ็ญ” หรือพระจันทร์เต็มดวง ซึ่งชาวไทยในภาคเหนือจะนับเดือนทางจันทรคติเร็วกว่าไทยภาคกลาง ๒ เดือน ทำให้เดือนสิบสองของไทยภาคกลาง ตรงกับเดือนยี่ เดือน ๒ ของไทยล้านนา ประเพณียี่เป็งจะเริ่มตั้งแต่วันขึ้น ๑๓ ค่ำ ซึ่งถือว่าเป็น “วันดา” หรือวันจ่ายของเตรียมไปทำบุญเลี้ยงพระที่วัด ครั้นถึงวันขึ้น ๑๔ ค่ำ พ่ออุ๊ยแม่อุ๊ยและผู้มีศรัทธาก็จะพากันไปถือศีล ฟังธรรม และทำบุญเลี้ยงพระที่วัด มีการทำกระทงขนาดใหญ่ ตั้งไว้ที่ลานวัด ในกระทงนั้นจะใส่ของกินของใช้ ใครจะเอาของมารวมสมทบด้วยก็ได้เพื่อเป็นทานแก่คนยากจน ครั้นถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ จึงนำกระทงใหญ่ที่วัดและกระทงเล็ก ๆ ของส่วนตัวไปลอยในลำน้ำ การถ่ายทอดวัฒนธรรมได้อย่างสมบูรณ์ ครู เป็นบุคลากรที่จัดการดำเนินงานต่าง ๆ ตลอดจนผู้เกี่ยวข้อง คนไทยที่ไม่เข้าใจ ไม่เห็นคุณค่า ไม่ภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นตน ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นวิกฤติทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่ง

การส่งเสริมการท่องเที่ยวอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เรื่องวัฒนธรรมล้านนาที่เป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย เป็นรากฐานการสร้างสรรค์ความสามัคคี และความมั่นคงของชาติ เป็นสิ่งที่แสดงถึงศักดิ์ศรี เกียรติยศและความภาคภูมิใจร่วมกันของคนไทย ฉะนั้นจำเป็นจะต้องส่งเสริมให้ วัฒนธรรมไทยมีความเจริญก้าวหน้า เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางสังคม และคุณภาพชีวิตคนไทย การรักษาและป้องกันวัฒนธรรม คือ การรักษาจิตวิญญาณของความเป็นชาติและการที่จะให้คนในพื้นที่ตระหนักถึงโบราณสถานซึ่งเป็นมรดกล้านนาของจังหวัดชายแดน การจัดการยุทธศาสตร์ทางการตลาดที่จำเป็นเป็นในการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเพื่อให้เกิดรูปธรรมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุดมีความจำเป็นจะต้องให้ชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการด้านแผนงานดำเนินงานต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพของพื้นที่และความพร้อมของประชาชน การศึกษาวิจัยจะต้องกระตุ้นให้การมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามามีบทบาทรับผิดชอบและเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวทำให้เกิดการร่วมมือพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย

เมืองเชียงแสนปัจจุบันมีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจมากมาย แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ เช่น เมืองโบราณเชียงแสน เมืองโบราณเชียงแสนน้อย วัดเจดีย์หลวง วัดพระธาตุจอมกิติ วัดพระธาตุผาเงา วัดป่าสัก วัดพระเจ้าล้านทอง วัดพระยืน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเชียงแสน น้ำตกบ้านไร่ สบรวกหรือสามเหลี่ยมทองคำ เวียงเชียงใหม่หรือเวียงสบรวก พระธาตุดอยปู่เจ้า หอผืนอุทยานสามเหลี่ยมทองคำ พิพิธภัณฑสถานบ้านผื่น เวียงหนองล่อง ทะเลสาบเชียงแสน และยังเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ไทยวน ไทลื้อ อุโล้อาชาดอวยสะเง่ ม้งชาวบ้านธารทอง เย้าบ้านห้วยก๊ววัน ส่วนประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของชาวเชียงแสน เช่น ปอยหลวง ทานสลาก สืบชะตาเมือง

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ รูปแบบและกลไกการดำเนินงานการสาธารณสุข สุขมูลฐานได้พัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม และการพัฒนาหมู่บ้านการดำเนินงานเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่มีอย่างต่อเนื่องและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗

วัฒนธรรมพื้นบ้านของคนเมืองจากการแสดงฟ้อนรำที่อ่อนช้อย ภาษาพูดที่ไพเราะเสนาะหู และการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ด้วยแล้ว สำหรับกับข้าวของคนเมืองก็ดูจะเป็นวัฒนธรรมการกิน อย่างหนึ่งที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เพราะอาหารเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของ ชาวเมืองมีอาหารท้องถิ่นที่ขึ้นชื่ออยู่หลายอย่าง ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะนิยมรับประทานข้าวเหนียวเป็น อาหารหลักยังมีอาหารประเภทลาบ หลู้ และส้ม เป็นการย่ำที่ใช้เครื่องปรุงได้แก่ พริก เกลือ เครื่องเทศ เป็นต้น โดยอาหารจะถูกนำไปใส่ในสำรับที่คนพื้นเมืองเรียกว่า "ขันโตก" ขันโตก ได้ชื่อว่าเป็นภาชนะที่ ใส่อาหารคาวหวานไว้รับประทานของคนล้านนา เป็นเครื่องแสดงออกถึงหน้าตาอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะ เมื่อมีแขกจากต่างถิ่นมาเยี่ยมเยือนที่บ้าน เป็นธรรมเนียมของเจ้าของบ้านที่จะต้องเชื้อเชิญแขกผู้มา เยือนร่วมวงรับประทานอาหารขันโตก วัฒนธรรมพื้นเมืองผู้นำท้องถิ่นให้การอบรมในการถ่ายทอด วัฒนธรรมให้กับประชาชน

ผู้วิจัยสนใจในการที่จะศึกษา ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม เชียงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่จังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับช่วงศิลปะสร้างสรรค์ และ พัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ เชียงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ตลอดจนก็นำช่วงศิลปะ และ รูปแบบกิจกรรมการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม เชียงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ไปสร้างชุดความรู้และเผยแพร่สู่สาธารณะชน

๒. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย (Research Objectives)

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาช่วงศิลปะวัฒนธรรมเชียงใหม่สร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่ ด้วยแอปพลิเคชัน

๑.๒.๓ เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงาน ศิลปวัฒนธรรมเชียงใหม่สร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ไปสู่สาธารณะชน

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย (Methods)

กระบวนการวิจัยเรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม
เชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่แสนจังหวัดเชียงราย สามารถสรุปได้ดังนี้คือ

๑. ศึกษารวบรวมเอกสารแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดและ
ทฤษฎีเกี่ยวกับพิธีกรรมและประเพณีที่สำคัญภาคเหนือ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิด
เกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับช่วงศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ แนวคิดและ
ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้าง
แอปพลิเคชัน

๒) เก็บรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริงเพื่อให้เห็นถึงรูปแบบและกระบวนการพัฒนางานวิจัย
โดยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) จากการมีส่วนร่วม
ของหน่วยงานทั้งภาครัฐ และภาคเอกชน เพื่อสรุปประเด็นการนำไปสู่การสนทนากลุ่มเฉพาะ
(Focus Group Discussion) ในเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม ๒๕๖๓

๓) สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา
ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม ผู้เชี่ยวชาญทางด้าน
เทคโนโลยี ประชาชนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน เพื่อระดมแนวคิด มุมมองที่มีผลต่อการเก็บข้อมูลจากการ
สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และนำไปสู่การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)
เพื่อให้ได้มาซึ่ง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่
แสนจังหวัดเชียงราย ในเดือนธันวาคม ๒๕๖๓

๔) ลงพื้นที่ทำกิจกรรมในช่วงเดือนธันวาคม ๒๕๖๓

๕) เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อหาข้อมูลสรุปในเชิงสถิติจากการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey
Research) เพื่อนำไปสู่การประมวลผลข้อมูล และศึกษาเชิงความสัมพันธ์ถึงมุมมองของ รูปแบบการ
พัฒนาศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองเชียงใหม่แสน จังหวัดเชียงราย ซึ่งเก็บรวบรวมจากแบบสอบถาม
แสดงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทางด้านพระพุทธศาสนา ประชาชนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ในเดือน
มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

๕) สรุปผลการวิจัยที่ได้คือ มีช่วงศิลปวัฒนธรรมของอำเภอเชียงใหม่แสน ดังนี้คือ
การสืบชะตาเมือง กิจกรรมการแสดงเช่น ฟ้อนรำ/ดนตรีพื้นเมือง/กลองสะบัดชัย/ การแสดงของชน
เผ่า กาดมั่วควรวแลง ในเดือนมีนาคม ๒๕๖๓

๖) นำเสนอผลงานวิจัย ทั้งในระดับชาติ และนานาชาติ

๕. อภิปรายผลการวิจัย (Discussion)

จากการศึกษาบทความวิจัยเรื่อง ช่วงศิลปะ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงาน ศิลปวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงแสนจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีงานวิจัยที่สอดคล้อง ของ มานิตย์ ไชยภิติ งานวิจัยเรื่องการสร้างคุณค่าวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในเขตเวียงเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเวียงเชียงแสนที่พบในปัจจุบันนั้นหลอมรวมมาจากความหลากหลายของกลุ่มประชาชนที่โยกย้ายเข้ามาอยู่เวียงเชียงแสนในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ โดยมีแม่น้ำโขงเป็นจุดศูนย์กลาง ก่อนจะเข้าสู่ยุคเร่งรัดพัฒนาชนบทส่งผลให้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาต่าง ๆ เปลี่ยนไปจาก ๒ ปัจจัยคือ (๑) ปัจจัยภายใน อันเนื่องมาจากการปรับเปลี่ยนอาชีพของประชาชนซึ่งต้องรีบเร่งทำมาหากิน ให้ความสำคัญกับประเพณีพิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ น้อยลง (๒) ปัจจัยภายนอก เป็นผลมาจากโครงการพัฒนาที่มุ่งยกระดับให้เชียงแสนเป็นพื้นที่เศรษฐกิจการค้าชายแดนนับตั้งแต่ต้นนโยบายการเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า มาจนถึงการเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษโดยการวิจัยในครั้งนี้ ได้ใช้กิจกรรมการจัดกาดก๋อมและการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างคุณค่าวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชียงแสนใน ๕ ด้าน คือ (๑) คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ โบราณคดีที่เป็นแหล่งเรียนรู้และสาธารณสมบัติที่สำคัญ ของชาติ (๒) คุณค่าเชิงวัฒนธรรมและสัญลักษณ์อันถิ่นฐานบ้านเกิดแห่งบรรพชนของชาวยวนและต้นกำเนิดพุทธศิลป์เชียงแสน (๓) คุณค่าเชิงสังคม ในฐานะเป็นเมืองโบราณที่ยังมีชีวิต เป็นเมืองท่าที่สานสายสัมพันธ์ระหว่างประชาชนสองฝั่งแม่น้ำโขงและเมืองห้าเชียง (๔) คุณค่าเชิงความเชื่อ ศาสนา การวางผังที่ตามจักรวาลคติและ (๕) คุณค่าเชิงความงามที่มีมนต์เสน่ห์จากความงามของแหล่งโบราณคดีท่ามกลางสภาพธรรมชาติทั้งภูเขา ทุ่งนาและแม่น้ำโขง นำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยกลุ่มคุณค่าเชียงแสน ที่นำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่พบมาออกแบบเป็นกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวชมเมืองโดยรถรางจักรยาน และฐานกิจกรรมสร้างประสบการณ์คุณค่าเชียงแสน เช่น บ้านขนมบ้านชะปะอาหาร บ้านร้อยซึ้ง บ้านหอมเมือง บ้านสวยดอก เป็นต้น

ประสิทธิ์ สว่างศรี งานวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการพื้นที่โบราณสถานเมืองเชียงแสนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า เมืองเชียงแสนเป็นพื้นที่เมืองโบราณที่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งในทางโบราณคดี และเอกสารทางประวัติศาสตร์ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากซากทางโบราณคดี มีจำนวนวัดทั้งที่เป็นวัดร้างและวัดที่ถูกนำกลับมาบูรณะใช้ใหม่ จำนวนทั้งสิ้น ๗๖ แห่งในพื้นที่กำแพงเก่าเมืองเชียงแสนซึ่งมีพื้นที่ทั้งสิ้นประมาณ ๒.๕ ตารางกิโลเมตร ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือประเด็นทางด้านที่ดิน เนื่องจากจำนวนของแหล่งโบราณสถานที่จะกระจายตัวอยู่ทั่วไปในเมือง ในพื้นที่ดินบางส่วนเป็นกรรมสิทธิ์ของกรมธนารักษ์โดยมีกรมศิลปากรเป็นผู้ดูแล (จำนวนวัดร้างทั้งสิ้น ๒๕ แห่งมีประเด็นการบุกรุกที่ดินของชาวมุสลิม คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๘๙ ของจำนวนหลักฐานทางโบราณคดีในทั้งหมด จากข้อมูลของโครงการบูรณะและอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์เชียงแสน ปี พ.ศ. ๒๕๔๘) และบางส่วนเป็นที่ดินส่วนบุคคล ซึ่งประเด็นความขัดแย้งในเชิงของที่ดินนี้เป็นหนึ่งในปัญหาหลักของการอนุรักษ์และจัดการมรดกทางโบราณคดีเหล่านั้น ปัจจุบันกรมศิลปากรและเทศบาลตำบลเวียงเชียงแสน มีนโยบายที่จะคลี่คลายประเด็นปัญหาดังกล่าว

เพื่อสร้างกระบวนการจัดการร่วมกันระหว่างชุมชน หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องหรือองค์กรพัฒนาเอกชนต่างๆ อันจะก่อให้เกิดการผลักดันเข้าสู่การเป็นมรดกโลกในรูปแบบของมรดกที่ยังคงมีชีวิต (Living Heritage) การศึกษาในครั้งนี้จึงมีเป้าหมายในการค้นหาแนวทางการจัดการร่วมกันดังกล่าวระหว่างองค์กรที่เกี่ยวข้องและชุมชนที่มีผลกระทบ เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป กรอบแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้สามารถจำแนกออกได้เป็น ๔ แนวคิดและวรรณกรรมหลักคือ แนวคิดการอนุรักษ์ในระดับนานาชาติ พัฒนาการแนวคิดและการปฏิบัติ

สุนีย์ บริสุทธิ์ ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การส่งเสริมความตระหนักของชุมชนเชียงแสนต่อคุณค่าด้านโบราณสถานเมืองเชียงแสน จังหวัดเชียงราย พบว่า แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานไว้อย่างยั่งยืนสืบไปถึงลูกหลาน อีกทั้งยังมีแนวทางให้ชาวเชียงแสนสามารถสร้างรายได้ จากโบราณสถาน ในรูปแบบของการให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา อันยาวนานของเชียงแสน และมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ทางโบราณคดีได้ด้วยตนเอง และมีความเข้าใจอย่างถูกต้องว่าเงินรายได้จากการท่องเที่ยวมีได้ เป็นเป้าหมายสูงสุดของคนชุมชน การท่องเที่ยวเป็นเพียงเครื่องมือในการสร้างรายได้ เพื่อนำไปสู่ การธำรงรักษาโบราณสถานให้คงอยู่ได้นานเท่านาน โดยมีการจัดการผลตอบแทนที่กระจาย อย่างทั่วถึง ผลจากการวิจัยจะช่วยลดปัญหาการบุกรุกโบราณสถาน และก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีแห่งใหม่ที่น่าเสนอคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่มีอายุกว่า ๑,๐๐๐ ปี ประชากรที่ศึกษาจำนวน ๓,๗๕๙ คน เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย หมู่ ๒ และหมู่ ๓ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเลือกจากผู้นำชุมชนกลุ่มหลัก ๗ กลุ่มและจากกลุ่มอื่นๆ อีกกว่า ๙ กลุ่ม กระบวนการศึกษาวิจัยในการศึกษามี ๕ ด้านได้แก่ ๑) การสำรวจ ศึกษา และจัดเก็บข้อมูลบริบทของพื้นที่ ศึกษาจากเอกสารสัมภาษณ์เจาะลึกและประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) ๒) การสำรวจปัญหา และค้นหาความต้องการของชุมชน จัดทำผัง Mind map ระดมความคิดเห็น และให้ชุมชนคัดเลือกแกนนำที่เป็นตัวแทน ๓) การอบรมตัวแทนชุมชน ใช้วิธีการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม (Activity Based) ๔) ใช้วิธีการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม (Activity Based) และ ๕) จัดเวทีเพื่อให้แกนนำได้นำเสนอกิจกรรมต่างๆ ต่อประชาคม ทั้งนี้การวิเคราะห์ และประเมินผลออกมาในเชิงพรรณนา

เอกสิทธิ์ เรือนทอง ได้ทำงานวิจัยเรื่อง พัฒนาการของแผนผังโบราณสถานในเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อย พบว่า แผนผังของโบราณสถานในเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อย ทั้ง ๔๕ แห่ง ในพื้นที่ อ.เชียงแสน จ.เชียงราย ซึ่งแบ่งได้เป็น ๔ กลุ่มใหญ่ ๆ นั้น สามารถสรุปได้ว่าทุกกลุ่มแผนผังมีความสัมพันธ์กันและมีพัฒนาการร่วมกันเป็นลำดับมา และยังคงพบโบราณสถาน ทั้ง ๔ ผังในสมัยสุดท้ายของเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อยที่ศึกษา ซึ่งทำให้สามารถสรุปพัฒนาการแผนผังโบราณสถานเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อย ได้เป็น ๒ ระยะเวลาใหญ่ ๆ ได้คือ ระยะเวลาที่ ๑ ผังที่มีพัฒนาการขึ้นในช่วงสมัยล้านนา (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๒) ได้แก่ผังกลุ่มที่ ๑, ๒ และกลุ่มที่ กลุ่มที่ ๑ ผังอาคารหลักวางตามแนวแกน(ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เป็นต้นมา) น่าจะเป็นผังที่มีมาแล้วตั้งแต่ช่วงแรกสร้างเมืองโบราณเชียงแสนและเชียงแสนน้อยที่ศึกษาอย่างน้อยตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เป็นต้นมาและยังคงพบการสร้างวัดตามลักษณะผังกลุ่มที่ ๑ ตลอดมาจนกระทั่งเมืองโบราณที่ศึกษาถูกทิ้งร้างไป กลุ่มที่ ๒ ผังที่มีอุโบสถ(ราวพุทธศตวรรษที่

๒๐-๒๑ เป็นต้นมา) เป็นผังที่มีพัฒนาการมาจากผังกลุ่มที่ ๑ โดยแบ่งเป็น ๒ รูปแบบใหญ่ ๆ คือ รูปแบบที่ ๑ การสร้างอุโบสถขนาดเล็กเพิ่มเติมเข้าไปในผังโบราณสถานตามลักษณะผังกลุ่มที่ ๑ ที่สร้างมาแต่เดิมและรูปแบบที่ ๒ การปรับเปลี่ยนวิหารหลักของผังโบราณสถานตามลักษณะผังกลุ่มที่ ๑ เดิมให้เป็นอุโบสถหรือสร้างอุโบสถขึ้นเป็นอาคารหลักของผัง ซึ่งมีช่วงเวลาในการปรากฏขึ้นใกล้เคียงคาบเกี่ยวกันคือในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ และในราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ และน่าจะมีการใช้อุโบสถทั้ง ๒ รูปแบบตลอดมาจนกระทั่งทิ้งร้างไป กลุ่มที่ ๓ ผังที่มีหมู่อาคาร(ราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑-๒๒ เป็นต้นมา) ผังดังกล่าว น่าจะเป็นผังที่มีพัฒนาการมาจากผังกลุ่มที่ ๑ หรือผังกลุ่มที่ ๒ โดยการต่อเติมอาคารสี่เหลี่ยมผืนผ้า ที่มีอยู่เดิมให้มีลักษณะเป็น "หมู่ อาคาร " หรือสร้างอาคารในลักษณะ"หมู่อาคาร " ขึ้นทั้งหลังเพิ่มเติมเข้าไปในผังของโบราณสถานบางแห่ง โดย น่าจะมีขึ้นในระยะเวลาใกล้เคียงหรือร่วมสมัยกัน กับการปรากฏขึ้นของผังกลุ่มที่ ๒ รูปแบบที่ ๒ "การสร้างอุโบสถแทนที่วิหารหลักของผังโบราณสถาน " โดยการปรับเปลี่ยนวิหารหลักของผังที่สร้างมาแต่เดิมให้กลายเป็นอุโบสถหลักของผังแทน ผังโบราณสถานทั้ง ๓ กลุ่มดังกล่าว มีพัฒนาการร่วมกันเป็นลำดับมาและเป็นผังที่พบได้ในโบราณสถานของเมืองโบราณร่วมสมัยล้านนา เช่น เมืองโบราณเวียงท่ากานและเวียงกุมกาม ในพื้นที่ อ.สันป่าตองและ อ.สารภี จ.เชียงใหม่ ด้วย โดยพบหลักฐานช่วงเวลาการปรากฏขึ้นของผัง ทั้ง ๓ กลุ่ม ใกล้เคียงกัน คือ ตั้งแต่ช่วงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๑ และพุทธศตวรรษที่ ๒๒ เช่นกัน ส่วนโบราณสถานในเมืองโบราณสุโขทัยนั้น พบหลักฐานรูปแบบผังที่สอดคล้องกันเพียง ๒ ผัง คือ ผังกลุ่มที่ ๑ "ผังที่มีอาคารหลักตามแนวแกนทิศ" และผังกลุ่มที่ ๒ "ผังที่มีอุโบสถ " เท่านั้น ซึ่งผังทั้ง ๒ กลุ่มนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นผังที่ใช้ในการสร้างโบราณสถานโดยทั่วไปในเมืองโบราณร่วมสมัยอื่น ๆ ของล้านนา สุโขทัย หรืออยุธยา ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ก็ว่าได้

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง ได้ทำงานวิจัยเรื่อง จากเชียงใหม่ถึงเชียงใหม่ : จากเมืองชายแดนให้เป็นเมืองสุนทรียภาพ ผลการวิจัย พบว่า ในพื้นที่เมืองชายแดน สองเมืองคือเมืองเชียงใหม่ และเมืองเชียงใหม่ โดยมียุทธศาสตร์เพื่อนำเสนอรูปแบบเมืองชายแดนที่กำลังเผชิญหน้า กับความเปลี่ยนแปลงจากการเชื่อมต่อระหว่างประเทศในภูมิภาคอาเซียน โดยมีระเบียบวิธีวิจัย การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการจัดทำแนวทางเมืองสุนทรียภาพ โดยใช้แนวคิดเมืองสุนทรียภาพที่มีองค์ประกอบของทุนทางสังคมและวัฒนธรรมสามลักษณะคือสุนทรียภาพเชิงประสาทสัมผัส (Sensory Aesthetics) สุนทรียภาพเชิงรูปทรง (Formal Aesthetics) สุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Aesthetics) ผลการศึกษาพบว่า เมืองเชียงใหม่มีศักยภาพดั้งเดิมของเมืองสุนทรียภาพ แบบเชิงคู่ ในเรื่องที่ต้องมีการสร้างเมืองใหม่ควบคู่ไปด้วย โดยให้ความสำคัญกับการแสดงออกทางสังคมในรูปแบบการใช้เวลาว่างที่เชื่อมโยงกับแม่น้ำโขง ส่วนเมืองเชียงใหม่นั้นเป็นรูปแบบเมืองสุนทรียภาพแบบเชิงซ้อนที่มีการทับซ้อนระหว่างเมืองที่เป็นโบราณสถานและเมืองใหม่ โดยเสนอรูปแบบที่การสร้างและเปิดพื้นที่ระหว่างเมืองเก่ากับเมืองใหม่ ให้เป็นมิตรและกลมกลืนระหว่างกันในงานวิจัยยังพบว่าเส้นทางการท่องเที่ยวระหว่างสองเมืองนี้มีศักยภาพที่ต้องพัฒนาโดยสร้างแนวคิดการแปลงเส้นเขตแดนเป็นทุนระหว่างประเทศให้ความหมายของเส้นเขตแดนระหว่างรัฐเป็นมิตรกับมนุษย์ที่สามารถเรียนรู้และท่องเที่ยวได้ ไม่ใช่เป็นเส้นเขตแดนที่แสดงอำนาจรัฐเท่านั้น

ยุทธนา พยุงค์ ได้ทำวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ จังหวัด

เชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ความสำคัญทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ นโยบาย และโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการวิเคราะห์ปัญหา แนวโน้ม และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเชียงใหม่ที่เหมาะสม เพื่อให้สามารถดำรงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน สถาปัตยกรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบของเมืองมาแต่เดิม เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองโบราณที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานมา ๖๗๔ ปี (สร้างเมื่อปีพุทธศักราช ๑๘๗๑) ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของชาติ ปัจจุบันยังคงหลงเหลือร่องรอยของแหล่งอารยธรรม และองค์ประกอบที่สำคัญต่างๆ ของเมืองโบราณอยู่เป็นจำนวนมาก ได้แก่ กำแพงเมือง ป้อมประตูเมืองคูเมือง และโบราณสถานที่สำคัญต่างๆ กระจายตัวอยู่ทั่วไปทั้งภายในและภายนอกเมืองถึง ๑๓๙ แห่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่วิถีชีวิต และความเจริญรุ่งเรืองของเมืองเชียงใหม่ในยุคสมัยต่างๆ ที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันปัญหาจากการพัฒนาเมืองในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมภายในเมือง มีการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การก่อสร้างอาคาร และสิ่งปลูกสร้างต่างๆ รุกล้ำพื้นที่สาธารณะและพื้นที่โบราณสถาน รวมทั้งเกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายขึ้นภายในเมืองเป็นจำนวนมาก มีทั้งกิจกรรมที่สนับสนุนและกิจกรรมที่ขัดแย้งกับการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เป็นไปอย่างไร้ทิศทาง ขาดการคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสัญญาณของเมือง เป็นผลทำให้เกิดความทรุดโทรม ทำลายเอกลักษณ์ และคุณค่าของเมืองโบราณ การที่จะอนุรักษ์และรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และคุณค่าของเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ให้คงอยู่ต่อไปได้อย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรณรงค์ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีจิตสำนึก มีความรักและความห่วงใยในมรดกวัฒนธรรมของตน ควบคู่ไปกับการกำหนดมาตรการในการควบคุมการพัฒนาทางกายภาพของเมืองอย่างเหมาะสม ได้แก่ การควบคุมทางด้านผังเมือง ภูมิสถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมด้วยจะต้องคำนึงถึงการรักษาความสมดุลระหว่างการคงสภาพทางประวัติศาสตร์และบทบาทของเมืองเอาไว้ เพื่อเป็นการกำหนดทิศทางในการพัฒนาและการลงทุนในเมืองให้เป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม พร้อมทั้งสามารถรักษาเอกลักษณ์และคุณค่าของความเป็นเมืองโบราณให้ยั่งยืนต่อไป ปาณิสรา ดาวเรือง งานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาเมืองชายแดน : กรณีศึกษา เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างทางกายภาพ เศรษฐกิจ ประชากรและการเปลี่ยนแปลง ศักยภาพและการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจรายสาขาโดยเฉพาะด้านการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว ตลอดจนการสนองตอบของประชาชนศึกษาปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ศักยภาพในการพัฒนา และบทบาทในอนาคตของเมืองเชียงใหม่ในฐานะเมืองชายแดนและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเมืองเชียงใหม่เพื่อรองรับการขยายตัวในอนาคต จากการศึกษาพบว่า เมืองเชียงใหม่มีบทบาทสำคัญโดยเป็นเมืองพาณิชย์กรรม เมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เมืองการค้าชายแดน และเขตเศรษฐกิจพิเศษในภาคเหนือตอนบนเนื่องจากความได้เปรียบทางด้านที่ตั้งการเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ การขยายตัวของความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับอนุภูมิภาค ในกรอบสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจและหกเหลี่ยมเศรษฐกิจเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดเชียงราย นอกจากนี้ยังมีนโยบายภาครัฐที่สนับสนุนเศรษฐกิจของเมืองให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษๆ ทำให้เมืองเชียงใหม่ได้รับการสนับสนุนในเรื่องการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านโดยเฉพาะการทำการค้ากับประเทศจีนตอนใต้ ซึ่งทำาเรือเชียงใหม่เป็น

ท่าเรือที่ใช้ติดต่อขนส่งสินค้าทางแม่น้ำโขงที่มีมูลค่าเพิ่มขึ้นและแนวโน้มที่จะขยายตัวในอัตราสูงมากขึ้น ดังนั้น เมืองเชียงแสนจำเป็นต้องมีการปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการเจริญเติบโตของเมือง การจัดตั้งเขตการลงทุนพิเศษ ปรับและแก้ไขกฎหมายในและระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาเมืองเชียงแสนจำเป็นต้องสอดคล้องกับแผนแม่บทโครงการบูรณะและอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์เชียงแสน เนื่องจากเมืองเชียงแสนเป็นเมืองโบราณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์

ประวูฒิ แยม์ผลงาม ได้ทำงานวิจัยเรื่อง การวางแผนอนุรักษ์ และพัฒนาบริเวณวัด ในเมืองเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า วัดในเมืองเชียงใหม่มีความสัมพันธ์กับกระบวนการเป็นเมือง และวิถีชีวิตของชาวเชียงใหม่อย่างเหนียวแน่น โดยวัดสำคัญในระดับเมืองที่มีพัฒนาการของวัดมาจนถึงในยุคปัจจุบันนี้ ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กับเมืองในเชิงการเมืองการปกครอง และสังคมมาโดยตลอด ส่วนวัดประจำชุมชนในแต่ละชุมชนนั้นทำหน้าที่เป็น "ศูนย์กลางชุมชน" ของกลุ่มหรือพวกพ้องซึ่งบทบาทนี้ในปัจจุบันยังคงเห็นได้อย่างชัดเจน ในปัจจุบันนี้จากสภาพสังคม และเศรษฐกิจ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้ส่งผลกระทบต่อวัดในหลายด้านรวมถึงบทบาทของพระสงฆ์ด้วยจากสภาพปัญหาหลักต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับวัด จัดแบ่งได้เป็น ๓ กลุ่มหลักคือสภาพ ปัญหาผังบริเวณ สภาพปัญหาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม และปัญหาสภาพแวดล้อม บริเวณวัด ผลการวิจัยจากจำนวนวัดทั้งหมด ๔๐ วัดในพื้นที่ศึกษา ๙๐% ของวัดทั้งหมดนั้นจัดอยู่ในกลุ่มมีปัญหาในด้านสภาพแวดล้อมบริเวณวัดทั้งสิ้น ในการเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณวัด ได้เสนอแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนา ๒ แนวทางหลัก คือ แนวทางในการพัฒนาเมือง และแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณวัด โดยในระดับนโยบายเสนอกรอบนโยบายระดับชาติ ระดับจังหวัดและระดับเมืองเน้นให้มีการส่งเสริมและจัดทำเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเทศบาลเมือง เน้นถึงการตระหนักและสร้างจิตสำนึก รวมถึงการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การรักษามรดกทางวัฒนธรรม ในส่วนเป้าหมายและแนวทางในการปรับปรุงสภาพองค์ประกอบและสภาพแวดล้อมในระดับย่านและบริเวณวัด ได้เสนอมาตรการในระยะต่าง ๆ ซึ่งคำนึงถึงการรักษาสภาพแวดล้อมที่ดีและเอกลักษณ์เฉพาะของวัดแบบล้านนาไว้ และตัวอย่างการปรับปรุงวัดในย่านพาณิชยกรรมโดยเชื่อมพื้นที่ย่านพาณิชยกรรมหลักและย่านประวัติศาสตร์ที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ของเมืองเข้าด้วยกัน และในช่วงท้ายของการศึกษาได้เสนอวงจรทัศนศึกษาวัดในเมืองเชียงใหม่ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมคุณค่าของวัด และเป็นการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ถึงมรดกทางวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

จากการศึกษางานวิจัยเรื่อง ช่างศิลป์ : รูปแบบกิจกรรมและการแสดงงานศิลปะวัฒนธรรม
เชิงสร้างสรรค์ เมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ มีข้อเสนอแนะดังนี้คือ

๑. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับช่างศิลป์วัฒนธรรม และ คุณค่าในด้านศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น
สร้างความภูมิใจในตัวเองและเป็นการสร้างเครือข่ายด้านศิลปะวัฒนธรรมในจังหวัดเชียงใหม่
๒. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับ ช่างศิลป์วัฒนธรรมโดยร่วมกับหน่วยงานเครือข่ายทั้งภาครัฐและ
เอกชน